ГАНКО ЦАНОВ
СТОЯН КОВАЧЕВ
ТОТЮ ТОТЕВСКИ

ТЕРМИНОЛОГИЧЕН РЕЧНИК НА ЗАНАЯТИТЕ В ТРОЯНСКИЯ КРАЙ

ИЗДАТЕЛСТВО
НА БЪЛГАРСКАТА
АКАДЕМИЯ
НА НАУКИТЕ
София. 1992

УВОД

Тази публикация е опит да се изследва професионалната терминология на занаятите в Троянския край, т. е. територията на бившата Троянска околия, принадлежала до 1959 г. към Плевенски окръг, а след това, при новото административно деление — към Ловешка област.

В този териториален обхват освен Троян като централно селище спадат и селата: Балканец, Бели Осъм, Белиш, Борима, Велчево, Видима, Врабево, Голяма Желязна, Гумощник, Дебнево, Добродан, Дълбок дол, Зла река, Калейца, Лешница, Ломец, Ново село, Орешак, Острец, Патрешко, Скандалото, Съево (днес Старо село), Терзийско, Черни Осъм, Чифлик и Шипково. През 1976 г. от селата Ново село, Острец, Видима, Зла река, Скандалото и Велчево се образува град Априлци.

За яснота и правилно тълкуване на събрания материал ще ползуваме старите селищни названия.

Обект на изследването са занаятите, имащи за основа различна суровина: глината — грънчарство; дървото — горянство, стружнярство, стругарство, резбарство, бъчварство, дърводелство; кожите — кожухарство, табачество, обущарство, сарачество, самарджийство; металите — ковачество, коларо-железарство, налбантство, медникарство, златарство, тюфекчийство; вълната, памука, конопа, лена и коприната — бояджийство и тъкачество, тепавичарство, абаджийство, мутафчийство, мантаджийство, народно облекло; камъка — каменоделство, сградостроене; транспортни занаяти — кираджийство, рабаджийство и сапунджийство.

Неслучайно географският обхват на изследването носи координатите на Троянския край. Своето присъствие и авторитетно място в икономическата ни история той утвърждава с развитото си занаятчийство, с потомствените си майстори и народни творци, разнесли славата на традиционното си изкуство далеч зад границите на страната. За разлика от други прочути занаятчийски центрове занаятите в Троянско проявяват учудваща устойчивост и стопанска жизненост, завидна приспособимост към динамиката на социално-икономическите процеси. Значими през възрожденската епоха (XVIII—XIX в.), някои от тези занаяти (грънчарство, дървообработване, кожухаро-калпакчийство) достигат своя връх между двете световни войни. По данни на статистиката през 1933 г. 12% от населението в бившата Троянска околия е заето със занаятчийско производство, а средно за градовете в България — 4,2%[1]. И след края на Втората световна война независимо от ускореното си индустриално развитие този край успява да запази и развие своите художествени занаяти, да се превърне във всепризната територия на народното приложно изкуство. Този многостранен, цялостен и непрекъснат процес на развитие на народните занаяти, съхранил паметта на традицията, дава основание и право за посочения избор на нашето изследване.

Троянският край граничи на изток със Севлиевско, на запад с Тетевенско, на север с Ловешко, на юг с Карловско, на югоизток с Казанлъшко. Райони, чието съседство и живи културни и стопански традиции са дали своя неизбежен принос за формиране на материалния и духовния му облик.

---

[1] Илиев, В. Град Троян, исторични материали. Троян, 1934, с. 27.

Това е една планинска територия, която геоморфоложки изцяло заема Централната старопланинска верига и Предбалкана, прорязана от надлъжните долинни разширения на реките Осъм, Видима и техните многобройни притоци.

Публикациите и съобщенията за далечното минало на Троянско са оскъдни. Находките от спорадичните археологически разкопки (спасителни и планирани) говорят за наличие на живот още през втората половина на палеолита. В района на някои села се откриват следи от неолитни селища. Десетки могили и находки от керамика, украшения и оръдия на труда говорят за широкия разлив на траките в Троянския край през желязната епоха[2].

От значение за историческата съдба и развитие на края е римският Траянов военен път, най-пряката връзка между Дунава и Беломорието. Някои от неговите попътни кастели (при с. Ломец) израстват като селища с развити занаяти и оръжейни работилници.

Крепостите край селата Дебнево, Калейца, Белиш, Добродан свидетелствуват за интензивен живот и през Средновековието. В османските данъчни регистри се споменават имената на селата Врабево, Дебнево, Калейца, Ново село в 20-те години на XV в.[3] Топонимни, антропонимни и езикови податки говорят за прииждане на население от близки и далечни краища през различни периоди от епохата на османския феодализъм: от Търновско — XIV в. (главно в Ново село и Острец), от Чипровци, Зайчар и Пирот, от Габровско и Севлиевско, от Карлово и Сопот, от Калофер и Златица.

Възникнал в края на XIV в. като попътно-проходно селище на Траяновия път (откъдето получава и името си), Троян има историческата съдба на ред ста-
ропланински градове — стопански, просветни и революционни огнища. Реши-
телни за икономиката, за политическата и духовната характеристика на се-
лището са заселническите вълни от будни, непокорни българи, прииждали на
етапи: до 1750 г. от Дунавска България, Чипровци и Етрополе; от 1750—1800 г. от Македония (Охрид и Разлог) и Източна Тракия (Одрин)[4].

Въпросът за произхода и развитието на занаятите в Троян и Троянско има своите корени в историята на края, в богатото художествено наследство, във взаимното оплождане на местните култури и претворените влияния на Изтока и Византия. Изкуството на траките, едни от първите заселници в тоя район, развило се в тясна връзка с културата на античния средиземноморски свят, е благодатна почва, в която кълнят славянските и прабългарските художествени традиции. Традиции със здрава етническа основа, върху която местните майстори ще изтъкат вътъка на своя талант и творческо умение.

За развитието и утвърждаването на занаятите от изключително важно значение е Троянският панаир, водещ началото си от края на XVIII в. Вписаните в манастирския поменик (1812—1879) като дарители еснафски организации от цялата страна определят характера му на традиционно национално стопанско средище. Този поменик е най-старият открит засега документ за троянските организирани занаяти. В него са вписани през 1812 г. следните руфети (еснафи): урашки, кираджийски, арабаджийски, жилепски, бояджийски, кувашки, мутафчийски, тирзиски, долапчийски, овчарски и пастирски. А през 1867 г. — срещаме новоселските ру-
руфет камачерски. През 1817, 1831, 1833 и 1863 г.

[2] Ковачев, Н. Топонимията на Троянско. С., 1969, с. 7.

[3] Стойков, Р. Наименования на български селища в турски документи на ориентал-
Изв. на НБ „Васил Коларов“,
ския отдел на НБ „Васил Коларов“ от XV, XVI, XVII и XVIII в., 396 — Дебнево,
1959, т. 1(7), 1961, с. 375 — Борима, 384 — Врабево, 389 — Голяма Желязна,
404 — Дълбок дол, 413 — Калейца, 440 — Орешак, 441 — Острец, 469 — Троян.

[4] Пенков, И. Град Троян (поселищно-стопански черти). С., 1941, с. 10; Яранов, Д. Преселнишки движения на българи от Македония и Албания към източните български земи през XV—XIX в. — Македонски преглед, VII, № 2 и 3.

фети — долапчийски и кувашки[5]. Това показва, че организиран стопански живот на занаятите в Троянско трябва да търсим към края на XVIII или началото на XIX в.

За развитието на художествените занаяти и цялостната духовна и естетическа култура на края значително е влиянието на Троянския манастир. С архитектурата си, със стенописите на Захарий Зограф (1847—1849), с иконостасните резби на майстор Петър и новоселските марангози, с кованото желязо и стругованите си детайли той е открита галерия на възрожденското народно изкуство[6].

Данните за следосвобожденския период свидетелствуват за развиващата се местна промишленост. Константин Иречек ни съобщава, че през 1883 г. са внесени в Троян стоки за 67 227 лв., а изнесени за 293 497 лв.[7] Този положителен икономически баланс (износът надхвърля вноса над 4 пъти!) в един балкански неплодороден край говори за широко развитие на типичните за района занаяти — горянство, стружнярство, грънчарство и стругарство.

В регистъра на троянските занаяти безспорно първо място се пада на грънчарството. Траки, римляни и славяни са далечните предци на първите местни грънчари. Разкритата през 1973 г. късносредновековна пещ в центъра на града, грънчарството в Ново село — потомствен занаят, предаден от търновски майстори бежанци, заселили се тук след падането на столнината (1393)[8], тепърва ще хвърлят светлина около дълбокия корен на този занаят, давал препитание на цели села, обособил се във водеща керамична школа с характерна декоративна система, стопански и естетически активен и до наши дни. През 1844 г. многолюдният грънчарски еснаф прераства в организация съвместно с еснафа на папукчиите. През 1911 г. се открива грънчарско училище, прераснало през 1975 г. в Средно специално художествено училище за приложни изкуства с основна учебна дисциплина керамика. Най-високото развитие на грънчарството в Троянско е на границата между 30-те и 40-те години, когато статистиката сочи над 700 грънчарски работилници с около 1500 майстори[9]. Грънчарите разнасяли стоката си из цялата страна. Във Враца, на един от най-големите грънчарски панаири в страната (14—16 септември), където се срещали майсторите от Западна и Източна България, троянските грънчари докарвали до двеста коли грънци.

Неизбродните букови гори определят развитието на другия основен отрасъл на троянските занаяти — дървообработването. Горянството (ръкоделството) — дялане с брадва на изделия за примитивния бит и стопанството, и стружнярството (дъскарството) дават облик на специализацията му в отделни групи занаяти. Горянството е типичен занаят за потъналите в усоите на Балкана села Чифлик, Бели Осъм, Черни Осъм, Острец, Видима. Като типично стругарско селище се развивало с. Орешак. В историята на този занаят отчетливо са обособени периодите на водния струг, на ремичковия, на крачния и от 20-те години — на механичните стругове. В Новоселския край още от XVIII в. в горните течения на Острешка река и Видима масово се развива стружнярството. Има предание, че старото име на Ново село е Тахтаджи кьой (Дъскарско село)[10]. Дървообработващите занаяти са с широк търговски обхват: стружнярските и горянските изделия имат утвърден пазар по цялата Дунавска равнина, а стругарските изделия (гаванки, паралии, хурки, чутури, бъклици, солници и тала-

---

[5] Цанов, Г. Троянски поменик. — В: Троян. Проучвания за развитието на града. С., 1973, 189—222.

[6] Цанов, Г. Цветята на зографа. — Троянски глас, № 11, 16 март 1977 г.

[7] Иречек, К. Пътуване по България. С., 1974, с. 422.

[8] Пачников, Д. Ново село — родови анкети, ръкопис, съхранен от сина му Хр. Пачников — гр. Априлци.

[9] Хаджиев, П. Грънчарството в Троянско. С., 1954, с. 12.

[10] Марангозов, И. Новоселското въстание. С., 1937, с. 14.

ри) били търсени от двете страни на Балкана, по далечните пазарища на Османската империя.

През първата половина на XVIII в. край Троянския манастир се заражда рисуването на примитивни двуделни и триделни икони (диптици и триптици), наричани от народа „капаклии икони". Представител на тая школа изписва иконостасни икони в манастира „Седемтях престола" край Искъра, като ги подписва „Стою отъ Троянъ — 1770"[11].

Резбарските изяви на майсторите от Троянско минават през овчарския, горянския и дюлгерския примитив, за да намерят своя завършек в покоряващата резба на новоселските марангози, потомствени майстори, работили през 1800—1905 г.[12] Изработените от тях иконостаси в Троян, Троянския манастир, Севлиево, Гумощник, Батошево, Ловеч и Плевен с изящната си изработка, с оригиналното третиране на библейски композиции из „Шестоднева" като битови сцени (Севлиево, Гумощник) ще останат паметници на резбарското ни изкуство[13].

Кожеобработващите занаяти (табачество, опинчарство, сарачество, самарджийство и кожухарство) също търпят значително развитие.

Табашкият занаят (производство на лицеви кожи, мишини, гьон, кюселе — обработени с дъбилни вещества кожи) се нарежда сред най-старите занаяти в Троянско. Пренесен от Ловеч и в Севлиево преди повече от триста години, в Троян той се развива в своя Табашка махала. Занаятът се упражнява най-често потомствено и в селата Белиш, Дълбок дол, Ново село, Калейца. През XVIII и XIX в. табаците се задоволяват с местни суровини, а в началото на нашия век, особено след 20-те години, се обработват главно за гьон значителни количества вносни кожи, получени от Азия, Африка, Америка.

Обущарският занаят преминава през началните доосвобожденски етапи на папукчийството и кундурджийството, организирани в своя еснаф с писан устав — „закон мастурски" от 1844 г. Данни за занаята има от втората половина на XVIII в. През 30-те години на нашия век са регистрирани 25 самостоятелни работилници с 50 майстори[14].

Ако до Освобождението доминиращ занаят е абаджийството, то след това, когато калпакът сменя феса, занаятчийският облик на града се определя от кожухарството. Започнало с изработка на примитивни калпаци, кожуси и каплами (кожени подплати), то се развива главно като калпакчийство (шапкарство). След Първата световна война при 3500 жители в Троян (по данни на Русенската индустриална камара) са регистрирани 125 кожухарски работилници. Прочутите троянски калпаци се изработвали от шпанки и ромери — кожи, внасяни още от началото на века от Румъния и Италия. Използували се и местни суровини, закупувани главно от Добрич, Варна, Панагюрище, Копривщица и Пирдоп. Майсторите работели изключително за пазара. Високото качество на стоката им определяло и нейното голямо търсене в цялата страна.

От металообработващите занаяти повсеместно развитие търпи ковашкият занаят, изпълняващ общи поръчки и услуги по селата и специализиран в града: налбантство (подковачество), брадварство, ножарство и ножичарство. В Троян и Ново село занаятът бил организиран в самостоятелни руфети (еснафи)[15].

---

[11] Мавродинов, Н. Изкуството на българското възраждане. С., 1957, с. 62.

[12] Цанов, Г. Вода изпод корена. С., 1980, с. 109.

[13] Цанов, Г. Социални и патриотични мотиви в иконостаса на „Никуля черква" — с. Гумощник. — В: 1300 години българска държава — научна сесия, Ловеч, 1981, 83—90.

[14] Хаджиев, П. Занаятите в Троян и Троянско. — В: Троян. Проучвания за развитието на града. С., 1973, с. 163.

[15] Марковски, М. Спомени и очерки. С., 1976, с. 171; Спомените на Бочо Ковашки.— В: Заря на комунизма, № 45, апр. 1986 г.; Марангозов, Ив. Цит. съч., с. 59.

Ножарите братя Хасъмски (Троян), Христо Акимов (Белиш), Колю Тодоров (Ново село) взели активно участие в подготовката на Априлското въстание (1876). Те изковавали саби и ножове за комитетите в Троян, Ловеч, Севлиево, Ново село[16].

Тюфекчийството (пушкарството) не се развива като занаят. Отделни прояви то има в Троян, Колибето (Черни Осъм), Ново село и Терзийско, за което свидетелствуват и фамилиите — Тюфекчиеви. През 1875 г. Иван Троенчето изработил първата патронна пушка у нас.

Пренесено от Търново, Карлово и Панагюрище, златарството развива своя чаршия в Ново село през втората половина на XIX в. Единични работилници има в Троян и Видима. През 1907 г. троянският златар Илия Тотев получава на Изложението на балканските държави в Лондон сребърен медал за изработка на филигранов напрестолен кръст.

Като значителен занаят със самостоятелни чаршии в Троян и Ново село се развива медникарството (бакърджийството). По стилните си белези то носи характеристиката на прибалканското бакърджийство (Търново, Карлово). Троянските майстори медникари са имали своя кондика от 1850 г. Развитието на производството на ракия налага специализацията на част от еснафа в казанджийство. Това става след 40-те години на миналия век, когато глинените казани за ракия били сменени от медни.

Коларо-железарството, производството на волски (биволски) коли и каруци, пренесено от Габрово, се развива в Троян, а в края на XIX в. и в Бели Осъм — център на прочутите из цялата Дунавска равнина „писани" каруци. През 30-те години занаятът достига най-високото си развитие.

Транспортните занаяти, обособени в два многолюдни диференцирани еснафа (кираджийски и арабаджийски)[17] още в началото на миналия век, налагат развитието на коларо-железарството (Бели Осъм, Троян), сарачеството и самарджийството. В Троян самарджийството има самостоятелна чаршия.

Голям дял от народното творчество заемат народните тъкани и облекло. Абата — самочерка, от която се шиело облеклото на балканджията, конопените и кенарените ризи; обредните трапезници и черковните седмоцветни месали, ленените и памучните кърпи и месали с пъстри прешарвания и тънки копринени ажури, бабчените и нашитите с китки момини престилки, коланите и възглавниците на кори; чергите с натурална вълна, раираните пътеки и килимените черги на ножове, разцъфтелите на еднотонно, равно поле растителни мотиви на троянските китеници — неизбродно море, създавано в продължение на векове със стан и женска ръка, с любов и умение.

Това творчество вписва своя влог в художественото наследство на България. Ала то не излиза от тесния кръг на домашните потребности, не стига до пазара, т. е. не се превръща в стока, не прераства в занаят. Остава традиционно, затворено домашно занятие, чиито корени трябва да търсим дълбоко в творческото битие на етническите съставки на българската народност.

Обособени като характерни текстилни занаяти, и то с активен живот през целия XIX в., заемащи свои чаршии, със свои еснафски организации, с широк пазар в Цариград, Босна и Херцеговина[18], се открояват абаджийството и мутафчийството. През 60-те години на миналия век само двама търговци събрали 60 000 алибии шаяци и аби[19]. До Кримската война (1853—1856) абаджийството е най-развитият троянски занаят. Свързано с транспорта (въжа, чували,

---

[16] Хайтов, Н. Хайдути. С., 1976, с. 128.
[17] Троянски поменик. Цит. съч., с. 209.
[18] Илиев, В. Троян през 19 в. С., 1933, с. 30.
[19] Илиев, В. Троян, исторически материали. Троян, 1934.

дисаги, торби и покривала за добитък), мутафчийството по сведения на австрийския консул у нас през втората половина на XIX в. наред с Панагюрище и Трявна е най-развито в Троянския край[20].

Народното бояджийство (в Троян, Ново село, Дебнево и др.) и тепавичарството в поречията на реките Осъм и Видима, неделимо свързани с текстилните занаяти, се развиват като значителен стопански отрасъл още от втората половина на XVIII в.

Бояджийството било пренесено като занаят през 1750 г. от Одринско, а тепавичарството — от Габровско. Към края на миналия век само в района на Троян работят около петдесет тепавици.

От занаятите, свързани с изработката на народно облекло, наред с абаджийството се развива и кафтанджийството, известно в Троян като мантаджийство.

С дюлгерството (строителството), въплътило самобитния талант на самоуки майстори в органично вписаната в планинския терен двуката балканджийска къща, в мостове и църкви, в училища и чешми, приключваме краткия обзор на троянските занаяти. В лицето на майсторите от с. Калейца, организирани в свой еснаф, създали респектиращи архитектурни ансамбли (Вароша — Ловеч, Троян), гурбетували със свои тайфи в Румъния и Цариград, то намира изява и високо признание.

Художествените постижения на троянските майстори, оригиналната им мисъл на творци приложници са потвърдени от не едно отличие и награда, получени по международните панаири и изложения: Пловдив — 1892 г., Лондон — 1907 г., Берлин — 1936 г., Бари (Италия) — 1936 г., Солун, Ламия, Волос (Гърция) — 1927 г., 1930 г., последвани след 60-те години от цяла поредица общи и индивидуални изложби и признания в десетки страни на Европа и Америка[21].

Обзорът върху троянските занаяти е развит не по линията на технологическия и естетическия анализ, а по линията на тяхната история — произход, възникване и развитие, на тяхната локална география, доколкото това е възможно да се направи в няколко страници.

Този подход улеснява проследяването на пътя, по който възниква и се утвърждава професионалната терминология, нейната миграция от една или друга страна, от един или друг етнографски район. Това безспорно ще улесни и правилния исторически, структурен и етимологичен анализ на професионалния терминологичен фонд, на неговото местно съществуване и развитие в бита и творчеството на троянските майстори.

Трудоемкостта и трудностите, съпътстващи едно такова изследване, са обясними особено за занаяти, станали вече история. Разбираем е и различният терминологичен обхват за дадена група занаяти или отделен занаят. Едни занаяти сме успели да „уловим" почти в цялостната им професионална терминология, в тяхната многопластова хронология. При други тоя обхват има по-ограничени рамки.

В по-голямата си част материалите за професионалния терминологичен речник на занаятите в Троянско са издирвани и събирани в продължение на две десетилетия. По-малката или по-голямата сполука при изследването на отделен бранш се е определяла преди всичко от съхранената памет на традицията, от степента на развитие на занаята, от запазените архивни материали и документи, от съществуването на занаята, макар и при нови социалноикономически условия, от устойчивостта и жизнеността на термините.

---

[20] Хаджиев, П. Занаятите. . ., с. 157.

[21] Маринова, П. Творчески календар на майсторите. —В: Троянски глас, № 11, 16 март 1977 г.

Поставено е едно начало, което ще се обогатява и задълбочава. Да се надяваме, че то ще предизвика подобни изследвания и в други райони на страната, така че след време белите полета на терминологичната карта на занаятите в България постепенно ще бъдат запълнени.

ПОЯСНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

При записването е приложена опростена фонетична транскрипция, при която:

1. Пълно се отразява редукцията.
2. Използуват се ДЖ, ДЗ, Ю, Я.
3. Меките съгласни се обозначават с Ь.
4. Отбелязват се ударенията.
5. Обясненията на термините и изразите са на книжовен език.

СЪКРАЩЕНИЯ

гл. — глагол
ж. — женски род
З — западно
з. д. н. и. — заслужил деятел на народното изкуство
з. м. н. х. з. — заслужил майстор на народните художествени занаяти
И — източно
ЛИ — лично име
м. — мъжки род; местност
междум. — междуметие
МНХЗПИ — Музей на народните художествени занаяти и приложните изкуства, Троян
нар. — наречие
прил. — прилагателно
РИ — родово име
С — северно
Сб — сборник
СЗ — северозападно
СИ — североизточно
ср. — среден род
съч. — съчетание
Ю — южно
ЮЗ — югозападно
ЮИ — югоизточно

А — Априлци
Б — Балканец
Бл — Белиш
БО — Бели Осъм
Бр — Борима
В — Велчево
ВБ — Велчево—Бранево
ВМач — Велчево—Мачковци
Вм — Видима
Вр — Врабево
ГЖ — Голяма Желязна
Гм — Гумощник
Д — Дебнево
Дб — Добродан
Дд — Дълбок дол
Зр — Зла река
Кл — Калейца
Лш — Лешница
Лм — Ломец
Нс — Ново село
Ор — Орешак
Ос — Острец
П — Патрешко
Св — Съево (днес Старо село)
Ск — Скандалотс
Т — Терзийско
Тр — Троян
ТрБ — Троян—Балабанско
ТрВ — Троян—Велчевско
ТрГ — Троян—Голяма Рибня
ТрГт — Троян—Горно Трапе
ТрДт — Троян—Долно Трапе
ТрКл — Троян—Кнежки лъг
ТрЛ — Троян—Ливадето
ТрМ — Троян—Малка Рибня
ТрП — Троян—Попишка
ЧО — Черни Осъм
Чф — Чифлик
Шп — Шипково

1. ГРЪНЧАРСТВО

бѝе, бий гл. Отива, наподобява, наклонява. — *Мòръвът глеч бѝй към чърнòту.*

билупрѐсницъ ж. Глина с бял или жълтеникав цвят. Дд, Ор, Т.

бильòсъмскъ пристѝлкъ съч. Шарка върху глинени съдове на пресечени вертикални и хоризонтални линии, които напомнят престилка от Бели Осъм; вж. пристѝлчън шàр.

бильòсъмскъ шàркъ съч. Шарка, характерна за грънчарите от Бели Осъм — майстори на стомни. Декорация на лимби (вж. лѝмбъ) и розети (вж. рузѐтъ), които са изписани около шийката на стомната. БО.

билъ̀ глѐч съч. Оловна глазура без оцветители; вж. бисцвѐтнъ глѐч.

билю̀рянъ чъркѝя съч. Фаянсова чиния. — *Пòзъмòжнити дàваа нъ пòнус ѐдяни в билю̀ряни чъркѝи, пък пò сирумàсити — ф сàнюви.* Бл, Ор, П.

бинлѝкь м. Съд за ракия; вж. бърдàкь. ГЖ.

бисквѝт м. Съвременно определение за керамични съдове, които са печени един път; вж. иднупѐк, първу пѐчъни, тиръкòтъ.

бисцвѐтнъ глѐч съч.; вж. билъ глѐч.

бòт, бòдът м. Железен шип, забит в долния край на вретено на грънчарско колело; вж. 3.

бòтур м. Голямо дървено долно колело на грънчарски чарк (вж. чарк), което се рита с крак; вж. дòлнищи, 2.

брънѝч м. Разперена пред огнище на грънчарска пещ черга, която пази грънците от запрашване. — *Куга̀ дъвъ вя̀тър прàйм с чѐрги брънѝч нъ пищъ̀, дъ ни флѝзъ прис фишѐцити пѐпял и прàши грънцѝти*; вж. 5, 14, 29.

буркàн м. Глинен цилиндричен съд с капак с вместимост до два литра; вж. 5.

бучѝлу ср. Правоъгълна тънка дъсчица или метална пластинка с дупка в средата, която се използва при източване и заглаждане на глинен съд.

бъйря̀к м. Следосвобожденска разливна многоцветна грънчарска шарка, която наподобява развени знамена.

бъклѝцъ ж. Затворен плосък съд за вино, правен на грънчарско колело или в калъп (вж. кълъ̀п); вж. 5.

бъкрàчи ср. Глинен съд с форма на медно котле; вж. 17.

бъкърджѝски тувàл съч. Зелена глазура, получена от смлени бакърджийски отпадъци и безцветна глазура; вж. 17.

бърдàкь м. Глинен съд за ракия с вместимост до десет литра; вж. бърдỳк. ГЖ, Ор, П.

бърдỳк м.; вж. бърдàкь. — *Нъ свàдбъть чѐрпяа с бърдỳк, нъ кòйту бя̀а вѐрдзъни с чървѐн кунѐц кѝткъ и жълтѝцъ.*

бърдỳчи ср. Малко стомниче. Ор, П, Т, Шп.

бюлбю̀лчи ср. Малка глинена детска свирка с форма на бърдуче, която се пълни с вода и при надуване свири като птиче.

бял кàмък съч. Кварцов камък, който се прибавя в глазурата. — *Бял кàмък си дукàроахми ут Трàкията.*

вàзъ ж. Съд за цветя, изработен от глина или дърво; вж. 5.

вàлуви мн. Примитивно ръчно съоръжение за месене на глина, което се състои от два железни вала; вж. вàлцуви, кàлубъркàчкъ, кàлумисàчкъ.

вàлцуви мн.; вж. вàлуви.

вритѐну, врътѐну ср. А. Отвесна ос на грънчарски чарк (вж. чарк), която свързва тапанджата (вж. тъпънджъ̀) с ботура (вж. бòтур). Б. Отвесна дървена ос, която свързва горния камък с перките на долапа в глечницата; вж. 3, 5, 21.

връбнишки пъзàр съч. Грънчарски пазар на празника Връбница. Обикновено откритите сергии се нареждат в близост до църквата на селището. На този ден всеки, който имал умрял близък човек, купувал глинени съдове, та да *„улѐкни пръстъ̀ нъ грòбът"*.

врътлò ср. Отвор, врата в огнище на грънчарска пещ.

връчòвницъ ж. Паница със зелена глазура, използвана при врачуване.

връшник м. Глинен похлупак, който се използва при печене на хляб в огнище; вж. 14.

въжи ср. Релефен елемент, който опасва големи глинени съдове, точени на части. Скрива и стяга мястото на свързването. Чрез натискане с пръст или насичане с бучило (вж. бучѝлу) се превръща и в елемент на украсата; вж. 23.

гàнгъл м. Пръстен върху шийка на стомна. — *Стòвнъ с гàнгъл съ пулѝвъ с чърнъ̀ глеч.* Т; вж. къжъл.

гивгѝрь м. Зидан тухлен свод в отвор на грънчарска пещ; вж. кимѐрь, 17, 29.

гивѐч м. Плитък, кръгъл или елипсовиден глинен съд с капак за печене с вместимост до три килограма.

гивичѐ ср. Малък гювеч (вж. гивѐч).

гилѐп м. Омесена глина на топки с тегло от десет до тридесет килограма.

глеч ж. Глазура, оловно съединение, с което се покриват грънчарски изделия.

глѐчницъ ж. Каменна мелница за глазура, която се състои от два камъка (горен и долен). Задвижва се от вода, на ръка или от животинска сила; вж. глиджàф кàмък, глиджòркъ, глиджòрник, рòмял.

глиджàф кàмък съч. Ръчна мелница за глазура. БО; вж. глѐчницъ, глиджòркъ,

г л и д ж ò р н и к, р ò м я л.

глиджòркъ ж.; вж. г л è ч н и ц ъ, г л и д ж à ф к à м ъ к, г л и д ж ò р н и к, р ò м я л.

глиджòрник м. Бр; вж. г л е ч н и ц ъ, г л и д ж à ф к à м ъ к, г л и д ж ò р к ъ, р ò м я л.

глиджòсоъм гл. Покривам, поливам, потапям в глазура керамични изделия преди второ печене. — *Тòъ гръ̀нчèръ глиджòсоъ дибèлу, зътỳй му съ лю̀щи гличтъ̀.*

гнѝлник м. А. Място в грънчарска работилница за съхраняване на глина. Б. Място, от което се копае глина.

гнѝлъ ж. Глина, пръст, от която се изработват грънчарски изделия. — *Тàъ гнѝлъ сми ъ искупàли ут Гнѝляшкътъ мугѝлъ*; вж. 29.

грèбян м. А. Връзка между шийка и чучурка на ибрик (вж. к ю с т è к, м у щ ỳ к, п и т л è). Б. Дървено приспособление с успоредни зъби за драскана украса (вж. д р à с к ъ н ъ у к р à с ъ). — *Шàря с грèбян.*

грибинчàтъ укрàсъ съч. Гравирана, драскана украса по глинен съд, изпълнена с гребен (вж. г р è б я н).

гръндỳль м. Неугледен, грубо източен грънчарски съд — бърдук, ръкатка, стомна. — *Къф мàйстур ми ъ тòъ! Я му виж гръндỳлти! . . . Гръндỳль с гръндỳль!*

гръ̀нцѝ, грънци мн. Глинени съдове. — *Нъ иднъ̀ кỳпчънъ грънцѝ — иднъ̀ туя̀гъ им стѝгъ!*

грънчàрь, грънчèрь м. Майстор, който изработва глинени изделия.

грънчàрницъ, грънчèрницъ ж. Грънчарска работилница.

грънчàрску кулилò съч. Основно съоръжение за производство на глинени съдове. Състои се от два дървени диска (вж. б ò т у р, т ъ п ъ н д ж ъ̀), закрепени на вертикална ос (вж. в р и т è н у). Задвижва се с крак.

грънчàрству, грънчèрству ср. Занаят за производство на глинени съдове.

гурѝ улòву съч. Разтопявам, пека олово, като го превръщам в оловен окис (вж. п и ч ъ̀ к у р ш ỳ м).

гъ̀бъ ж. Парче сюнгер, което се употребява за фино заглаждане на грънчарско изделие или изтриване на дъното при глазиране.

гъзỳкъ съ гл. Клатушка се, за глинен съд (вж. к ъ т ỳ л к ъ с ъ).

гъзумѝйник м. Иронично: неглазиран турски ибрик.

гъйтàнъ м. Характерна за Троянската керамична школа шарка, която се състои от няколко цветни линии (вж. д ж ъ з ѝ я) и криволици. Заимствувана от традиционното народно облекло с гайтанена украса; вж. 22.

гъ̀рлу ср. Устие на глинен съд; вж. 29.

двòен бърдỳк съч. Обреден двоен съд за топла и студена ракия, който се е използувал след първата брачна нощ. Ако булката е била девствена, сутринта са черпели баща ѝ с топла ракия, ако ли не — със студена.

двòйкъ ж. Мярка за вместимост — около два и половина литра. — *Двдйкити две зъ иднъ̀ вървя̀т* — две малки стомни при продажбата се броят за една.

дèлвъ ж. Голям глинен съд с капак и вместимост над пет литра (вж. п и п и р ѝ в н и к).

джъзѝя ж. Ангобна шарка — поясна линия, която опасва спираловидно един, два или повече пъти грънчарски съд. — *Шàря нъ джъзѝи. Тèгля джъзѝи* (вж. ч ъ з ѝ я).

дибèль глеч съч. Плътен полив (вж. п ò л и ф, п у л ѝ ф к ъ) от глазура върху грънчарски изделия.

дилвè ср. Малка делва с вместимост до пет литра.

дирỳгъ ж. Драскотина, нараняване повърхността на съд.

дòйнъ ж. Гърне за носене на храна с вертикална дръжка, която е заловена от двете страни на устието (вж. к у т л à р к ъ, р у к à т к ъ, р ъ к à т к ъ, у à т к ъ, у ш à т к ъ, ц ѝ г ъ н с к у м è н ч и, ъ р м ъ г à). Бл, П.

дòлници ср.; вж. б ò т у р. Гм.

дрàскъну прил. Гравиран декоративен елемент върху глинен съд. Похват на троянските грънчари, възприет от средновековната сграфито керамика XII—XIV в. Мотивът се изписва, издраскава чрез отнемане на ангобния полив.

дрàскънъ укрàсъ съч.; вж. д р à с к ъ н у.

дудỳк м. Духова глинена свирка, направена по подобие на едноименната ѝ дървена.

дулàп м. Дървено колело с перки, което задвижва на вода глечница; вж. 3, 6, 14, 21, 29.

душнѝкь м. Кръгъл отвор с диаметър до десет сантиметра на дъно на пещ, през който минава огънят (вж. ф и ш è к ь); вж. 14.

дъскъ̀ зъ грънцѝ съч. Дялана или бичена дъска, върху която грънчарите нареждат глинените съдове за съхнене.

дя̀вулскъ стòвнъ съч. Вид стомна, която се налива откъм дъното. Има скрита дупка, която при пиене трябва да се запуши с пръст, иначе водата облива пиещия. Направена за забавление (вж. с т ò в н ъ ш и г ъ д ж ѝ й к ъ, с т ò в н ъ ш ъ й т à н к ъ).

живъ̀ глеч съч. Глазура, която при печене на олово **„свèти нъ дзвиздѝчки"** и не може да се смели.

жѝлъвъ гнѝлъ съч. Устойчива глина, която не се пука при печене. От нея се правят чинии (вж. ч ъ р к ѝ я). В големи количества е добивана в околностите на с. Терзийско. — *Тàъ гнѝлъ ъ жѝльвъ, уд нея шъ стàнът гулèми чъркѝи.*

жѝтян клас съч. Грънчарска шарка, която наподобява житен клас. Характерна за следосвобожденската декоративна система на Троянската керамична школа (вж. ш à р к ъ н ъ с л à м к ъ).

жълтỳрчи ср. Типична за троянското грънчарство жълта глазура. Получава се чрез прибавяне към безцветна глазура на смлян командски камък (вж. к ò м ъ н с к и к à м ъ к) или калиев бихромат.

зỳлъвъ прил. Остра, недобре смляна глазура, която се лее грапаво и не дава лъскавина на съда. — *Тàъ глеч е зỳлъвъ.* Вм, Зр, Ос.

зътвòрянъ пеш съч. Грънчарска пещ със страничен отвор, който след зареждане се зазижда.

ибрѝкъ м. Теракотен бардук (вж. б ъ р д у̀ к) без връзка между чучурката и шийката, който се употребява за измиване.

иднупѐк м.; вж. б и с к в ѝ т, п ъ р в у п ѐ ч ъ н и, т и р ъ к о̀ т ъ.

изрися̀въни ср. Напукване на глазура при внезапно охлаждане на изваден от пещ съд (вж. р и с ъ̀).

имзѝкъ м. Чучурка за изливане на течност от бардук, пукал, чайник и др. (вж. ш о̀ п к ъ).

имзикàлкъ ж. Подострена дрянова клечка за пробиване на канал в дръжка на стомна (вж. ц и ф к à л н и ц ъ, ъ м д з и к à л к ъ).

ирмѐнски поп, ърмѐнски поп съч. Глинена оцветена фигура на поп, отлята в гипсов калъп. — *Упльчѝ съ нъ ирмѐнскеет поп.*

Испиридо̀н ЛИ. Патронен празник на майсторите грънчари и обущари, 25 декември (вж. С п и р и д о̀ н).

ѝсцяпчи ср. Подострена клечка, с върха на която се опитва гъстотата на глазура по повърхността на съд.

кàлубъркàчкъ, кълубъркàчкъ ж. Примитивно съоръжение с железни перки за ръчно омесване не глина. Пренесена в Габрово от Троян през 1905 г. (вж. в à л у в и, к à л у м и с à ч к ъ).

кàлумисàчкъ, кълумисàчкъ ж.; вж. к à л у б ъ р к à ч к ъ.

кàнъ питѐл съч. Калъпена кана за вино с многоцветна украса, която напомня по формата си петел. Изливането на течността става през човката.

кап м. Мярка за вместимост (вж. с ъ т). — *Пулувѝн кап, идѝн кап. Сто̀внити ут Кълѐйцъ, дѐту ми ги кàраъ, вървя̀ъ чѐтяри ф идѝн кап, читво̀ркъ. Идѝн кап съ ръвня̀ъ нъ идѝн сът.* Кл.

кàпкъ врьс кàпкъ съч. Характерен елемент от троянската декоративна система главно в следосвобожденската епоха — стечена капка и върху нея друга, изпълнени с различни цветове (вж. н ъ к à п к и, н ъ с п у̀ с к и, с к à п ъ н и, с т ѐ ч ъ н и к à п к и, т р о я̀ н с к ъ к à п к ъ).

кàцъ ж. Вътрешност на грънчарска пещ, в която се нареждат глинени съдове. Обикновено с форма на пресечен конус; вж. 2, 3, 4.

кàчкъ ж. Каче на калобъркачка; вж. 2, 4. Д.

квъснѝк м. Глинен съд за квас.

кимѐрь м.; вж. г и в г ѝ р ь, 2, 12, 29.

клѝсъйцъ ж. Червеникава лепкава пръст за правене на глинени съдове. — *Тръпчàнскъ клѝсъйцъ.*

ко̀мънски кàмък съч. Речен камък от местността Коман край с. Терзийско, който съдържа калиев бихромат и оцветява глазурата в жълто. — *Най-мло̀гу ко̀мънски кàмък мѐляъ грьнчàрти уд Бо̀рямъ и Тирдзѝскуту.* (вж. р ъ ж д ѝ ф к à м ъ к).

кръсто̀фкъ ж. Грънчарска шарка, която напомня местни тъкани — месали, покривки, престилки.

кувàшки тувàл съч. А. Железни ковашки отпадъци, които смлени се слагат в безцветна оловна глазура за получаване на тъмнокафява до черна глазура. Б. Тъмнокафява до черна глазура.

кувàшку чърно̀ съч. Тъмнокафява до черна глазура, добита от ковашки отпадъци (вж. к у в à ш к и т у в à л).

кувъ̀ гл. Очуквам работните плоскости на гледжав камък (вж. г л и д ж à ф к à м ъ к); вж. 14. — *Глиджàвеет кàмък тря̀ъ дъ умѐйш дъ гу кувѐш, ъку̀ ѝскъш дъ прай у̀баъ глеч.*

ку̀лясту прил. Охроват цвят, който се получава от смесване на бяла с малко червена ангоба.

ку̀лястъ буя̀ съч.; вж. к у̀ л я с т у.

купѝтци ср. Ниска основа, върху която стъпва грънчарският съд — ибрик, паница, стомна и др.

куркудя̀лкъ ж. Малка окарина (вж. л у к ъ р ѝ н ъ). Т.

куршу̀м м. Олово (вж. о̀ л у в у). *Куршу̀мът гу пичѐм нъ сѝлян угънь.*

кустину̀ркъ ж. Затворен кръгъл плосък съд за греене на ракия; вж. 5.

кутлàркъ ж.; вж. д о̀ й н ъ, р у к à т к ъ, р ъ к à т к ъ, у à т к ъ, у ш à т к ъ, ц ѝ г ъ н с к у м ѐ н ч и, ъ р м ъ г à.

къ̀дря гл. Придавам с пръсти вълнообразна форма на ръба на паница, саксия, чиния.

къжел, къжъл м.; вж. г à н г ъ л, 2, 5.

къздѝсоъм гл. Прибутвам дърва по-навътре в пещ — само устата да е напълнена (вж. у с т à). Това е втората фаза на печенето след пушенето.

кълѐсник м. Ракиен сватбарски бардук, окичен със здравец, за канене на сватбари (вж. р ъ к ѝ я н б ъ р д у̀ к, с в ъ т б à р с к и б ъ р д у̀ к).

кълъ̀п м. А. Изпъкнала глинена гъбовидна подложка, която се слага на тапанджата (вж. т ъ п ъ н д ж ъ̀) на грънчарско колело, за да бъде вдлъбнато копитцето (вж. к у п ѝ т ц и) на съда. Б. Куха съставна гипсова форма за отливане на грънчарски изделия; вж. 6, 9, 11, 16, 19.

кълъплѝя м. Който е направен по една форма, еднакъв с други предмети.

кънунъ̀ ж. Примитивна теглилка с глинени, дървени или медни тасове; вж. 5, 17.

кърàрь м. Начин, мярка. — *При пѐчъни нъ куршу̀мът той тря̀бовъ дъ съ бъ̀ркъ идѝн кърàрь: не нъ кръвàй, ъ нъпрѐт-нъзàт.*

кърърѐ гл. Преценявам, премервам по усет, на око. — *Кърърѐ, кърърѐ — сто и трѝйсят килà.*

къту̀лкъ съ гл. ; вж. г ъ з у̀ к ъ с ъ.

къфя̀въ глеч съч. Глазура с кафяв цвят, която се получава чрез прибавяне на манган към безцветна глазура.

кюп м. А. Голям отворен грънчарски съд за боядисване на прежда или шаяци; вж. 20. Б. Делва (вж. д ѐ л в ъ). Бл, Ор, П.

кюстѐкъ м.; вж. г р е б я н, м у щ у̀ к, п и т л ѐ, 12, 18.

лѐй съ гл. При второ печене на грънци с глазура от високата температура тя се лее, т. е.

разтопява се и покрива равно съда. — *Ни улỳчих угъня̀т и гличтъ ни ми съ лѐяши кàкту тря̀боъ.*

лигòвици ср. Долен камък на водна глечница.

лѝмбъ ж. Вид грънчарска шарка — лъкатушна линия, изпълнена с рогче и ангоба или гравирана.

липчòк м. Материал от счукан чиреп (вж. ч ѝ р я п) и безцветна глазура, който се употребява за залепване на пропуквания (вж. р ъ с п à р л и ц ъ).

лукърѝнъ ж. Глинен музикален духов инструмент, който е изработен по първообраза на металната италианска окарина. В Троянско се изработва от 1901 г. в с. Терзийско от майстор Геро Пенчев (вж. к у р к у д я̀ л к ъ, у к ъ р ѝ н ъ, т у р т у л ѝ ц ъ).

мàсленик м. Затворен глинен съд с тясно устие за дървено масло.

мѐнчи ср. Глинен съд с телена или конопена дръжка с вместимост до три литра; вж. 17.

мѐся гл. Обработвам ръчно глина, както се меси хляб. — *Ей, мумчѐ, мисѝ гнѝльтъ дудѐту ти зъмирѝши нъ чѐсън!*

микàш, микѝш м. Рядка глинена каша, която се получава при приглаждане на съдове с бучило (вж. б у ч ѝ л у) и се използува за залепване на допълнителни елементи — дръжки, цифки, украшения към съдовете, след като са засъхнали след изработването им на колело.

микъ глѐч съч. Ситно смляна глазура, която покрива гладко съда и добре се лее и на по-слаб огън.

мирсидѐнк м. Вносен химикал (Pl_3O_4), който се употребява за получаване на глазура с жълто оцветяване (вж. ỳ ж л ъ т н у).

мòрьвъ глеч съч. Глазура с тъмнокафяв цвят, която се получава от безцветна с прибавяне на манганов окис.

мỳфлъ ж. Цилиндрична огнеупорна капсула, в която се поставят за изпичане глинени изделия в муфлена пещ (вж. м ỳ ф л я н ъ п е ш, м ỳ ф ъ).

мỳфлянъ пеш, мỳфянъ пеш съч. Специална пещ за изпичане на керамични изделия (над 800 градуса), полени с високотопими вносни глазури. За пръв път в Троянско муфлена керамична пещ построява през 30-те години Никола Николски от с. Терзийско.

мỳфъ ж.; вж. м ỳ ф л ъ.

мущỳк м.; вж. г р ѐ б я н, к ю с т ѐ к, п и т л ѐ.

мънгàл м. Грънчарски съд с форма на леген за приготвяне на глазура; вж. 17.

мърмуризàция ж. Разливна многоцветна ангобна шарка върху глинени съдове, която имитира мрамор. Характерна е за 30-те години.

нѝскъ глеч съч. Топима при ниска температура (под 800 градуса) оловна глазура.

нъ кàпки съч.; вж. к à п к ъ в р ъ с к à п к ъ, н ъ с п ỳ с к и, с к à п ъ н и, с т ѐ ч ъ н и к à п к и, т р у я̀ н с к ъ к à п к ъ.

нъ кръстòфки съч.; вж. к р ъ с т ò ф к ъ.

нъ кълъ̀п съч.; вж. к ъ л ъ̀ п.

нъ пàяци съч. Многоцветна паяковидна грънчарска шарка, характерна за следосвобожденската декоративна система на Троянската керамична школа.

нърàням гл. Поливам дебело глинен съд с боя или глазура.

нъсàждъм гл. Падам, смъквам се. — *Тàъ гнѝлъ съ нъсàждъ и зътỳй уд нѐя ни мдъ̀т дъ съ тòчът гулѐми сѐдуви.*

нъ спỳски съч.; вж. к à п к ъ в р ъ с к à п к ъ, н ъ к à п к и, с к à п ъ н и, с т ѐ ч ъ н и к à п к и, т р у я̀ н с к ъ к à п к ъ.

нъ сърцà съч. Ангобни капки, свързани чрез повличане със сламка, които напомнят скачени сърца (вж. с к ъ ч ѐ н и с ъ р ц à, ш à р к ъ н ъ с ъ р ц à).

нъ цъ̀фки съч. Рисувани с четка стилизирани цветя по глинени съдове — буркани, бърдуци, стомни, тави, чинии.

нъ шѝшуви съч. За пламък, който излиза на тънки струйки (шишове) между чирепите, покриващи отворена пещ (вж. у т в ò р я н ъ п е ш).

òлуву ср.; вж. к у р ш ỳ м. Т.

òсъм м. Меко парче от обработена кожа за приглаждане стените на глинен съд при точене (вж. у с à м, у с à н, у с у м ò с о ъ м).

òхлювицъ ж. Спираловидна грънчарска шарка; вж. 7.

пàлиц м. Железен шип, който се върти в отвора на долната опорна греда на глечница. Забит е в долния край на вретеното; 6, 29.

пàприцъ ж. Желязна скоба, която свързва вретеното на глечница с горния камък.

пеш, пищъ̀ ж. Зидано каменно или тухлено съоръжение за изпичане на грънчарски изделия (вж. з ъ т в ò р я н ъ п е ш, у т в ò р я н ъ п е ш, ф к у п à н ъ п е ш).

пиѐвицъ ж. Грънчарска шарка, която прилича на пиявица. Характерна за следосвобожденската декоративна система на Троянската керамична школа.

пѝклюфчи ср. Гротескна глинена детска свирка-човече, която, като се напълни с вода, при надуване свири и пикае. Нс.

пипирѝвник м.; вж. д ѐ л в ъ. ГЖ.

пипирỳдяну крилò съч. Грънчарска шарка, която наподобява крило на пеперуда. Характерна за следосвобожденската декоративна система на Троянската керамична школа.

пѝсън прил. Рисуван с четка. — *Шàрянъ стòвнъ пѝсънъ.*

питлѐ ср.; вж. г р ѐ б я н, к ю с т ѐ к, м у щ ỳ к.

пичъ̀ куршỳм съч. Стопявам олово в саджак (вж. с ъ д ж à к) и го разбърквам до превръщането му в прах (вж. г у р я̀ у л ò в у).

пичъ̀ улòву съч.; вж. п и ч ъ̀ к у р ш ỳ м.

плѐвянскъ ỳмъ съч. Бяла глина от с. Буковлък, Плевенско, използувана от троянските майстори за ангоба (вж. ъ н г ò б ъ).

пòдницъ ж. Правен на ръка разлат глинен съд за печене на хляб и други тестени изделия. — *Ф пòдницъта ля̀бът съ пичѐ най-ỳбъви*; вж. 17.

пòлиф м. Нанасяне на ангоба върху глинен

съд чрез поливане или потапяне. Подготовка за декориране върху мокра основа — характерен технически похват за следосвобожденската декоративна система на троянските майстори (вж. д и б ѐ л ъ г л е ч, п у л ѝ ф к ъ).

пòяс м. А. Релефен елемент, който опасва обемни глинени съдове (вж. в ъ̀ ж и). Б. Синджир, плоско желязо или дебела тел, с които се стягат кръглите грънчарски пещи; вж. 21, 29.

пригàряни ср. Изсъхване, изпичане и разбиване на дребни части изкопана глина (вж. п р у м р ъ̀ з в ъ н и, ӳ м н и с ъ).

пристѝлчън шар съч.; вж. б и л ь ò с ъ м с к ъ п р и с т ѝ л к ъ.

пристъ̀ргъну дъ̀ну съч. Равно дъно, което се получава при отделяне на съда от тапанджата (вж. т ъ п ъ н д ж ъ̀) чрез отрязване с връв или тел.

приӳшъни нъ кòнску пѐтълу съч. Поставяне на прилепнали малки дръжки към тяло на делва, които имат форма на конска подкова.

прифтàсоъм гл. Пресъхвам. — *Гръницùти прифтàсоъ и дàй дъ вùйм кво щъ ги прàйм.*

прумрѐзвъни ср.; вж. п р и г à р я н и.

пувдигàлу ср. Дървено приспособление за вдигане или спускане горния камък на глечница за по-ситно или по-едро мелене на глеч.

пувя̀сму ср. Няколко групирани прави или вълнообразни линии върху стена на глинен съд; вж. 21.

пудмàзоъм гл. Подлепям дръжка на съд с мека глина (вж. м и к ѝ ш).

пуѝлник м. Разлат глинен съд с малки кръгли отвори по периферията за поене на кокошки.

пӳкъл м. Трапезен глинен съд за вино с устие на детелина, по-рядко със залепена чучурка.

пулѝвъм гл. Покривам с ангоба глинен съд (вж. у м ò с о ъ м).

пулѝвъм с глеч съч. Покривам с глазура керамични изделия преди второ печене (вж. г л и д ж ò с о ъ м).

пулѝфкъ ж.; вж. ш à р к ъ н ъ п у л ѝ ф к и.

пулупàчкъ ж. Капак на глинен съд. Д.

путкàсрям гл. Свивам при точене дъно на глинен съд. — *Ас убѝчъм стòвнъть уддòлу дъ ми ъ путкàсрянъ.*

пӳшъни ср. Опушване и бавно затопляне на пещ при първо печене на глинени съдове посредством запалване пред огнището на гнили дърва.

пъвӳр, пъвӳрь м. Затворен, точен или правен на калъп, глинен съд за ракия; вж. 4, 18.

пъвӳр кръвàй съч. Павур с пръстеновидна форма, с цифка и столче или четири крачета.

пънѝцъ ж. Дълбок глинен съд за хранене. При троянските майстори височината на паницата се нанася два пъти върху устния отвор.

пънѝчи ср. Малка паница.

пъпник м. Малко гърне без дръжка, което се използува в народната медицина „за завиване на пъп" — изпълнява роля на вендуза при стомашни колики. — *Ръзвùл му съ пъпът и му тӳрили пъпник.*

пъпя̀сть прил. Издута. — *Тàъ стòвнъ ъ нъпрàйх пъпясть.*

пъ̀рву пѐчъни съч.; вж. б и с к в ѝ т, и д н у п ѐ к, т и р ъ к ò т ъ.

пъӳнуву укò съч. Грънчарска шарка, която наподобява характерната за пауновата опашка украса. Елемент от следосвобожденската троянска декоративна система.

рак м. Приспособление към грънчарско колело — прикована към подова греда желязна пластина с дупка, в която влиза бодът на вретеното (вж. б о т, в р и т ѐ н у). БО.

рàчи ср.; вж. р а к. Д.

рисъ ж. Пукнатина като паяжина, която се получава по стени на глазиран съд. — *Жълтъть глеч дàъ млòгу рисъ* (вж. **изрися̀въни**).

ришѐткъ ж. Надупчен глинен съд за измиване на плодове. Нс.

рок, ругъ̀т м. Кравешки или волски рог с прерязан връх, в който се втъква кухата част на кокоше перо. Пълни се с ангоба, която изтича през перото на тънка струйка, с която се шарят глинените съдове.

рòкчи ср.; вж. р о к.

рòмял м.; вж. г л ѐ ч н и ц ъ, г л и д ж à р к ъ, г л и д ж à ф к à м ъ к, г л и д ж ò р н и к. *Ѝмъфми рòмял и гу кàръфми нъ ръкъ̀. Пумъ̀лъть ѝмъши рòмяли, дѐту ги вървя̀ъ нъ вудъ̀.*

рузѐтъ ж. Стилизиран растителен мотив, подреден около един център.

рукàткъ ж.; вж. д ò й н ъ, р ъ к à т к ъ, у à т к ъ, у ш à т к ъ, ц ѝ г ъ н с к у м ѐ н ч и, ъ р м ъ г à.

руфѐт чумликчѝйски съч. Грънчарска еснафска организация в Троян през XIX век. Записана в документ за издаване на тескерета през 1872 г. (вж. Библиография, № 1).

рӳчкъ ж. Глинен съд с дръжка за кадене с тамян. Използува се при погребалния обред. Обикновено е покрит с морава глазура.

ръждѝф кàмък съч. Най-старото название на команския камък (вж. к ò м ъ н с к и к à м ъ к).

ръзлàт прил. Плосък съд с леко издигната периферия; вж. 17.

ръкàткъ ж.; вж. р у к à т к ъ.

ръкѝен бърдӳк съч.; вж. к ъ л ѐ с н и к, с в ъ т б à р с к и б ъ р д ӳ к.

ръкѝен ибрѝкъ съч.; вж. р ъ к ѝ е н б ъ р д ӳ к.

ръкѝйник м.; вж. р ъ к ѝ е н б ъ р д ӳ к.

ръни̇̀лкъ ж. Глинен съд с кръгла форма, в който се налива сладък разтвор за подхранване на пчели в кошер.

ръспàрлицъ ж. Тънка паяжиновидна пукнатина по повърхност на съд, която се получава от овлажнена пещ, влажни дърва или сухи и влажни съдове, наредени заедно в пещта.

свътбàрски бърдӳк съч. Украсен бърдук с вместимост от четири до осем литра. В понеделник сутринта след сватбата с него се черпят сватбарите с греяна ракия (вж. к ъ л ѐ с н и к, р ъ к ѝ е н б ъ р д ӳ к, р ъ к ѝ е н и б р ѝ к, р ъ к ѝ й н и к).

скàпъни прил.; вж. к à п к ъ в р ъ с к à п к ъ, н ъ к à п к и, н ъ с п ӳ с к и, с т ѐ ч а н и к à п к и, т р у я̀ н с к ъ к à п к ъ. — *Скàпъни*

стòвни. Скàпъни пънùци.

скòби мн. Цепени греди, които опасват и стягат правоъгълна грънчарска пещ (вж. стèги).

скъчèни сърцà съч.; вж. нъ сърцà, шàркъ нъ сърцà.

Спиридòн ЛИ; вж. Испиридòн. *Нъ Спиридòн грънчèрти съ събùраъ и първу съ чиркỳваъ, пък нàпкунъ съ висиляъ.*

срèждъм гл. Нареждам в пещ глинени съдове.

сриждàчкъ ж. Жена, която помага при нареждане на пещ с глинени съдове.

стèги мн.; вж. скòби.

стèчъни кàпки съч.; вж. кàпкъ връс кàпкъ, нъ кàпки, нъ спỳски, скàпъни, труя̀нскъ кàпкъ.

стòвнъ ж. Затворен глинен съд за носене и пиене на вода. — *Това стовнъ на Илия Якимовъ, сене 1861* — гравиран надпис върху стомна от махала Габърска до Троян (МНХЗПИ — Троян, инв. № А III 744).

стòвнъ бỳлкъ съч. Шарена стомна с шийка, моделирана като жена. Най-напред такива стомни са правени в с. Шипково.

стòвнъджия м. Майстор на стомни.

стòвнъ дùнчънкъ съч. Стомна с отвесни вдлъбнатини, които наподобяват резени на диня; без украса, с черна или морава глазура.

стòвнъ кусàчкъ съч. Неглазирана стомна без цифка, с обем до десет литра, която се използува по време на коситка, тъй като държи водата студена.

стòвнъ къжълкъ съч. Стомна с релефен пръстен на шийката (вж. къжъл).

стòвнъ лòфчънкъ съч. Голяма стомна с цилиндрична шийка, широко устие и обем до десет литра. Употребявана най-често в Ловеч. Широкото ѝ устие не е позволявало водата да пръска полите на момите при наливане.

стòвнъ ругàчкъ съч. Стомна с две или три рогчета на устието.

стòвнъ с кръчè съч. Черна или тъмнокафява стомна, която стъпва на висока, изтънена основа.

стòвнъ с учùчки съч. Стомна, която има от двете страни на шийката по едно пластично кръгче-око.

стòвнъ труя̀нкъ съч. Висока, стройна, с гладка шийка стомна. Цифката е перпендикулярна на дръжката.При обем от четири до пет литра има следните пропорции: височина — 37 см, височина на шийката — 10 см, диаметър на дъното — 10 см (вж. труя̀нкъ).

стòвнъ тръкùйкъ съч. Неглазирана стомна без цифка и украса, с обем от осем до десет литра. Използувана главно в Южна България, където е карана от троянските грънчари.

стòвнъ шигъджùйкъ съч.; вж. дя̀вулскъ стòвнъ, стòвнъ шъйтàнкъ.

стòвнъ шъйтàнкъ съч.; вж. дя̀вулскъ стòвнъ, стòвнъ шигъджùйкъ.

стòмничи ср. А. Малка стомничка. Б. Детска играчка с форма на стомна.

стубòрки мн. Възрожденски декоративен елемент, който напомня примитивно изписани стоборки. — *Шàркъ нъ стубòрки*; вж. 2.

стънжàль ж. Дървена върлина за привеждане в движение на калобъркачка (вж. кълубъркàчкъ). Д.

сỳпник м. Глинен съд за супа с две дръжки и вместимост до два литра.

съвàк м. Приспособление за спиране вода в улей на глечница, воденица, стружна, тепавица; вж. 3, 27, 29.

съджàк м. Широк метален тиган за печене на глазура (вж. пичъ̀ куршỳм). — *Гличтъ̀ я пичàхми нъ съджàк*; вж. 14.

съксùя ж. Отворен коничен съд за цветя с дупка на дъното.

сът, съдъ̀т м. Единица мярка за вместимост при троянските грънчари. Един съд съдържа приблизително пет литра (вж. кап). *Ѝскъм дъ ми нъпрàйш иднъ̀ стòвнъ два съдъ.*

твърдъ глеч съч. Недобре смляна глазура, която не се лее и не дава лъскавина.

тел ж. А. Дълга до 50 см тел с две дървени дръжки на края, с която се почиства глината при обработка от корени и треви. Б. Тел с дървени дръжки накрая за отрязване и отделяне на точения съд от колелото.

тиглинùцъ ж. Глинено приспособление с дълга куха дървена цев за вадене чрез смукане на ракия от бъчва (вж. ъйдỳк).

типàр м. Релефен декоративен мотив, който се изработва в калъп и след това се залепва на глинен съд (вж. тùпчи). Бр.

тùпчи ср.; вж. типàр.

тиръкòтъ ж.; вж. бисквùт, иднупèк, първу пèчъни.

тòчь нъ кулилò съч. Изработвам глинени съдове на грънчарско колело.

трòйкъ ж. Мярка за вместимост — около един и половина литра. — **Стòвнъ трòйкъ.** *Трòйкити вървят три зъ идùн сът.*

труя̀нкъ ж.; вж. стòвнъ труя̀нкъ.

труя̀нскъ кàпкъ съч.; вж. кàпкъ врьс кàпкъ, нъ кàпки, нъ спỳски, скàпъни, стèчъни кàпки.

тръмпя̀ гл. Разменям натурално занаятчийски произведения или плодове срещу жито или царевица в полските села. — *Тръмпя̀ъми шàряни гръцнùй зъ жùту, пък прòсти — зъ мъмỳли*; вж. 32.

тувàл м.; вж. бъкърджùйски тувàл, кувàшки тувàл.

тỳпкъм гл. Украсявам глинен съд на петна с гъба, сюнгер, която е натопена в боя.

туртулùцъ ж. Голяма окарина (вж. лукърùнъ, укърùнъ). Т.

тучàр м. Грънчар, който изработва, точи съдове на колело. — *Пèтър Цàнкуф е мàйстур-тучàр.*

тъй, тъя̀т гл. Просмукване на вода през стени на глинен съд вследствие на органични съставки, които изгарят при печенето и оставят пори. — *Нъ тòъ грънчèрь стòвнити му тъя̀т.*

тълàрь м. Глинена или дървена солница с една, две, три или четири преградки; вж. 5.

тъмпòн дитилѝнъ съч. Релефен дървен печат с четири листенца за шарене на розета (вж. р у з è т ъ). БО.
тъмпòн цѝфкъ съч. Релефен дървен печат с шест листенца за шарене на розета. БО.
тънкъ глеч съч. Глинен съд, покрит с тънка, рядка глазура.
тънък пòлив съч.; вж. п ò л и ф, п у л ѝ ф к ъ.
тъпъндж̀ъ ж. Най-горна част на грънчарско колело: гладък диск, върху който се поставя и обработва глина; вж. 19.
търбушàтъ прил. Издута. — *Стòвнъть тря̀боъ дъ è пò-търбушàть.*
търъмбу̀къ ж. Глинен ударен инструмент с два отвора. Върху единия е опъната кожа. — *Най-у̀бъвити търъмбу̀ки ф Труя̀н прàй мàйстур Бàю Дòбрюф.*
уàткъ ж.; вж. д ò й н ъ, р у к à т к ъ, р ъ к à т к ъ, у ш à т к ъ, ц ѝ г ъ н с к у м è н ч и, ъ р м ъ г à.
убря̀зоъм гл. Изрязвам вълнообразно периферии на паници или чинии, къдря ги.
убря̀зъни пънѝци съч.; вж. у б р я̀ з о ъ м. Вм.
убря̀зъни чъркѝи съч.; вж. у б р я̀ з о ъ м. Вм.
угàря гл. При печене в отворена пещ пушекът лиже чирепите, с които са покрити наредените за печене съдове, т. е. угаря ги.
углидàлу ср. Гладка, лъскава повърхност на грънчарско изделие. — *Стòвнити той ги прàъши кътỳ углидàлу, пък ф чъркѝйти му дъ съ углѐдъш.*
ỳжлътну пр. С леко жълт цвят. — *Туй стòвничи стънъ ỳжльтну.*
укърѝнъ ж.; вж. к у р к у д я̀ л к ъ, л у к ъ р ѝ н ъ, т у р т у л ѝ ц ъ.
укъръря̀ъм гл. Уравнявам, нагласявам, преценявам от кой материал по колко трябва да се сложи в примеса. — *Щòмту утървѐ тувàлът в ỳмътъ и ни мой дъ гу укъръри, вмистỳ зилѐнъ буя̀ стàъ чърнъ. Буйти тря̀боъ дъ съ укъръря̀т ỳбуу.*
ỳлей м. Долен отвор на калобъркачка (вж. к а л у б ъ р к à ч к ъ), от който излиза омесената глина.
ỳмни съ гл.; вж. п р и г à р я н и, п р у м р ъ̀ з в ъ н и. — *Гнѝльтъ съ ỳмнъ.*
умòсоъм гл.; вж. п у л ѝ в ъ м.
ỳмъ ж. Естествено оцветена глина — бяла, жълта, червена, която съдържа медни, железни, калиеви или други съединения. Употребява се за поливане и декориране на съдове преди първо печене (вж. ъ н г ò б ъ).
упòрнъ гридъ̀ съч. Дъбово дърво, върху което се забива палец на вретено при глечница.
усàм, усàн м.; вж. ò с ъ м.
усръ̀ глеч съч. Едро смляна глазура.
устà ж. А. Отвор в огнище на грънчарска пещ (вж. в р ъ т л ò). — *Нъ тàъ пеш устàтъ и гуля̀мъ.* Б. Устие на съд; вж. 3, 4, 21.
усумòсоъм гл. Приглаждам глинен съд с кожено парче (вж. ò с ъ м, у с à м).
утвòрянъ пеш съч. Пещ с отвор в горния край, през който се нареждат за печене грънчарски изделия (вж. п е ш).
утря̀зоъм гл. Отделям източен съд от найгорната част на грънчарско колело (вж. т ъ п ъ н д ж ъ̀) с канап или тел.
утъмъня̀ам гл. Нагласявам, нареждам (вж. у к ъ р ъ р я̀ а м).
ухълдѝтел м. Глинена тръба, част от глинен казан за ракия, върху която тече студена вода за охлаждане на парите и превръщането им в ракия.
уцѐтник м. Голям бардук за оцет. Диаметърът на дъното му се отнася към височината обикновено едно към три.
ушàткъ ж.; вж. д ò й н ъ, р у к à т к ъ, р ъ к à т к ъ, у à т к ъ, ц ѝ г ъ н с к у м è н ч и, ъ р м ъ г à.
ушò ср. Дръжка, хоризонтално закрепена към съда, най-често на делва; вж. 2, 14, 17.
ỳшъ гл. Поставям дръжка на глинен съд. — *Днѐс йъм дъ ỳшъ.*
фишѐкъ м.; вж. д у ш н ѝ к ъ, 19.
фкупàнъ пѐш съч. Взидана в земята на наклонено, уедно място грънчарска пещ, за запазване на топлината (вж. п е ш).
фтòру пѐчъни съч. Изпичане на глинени съдове с глазура.
цвитчѐ ср. Шарка с вид на цвят, която се състои от четири кръгли капки, нанесени с пръсти или печат, направен от четири дрянови пръчки, скрепени с глина.
цѐруви пръ̀чки съч. Пръчки от церово дърво, с които се бърка оловото, когато се прави глазура; вж. ц е р. 2. Те съдържат растителна киселина, която ускорява процеса на неутрализация. Гм.
цѝгънску мѐнчи съч.; вж. д ò й н ъ, р у к à т к ъ, ръкàткъ, у à т к ъ, у ш à т к ъ, ъ р м ъ г à.
цифкàлницъ ж.; вж. и м з и к à л к ъ, ъ м д з и к à л к ъ. Тр.
цифкòсоъм гл. Пробивам канал в дръжка на стомна с помощта на имзикàлкъ (вж.).
цѝфкъ ж. Пъпка на стомна, която се захапва при пиене на вода. При троянските грънчари тя винаги се поставя перпендикулярно на дръжката (вж. ц ѝ ц к ъ).
цѝцкъ ж.; вж. ц ѝ ф к ъ.
чàнкъ гл. Пука със своеобразен звук „чан" и се чупи — за глинени съдове след глазирането им, преди да се наредят в пещта за второ печене. — *Ут тàа гнѝль грънцѝйти чàнкът.*
чàрк м. Основно съоръжение в грънчарска работилница за изработване на глинени съдове; вж. б ò т у р, в р и т ѐ н у, г р ъ н ч à р с к у к у л и л ò, 3, 5, 29.
чирипàк м. Събирателно название на всички видове глинени съдове (вж. ч ѝ р я п).
чирипàрь м. Иронично название на майстор грънчар.
чирпàн м. Местно название на желязна руда, закупувана от гр. Чирпан и използувана от троянските грънчари за оцветяване.
чѝряп м. А. Парче от строшен глинен съд. — *Тѝя чѝряпи гъ фърля̀ми.* Б.; вж. ч и р и п à к.
читвòркъ ж. Мярка за вместимост при паници. Това са най-малките паници, които **„вървя̀т чѐтяри зъ иднъ̀"** — четири дават вмести-

мостта на една голяма паница с обем един съд (вж. с ъ т).

чумлѐкъ м. Гърне.

чъзѝя ж.; вж. д ж ъ з ѝ я, 14.

чървѐнъ стòвнъ съч. Еднократно печена стомна (вж. б и с к в ѝ т, и д н у п ѐ к, т и р ъ - к ò т ъ). Гм.

чъркѝя ж. Глинена чиния, отначало използувана при черковни обреди, а след това и в ежедневието. — *Изя̀дух идн̀ъ чъркѝя боп. Дунисѝ ми гуля̀мтъ чъркѝя.*

шàркъ нъ винѐц съч. Нанесени с четка растителни мотиви, които се разполагат като фриз по тялото на стомни и бардуци или по периферията на чинии.

шàркъ нъ пàпрътѝ съч. Гравиран мотив от възрожденската декоративна система на Троянската керамична школа, който наподобява папрат.

шàркъ нъ пàяци съч. Характерен мотив от следосвобожденската декоративна система на Троянската керамична школа, който наподобява паяк.

шàркъ нъ пулѝфки съч.; вж. п у л ѝ ф к ъ.

шàркъ нъ слàмкъ съч. Декоративен мотив, получен чрез повличане на сламка по още незасъхнала боя, нанесена върху глинен съд (вж. ж ѝ т я н к л а с, ш à р к ъ н ъ с ъ р ц à).

шàркъ нъ сърцà съч.; вж. н ъ с ъ р ц à, с к ъ - ч ѐ н и с ъ р ц à.

шàря с рòкчи съч. Декорирам глинен съд с рогче, напълнено с боя (вж. р о к, р ò к ч и).

шàря с чѐткъ съч. Рисувам с четка стилизирани растителни мотиви по глинени изделия.

шлѝкер м. Рядък глинен разтвор, от който в гипсов калъп се отливат глинени изделия.

шòпкъ ж.; вж. и м з ѝ к ъ.

шулѐ ср. Глинен съд за ракия (вж. ш ỳ л и ц).

шỳлиц м.; вж. ш у л ѐ.

шъпшàк м. Конусовидно глинено канче с дръжка. Т, Шп.

шърàч м. Грънчар, който шари съдове.

ъйдỳк м.; вж. т и г л и н ѝ ц ъ.

ълбук м. Най-изпъкналата част на стомна или бардук. — *Таъ стòвнъ ъ ут мумчѐту ми, ъмъ ня̀мъ ъ̀лбук.*

ъмдзикàлкъ ж.; вж. и м з и к à л к ъ, ц и ф - к à л н и ц ъ. Т.

ънгòбъ ж. Воден разтвор на естествено оцветена бяла, жълта, сива, червена или с друг цвят глина, използуван от грънчарите при украса на глинени съдове. Терминът се употребява след 40-те години, когато замества по-старото ума (вж. ỳ м ъ).

ънгубѝръм гл.; вж. п у л ѝ в ъ м, у м ò с о ъ м.

ърмàн м. А. Работна площадка пред грънчарска пещ. — *Ѝмъм идѝн ърмàн грънцѝ.* Б. Количество глинени съдове, необходими за напълване на една пещ.

ърмъгà ж.; вж. д ò й н ъ, р у к à т к ъ, р ъ - к à т к ъ, у à т к ъ, у ш à т к ъ, ц ѝ г ъ н с к у м ѐ н ч и. Гм, Ос.

Фразеология, свързана с грънчарството:

В гърнѐ дъ гу нъть̀пчиш и тàм дъ му ъ шърòку. — Клетва: Да се разболее, да отслабне, че и в гърне да му е широко.

Виднъ̀ш стòвнъ зъ вудъ̀, двàш стòвнъ зъ вудъ̀, та нъ третѐет съ счỳпи. — Вършиш ли лоши дела, свършваш зле.

Ври ли ти гърнѐту, ѝмъш и приятѐли. — Върви ли ти добре работата и хората те уважават. Т.

Врял и ф мàлку, и в гуля̀му гърнѐ. — За опитен човек, който познава добре живота. БО.

Грънчѐрят знàй де дъ тỳри дръ̀шкъть нъ гърнѐту. — Всеки си разбира от работата. Т.

Гърнѐ, дѐту съ туря̀ли кътрàнь ф нѐгу, мля̀ку ни дърджѝ. — Човек трудно се отървава от пороците си.

Гърнѐ дъ̀ну ѝмъ, а лòшъ дỳмъ — утрòвъ. — Лошата дума е като отровата. ТрГт.

Гърнѐ и чиля̀к съ ни припрàат. — Печено гърне и човешки характер не се променят.

Гърнѐ съ с прѝкъски ни пъ̀лни. — За да постигнеш успех в нещо, трябва да работиш съвестно. Тр.

Гърнѐту му врѝ и бис угъ̀нь. — За човек, на когото работата му върви добре и без особени усилия. Тр.

Дàвъш му къпàкят, той и гърнѐту зѝмъ. — За нахален, безочлив човек. ТрБ.

Дай нъ пòмян пъницъ, зъ мѝлъ душѝцъ. — Обичай в Троянско да се дават глинени съдове за помен на мъртвец.

Дай си гърнѐту дъ си зъвѝя пъ̀пъ̀т. — Молба за услуга. Тр.

Дѐту гърнѐту, там и пулупàкят. — За хора, които се търсят и разбират. Тр.

Дѝри гърнѐ нъ пъря̀съну угнѝщи. — Търси нещо в изоставен дом. Кл, Тр.

Дубръ̀тъ стòвнъ сьмъ̀ съ фàли. — Най-добрата реклама е качеството на стоката. Тр.

Дувнѝ в гърнѐту, дъ стàни рàбутътъ. — Пожелание за сполука. Тр.

Дудѐ ни умѐсиш гнѝльтъ, гърнѐ ня̀мъ ъ нъпрàйш. — Не си ли подготвиш работата, няма да я свършиш добре. Т, Тр, ТрБ.

Дукòпъй пъницъ̀тъ, па тугѝъ търсѝ лъжѝцътъ. — Подготви си добре работата и тогава я започвай. Св.

Дя̀вулът в гърнѐ ни флѝзъ. — За хитър, предпазлив човек.

Дя̀ду читѐ жълтѝцити, бàбъ ги тỳря в гърнѐту. — Мъжът работи и печели, а жената разполага с парите. Тр, ЧО.

Злàту в гърнѐ, приàтял ф нивòля. — Спечеленото се пази за когато ти стане нужда, а приятелят търсиш, когато изпаднеш в трудно положение. Тр.

Зрàф кътỳ пỳкнъту гърнѐ. — За болен или недъгав човек.

Зъкòнът е кътỳ гърнѐту — дѐту дъ му тỳриш дръ̀шкъть, сѐ си й гърнѐ. — Както и да го извърташ, законът си е все закон.

Игръ̀ гърнѐ ни пъ̀лни. — Призив към трудолюбие. Тр.

Идѝн къпàкъ сто гърнèтъ зълỳпя. — За човек, който се захваща едновременно с много работи. Тр.

Изèди чурбътъ, струшѝ пънѝцътъ. — Неблагодарник, който не зачита труда на другите хора. Т.

Иргèнъ гърнè ни чỳвъ. — За лекомислен млад човек. Т.

Испрàал съ къту ибрѝкъ. — Изкривил се, изгърбил се. Тр.

Кàкту съ чỳпят грънцѝти, тъй дъ си ѝди булистъ. — Заклинание за по-скорошно оздравяване на болен човек. БО, Тр.

Кòйту друбѝ лъжъ, ф пънѝцътъ си я нъмѝръ. — Който лъже, на него се връща. Тр.

Кòйту ни гàзи гнѝлъ, грънцѝ ни прàй. — Който сам не си върши черната работа, майстор не ще стане. Т.

Куя̀ту стòвнъ чистѝ зъ вудъ, скòру съ ръзбѝвъ.—За човек, който се пресилва с работа и лесно се разболява. Тр.

Къквàту гнѝлтъ, тъкàа и дèлвътъ. — От лош материал не може да се получи хубава стока. Тр.

Къквàту стòвнътъ, тъкàа и мàйстурът. — Качеството на стоката зависи от майстора. Тр.

Къквòту тỳриш ф нувò гърнè, нъ тъкòъ мирѝши, дудè съ струшѝ. — Както започнеш една работа, така ще я и свършиш. Д.

Кѝкри ли ти гърнèту, приàтяли млòгу. — За хора, които гледат да използуват някого. Ор, П, Тр.

Кътỳ я глàдян, чỳпи пънѝцъ, кътỳ я вèсял — жинѝцъ. — За буен, нервен човек, на когото трудно може да се угоди. Тр.

Лъжѝцъ ѝмъ, пънѝцъ ня̀мъ. — За сиромах човек. Тр.

Мàлку гърнèнци, слъткò вѝрифцè. — Човек трябва да се задоволява и с малко нещо, но да е добро. Тр.

— Мумчè, глей мàйстурът дъ ни стуѝ нъ дъ̀нуту! — Обръщение на майстор към чирак: да внимава, да точи тънко съда. Тр.

Мълчѝ кътỳ ибрѝкь. — За мълчалив, затворен човек. Тр.

Мъш биз жинъ, кътỳ ушàткъ биз дръ̀шкъ. — За самотен човек. БО.

Ни мирѝши гърнèту, ъ чурбътъ. — Не е виновен съдът, а това, което е сложено в него. Тр, ТрГт.

Нъбѝй чъ̀ркът, придѝ да ъ счỳпял стòвнътъ. — Скарай се някому, преди да е сторил пакост.

Нъ кулà грънцѝ и идѝнъ туя̀гъ стѝгъ. — На добра работа малко лошо ѝ трябва, за да бъде развалена.

Нъпрàал дèлвътъ. — За човек, който е сложил ръцете на кръста, т. е. стои без работа.

Нъпърдèли гърнèту. — За съдружници или близки, които са се скарали.

Нъ ся̀ку гърнè мирудѝя. — За човек, който се меси навсякъде и във всичко.

Ỳщи лòзиту никупàну, той пънѝцъ зъ вѝнуту пригòтвял. — За човек, който не мисли за работа, а само за удоволствие. Лм, ТрБ.

Плàщъм счỳпянти дèлви. — Нося отговорност, плащам за нанесени щети.

Плюй ф пънѝцътъ, дèту сърбъ. — За човек който сам си пречи на работата. Тр.

Прикътỳри гърнèту. — Обърка работата. Тр.

Присмя̀лъ съ ушàткътъ нъ къпàчиту. — За надменен човек, който обича да се подиграва с другите хора. ГЖ.

Прòшкъ бис пънѝцъ и гивèч ни стàа. — За да ти простят, трябва да се отплатиш. Тр.

Прудàди гу зъ пънѝцъ лèщъ. — За човек, който подценява другите хора. Шп.

Прътѝ гу зъ вудъ, дъ съ вѝрни бис стòвнъ. — За разсеян, несериозен човек. Тр.

Пълнъ пънѝцъ, вèсялъ глъвѝцъ. — Когато има какво да ядеш, настроението ти е весело. Т.

Пънѝци кът мумѝнски цѝци. — За добре изработена стока.

Пърдя̀т ф иднò гърнè. — За хора, които заедно вършат една работа.

Сàму къпàкят знай кво ври в гърнèту. — За работа, която се върши само с близки хора. Нс.

С грънцѝ нъ кирѝя — прѣзнъ кисѝя. — Не всяка стока или работа носят печалба. Тр.

Сѝчки гърнèтъ ни съ зъ чурбъ. — Не всеки човек е годен за всяка работа. Тр.

С кръкà рѝтъ, с ръцè пѝпъ. — Наричане при ладуване за грънчар.

Смръдлѝву гърнè и нъ Вилѝгдян мирѝши. — Калпавият човек във всичко си личи. Тр.

С ръшèту вудъ нòси, прубѝту гърнè пълни. — За човек, който върши безполезна работа. Тр.

С твòйтъ пънѝцъ пу твòйтъ глъвѝцъ. — Неблагодарност от страна на някого, комуто си направил услуга. Т.

Стòвнъ бузъ търгòвиц ни прàй. — С малко стока търговия не се върши. Нс, Тр.

Стъпи нъ пулѝцъ, истървà пънѝцъ. — За калпав, несръчен човек. Тр, Шп.

Стъпъ кътỳ ф пънѝци. — За несръчен, тромав човек.

Стърò гърнè най-ỳбъви гòтви. — Опитът се добива с възрастта. Шп.

Счỳпянъ стòвнъ зрàвъ нъджѝвя̀а. — За болен човек, който надживява здрав. Т.

Счỳпянъ стòвнъ сто гудѝни искàроъ. — Повредена вещ често е по-полезна и от здрава. Бр.

Търкỳлнълу съ гърнèту, нъмèрялу си къпàкят. — За хора, които си приличат по характер.

Убрàл кьйма̀кът, пикàл в гърнèту. — За егоист, неблагодарник. Тр, ЧО.

Ỳбус съ ф пънѝцъ ни тупѝ. — В миналото еснафът е търсил преди всичко ползата, а след това красотата. Бл, Ор, П, Т, Тр.

Удàряли съ две гърнèтъ, трèту сеир глèдъ. — За човек, който се радва на чуждо нещастие. Тр.

Уклѝсял рàбутътъ. — За човек, който сам си е объркал нещата, изпаднал в затруднено положение.

Умѝлъ съ лъжѝцътъ и стънъ̀л нъ пънѝцъ. — За човек, който се е възгордял. Чф.

Умѝръ и в гърнèту пуглèждъ. — Лаком и до сетния си час. Тр.

Умѝслял съ кътỳ гърнè нъ плет. — За загрижен човек.

Ут идѝн пънъ̀йръ гърнèтъ. — За хора със схо-

ден характер. Тр.

Ут кър грънѐц съ пу̀къ. — Голяма мъка, много грижи. ТрДт.

Ут струшѐни грънцѝ дълѐч бя̀гъй. — Пази се от лоши хора. Тр.

Фа̀ли съ гърнѐту, чи щъ счу̀пи кръту̀нъ. — За човек самохвалко, който плаши по-слабите. БО.

Ф къщътъ нъ грънча̀рят нувò гърнѐ ни търсѝ. — Майсторът гледа да продаде хубавата стока, а за себе си оставя калпавото. Дб.

Ф прѫзнò гърнѐ с лъжѝцъ ни бъ̀ркъй. — Не върши безполезна работа, не се надявай напразно. БО.

Ф пукрѝту гърнѐ мѝшкъ съ ни да̀ви. — За предпазлив човек. П.

Ф чуждѣ пънѝцъ ни си зъвѝрръй нусът. — Не се намесвай в чужда работа. Тр.

Чървѐну вѝну ф зилѐнъ пънѝцъ. — Всяко нещо си търси приликата.

Шо̀пляву гърнѐ вудъ̀ ни дърджѝ. — Лошата стока работа не върши. ГЖ.

Що е ф пънѝцъ, то е зъ душѝцъ. — Каквото си изработил, това си и заслужил. Тр.

Ѣку̀ ѝмъ ф пънѝцътъ, шъ ѝмъ и ф лъжѝцътъ. — Където има много, там често има и малко. Тр.

Ѣку̀ ка̀мък уда̀ри гърнѐ, тишкò нъ гърнѐту; ѣку̀ гърнѐ уда̀ри ка̀мък — тишкò пак нъ гърнѐту. — Слабият винаги губи.

Ѣку̀ му дъдѐш пулупа̀кят, шъ ти ѝскъ и гърнѐту. — За нахален, безочлив човек. Тр.

Ѣку̀ ни умѝйш пънѝцътъ, по-тлъстъ̀ шъ ти й чурбѝцътъ. — Израз за пословичната пестеливост на балканджията. Вд.

Ѣку̀ ти ъ свѝдят зъ вѝнуту, счупѝ пънѝцътъ. — Подигравателно за скъперник. Тр.

Ял ни ял, ъмъ̀ пънѝцътъ ублѝзъл. — За човек, който обича да си похапва добре. Тр.

Я̀ли ф иднъ̀ пънѝцъ и стѝгнъли ду къвгъ̀тъ. — Били приятели, но се скарали. Тр.

Фирми, свързани с грънчарството:

Баю Добрев — грънчар, Троян, ул. „Христо Смирненски“ 36, работи и днес, заслужил майстор на народните художествени занаяти.

Грънчарница **БАЛКАНЪ** на Дочо Данчов, Борима, 1905 г.

Иван Лалев Атанасов — грънчар, Калейца — 30-те години. Фирмата е направена от глина.

Грънчарница **БЪЛГАРИЯ** на Лалю Т. Бошняков, Троян, края на XIX и началото на XX в.

Грънчарница **ВЕНЕЦЪ** на Дули Маринчевски, Терзийско, 30-те години.

Грънчарница **ВЕСЕЛО СЪРЦЕ**, Бели Осъм. Майсторът е правил само окарини, по негови данни — около 70 000 броя.

Грънчарница **ДВЕТЕ БРАТЛЕТА** на Борис Банковски, Троян, 30-те години.

Грънчарница **КАЛЕ** на Минко Станев Тотевски, Терзийско, 30-те години.

Грънчарница **КОЗЛОДУЙ** на Найден Дочев Терзѝ, Калейца, 20-те години.

Грънчарница **МАРАГИДИКЪ** на Иван Минков Иванов, Троян, 1900 г.

Грънч(а)рница на Дуля Христов, Терзийско. Глинена фирма XIX в.

Грънчарница на Стойко Балевски, Калейца. Митичен атлас, изваян от майстора, подпира балкона на двукатната му къща.

Грънчарница **ОДЕСА** на Гечо Иванов Карагечев, Калейца, 20-те години.

Грънчарница **ПОБЕДА** на Иван Минков Колев, Калейца, 20-те години.

Грънчарница **ПОТЕН ГРЪБ** на Цвятко Цвятков Цвятков, Терзийско, 40-те години.

Грънчарница **РЕКОРДЪ** на Кино Христов Заховски, ТрХ.

Грънчарница **РИМЪ** на Петър Цанков Креклешки, Орешак. Направена от глина, 1926 г.

Грънчарница **РОБЪ** на Тодор Тодоров Пехливанов, Терзийско, 20-те години. Протест срещу безправието и порядките в буржоазната държава.

Грънчарница **СЛѢНЦЕ** на Атанас Димитров Митовски, ТрХ, 30-те години.

Грънчарница **ТРОЯНЪ** на Йордан Стоименов Станоев, Дупница (сега Станке Димитров), работи и днес.

Грънчарница **ТРОЯНЪ** на Никола Иванов Игнатов, Видин, 1920 г.

Грънчарница **ТРОЯНЪ** на Петър Цанков от Орешак, в Ески Пазар (Търговище), 1928 г.

Грънчарница **ТРОЯНЪ**, 20-те години.

Грънчарница **ЧАНАК КАЛЕ на БОЧО БАЛАБАНОВЪ**, Троян. През 20-те години майсторът работи в Турция — Цариград.

Грънчарска работилница **ЧАРЪ** на Тодор Василев, Дълбок дол.

Грънчарница **ЧУПИ-КУПИ** на Лалю Станев Тотевски, Терзийско, 30-те години.

Грънчарница **ЯЛАНЪ ДЮНЯ** на Баню Ралковски, Орешак.

Грънчарска кооперация **НОВО ВРЕМЕ**, Терзийско, днес цех към ОТПК „Троянска керамика“, Троян.

Грънчарска кооперация **СПАС БАЛЕВСКИ**, по-късно прераства в **ОТПК** „Троянска керамика“.

Грънчарска кооперация **ФИНКЕРКООП**, Троян, 40-те години.

Керамична работилница **КАМЕНИНА** на Минко Вачков, Терзийско, 30-те години.

Магазин за керамични изделия **ТРОЯН** в Солун (Гърция) на **ОТПК ТРОЯНСКА КЕРАМИКА**, Троян, работи и днес.

Цочо Ковачев — грънчар, Бели Осъм, заслужил майстор на народните художествени занаяти.

Фамилии, свързани с грънчарството:

Грънчарови — БО, Ор, Т, Тр, Шп; **Калчеви** — Бл, Дд, Ор, П, Тр, ЧО; **Калчевски** — Ор; **Калчеви** — Ор, **Хаджикалчеви** — Ор.

Прякори, свързани с грънчарството:

Иванцъ Грънчàркътъ — Тр; **Кѝну Рỳчкътъ** — Тр; **Мàръ Гърнèту** — Тр; **Нèну Грънчàрят** (Гърчèту) — Ор; **Пàну Грънчàрят** — Ор; **Тòдур Грънчàрят** — Т; **Тòтъ Грънчàркътъ** — П.

Топоними, свързани с грънчарството:

Бялътъ гнѝлъ — 1. Зр, овощна градина, ЮЗ 1; 2. Нс, овощна градина; 3. Нс, също, СИ, 0, 3.
Билѐтъ гнѝлъ — Ор, гора, кариера за бяла пръст, С 1.
Билятъ гнѝлъ — Св, ливади и ниви, С 1.
Гнѝлникът — 1. БО, кариера за бяла пръст, СИ 1; 2. Гм, овощна градина, СЗ 1; 3. Ос, ливада, СИ 3.
Гнѝлницити — 1. Ор, кариери за глина, СИ 0,6; 2. ВМач, кариера за грънчарска пръст.
Гнѝлътъ — 1. Дб, кариера за червена пръст, СЗ 2,5; Нс, ливада с кариера за червена пръст.
Гнѝляшкъ мугѝлъ — 1. П, височина с ливади, стара кариера за бяла пръст, И 4; 2. Т, кариера за бяла пръст, СЗ 3.
Грънду̀лъти — П, махала, 0,4.
Грънчàрскътъ вудинѝцъ — Бр, ниви, воденица, И 2.
Грънчѐръ, мъълѝ — Т, махала, И, 0,5.
Грънчѐрюви ливàди — Т, ливади на махала Грънчерь, Ю 3.
Грънчѐрювият трап — Т, овощни градини, СЗ 6.
Грънчѐрюууту — 1. ВМач, гора, ЮИ 0,5; 2. Гм, ниви, И 1,8.
Гювѐчууту — Гм, местност с форма на гювеч, СЗ 1.
Дилвѐту — Д, лозя, СИ 1.
Кàлчускуту — 1. Ор, ливада, С 1,5; 2. ТрДт, пасище, Ю 2; 3. Шп, ливада, Ю 2,5; 4. ЧО, нива, И 3.
Киринѝти — Т, някогашна грънчарска работилница.
Клѝсъйцътъ — 1. Ор, пасище, ЮИ 1; 2. П, нива, Ю 3; 3. Св, ниви с бедна клисава почва; 4. ТрКл, ниви, ЮИ 0,8.
Мàлкият гнѝлник — Дд, ниви, овощни градини до м. **Гнѝлътъ**, С 1,3.
Пънѝчкътъ — Нс, изворче с форма на малка паница, Ю 2.
Чумлѐкъ — Лм, ниви, кариера за пръст, С 0,5.
Чървѐнтъ гнѝлъ — Шп, склон с червена почва, З 2.

2. ГОРЯНСТВО

бàлъджъ ж. Вид дъб със широки назъбени листа, горун. *Бàлъджътъ съ сичè приз мèсиц май, дъ мой дъ й съ бèли курътъ. Бàлъджътъ утѝвъши зъ кимю̀р, ъ пък курътъ я пòлзуваа тъбàцити*; вж. 4. Ор, П.
бел м. Бяла дървесина под кора на орех, череша, черница; вж. 3, 14, 29.
билàк м. Топола, Populus.
билгѝя ж. Камък за заглаждане и фино заточване на инструменти; вж. к р ѝ т с к и к à м ъ к, 5, 6, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18.
бирѝ дървà съч. Сека дърва за огрев.
биснò дървò съч. Вълче лико, див горски храст с червени плодове като на глог. Расте до 2 200 метра височина.
бòтур м. Пън, дънер, чепато дърво; вж. г ъ з я р, к и т ю к, 1.
брàдвъ кривѝцъ съч. Брадва с извито острие и къса крива дръжка за грубо одялване на дървен материал. — *Иднò врèми мàйстурти съ ръбутѝли с ливѝ и диснѝ кривѝци*; вж. к р и в ѝ ц ъ, 4, 14, 15.
брàтя мн. Няколко прави стъбла от общ корен; вж. б р ъ т я̀ с ъ л у.
брèкинъ ж. Вид широколистно дърво от рода на явора, Pirus torminalis. Бл, Ор, П, Т, Тр, Чф, Шп.
бръскàлкъ ж. Дълга метла, направена от кичест клон или храст.
бръття̀сълу прил. Разклонило се от корена дърво или растение; вж. б р à т я.
бръшòфски сънду̀к съч. Обкован с цветна тенекия сандък, докарван от Брашов, Румъния; вж. в л à ш к и с ъ н д ъ̀ к.
бръшувѝя ж. Дребна стока в брашовски сандък.
буàлкъ ж. Дялано плоско дърво с дръжка за бухане на черги и други дебели дрехи при пране.
бубòвянъ ж. Прът, около който се увива стъбло на боб.
бук м. Буково дърво с дебелина над четиридесет см (вж. б у к à ч к ъ), Fagus.
букàк м. Букова гора.
букàчкъ ж. Буково дърво с дебелина от двадесет до четиридесет см. — *Уд букàчкъ стàат нàпълди и кръкà зъ сънду̀ци. Ти чул ли си пулиндàк дъ гу смàчкъ букàчкъ? Нямъ поп зътрѝт уд букàчкъ.*
бу̀лчънски сънду̀к съч. Ракла, украсена с плитки геометрични резбени мотиви изпълнени с улук (вж. у л у̀ к) или холкерен пергел (х ò л к е р е н п и л г è р ъ) (вж. п ъ̀ с т ъ р с ъ н д ъ̀ к).
буюндру̀к м. Хомот (вж. у м ò т ъ, я р è м). Нс.
буюндру̀к пъ̀ръсѝ съч. Данък върху добитък, който се впряга в хомот.
бъдъ̀нчи ср. Плетено от повет затворено кошче с малък отвор за орехи или лешници. Д.
бълтъджѝя м. Дърводелец, който работи с балтия; вж. 14.
бълтъ̀лък м. Ниска дъбова гора, кастрена с балтия от земята.
бърдàръ м. Майстор, който прави бърда.
бъ̀рду ср. А. Част от тъкачен стан, която се състои от две дървени летви, съединяващи плоски дървени, най-често дрянови зъби, между които минават нишките на основата

и чрез които се набива вътъкът при тъкане. вж. 21. Б. Дървено приспособление към рало за плитка или дълбока оран.

бъркàчкъ ж. Дялано дървено парче, разширено като лопатка в единия край, за разбъркване на варива (вж. б ъ р к ъ м à ч к ъ, к ъ ч ъ м ѝ л к ъ).

бъркъмàчкъ ж.; вж. б ъ р к à ч к ъ, к ъ ч ъ м ѝ л к ъ.

бъскѝя ж. Дялана върлина, върху която се прави плет; вж. 14, 18.

бял гàбър съч. Вид габрово дърво с твърда бяла дървесина, от което се правят рендета, Carpinus betulus.

вàдя ѝвяр съч. Отсичам от живо дърво парче за лъжица или клин.

вѐйкъ ж. А. Клонка от дърво. Б. Плетен от повет, с форма на конус копер, измазан с глина (вж. к у ш и р ѝ щ и, т р ѐ в н ъ). ГЖ.

вѝтял м. Дървен кръг, промушен от вретено, с кука на горния край. Използува се за пресукване на прежда (вж. п р я̀ с у к).

виѝлкъ ж. Дървена дялана лопата за отвяване на плява от овършано на харман зърно.

влак м. А. Къса дървена шейна за смъкване на трупи (вж. ш р и к л ò), в която се впрягат волове или коне. Б. Приспособление от дълги върлини или вършини за ръчно смъкване на сено или шума по стръмни места; вж. 3, 21.

влàчкъ ж. Примитивна грапа от тръни. Д.

влàшки сънд̀ък съч.; вж. б р ъ ш ò ф с к и с ъ н д ѐ к.

вуѝщи ср. Дългата дървена част на рало, към която се прикрепва хомотът.

вѝншни жиглѝ съч. Дървени клечки с глави, които затварят отвън хомота.

вързд̀улъ ж. Възлесто, чепато дърво; вж. 17.

върлѝнъ ж. Цепен или дялан клон, използуван за изплитане стени на паянтова сграда.

върщинòсоъм гл. Оплитам с вършини (вж. в ѐ р ш ъ н ъ).

вършънàк м. Клонки от отсечени дървета (вж. в ѐ р ш ъ н ъ).

вѐршънъ ж.; вж. в ъ р ш ъ н à к.

вѝтряшни жиглѝ съч. Дървени клечки с глави, които свързват хомота с подбрадника (вж. п у д б р à д н и к).

възрàлъ м. Върхар, връх на дърво. Т, Шп.

възрàръ м.; вж. в ъ з р à л ъ.

гàбър м. Вид широколистно дърво с твърда дървесина и назъбени листа, Carpinus betulus.

гѐгъ ж. Овчарска тояга от твърдо дърво, в единия край на която се набива дървена или желязна кука. Използува се за хващане на овци; вж. к и р л ѝ к ъ — 14.

гимиджѝскъ лупàтъ съч. Дялано буково весло за лодка или каик. — *Гимиджѝски лупàти дя̀лаами зъ Д̀унъвът.* В 1905 г. Васил Попов от с. Орешак записва в тефтера си: „*30 гимиджѝски лупàти — 120 гроша.*"

гòрни прѐчки съч. Дъски с длаб, които събират капака на ракла. БО.

гриблò ср. А. Дървено или желязно приспособление със зъби за събиране на сено или почистване (вж. с т ъ р г à л у, т ъ р м ѐ к). Б. Триъгълна дъсчица с дръжка за събиране на овършано жито.

гръбнàкъ м. Сърцевина на труп с дебелина до десет см, която се отделя с клинове. Вм, Нс, Ос.

грѐзд̀улъ ж. Възлесто, чепато дърво (вж. г р ѐ з д ъ).

грѐздъ ж.; вж. г р ъ з д ̀у л ъ.

грънѝцъ ж. Вид дъбово дърво със заоблени краища на листата, Quercus pedunculata.

гулуплàс прил. Прав, без клони-чепове по стъблото. *Тòъ бук е гулуплàс.*

гуля̀м кинѝш съч. Вид ренде за правене на длабове по крака на ракли (вж. д и б ѐ л к и н ѝ ш, к и н ѝ ш, м à л ъ к к и н ѝ ш, т ъ н ъ к к и н ѝ ш, 14 — к и н ѝ ш, 29).

гуля̀м крѐк съч. Широка лопата за мятане на хляб в пещ.

г̀урубийц м. Секач на дървета. Вм; вж. 3.

гурулòм м. Ураганен вятър, който изтръгва дърветата из корен.

гур̀унь м. Вид дъб, Quercus sessiliflora. — *Гур̀унят слънѝнъ ни мòй дъ дърджѝ — съльм̀уртъ прусм̀укоъ, пък ръкѝятъ тѝй, г̀уби съ, иссилдѝсоъ.*

гур̀уняви грѐзди съч. Дебели, възлести дъбови дървета, които държат огъня и правят хубава жарава.

гурѐ ж. Дървен строителен материал; вж. 3, 29.

гуря̀нски икунустàс съч. Дялана домашна поставка за икона и кандило, украсена с характерните за горяните геометрични и растителни мотиви — розети, полурозети, клонки.

гуря̀нству ср. Занаят за изработване на примитивни дялани домашни и стопански предмети.

гъбрòвянъ ж. Габрово дърво.

гъбя̀съл прил. Дърво, обраснало с гъби.

гъдѝлкъ ж. Дървен музикален инструмент със струни, на който се свири с лък, гъдулка; вж. 15.

гъжбъ, гъжвъ ж. Криво дърво, от което се издялва горната част на воище (вж. в у ѝ щ и) на рало. — *Туй дървò ни мужлò дъ пурѐстѐ и стънѐлу нъ гъжбъ.*

гъзяр м. Пън, дънер, чепато дърво (вж. б ò т у р, к и т ю к).

гъйдунѝцъ ж. Детска свирка, направена от пискун (вж. п и с к ̀у н ъ) и разширена в единия си край тръба от белена, спирално навита върбова кора.

гърдѝ мн. Широка част на дялана коларска ос; вж. 15.

гъстàк м. Гъста гора.

гъстълàк м. Храсталак, трудно проходима гора.

гътнъ, гътъм гл. Сека дърво. — *Гътнъх две дървѐтъ и то нъли̇̀ ден мàлък — мрѐкнъ.*

гъòстярицъ ж. Неокастрена тояга.

гъòсъ ж. Кривак, тояга.

двòен ул̀ук съч. Т-образно желязо с два подвити режещи края и дървена дръжка. По-широкият край е за правене на длабове по крака на ракли, а по-тесният — по таванки (вж. и д и н ѝ ч ъ н у л ̀у к, у л ̀у к).

двойкъ ж. Вид плетка на кош от повет. Д.
двуѐчкъ ж. Дървена вила с два естествени рога (вж. п а̀ р у к).
джа̀гъ ж. Голям трион с две дръжки за разрязване на трупи (вж. т р у п а̀ ч). С него работят двама души. — *О̀дих при кува̀чити дъ нъто̀чим джа̀гъть, чи у̀три шъ рѐжим тру̀пи.*
джѝгръ ж. Крив, чепат габров храст.
джу̀ркъм гл. Бъркам с джурул (вж. д ж у р у̀ л) или качамилка (вж. к ъ ч ъ м ѝ л к ъ) качамак или зрял боб.
джуру̀л м. А. Прибор, направен от връх на елха или бор с няколко естествени разклонения в единия край. Б. Забито в кошара дърво с няколко чатала, между които се поставя буца каменна сол за овцете.
дибѐл кинѝш съч., вж. г у л я̀ м к и н ѝ ш, к и н ѝ ш, м а̀ л ъ к к и н ѝ ш, т ъ̀ н ъ к к и н ѝ ш.
дибилуко̀р прил. С дебела кора.
дива̀чкъ ж. Диво овощно дърво.
дивлѝя ж. А. Вид горянско ренде за правене на шарки, извивки, первази по ракли. Листът му е профилирано острие. Б. Шарка, направена с дивлия.
дика̀ня ж. Примитивно съоръжение с форма на шейна, използувано при вършитба. Отдолу са набити кремъци или петала. Тегли се от говеда или коне.
дикънѝлу ср. Дърво, което съединява диканята с хомота.
дила̀ч м. Майстор горянин, който дяла в гората с брадва. — *Най-стърѝти дила̀чи съ зна̀али съдѐ бра̀двъть, тя ъ била̀ сѝчкеет им тъкъм.*
длап, дла̀бът м. Канал, улей в дърво или камък; вж. 6, 28.
длъбня̀ ж. Груб дървен чук, издялан от цяло дърво (вж. к у к у̀ д ъ, м ъ л н я̀, т у к м а̀ к).
до̀лни прѐчки съч. Дебели дъски с длабове, които събират дъно на ракла.
дра̀къ ж. Бодлив храст.
дрѐшник м. Дървен сандък за дрехи (вж. р а̀ к л ъ); вж. 6.
дриба̀к м. Дребен, нисък храсталак. Нс, Ос.
дрина̀к м. Дрянов храсталак.
дръвник, дръвнѝк м. Дебел пън, върху който се секат дърва.
дрян м. Дърво или храст с твърда дървесина, Cornus mas.
дря̀нуйць ж. Дрянова тояга.
дънѝщи ср. Основа на копа, направена от кръстосани дървета, покрити с клони (вж. к о̀ ч ъ н ъ).
дървиния̀ ж. Дялани дървени изделия; вж. 29.
дърджа̀ли ср. Дръжка за брадва (вж. с а п, т у п у р ѝ ш к ъ). Ос.
дърмо̀нь м. Едро сито с надупчено тенекиено дъно, захванато от дървено кръжило. Използува се за миене на жито, пресяване на боб, мамули, леща (вж. д ъ р м у н я̀).
дърмуня̀ гл. Пресявам с дърмон.
дъскъ зъ ляп съч. Тънка широка дъска, с която се носи хляб.
ѐсли мн. Подвижна или неподвижна, скована от дъски или пръти хранилка за добитък в кошара или обор.
жа̀бъ ж. Плетена от пръчки и повет издута кошница (вж. п о̀ в я т я н к о ш, 15).
за̀днъ сърнѝць съч. Дъски, които образуват гръб на ракла.
зъвъра̀к м. Клон или чатал от дърво, слабо захванат за стъблото. — *Ни стъпъ̀й нъ то̀ъ кло̀нь, чи я зъвъра̀к и шъ съ счу̀пи дъ па̀днищ.* Т, Шп.
ива̀чкъ ж. Дърво от рода на върбите, Salix caprea.
ѝвяр м. А. Треска, която се получава при сечене на дърво. Б. Парче, изрязано от живо дърво, от което се прави лъжица или клин. — *Ут тѐъ ѝвяри най-гуля̀м зор вѝждаа я̀вур-ти и клѐнуйти.*
идинѝчън улу̀к съч. Железен инструмент с едно работно острие (вж. д в о̀ е н у л у̀ к, у л у̀ к).
изма̀мям гл. Изглаждам, подравнявам, заострям.
измѐтнъ съ гл. Изкриви се, за дърво. — *Та̀ъ дъскъ̀ я су̀ръвъ и шъ съ измѐтни.*
изнима̀лу ср. Длето със закривен изострен връх, с което се издълбават дървени горянски изделия; вж. 5.
изнѝмъм гл. Обработвам с изнимало.
искуру̀бян прил. Изгнил, хралупест.
испѝчъм гл. Изсушавам на пламък корито или нощви отвън и отвътре на ръка, за да не се пукат. — *Дъ дя̀лъм ми бѐши по-лѐсну, утко̀лкуту дъ испѝчъм. Нъ курѝтуту мъйстурлъ̀кът му ъ как шъ гу испичѐш.*
исцингу̀лян прил. Издължен, порастнал на височина. — *Тѐъ бука̀чки съ ра̀сли нъ ся̀нкъ, зъту̀й съ тей исцингулѐни.*
ѝсцяп м. Едър отпадък, който остава при цепене или рязане труп на дъски (вж. к р а̀ й ш н и к). — *Тупурѝшкити ги пра̀ахми ут ѝсцяпът, дъ ни о̀ди я̀гмъ дървоту.*
ичилѝкь м. А. Косо издялан край на греда; вж. 29. Б. Дялана детска играчка (вж. ч и й л ѝ к ь).
ка̀нджъ ж. Дървена кука с дълга дръжка.
ка̀ць ж. Дървена коруба, с която се огражда извор; вж. 1, 3, 4.
ка̀чкъ ж. Малка каца (вж. к ъ ч ѐ, 4).
кѐляф га̀бър съч. Нисък храстовиден габър.
кѐфъл м. Малко парче дърво.
кимѐрь м. Дялани подпори на полица на камина. Нс; вж. 1, 12, 29.
кинѝш м.; вж. г у л я̀ м к и н ѝ ш, д и б ѐ л к и н ѝ ш, м а̀ л ъ к к и н ѝ ш, т ъ̀ н ъ к к и н ѝ ш. Кинишът се явява по-късно — найнапред длабовете са правени с улук; вж. 14, 29.
кисцъ̀, кихцъ̀ ж. Сечена дъбова шума за фураж, струпана на разклонено дърво; вж. 14, 15.
кѝткъ ж. Оставени клони на върха на окастрено дърво.
китю̀к м.; вж. б о̀ т у р, г ъ з я р, 14, 15, 16, 17, 18.
кишкѝл м. Черпак за гребане на вода, изгре-

бан от вързулесто дърво. Лм.
клàдъ ж. А. Купчина дърва. Б. Голям полуизгнил труп от паднало дърво.
клèнь м. Дърво от рода на явора, Acer.
клѝн м. Дървено или желязно парче с остър връх за цепене на дърва или трупи; вж. 14, 22, 23, 25, 27.
кличурлàк м. Клечки, клонки.
клъдъ гл. Натрупвам дърва на купчина.
клю̀съ ж. Дървен капан за ловене на птици.
кля̀фкъ ж. Примитивна дървена или желязна клю̀чалка на порта; вж. 14.
кò́чънъ ж.; вж. д ъ н ѝ щ и, 29.
кош м., **кòшницъ** ж.; вж. ж а б ъ, 29.
крàйшник м.; вж. ѝ с ц я п.
крак м. Издялано четвъртито дърво, свързващо плаза (вж. п л ъ з ъ) и стол (вж.) на шейна.
кривàк м. Тежка дървена тояга. — *Шъ идè кривàкът.*
кривѝцъ ж.; вж. б р à д в ъ к р и в ѝ ц ъ, 4, 14, 15.
кривулѝцъ ж. А. Криво дърво. Б. Естествено крива клечка за свързване воището на ралото с хомота.
крѝнчи ср. Цилиндричен дървен съд без дръжка, с двоен обръч при устието за зърнени храни или плодове.
крѝнъ ж. Дървен съд с вместимост петнадесет кг, използува се за мяра на зърнени храни.
крѝтски кàмък съч.; вж. б и л г ѝ я.
кричитàлу ср. А. Дървено парче над воденичен камък, което разклаша леко коша, за да пада зърно за мелене; вж. 29. Б. Дървена детска играчка, която, като се върти, издава силен шум.
круснò ср. Цилиндрична дървена част на тъкачен стан, върху която се навива основа и готова тъкан; вж. 21.
крък, кългът м. Дялана дървена лопата за мятане на хляб във фурна.
кръстàчкъ ж. Заковани на кръст дървени парчета, които се поставят в каче за затискане на зеле, туршия или сланина.
кубѝлицъ ж. Дялано извито дърво, врязано в двата края, за носене на рамо съдове с течности; вж. 15.
кукỳдъ ж.; вж. д л ъ б н я̀, м ъ л н я̀, т у к м à к. ГЖ.
кỳкъ ж. Дървена клечка на водник.
купàк м. Изкоренена гора, където са разорани ниви (вж. т р и б è ш). Д.
купàня ж. Широк плитък съд, издълбан от дърво. — *Уплюскаа иднъ купàня вèрèн бърьбòй.*
купàч м. Тесла с тясно острие за дълбаене; вж. 6, 14.
купрàля ж. Дълга до два метра тояга с желязна лопатка накрая, която служи за чистене на ралото от кал; вж. 33.
куриндàк м. Преплетени корени на дърво.
курѝту ср. Дялан дървен съд с правоъгълна форма за миене и пране; вж. 17, 28.
курѝту зъ дубѝтък съч. Дялан дървен съд за поене и хранене на добитък.
курѝя ж. Гора.
куркульòшкъ ж. Тънко царевично стебло, използувано за четка при шарене на булчински сандъци с червена, жълта или зелена вълнена боя (вж. м у м у л ь ò ш к ъ).
куртàнь м. Дървено или каменно корито за хранене на прасе; вж. 28. — *Турѝ плòчъ нъ куртàнят, дъ ни лòчът нущèс кỳчаать пумѝъть.*
курỳбъ ж. Кухо дърво (вж. к à п ъ, р à л п ъ).
курỳбяс прил. Хралупат.
кусѝлкъ ж. Дялана дървена дръжка на коса (вж. к у с ѝ л у).
кусѝлу ср.; вж. к у с ѝ л к ъ.
кутѝлки мн. Хоризонтално поставени дървени парчета в отвор на камина за окачване на верига; вж. 29.
кỳтял м. А. Дървена лопатка за гребане на брашно. Б. Гъдулка.
кỳчкъ ж. Шейна за свличане на трупи; вж. 3, 4, 15, 21.
куширѝщи ср.; вж. в è й к ъ, т р ъ в н ъ.
къжел, къжъл м. Горна, разширена конусовидно част на хурка, от която се завързва къделя; вж. 1, 5.
къжълувъ ỳркъ съч. Дялана или стругована тояга за предене на вълна, памук и др. с уширена пръстеновидна част за закрепване на къделя (вж. у ф ч à р с к ъ ỳ р к ъ).
кълвàч м. Тясна, с дълго до петнадесет см и широко до три см острие, тесла за дълбаене на горянски изделия; вж. 29.
кърк, кържът м. (вж. к р ъ к). — *Дай кържът дъ мèтним ля̀бът.*
кърня̀ гл. Сека клони на дърво.
кърпял м. Груба тояга. — *Удàри му кърпя̀лът.*
кùчè ср.; вж. к à ч к ъ.
къчъмѝлкъ ж.; вж. б ъ р к à ч к ъ, б ъ р к ъ м à ч к ъ.
кюскѝя ж. Голяма тояга. — *Упèнъ му кюскѝять и фънъ бѝрят.*
лѝку ср. Превързало, отделено чрез киснене в застояла или бавно течаща вода, от вътрешната страна на липова кора.
лѝнгур м. Дървена лъжица.
липàряв бук съч. Мек като липа правожив бук (вж. п р а в у ж ѝ л у д ъ р в ò), който се цепи лесно. — *Ут липàряв бук стàат найỳбъвити тъвàнки. Убѝчаами дъ òдим нъ Суъть рикъ — там ръстè липàряв бук.*
лискàк м. Лешников храсталак (вж. л и щ à к).
лискъ ж. Храст или дребно дърво, което ражда лешници, Corylus avellana.
лѝсник м. Струпана на куп дъбова шума, която се използува за фураж.
лисъ ж. Дървено мостче от едно дърво с плетени парапети. Нс, Ос; вж. 29.
лищàк м.; вж. л и с к à к.
лом м. Изкоренена гора; вж. 14, 28.
лулъ ж. Дялан от орех, чимшир, глог, дрян и др. прибор за пушене; вж. 17, 18.
луп, лỳбът м. Тънка цепена обиколка на кринче, сито, воденичен камък; вж. 17.
лъжѝчник м. Дялана или плетена кутия, окачена на стена, в която се поставят лъжици.
лъстàрь м. Младо клонче от дърво.

лясъ ж. А. Дървена скара за сушене на сливи в сушилня; вж. 29. Б. Дървено, плетено от повет или сковано от летви приспособление за ловене на риба. — *Мятъ съ къту мрянъ нъ лясъ.*
малку крѝнчи съч.; вж. к р ѝ н ч и.
малку кърджѐ съч.; вж. к ъ р к, к ъ р г ъ т.
мàлък кинѝш съч.; вж. г у л я̀ м к и н ѝ ш, д и б ѐ л к и н ѝ ш, к и н ѝ ш.
мѐчкъ ж. Ръчен инструмент със железен зъбчат валяк за пресичане жили на луп (вж.) на кринче; вж. 14.
микѝш м. Дървесен вид, близък до явора, Acer pseudoplatanus.
млъзгъ ж. Сок под кора на дървета. — *Кътỳ убѐлиш дървòту, тò си пỳщъ млъзгъть.*
мумульòшкъ ж.; вж. к у р к у л ь ò ш к ъ.
мутувѝлкъ ж. Дрянова тояга, единият край на която е чаталест, а другият — с къса, перпендикулярно закрепена летва. Използува се за мотаене на прежда.
муулясоъм, муълясоъм гл. Мухлясвам, плесенясвам. — *Тỳй дървò ъ муулясълу.*
мъгàри ср. Приспособление, опора за ръчно рязане на дърва; вж. 4, 16.
мъждрян м. Дрян, който не дава плодове, Fraxinus ornus. — *Уд мъждрян стàат ỳбъй дръшки зъ тислѝ*; вж. 20.
мълня̀ ж.; вж. д л ъ б н я̀, к у к ỳ д ъ, т у к м à к. Т, Шп.
мъртвѝчъву дървò съч. Дърво, което е расло на сенчесто място. — *Мъртвѝчъву дървò угъ̀нъ ни дърджѝ.*
нàплът, нàплъдът м. Дъговидно грубо издялано парче дърво за колело на каруца или рабаджийска кола, което се реже на две части, наречени преден и заден наплът; вж. 15.
нущвѝ, нущувѝ мн. Плитко корито, издялано от цяло дърво, за месене на хляб. Поставя се в брашнения сандък или виси на обръч, закачен на гредите. — *Зимѝ угрѝпкъть ъ устърджиш нущувѝти, чи щъ мѐся ляп.*
нъбѝъм клѝнуви съч. Начуквам три-четири клина в засечена основа на дърво, за да падне в желаната посока. — *Пригутвѝ клѝнувити ъ ги нъбѝйм, чи дървòту шъ пàдни в дулъ̀т и ни мòйм гу изм̀ъкнъ.*
нъвѝлчъ гл. Набода на вила.
нъвѝляк м. Купчина сено, което може да се вдигне наведнъж с вила.
нърѐждъм нъ нòш съч. Нареждам за пушене или сушене на дъски хоризонтално, легнали на дебелината си. БО, Чф.
нъ съвàк съч. Отваряне чрез изтегляне нагоре малки вратички на хамбар, които се движат в жлебове.
нътрѝпнъл прил. Започнал да гние (за дърво); вж. ъ р д ъ л я̀ с ъ л, ъ р д ъ л я̀ ф.
òблък м. Предна част на самар с дъговидна извивка за шията на животно; вж. у б л ỳ к, 13. — *Òблъкът съ прàй ут чътъляс бỳк — ут идѝн чътàл стàат два òблъкъ.* БО.
òдър м. Грубо дървено легло; вж. п а т.
òсрук, òсругът м. Стълба от едно дърво, на което клоните са отсечени късо и се използуват за стъпала. — *В Бълдуйноъть пищиря̀ нъ Въсильдфскъть пльнинъ имънярти съ флѝзъли с òсрук дъ търсят пърѝ.* Т, Шп.
òсям м. Широколистно дърво, ясен, Fraxinus.
òфик м. Дребно горско дърво с удължени елипсовидни листа, Pirus (Sorbus) aucuparia. 40.
пàрук м. Вила с два рога от саморасло дърво (вж. д в у ѐ ч к ъ).
пат м.; вж. ò д ъ р.
пàчник м. Голяма кошница, в която мътят патки. Нс.
пискỳнь м. Свирка от върбова кора.
пѝтуму дървò съч. Народно название на явора. — *Дя̀до Цàнко, ут квò дървò стàвът нàйỳбъви бъклѝщи? — Ут квò ли? Ут пѝтуму дървò, ут я̀вур.* Чф.
питъкѝня ж. Таванка, дълга пет педи. Ор.
пищàркъ ж. Дялана дървена лопата за мятане на хляб в пещ.
плинàф прил. Шуплест; вж. 14, 15, 16.
плинъ ж. Шупла, пукнатина; вж. п л у ъ, 14, 15, 16.
плуàву дървò съч. Дърво, на което сърцевината е с радиални пукнатини (вж. п л у ъ).
плуàф прил.; вж. п л и н à ф, 14, 15, 16.
плуъ ж. Цепнатина с радиална посока от сърцевина на дърво навън към кората. Получава се при силни студове; вж. п л и н ъ, п л у à в у д ъ р в ò, 14, 15, 16.
плъзъ ж. А. Дялано извито дърво, по което се пързаля шейна. Б. Дялана страница на хоризонтален тъкачен стан; вж. 21.
пòряс м. Наклонено отсечено стъбло на тънко растение.
пòчкъ ж. Дървена пръчка, забита в ливада в знак, че там е забранено пасенето на добитък. Обикновено това се прави след Гергьовден.
прѐднъ срънѝцъ съч. Челна страна на ракла, образувана от хубави широки дъски.
прѐчки мн. Дялани дървени парчета, които свързват плазите (вж. п л ъ з ъ) на тъкачен стан.
привѝъм гл. Навеждам връх на младо дърво, за да порасте изкривено; вж. 14, 15.
присòе ср. Слънчево място, припек.
присòйчъву дървò съч. Дърво, расло на слънчево място, изпечено до изгаряне.
пристѝлкъ ж. Отцепена чрез засичане от две страни половина от живо дърво, от която се прави корито. Отцепената страна с височина от осемдесет до сто см бялва върху дървото като престилка; вж. 21, 25. БО, Чф.
притрỳпя гл. Прережа дърво, направя го на трупи.
прѝтъскъ ж. Окастрен клон, който се слага върху копа сено, преплетен с други клони, за да притискат сеното и да го пазят от разпръскване.
пròкър м. Просечен в гора път за сваличане на дървен материал с влак (вж.). Ор, П.
прòсяк м. Инструмент с две перпендикулярни остриета за правене на длабове.
прòтък м. Сито с опъната на дървено кръжи-

ло телена мрежа за пресяване на царевично брашно.
пруфилѝрън рукàнь съч. Дъговидно извит железен инструмент с една дървена дръжка, която свързва краищата на острието. Служи за оглаждане на топоришки (вж. р у к à н, р у к à н ь).
пръвужѝлу дървò съч. Дърво, което лесно се цепи (вж. л и п à р я в б ỳ к).
прѝсук м.; вж. в ѝ т я л.
пудбрàдник м. Долна част на хомот.
пудънàчкъ ж. Тънко буково дърво с дебелина до двадесет см (вж. п у д ѝ н к ъ). — *Иднò врèми гòрскити нàй-мнòгу гòняа, кугàту утсичèш пудънàчкъ.*
пулувѝнъ ж. Дърво, сцепено на две по дължина. — *Пърълѝйти ги стърджъъми ут пулувѝни.*
пỳмпъл м. А. Вързулесто парче от дървен труп. — *Тòъ пỳмпъл мòйш дъ гу ръзбѝйш съдè с лàмски бъйрỳт.* Б. Детска дървена конусовидна играчка. — *Вьртѝ сь кътỳ пỳмпъл.*
путòницъ ж. Дебела дялана дъска; вж. 15, 29. Кл.
пỳъм гл. Удрям, обработвам дървен материал.
пълъмàркъ ж. Издялано от дърво приспособление, което се слага на ръка при жътва за предпазване от порязване.
пъндълàк м. Пън, дървен труп.
пънèрь м. Плитък разлат кош без дръжки за дрехи.
пъникѝдъ ж. Четириъгълна дъска с дръжка и кръст в горния край, използувана за писане в килийното училище на Троянския манастир през XIX в.
пъргàркъ ж. Гол прът или тънко голо дърво. Нс, Ос.
пъстър сьндъ̀к съч. Нашарена с пергел или рисувани цветни мотиви ракла (вж. б ỳ л ч ъ н с к и с ъ н д ѝ к). БО.
рàклъ ж.; вж. д р è ш н и к, 5.
рàлицъ ж. Основна част на рало — дръжка от естествено криво дърво.
рàлпъ ж.; вж. к у р ỳ б ъ.
ришèту, ръшèту ср. Едро сито за чистене на семена, направено от надупчена тенекия или кожа.
рок, ругът м. Извита работна част на дървена вила.
ругà мн. Издатъци от задния край на лопата, които приличат на рога.
руш, рỳжът м. Криво дялано дърво, което ограничава отвора на камина. БО, Чф.
рукàн, рукàнь м. Железен инструмент с две дървени дръжки за изтъняване и изглаждане на дървени парчета; вж. п р у ф и л ѝ р ъ н р у к à н ь, 4, 6.
рукънѝсоъм, рукънòсоъм, рукънѝ гл. Обработвам, изглаждам дървени предмети с рукан.
ръкàф м. Изтънен край на дялана коларска ос; вж. 15, 21.
ръкудèлян мътриàл съч. Горянски изделия, получени чрез дялане. През 1904 г. Васил Попов от Орешак пише в тефтера си: „сметка за дървения ръкоделен мътериал. Какво съм дал и взел. 21. III. 640 дъски — 128 гроша, 290 сидмакини — 65 гроша, 245 топоришки — 30,25 гроша, 240 лопати — 144 гроша, 460 стоборки — 34,20 гроша, 245 ярми съ 17 върлини — 348,20 гроша."
ълпѝс прил. Хралупат.
ръсòъ ж. Дървен прът с чатал накрая.
ръсувàт кол съч. Чаталесто дърво, забито в кошара, на което се слага парче каменна сол.
сап м. Дървена дръжка на брадва, мотика, лопата (вж. т у п у р ѝ ш к ъ).
свийгàрь м. Недоизгоряла главня в огнище. Т.
сврèдел, сврèдял м. Желязно ковано приспособление за ръчно пробиване на дупки в дърво; вж. 14, 15, 29.
сèчинъ ж. Старо сечище, в което се е възстановила гората. ЧО.
сèчищи ср. Място на изсечена гора, където са останали само дънерите (вж. с и ч и н à к).
сидмъкѝня ж. Таванка, дълга седем педи. Ор.
сѝту ср. Прибор за пресяване на пшенично брашно. — *Сѝтуту ъ пò-сѝтну ут прòтъкът.*
сичинàк м.; вж. с è ч и щ и.
скрипèц м. Дървена макара с жлеб, която свързва нищелки на тъкачен стан; вж. 21.
Спàсув ден съч. Патронен празник на горяни, колари, стругари — 29 май.
срънѝцъ ж. Предна или задна страна на ракла; вж. 6, 15, 21.
стол м. Дялана малка греда, която посредством два крака (вж. к р а к) се свързва с плаза на шейна или се поставя върху ос на рабаджийска кола; вж. 15.
стòлчи ср. Краче на паралия; вж. 6.
стубòркъ ж. Дялана тънка дъска със заострен връх за ограда; вж. 1.
стулувàт прил. Широко разклонен.
стъргàлу ср.; вж. г р и б л ò, т ъ р м ѝ к.
стърòкуву прил. Старо едропоресто дърво. — *Туй е стърòкуву дървò, я дàй дъ си утцèпим зъ кусѝлъ, чи тò сь ни измѝтъ.*
сулнѝкь м. Дялана и издълбана от твърдо дърво солница.
сỳркуйцъ ж. Сурвакница, дрянова пръчка, украсена с цветни книжни изрезки, стари монети и др. за новогодишни поздравления.
сушѝлкъ ж. Открита пещ в гората за сушене с огън на дялани дъски, лопати, наплати. БО, Чф.
сушѝлнъ ж. Пещ за опушване на дървен материал в гората. — *Дървинѝятъ сь пỳши нъ сушѝлнъ, дъ нѝ я идè чèрвякът.* Вм, Нс, Ос; вж. 29.
съдѝлу ср. Криво Г-образно дървено парче със заострен край за садене на зеленчуци.
сък м. Чеп, основа на клон в стъбло на дърво (вж. ч в о р, ч è к у р, ч е п).
сьндъ̀к м. Четвъртит съд, направен от цепени, дялани дъски; вж. 6.
сьндък зъ бръшнò съч. Дървен съд с две прегради — за пшенично и царевично (**чѝсту и мъмỳлну**) брашно.
сьндъчèрь м. Майстор на сандъци.
сърцè ср. Вътрешна част на дърво. — *Ут сърцèту стàът нàй-ỳбъй круснà.*
сърцивинъ̀ ж.; вж. с ъ р ц è.

съчѝлки мн. Дялани дръжки за рибарски сак; вж. с а к, 23.
съчкурлàк м. Купчина съчки, клонки.
съ̀чкъ ж. Вършина, клон от дърво.
твърдуфѝту дървò съч. Леко загнило дърво с по-ясно очертани жилки на дървесината; вж. ъ б ъ н ò с ъ н у д ъ р в ò. БО, Т, Чф.
тѐкъл м. Дървесна смола.
тислъ̀ ж. Железен инструмент, от едната страна изострен за дялане, а от другата — пригоден за чукане и коване; вж. 4, 5, 6, 14.
тислъ̀ купъ̀наркъ съч. Тесла с дъговидно извито острие за издълбаване на дървен материал (вж. т и с л ъ̀ к у р и т à н к ъ).
тислъ̀ куритàнкъ съч.; вж. т и с л ъ̀ к у п ъ н à р к ъ.
трибѐш м.; вж. к у п à к.
тривòн, триòнь м. Назъбен железен инструмент за рязане; вж. 3, 5, 6.
трѝскъ ж. Отпадък при сечене или дялане на дърво.
труѐчкъ ж. Вила с три рога от саморасло дърво.
труп м. Дебела част от отсечено и окастрено дърво; вж. 3.
трупàч м.; вж. д ж à г ъ.
трỳпляк м. Плетен с повет и върбови пръчки едногърлест кош за риба. Кл.
трỳпя гл. Разрязвам дървен труп на части с трион **трупàч** (вж. 3).
трѐвнъ ж.; вж. в ѐ й к ъ, к у ш и р ѝ щ и.
тукмàк м.; вж. д л ъ б н я̀, к у к ỳ д ъ, м ъ л н я̀.
тунъ̀ ж. Плесен, мухъл. — *Тỳй дървò ъ фънъ̀лу тунъ̀.*
тунясъл прил. Плесенясъл.
тупòр м. Брадва с триъгълна форма.
тупурѝшкъ ж.; вж. с а п.
тупурѝщи ср. Дръжка на топор.
тучилàрь м. А. Майстор, който точи сечива. Б. Вид червояд.
туя̀гъ ж. Дялана, дълга до един метър, дебела дървена пръчка, от която стругарите правят хурки; вж. 5, 14, 15, 16, 17, 18.
тъвàнкъ ж. Цепена, дялана ръчно на конус букова дъска с длаб. Използува се за правене на ракли и облицовка на тавани; вж. ш ѝ н д р ъ, ш ò ш у ф к ъ, 29.
тънък кинѝш съч.; вж. г у л я̀ м к и н ѝ ш, д и б ѐ л к и н ѝ ш, к и н ѝ ш, м à л ъ к к и н ѝ ш.
търмъ̀к м.; вж. г р и б л ò, с т ъ р г à л у.
търмъ̀чъ гл. Събирам сено с търмък.
ублỳк м.; вж. ò б л ъ к. Т.
ỳлей м. Естествена коруба или сковано от дъски приспособление за отвеждане вода на глечници, тепавици, бари и воденици. — *Мàтюъть срỳжнъ пуд Мàръгидик бѐши с ỳлей ут курỳбяс бук.*
улỳк м.; вж. д в ò е н у л ỳ к, и д и н ѝ ч ъ н у л ỳ к, к и н ѝ ш.
умòть м.; вж. б у ю н д р ỳ к.
ỳркъ ж. Дялана или струговата тояга, пригодена за предене на вълна, памук, кълчища или дреб. — *Хà труя̀нски ỳрки, зъ ỳбъви мумѝ и бỳлки!* — викане на хуркари по пазари и панаири; вж. к ъ̀ ж ъ л у в ъ ỳ р к ъ, у ф ч à р с к ъ ỳ р к ъ, 3, 5, 21.
уруỳглюйцъ ж. Тояга, накитена с черешова кора. На Сирни заговезни през зимата се запалва и върти, докато изгори — по стар обичай за здраве и плодородие.
усинàк м. Ясенова гора.
усинàчкъ ж. Дърво ясен (вж. ò с я м).
усѝнкъ ж. Трепетлика, Populus tremula.
усòйнъ ж. Сенчесто място в гора, слабо огрявано от слънцето.
устѐн м. Тояга за каране на добитък.
устубòркъ ж.; вж. с т у б ò р к ъ.
уфчàрскъ лулъ̀ съч. Издялана от дрян, глог или чемшир лула; вж. л у л ъ̀.
уфчàрскъ ỳркъ съч. Дялана хурка, понякога украсена с плитка геометрична резба на пояси; вж. к ъ̀ ж ъ л у в ъ ỳ р к ъ.
ушò, уò ср. Дялано плоско дърво с желязна халка накрая за отмятане и обръщане на изорана с рало пръст; вж. 1, 14, 17.
фàшъ ж. Лентовидна ивица от дървесина, дървесна кора; вж. 10.
фỳрнъджискъ лупàтъ съч. Тясна дървена лопата с дълга до два и половина метра дръжка за мятане на хляб в пещ. Наричат го **купѐшки ля̀п.**
хòлкерен пилгѐрь съч. Дървен или железен пергел, на който подвижното рамо е с подвито режещо острие. Използува се за правене на кръгова украса — розети, полурозети, дъги.
цер м. Горски дъб с дълбоко напукана кора, Quercus cerris.
цѝгънкъ ж. Дъб с твърда дървесина. Кл.
ципѐницъ ж. Цепено дърво за огрев или обработка. — *Уд бильдòсъмскити гуря̀ни кỳпих двà тувàръ бỳкуй ципѐници.*
ципкàту дървò съч. Дърво, което се цепи лесно.
цирàк м. Церова гора.
цифỳняк м. А. Дялано дървено цигаре. Т. Б. Ветровито място.
чвор м.; вж. с ъ к, ч ѐ к у р, ч е п.
чѐкур м.; вж. с ъ к, ч в о р, ч е п.
чѐлу ср. Дъски, които образуват предна страна на ракла; вж. ч и л ò, ч у л ò.
чеп м.; с ъ к, ч в о р, ч ѐ к у р 4, 6.
чер гàбър съч. Вид габър с черна кора и плътна еднородна дървесина.
чѐснъ гл. Отчупвам клон от дърво. *Тѐъ клòни съ тънкѝ и шъ ги чѐснъ с ръцѐ.*
чѐстъ гуръ̀ съч. Гъста гора. — *Мѝнъли пулѐ шърòку, нъстàли съ чѐстъ гуръ̀* (от народна песен от Орешак).
чийлѝкь м.; вж. и ч и л ѝ к ь, 11. Т.
чилò ср.; вж. ч ѐ л у, ч у л ò.
чипàт прил. За дърво, което има чепове, неогладено.
чиришòвинъ ж. Обелена кора от череша.
читвòркъ ж. А. Вила с четири рога, направена от саморасло дърво. Б. Плетка на кош с четири парчета повет. Д.
читвърòсън прил. Издялан от четири страни.
читвъртѝнъ ж. Дърво, цепено по дължина на

четири части, за по-лесна изработка на бъклици, гаванки, чутури и др.
чулò ср.; вж. ч è л у, ч и л ò.
чурỳк прил. За дърво, болно, нездраво. — *Тỳй дървò съ вùди здрàву, ъмъ̀ ут въ̀три ъ чурỳк*; вж. 4, 5.
чървутòчън ж. Прах, отпадък от дърво разядено от червояди.
чървуỳд м. Насекомо, което яде дървесина.
чървуỳдинъ ж. Каналчета в дърво, направени от червояди.
чътàл м. Разклонение на дърво.
чътълàт, чътълѝс прил. Разклонен.
шàркъ нъ лълѐтъ съч. Стилизирани лалета, нарисувани с куркульòшкъ (вж.) по горянски изделия. Използува се жълта, зелена, червена и синя вълнена боя.
шѝндръ ж.; вж. т ъ в à н к ъ, ш ò ш у ф к ъ, 29.
шиш м. Заострена клечка на ритла. Д.
шòшуфкъ ж.; вж. т ъ в à н к ъ, ш ѝ н д р ъ, 29.
шỳдръ ж. Габъров храст, раснал на слънце.
шỳдръву дървò съч. Криво, чепато дърво.
щриклò ср.; вж. в л а к. Впряга се само с волове. Б, БО, Ор, П, Т, Чф, Шп.
щръ̀клъ ж. Висока дялана шейна за дълбок сняг. Впряга се с волове или коне.
ъбънòсъну дървò съч.; вж. т в ъ р д у ф ѝ т у д ъ р в ò. Т.
ъвълѐ ср. Лек, но обемист товар. — *Тỳй съндъ̀кът е ъвълѐ рàбутъ — нъ идѝн кòнь мòйш дъ нътувàриш съдѐ двà съндъ̀къ*. БО, Чф.
ъмбàрь м. Голям сандък, направен от таванки, с прегради за зърнени храни. Има две вратички, които се отварят нагоре (вж. н ъ с ъ в à к). Събира от четиридесет до шестдесет крини.
ъмбърлѝя прил. Едър, голям, дебел.
ърдълѝсъл прил.; вж. н ъ т р ъ̀ п н ъ л, ъ р д ъ л ѝ ф.
ърдълѝф прил.; вж. н ъ т р ъ̀ п н ъ л, ъ р д ъ л ѝ с ъ л.
ярмъ̀ ж. Дялана букова дъска, дълга повече от два метра, широка петнадесет см и дебела осем см. — *Уд ярмùти съ прàвяа сърнùци нъ стàнуй.*

Фразеология, свързана с горянството:

Бий нъ жъгълът. — Стреми се да се отърве от работа, дърпа се настрани.
Бубòвянъ ни мòй дъ пудòсри. — За калпав, несръчен човек. Бл, Ор, П, Т, Тр, Шп.
Бърс нъ лъжѝць, пѝпкъф нъ кривѝць. — За лаком и мързелив човек. Тр.
Бърс нъ лъжѝць, трòмъф нъ тислѝць. — Лаком и мързелив. Тр.
В гуръ̀тъ дя̀лът, ф сѐлу трискѝ фърчъ̀т. — За буйни, работни хора. Зр, Нс.
Вѝтъ крỳшъ стулувàтъ. — Наричане при ладуване за многодетно семейство. Ор, Тр, ЧО.
Вихтò крѝнчи — нувò дъ̀ну. — Наричане при ладуване за вдовец или вдовица. Бл, Д, Ор, Ос, П, Т, Тр, Чф, Шп.
Връ̀тът му съ нъпỳкъл кътỳ нъ цѐр куръ̀тъ. — За човек с напукана, съсухрена кожа.
Върбъ̀ дървò ли й? Къчъмàк ля̀п ли й? Кълѐйчънин чиля̀к ли й? — Подигравателно отношение към хората от Калейца.
Вѝртѝ съ кътỳ фỳрнъджийскъ лупàтъ. — За сръчен, бърз човек. Тр.
Гàбърът рѐкъл: Ъкỳ нѐ ъ мъ срàм ут куръ̀тъ, дусигà дъ съм изгнѝл. — Израз на уважение към по-издръжливите от нас.
Грибѐ жѝту ут измѐтян ъмбàрь. — Търси нещо, където го няма.
Гуля̀м дилѝ пòряс е тòъ чиля̀к. — За проклет човек.
Дѝгнъ мъ нъ убѐляну дървò. — Постави ме в затруднено положение.
Дъ му избѝй вудъ̀тъ. — Изсушаване на дялан материал, за да олекне. БО, Чф.
Дървòту гу дя̀лъхми дудѐ плàчи. — Суровият материал по-лесно се обработва. БО, Чф.
Държѝ съ нъ скрипѐц. — Неустойчиво, несигурно.
Жълтò бỳлу трискѝ збѝрь. — При ладуване: ще пристане.
Зъгỳби съ кътỳ дъ̀рвянти лъжѝци. — Изчезна, не се среща вече.
Зъпàляя цигàрти, уцàпаа лулѝти. — Изоставяне на старото пред новото.
И гуръ̀ ушѝ ѝмъ. — Предупреждение да се внимава в приказките.
Иднò дървò кътỳ гу утсичѐш, ни ли гу пъ̀пли гỳщярът цилò ля̀ту, нѝщу ни стàа уд нѐгу. — Дървеният материал трябва да изсъхне добре и тогава да се обработва. П.
Избѝрьй дървò спурѝд брàдвътъ (кривѝцътъ). — Преценявай добре силите и възможностите си. БО, Т.
Изблѝзу пудòсрян. — За нервен, избухлив човек, който се дразни от дребни работи. Бр, Вр, Гм, Зр, Ор, П, Св, Тр, Шп.
Извъ̀ртъ съ кътỳ въ̀рбуф клѝн (кътỳ въ̀рбоъ дъскъ̀). — За човек, който не държи на думата си, с непостоянни убеждения.
Кỳчи, дѐту вàрди двà куртàня, устàа глъднò. — За човек, който търси изгода от няколко места.
Мѐн тàтю ми й рѐкъл з гуля̀мъ лъжѝць ъ ни я̀м, чи мòжи ъ съ удàвя. — Израз на предпазливост. БО.
Нàй-дубрѐ нòси кривъ̀ кубѝлицъ. — Понякога и грозното на вид върши добра работа. ГЖ, Св, Тр.
Нѝсък кътỳ китю̀к. — За дребен човек. Бл, Ор, П, Т, Тр, Шп.
Нъдỳ пискỳнят. — Заплака.
Нъ злò дървò — зъл клин. — На злото отвръщай със зло.
Нъ кàлпъф мàйстур ръцѐти му прѐчът (тислъ̀тъ му прѐчи). — За човек, който търси оправдание за лошата си работа.
Нъпỳкълу съ кътỳ цѐроъ куръ̀. — За груба повърхност.
Ня̀мъ гу Бàлю ф лъжѝчникът, ма мàмо! — Израз на разсеяна от любов мома.
Прилѝчъ му кътỳ нъ шъ̀йнъ кътрънѝк. — За човек, който няма вкус, не може да прецени какво му подхожда.
Прис мурѐ му вичѐря! Вудинѝчън му кàмък

нъ врътът! Цèроъ му глъвня̀ в гъзът! — Заклинание при гонене на вълк. Т.
Рàсъл ф усòйнъ. — За човек с висок ръст.
Ривè кътỳ ф рàлпъ. — Плаче силно, но приглушено. Т, Тр.
Стулувàту дървò срèт пулèту. — Нарича̀не при ладуване за многодетно семейство. Бл, Ор, П, Тр.
Стънѐлу нъ грòм и лòм. — Изпотрошено, разхвърляно.
Тѐнък дѐлък кътỳ стубòркъ. — За висок, слаб човек.
Трòпъ му крѝнчиту. — За глупав, ненормален човек.
Устàтъ ѝ рѐгнъти с кържът. — За жена, която много приказва. Тр.
Ут дибèл бỳк òбръч ни стàа. — За всяка работа е нужен подходящ материал. Тр.
Уткàчъл съ кътỳ кỳчкъ ут щриклò. — За човек, който бяга от неприятна работа. Б, БО, Ор, П, Т, Тр, Чф, Шп.
Ут стърò дървò бъстòнъ ни стàа. — Всяко нещо върви с времето си. БО, Т, Тр, Чф, Шп.
Ут тупòр тупурѝщи. — За човек, който не е получил това, което очаква. Бл, Ор, П, Т, Тр, Чф, Шп.
Чипàт чиля̀к е тòй. — За заядлив човек, с лош характер.
Чàкъ тòз, дèту клàти гурѐтъ. — Чака на вятъра, напразно.

Фирми, свързани с горянството:

Weissr Gaber Калейца.

Фамилии, свързани с горянството:

Букареви — Ос; **Бърдарови** — Тр; **Върбанови** — Ор, Тр; **Върбански** — Нс, Ор; **Дренски** — Ор, Тр; **Дърмонски** — БО; **Кърпелски** — ГЖ, Тр; **Ластарджиеви** — Ор, Тр; **Лингурски** — Лм, Ос, Тр; **Млазгови** — Тр; **Оряшкови** — Тр; **Пачникови** — Нс, Тр; **Съчкови** — Тр.

Прякори, свързани с горянството:

Вèсъ Върбàнкътъ — Ор; **Вуѝцити** — Дд; **Гèчу Прòтъкът** — Тр; **Дòчу Гъдълджѝят** — Тр; **Дòчу Кънджѝкът** — Т; **Ивàн Дря̀нът** — Тр; **Иван Млъзгѐтъ** — **Иван Пỳмпълът** — Тр; **Ивàн Уря̀ът** — Тр; **Кòлю Сѐчкътъ** — Тр; **Мѝнку Свѝркътъ** — Тр; **Мѝтъ Мутувѝлкътъ** — Тр; **Нàйден Кусѝлуту** — Тр; **Пèтку Прòтъкът** — Тр; **Стèфън Кърпя̀лът** — Тр; **Цòчу Кърпя̀лът.**

Топоними, свързани с горянството:

Бàлъджъ — Вр, дъбова гора, И 1.
Бълъджѐтъ — Т, поляни и дъбова гора, СЗ 6.
Брèкинътъ — ТрГ, горист връх, Ю 1.
Бря̀зът — 1. Дд, склон с ливади, СЗ 4; 2. ЧО, гора и дол, ЮИ 11.
Бря̀стоъ усòйнъ — Тр, склон с градини, ЮИ 1.
Букàкът — 1. Вр, пасище, СЗ 1; 2. Дд, склон с букова гора, Ю 0,3.
Букàрити — Ос, родови колиби, ЮЗ 2.
Бỳкоъ глъвѐ — ТрБ, конусовиден връх, С 3.
Бỳкоъ кръш — БО, ниви и букови гори, ЮЗ 1.
Бỳкуйц — Тр, склон с някогашна букова гора, Тр СЗ 1.
Бỳкуъ мугѝлъ — 1. Зр, връх с букова гора, З 5; 2. ЧО, склон с поляни и букова гора, ЮЗ 13.
Бỳчиту — 1. Зр, ниви, З 4; 2. Нс, гора, И 1.
Бълтълѐкът — П, дъбова гора, ЮИ 2.
Висòкътъ курѝя — П, дъбова гора, ЮИ 2.
Влàчищиту — 1. Зр, пасище, ЮИ 4; 2. Зр, гора, ЮЗ 4; 3. Ос, ливади, Ю 3.
Влàчникът — Чф, склон, по който са свличани дърва.
Вльќът — 1. БО, склон с букова гора, където трупите са били свличани с влак; 2. Ор, сечище, СИ 2,5.
Вуѝшкъ усòйнъ — Дд, гори, в миналото, използувани за направа на воища за рала, Ю 2.
Върбàкът — 1. Бл, градини до р. Осъм, З 3; 2. В, ниви, СИ 0,3; 3. Гм, ниви до р. Видима, З 1,5; 4. Д, ливади, СИ 0,8; 5. Кл, ниви, И 2; 6. ТрЛ, ниви, ливади, И 0,5; 7. ЧО, зеленчукова градина, И 0,5.
Върбѝцътъ — Ск, гора, ЮИ 1.
Гàбъриту — 1. Бл, пасище, ниви, С 0,8; 2. БО, пасище, И 2,5; 3. Нс, ливада, СИ 3; 4. Ос, ниви, СИ 0,5.
Гàбърскуту — 1. Кл, гори, З 4; 2. ТрГт, ливади, ЮИ 2; 3. Чф, склон с ниви и овощни градини, С 1,5.
Гèгъ — 1. Вр, дол с извор, З 4; 2. Т, дол с букова гора, СЗ 5.
Глòгуйцъ — Нс, колиби, част от махала Черни връх, СИ 1,5.
Глужàкът — 1. Св, махала, ЮИ 0,3; 2. Т, овощна градина, Ю 1.
Грънѝкуйц — 1. Кл, горист хълм, З 1; 2. ТрБ, дъбова гора, СЗ 3.
Грънѝцътъ — БО, пасище, ЮЗ 0,8.
Гуля̀мътъ кàнджъ — Бл, височина, С 2.
Гурилàкът — ЧО, опожарена гора, Ю 12.
Гуринàкът — Т, склон с гора, махала, С 2.
Гурнàчуу — ЧО, махала, СИ 1,5.
Гурỳнец — ГЖ, овощна градина, З 2.
Гурỳниту — 1. Ор, ливада, С 0,3; 2. ТрДт, овощна градина, З 1.
Гъбрàкът — 1. Б, ниви, Ю 0,8; 2. БО, склон с ливади, И 0,3; 3. ГЖ, овощна градина, И 3; 4. Св, ниви, овощни градини, И 1; 5. Т, гора, И 1; 6. ТрГт, пасище, ЮЗ 0,6; 7. Тр, пасище, ЮЗ 2,5; 8. ЧО, ниви, ЮЗ 1,5.
Гъбрòвницъ — Вд, махала и река, ЮЗ 1,2.
Гъбрòфщицъ — Чф, река, ЮЗ 1.
Гъбрòъ кръш — Чф, склон с ниви и ливади, Ю 1.
Дрàкътъ — 1. БО, гора, ЮЗ 0,6; 2. Бр, пасище, С 2; 3. Ор, гора, СИ 1; 4. Т, ливада и храсти, С 2; 5. ЧО, овощна градина, СЗ 0,6; 6. Чф, гора, З 2.
Дринàкът — 1. Бл, ливада, СЗ 0,1; 2. ТрМ, ниви и ливади, И 0,1.
Дря̀ноъ мугѝлъ — Тр, височина, С 3.
Дря̀нскуту — 1. Бл, ниви, СИ 2; 2. Бр, гора, ЮИ 3; 3. Ор, пасище, СИ 1,5; 4. ТрЛ, гора

и махала, З 1,5; 5. ЧО, гора, ЮИ 6.
Дубрàвъть — 1. Дд, нива, СЗ 1,5; 2. Св, гора, З 1.
Дъбѝйць — Тр, горист склон, З 2.
Дъбрàвъть — 1. Вр, гора, ЮЗ 3; 2. Д, гори, З 1.
Дъймя̀ноъть курѝя — Тр, дъбова гора, И 3.
Илàкът — 1. Бр, поляна с единични ели, ЮЗ 8; 2. Ос, ливади, ЮИ 2.
Илѝти — Шп, склон с елова гора, СЗ 8.
Илòвъ кръш — Шп, полегат склон, ЮЗ 5.
Кàцъть — 1. Б, нива с извор, ЮЗ 1; 2. Бл, извор, ограден с дървена коруба, И 4; 3. БО, извор с коруба, ЮИ 1,6; 4. ТрБ, пасище и извор, Ю 1; 5. ТрГт, извор във влажна ливада, ЮИ 0,6; 6. ТрКл, извор, СЗ 0,4; 7. ТрХ, извор до ливада, СИ 0,4; 8. Дд, извор, С 1,3; 9. Нс, извор в гора, С 2,5; 10. ЧО, извор, ЮЗ 11.
Кàчкъ — **Бỳзьоъ, Глỳшкускъ, Дòлнъ, Дя̀доъ Пèнкоъ, Кърàòджоъ, Мàрюскъть, Пънкускъ, Шъйтàнскъ** — умалително от каца.
Клèнити — ТрДт, ниви, Ю 0,5.
Клèниту — 1. Ор, гора, ЮЗ 1,5; 2. ТрДт, ниви, Ю 0,3; 3. ЧО, ливади, СЗ 04.
Кличèтят — 1. П, нискостеблена гора, ЮЗ 4; 2. ТрДт, пасище, ЮИ 2 — от кличет, вид габър.
Кòшчиту — Нс, овощна градина в малък трап, СЗ 4.
Кринчàрницъть — ЧО, ниви и ливади, където някога са изработвани кринчета, ЮЗ 7.
Крушàкът — 1. Дд, поляна и гора с диви круши, СИ 3,5; 2. Зр, ниви, З 1; 3. Нс, овощна градина, Ю 1; 4. Св, пасище, С 4; 5. ТрКл, овощна градина, ЮИ 0,3; 6. Чф, пасище, ЮЗ 0,8; 7. Шп, единични крушови дървета, ЮИ 2,5.
Крỳшкуф рът — П, склон с ливади, И 4.
Крỳшуу — 1. Нс, колиби, И 0,2; 2. Шп, ниви и овощни градини.
Купънàрскуту — 1. Дд, гора и ливада; 2. Кл, гори, С 1.
Курѝтъть — 1. В, гора, ЮЗ 2; 2. Гм, пасище, С 1,5; 3. Дб, чешма с дървени водопойни корита, С 3,5; 4. Т, пладнище за добитък, С 1,5; 5. ТрГ, ливада, Ю 1; 6. ТрКл, ливади и гори, ЮИ 2; 7. ЧО, извори за водопой на добитъка през лятото, ЮЗ 10.
Курỳбъть — БО, ливада, ЮИ 2.
Кушòвити — 1. Дд, падина с изворчета, Ю 0,3; 2. Нс, ниви и падинки като кошове, С 4; 3. Т, локви в падини, ЮИ 1,5.
Кърпялти — ТрХ, махала, ЮИ 0,3.
Лèшницъ — село по пътя за Ловеч, на 25 км от Троян.
Лèшнишки дол — ЧО, приток на р. Черни Осъм, ЮИ 7.
Лѝнгурскуту — Ос, ливади, СИ 4.
Липàкът — 1. Б, ливада, З 0,5; 2. БО, липова гора, СЗ 0,7; 3. Вм, гора, И 3; 4. Вр, гора, ЮЗ 3; 5. Д, гора, 0,4; 6. Зр, колиби, Ю 2,5; 7. Ор, гора, СЗ 2,5; 8. Ос, ниви, Ю 2; 9. Ск, гора, И 2; 10. ТрКл, ливади, Ю 1.
Липàчкуйц — ЧО, дребна гора, И 2.
Лѝпушницъ — В, склон с липи, ЮЗ 2.
Лѝпуъ мугѝль — В, махала на височина, СЗ 1,8.
Лищàкът — 1. Б, ливади и гора от лески, ЮЗ 1; 2. Вр, гора, СЗ 2.
Лумъ̀т — 1. Б, трап, ЮИ 1,5; 2. Гм, гора, СИ 3; 3. Нс, гора, С 3; 4. Ос, гора, Ю 4; 5. Т, изсипан склон, Ю 2,5; 6. ЧО, ливади, И 9.
Мишилѝкят — 1. Св, дъбова гора, И 2; 2. ТрБ, гора, З 3.
Òсянски дол — ЧО, приток на р. Черни Осъм.
Плѐтянту бучѝ — ЧО, два сплетени бука — още като малки дръвчета някой ги оплел едно около друго и така израсли, ЮЗ 8.
Ръстѝцити — 1. Ор, пасище с дребни храсталаци, Ю 3; 2. ЧО, овощни градини, ЮЗ 1.
Сèчищиту — БО, ливада и гора, ЮЗ 2.
Сèчънъ курѝя — ВМач, гора, ЮИ 1.
Сичинàкът — 1. ВМач, гора, СИ 2; Нс, пасище, С 3.
Скèлятъ — Ск, гора, някогашна скеля за товарене на дървен материал, И 4.
Слъдỳниту — Лм, гори от сладуни (вид дъб), СИ 3.
Стòкъть — 1. Бл, дол, И 2; 2. Кл, долове, С 3; 3. П, гора, ЮИ 3; от **стòкъ** — водослив.
Стòлът — Ор, височина с форма на стол, Ю 4.
Стòчкъть — 1. ВМач, пасище, СИ 0,5; 2. П, водослив, Ю 3.
Трибàкът — Св, гори и пасища, И 1; от **трибàк** — изкоренена гора.
Трибèжът — 1. Б, овощна градина, СЗ 0,3; 2. БО, ливади, пасище, СИ 0,9; 3. Т, склон с ниви, СЗ 0,5; 4. ТрКл, ливада, Ю 2; 5. ТрЛ, ливади, ЮЗ 0,6.
Трипитлàкът — Т, ливади и овощни градини, И 0,6.
Трипитлѝкуф рът — Чф, ниви, ливади и единични трепетликови дървета, СЗ 3.
Тупòлити — 1. ТрДт, нива, С 0,4; 2. Шп, склон с тополи.
Тупòркуйц — БО, склон с ливади, СЗ 0,5; в миналото гора, изсечена с топори.
Урèйти — 1. Б, градина, СЗ 0,6; 2. ВБ, нива, Ю 0,5; 3. ВМач, пасище, Ю 0,5; 4. Гм, ниви, З 1; 5. Нс, пасище и нива, СЗ 3; ТрБ, овощна градина, Ю 1,5.
Уришàк, Уришàкът — село на седем км от Троян на ЮИ. В южния му край се намира Троянският манастир.
Ỳркъть — Св, гора, в която са сечени дрянови пръти за хурки, С 2.
Уря̀шкуфският мос — Тр, мост на р. Бели Осъм, в централната част на града.
Уря̀шкуфци — 1. Тр, по родово име, около центъра на града; 2. ТрХ, махала, ЮИ 3,5.
Усинàкът — 1. Б, ливади, ЮЗ 2; 2. Зр, вододелен хребет, ЮЗ 6; 3. Ос, хребет, ЮИ 5; 4. Чф, овощна градина, СЗ 1,5.
Усинѝцъть — ЧО, единични осенови дървета, З 4.
Усѝнкуйць — Св, единични трепетлики, И 1,5.
Усòйнъть — 1. БО, гори, З 0,6; 2. Бл, склон с гори и овощни градини, И 2; 3. Ор, градини, И 0,5; 4. ЧО, махала, ЮИ 3.
Цèриту — 1. Б, ливада, СИ 0,6; 2. Тр, връх

с някогашна церова гора; 3. ТрВ, ливада, З 0,4; събирателно от цер.

Цѐруф рът — 1. Бл, склон с ливади и церови дървета, ЮИ 1,8; 2. П, височина с церова гора, С 1,5.

Цѐрът — 1. Гм, висок цер, под който някога е имало светилище — Нику̀ля чѐркоъ; 2. Дб, склон с храсталаци, Ю 0,4; 3. Ск, ливада с голям цер, ЮЗ 0,4; 4. Шп, ливада, Ю 0,5.

Цира̀кът — 1. Б, гора, И 0,3; 2. БО, гора, СЗ 2,6; 3. Зр, церова гора, СЗ 2,6; 4. Нс, пасище, СЗ 4; 5. Св, овощни градини, З 0,8; 6. ТрБ, ливади, Ю 1; 7. ТрГт, ливада, И 1; 8. ТрКл, гора, И 0,8.

Цира̀чкити — 1. В, гора, СЗ 1; 2. Зр, гора, СЗ 2,6; 3. ТрГт, ниви, И 0,5.

Чириша̀кът — 1. Бр, букова гора, размесена с диви череши, С 10.

Чиря̀шуф дял — Тр, височина зад р. Бели Осъм, ЮИ 3,5.

Чуло̀ту — 1. Бл, ниви, С 0,8; 2. Т, склон, С 0,2; 3. ГЖ, пасище, С 3,5; 4. Нс, ниви, С 2.

Чърнуго̀р, Чърнуго̀ръ — Тр, пасище с овощни градини и ниви, СЗ 4.

Чъта̀л чучу̀р — ЧО, начален извор на р. Черни Осъм край връх Амбарица, Ю 15.

Шубра̀кът — ЧО, пасище с храсталаци, ЮЗ 1.

Шубра̀чуйц — Чф, склон с ливади, Ю 2,5.

Шума̀кът — Кл, дол с пасище, ЮИ 0,2.

Ъмба̀рицъ — ЧО, висок връх на Стара планина (сега връх Левски), свързан с легендите за Крали Марко, който тук си бил построил хамбарите, Ю 14.

3. СТРУЖНАРСТВО

бел м.; вж. 2, 14, 29.

бичкѝя ж. Дъскорезница, задвижвана от водна сила (вж. с р у̀ ж н и ц ъ, с р у̀ ж н ъ, с р у к, с т р у̀ ж н ъ). — *Грънча̀рскъть бичкѝя в Бо̀римъ бѐши нъ Стърътъ рикъ̀*; вж. 6, 12.

бѝчъ гл. Режа дъски на бичкия, стружна (вж. с т ъ̀ р д ж ъ).

бот, бо̀дът м.; вж. 1.

влак м.; вж. 2, 21.

вритѐну, вритѐну ср. Хоризонтална дървена ос на задвижващо колело на стружна; вж. д у л а̀ п, 1, 5, 21.

грѝмня ж. Железен пръстен за вретено на долап.

гурубѝйству ср. Бичкиджийство, стружнарство.

гурубѝйц м. Бичкиджия, стружнар.

гуръ̀ ж. Отсечен дървен материал за бичене. — *Стру̀жнъ, дѐту бѝчи ду ступѝнъ кубѝкъ гуръ̀ приз гудѝнтъ, е ръбутѝлъ дубрѐ*; вж. 2, 29.

дзингѝя ж. Желязна скоба, която прикрепва трион за сноватeлка (вж. с н у в а̀ т я л к ъ); вж. 12.

дула̀п м. Дървено колело с перки, което задвижва стружна; вж. 1, 6, 14, 21, 29.

жѐби мн. Две профилирани дървени парчета, с помощта на които се върти чекрък (вж. ч ъ к р ъ̀ к) на стружна.

карт м. Бичена дъска, дебела десет и широка двадесет см.

ка̀цъ ж. Фуниевиден дъсчен улей за вода на стружна. Горният отвор е с размери един метър и дведесет см, а долният — петнадесет см (вж. ц и ф у̀ н ь); вж. 1, 2, 4.

кра̀йшник м. Двете външни дъски, получени при бичене на необработен труп (вж. к ъ п а̀ к ь).

ку̀къ ж. Закривено желязо с дълга дебела дървена дръжка за преместване на трупи.

ку̀чкъ ж.; вж. 2, 4, 15, 21.

къпа̀кь м.; вж. к р а̀ й ш н и к, 1, 29.

ла̀кумицъ ж. Улей, скован от дъски или направен от корубесто дърво, за отвеждане на вода до стружна; вж. 27.

ло̀стуви мн. Две вертикални обли железни или дървени парчета, по които се движи трион на стружна (вж. л ъ з г а̀ ч, с н у в а̀ л у, с н у в а̀ т я л к ъ).

лъжѝцъ ж. Перка на стружнарски долап, дълга и широка по двадесет см, вдълбана, за да не се губи силата на падащата вода.

лъзга̀ч м.; вж. л о̀ с т у в и.

лъмпѐрия ж. Тънки бичени дъски с дебелина до два см, ширина двадесет см и дължина два-три метра (вж. п и д а̀ в р ъ, т и н и к ѐ).

ниукра̀йчънъ дъскъ̀ съч. Дъска, получена при бичене на труп, без предварителна обработка.

пида̀връ ж.; вж. л ъ м п ѐ р и я, т и н и к ѐ. — *Пида̀врити ги да̀въхми нъ стула̀рити зъ сида̀лки и ублига̀лки нъ стулдвити.*

пудво̀с, пудво̀зът м. Рамка, сглобена от дялани греди, с колелета, която се движи по дървени или метални релси. Върху нея се поставят трупите за рязане; вж. с и р г ѝ я, с т а н, с т о л, 2, 15.

ръкъ̀ ж. Дървен лост на сновало (вж. с н у в а̀ л у).

сиргѝя ж.; вж. п у д в о̀ с, с т а н, с т о л, 32.

снува̀лу ср. Дървена правоъгълна вертикална рамка, върху която се закрепва трион на стружна (вж. с н у в а̀ т я л к ъ).

снува̀тялкъ ж.; вж. с н у в а̀ л у, 21.

стружна̀рски терк съч. Дървена линия с отбелязани по нея размери — дебелини на дъски за бичене, от един до десет см.

сружна̀рску чъпръзѝлу съч. Железни клещи с профилирани челюсти за разкривяване зъби на трион. — *Ца̀къть му бѐши ф тридният — зъбът дъ мо̀йш дъ му нъпра̀йш с чъпръзѝлуту*; вж. ч ъ п р ъ з ѝ л у, 6.

сру̀жницъ ж.; вж. б и ч к ѝ я, с р у̀ ж н ъ, с р у к, с т р у̀ ж н ъ. ГЖ.

сру̀жнъ ж.; вж. б и ч к ѝ я, с р у̀ ж н и ц ъ, с р у к, с т р у̀ ж н ъ.

срук м.; вж. б и ч к ѝ я, с р у̀ ж н и ц ъ, с р у̀ ж н ъ, с р у к.

стан м.; вж. п у д в о̀ с, с и р г ѝ я, с т о л.

стол м.; вж. пудвòс, сиргѝя, стàн, 2, 15, 27. Кл.
стрỳжнъ ж.; вж. бичкѝя, срỳжницъ, срỳжнъ, срук.
стъвѝлу ср. Дъсчено приспособление за спиране и отклоняване на вода в улей; вж. съвàк, 27.
стъргънъ гурѝ съч. Бичен дървен материал. — *Прибирам стъргана гора — 799 талпи, 1192 тиникета, 62 тока* (из Горянски и стружнарски тефтер — 1893—1929 г. на Васил Попов от с. Орешак).
стърджъ гл. А. Бича трупи. Б. Режа с ръчен трион (вж. бѝчъ).
съвàк м.; вж. 2, 27.
тàлпъ ж. Дебела бичена или дялана дъска; вж. 9, 11.
тиникѐ ср.; вж. лъмпѐрия, пидàвръ, 29.
ток м. Бичена дъска с размери: два и половина м дължина, петнадесет см ширина и четири см дебелина; вж. 11.
тривòнь, трионь м.; вж. 2, 5, 6.
труп м.; вж. 2.
трỳпя гл.; вж. 2.
тъвàн м. Дялани дъски, наредени една до друга върху улей на каца; вж. кàцъ, 29.
уджàк м. Място, където се строи стружна; вж. 14, 15, 16, 17, 18.
украйчънъ дъскѝ съч. Дъска с изрязани краища, която има правоъгълна форма.
уркàрь м. Майстор, който прави хурки; вж. 2, 5, 21.
ỳркъ ж.; вж. 2, 5, 21.
устà ж. Горен отвор на каца; вж. кàцъ, 2, 4, 21.
ципѝнъ ж. Желязна кука, захваната с халка от дълга дървена дръжка, за преместване на трупи.
цифỳнь м.; вж. кàцъ.
чàпля ж. Ковано железно приспособление, което играе роля на коленчатата ос — превръща въртеливото движение на долапа в праволинейно на сновалото (вж. снувàлу). — *Чàплити ги мъйстурàа кувàчити* (из тефтера на Васил Попов от Орешак: „20 кг жилязо за чапля — 10,20 гроша"); вж. 14, 15.
чарк м. Дъскорезница, задвижвана от вода; вж. 1, 5, 29.
чѐпля ж.; вж. чàпля.
чъкрък м. Валяк с железен синджир за придвижване на подвоза с трупа към триона на стружната; вж. 5, 21.
чъпрàс, чъпрàзът м. Разкривяване зъби на трион през един наляво и надясно с помощта на чапразило (вж. чъпрръзѝлу).
чъпръзѝлу ср.; вж. стружнàрску чъпрръзѝлу.
шип м. Желязна скоба, дълга до петнадесет см, с кука и острие за закрепване на труп при бичене.
яс, ѝзът м. Дървена преградна стена на река, запълнена с камъни, за да се отбие водата към стружна, струг, тепавица и други водни съоръжения; вж. 5, 27, 29.

Фразеология, свързана със стружнарството:

Нъ чурỳк дъскѝ ни стъпъм. — За предпазлив човек. ГЖ, Лм, Ос, Тр.
Стърѝ дъскѝ буỳ ни лувѝ. — Всяко нещо върви с времето си.
Тòй ѝ дѝгнъл съвàкът, пък ѝскъ дъ му вързтѝ кѝщътъ. — За мъж, който не може да контролира жена си.

Прякори, свързани със стружнарството:

Ивàн Тиникѐту — Дд.

Топоними, свързани със стружнарството:

Бичкиджийскътъ ливàдъ — Б, ливада на род Бичкиджиите, Ю 3.
Бичкѝятъ — 1. Б, стара стружна, ЮЗ 3; 2. БО, поляни, Ю 6; 3. Т, вир до стара стружна, СЗ 6; 4. Чф, овощна градина, З 3.
Буджàшкътъ бичкѝя — Бл, равнина край река, ЮИ 3.
Вàдити — БО, ливади, ЮИ 0,1.
Вàдиту — Тр, стара вада, С 0,5.
Вàдътъ — 1. БО, стара вада, Ю 0,1; 2. Ор, ниви, С 1,5; 3. Т, градини, Ю 0,3; 4. ТрБ, ливади, Ю 0,4.
Дъскàрски трап — Зр, падина с ливади, З 4.
Дъскутѐвиц — 1. Вр, гори и ливади, З 4; 2. Лш, гори, сечени за дъски, СИ 2.
Дѝскутинъ — Тр, ляв приток на р. Бели Осъм, ЮЗ 1.
Дъскѝтъ — БО, пасища и гори.
Стрỳжищиту — ЧО, ниви, Ю 0,4.
Стрỳжнъ — Бичкиджийна за рязане на дъски: **Бàтинтъ, Ѝнгилчинъ, Ѐнчускътъ, Мàтюътъ, Пѐнкинтъ, Пѐтроъ, Стърѝтъ, Рѝстьоъ, Ѝнъстàсоъ.**
Стрỳжнътъ — 1. Вд, гора, ЮЗ 2,5; 2. Нс, гора, СЗ 4,5.
Стърѝтъ стрỳжнъ — ЧО, съборена дъскорезница, ЮЗ 15.
Тъхтъджѝ кьòй — Нс, старото име на селото (сега квартал на град Априлци).
Уртàшки дъскàрски трап — Зр, падина с гори, ЮЗ 4.

4. БЪЧВАРСТВО

бàлъджъ ж.; вж. 2.
брàдвъ кривѝцъ съч.; вж. 2, 14, 15.
брàзвъ ж. Брадва, секира. — *Дъгѝти съ дялаа с брàзвъ.* Ор, Тр.
бỳри ср. Дървен съд от дъги, стегнати с дървени или железни обръчи. Почти всички бъчварски изделия се правят по поръчка на клиенти и затова вместимостта се определя по тяхно желание.
бурѝлкъ ж. Плоско дълго буре с елипсовидни дъна за пренасяне ракия на самар.
бутѝлкъ (само в Д. **бутàлкъ**) ж. Тесен цилинд-

ричен дървен съд за биене на мляко и получаване на масло.
бутя̀лу ср. Дълга дървена дръжка с решетъчно дъно накрая за биене на мляко.
бъднѐ ср. Малък затворен дървен съд за ракия (вж. б у̀ р и).
бъдъ̀н м. Голям затворен дървен съд за ракия или вино.
бъклѐ ср. Малък затворен дървен съд с кръгла форма за вода.
бъкъ̀л м. Затворен дървен съд за вода с кръгла форма и вместимост до два литра (вж. ж ъ т в а̀ р с к и б ъ к ъ̀ л).
бъчва̀рскъ мъшѝнъ съч. Примитивна стяга с дървени винтове и телени въжета за стягане на буре и извиване на дъгите му. — *Кътѝ збирѐм бу̀риту, кълдѐм угъ̀нь у нѐгу и сът тѝй гу нътя̀гъми з бъчва̀рскъть мъшѝнъ дъ угъ̀ним дъгѝти и гу нъпра̀йм пъпясту.*
бъчва̀рь м. Майстор, който прави бъчви.
бъ̀чвъ ж. Двустранно задънен съд с кръгли дъна и криви дъги, стегнати с дървени или железни обръчи.
видрѝцъ ж. Дървен съд с кръгло устие и желязна дръжка за доене и поене на добитък и с вместимост от десет до петнадесет литра (вж. в и д р ò). ГЖ.
видрò ср.; вж. в и д р ѝ ц ъ.
връ̀нѝчкъ ж. Малка дупка в дъно на павурче (вж. в р ъ н я̀).
връня̀ ж. Голяма дупка, отвор в горното дъно на дървен съд (вж. в р ъ н ѝ ч к ъ).
върѐл м. А. Бъчва, задънена от двете страни, с вместимост над сто литра. — *Нъпъ̀лних идѝн вързл с вѝну.* Б. Метален цилиндричен съд за течности.
вузѐлницъ ж. Голяма бъчва да превозване на вино с товарна кола. — *Мирѝши нъ вузѐлницъ.*
въ̀тур м. А. Врязано място в края на дъги за бъчварски изделия, където се вкарва дъно. Б. Инструмент за направа на вътор. В. Ръб.
гира̀нска кòфъ съч. Дървен съд с конична форма, стегнат с железни обръчи, за вадене на вода от геран.
двòйну мъга̀ри съч. Крачна бъчварска стяга за обработване на малки дъги. На нея работят седнали двама души едновременно (вж. м ъ г а̀ р и).
дъ̀гъ ж. Дялана продълговата дъска за бъчварски изделия.
дъмгòсоъм гл. Поставям дамга, подпечатвам (вж. д ъ м г ъ̀).
дъмгъ̀ ж. А. Железен печат с инициали на собственика. С него след нагряване на огън се прогаря чеп на пълна с вино или ракия каца. Б. Прогорeният знак. В. Прогорен знак върху кожа на добитък.
дъ̀ну ср. Долна част на бъчварски съд. — *Ѝмълу ъ смуля̀сънъ дъгъ̀ и дъ̀нуту нъ ка̀цъть ми прутѐчи.*
жътва̀рски бъкъ̀л съч. Дървен съд за вода с кръгла форма и дръжка от синджир, с вместимост от четири до осем л (вж. б ъ к ъ̀ л).
зѐлница ж. Каца, в която се поставя зеле за туршия.
зъкѝсвъм гл. Заливам с вода бъчварски съд, който тече, пропуска.
зъпръстя̀вам гл. Затварям сиренарско каче (вж. с и р и н а̀ р с к у к ъ ч ѐ) чрез замазване периферията на капака с брашнена каша. Тя измества използваната по-рано глинена замазка.
изливя̀въм гл. Издялвам с тесла копанарка, сглобен бъчварски съд от вътрешната страна с движение наляво. Ор.
изълбучъ̀нъ ка̀цъ съч. Сплескана, издута на една страна каца. — *Тàа ка̀ъц тъ̀й е изълбучъ̀нъ, чи прилѝчъ нъ рѝбник* (рѝбник — хляб, в който преди изпичането е поставена риба).
импѝряс прил. Неравен. — *Тàа ка̀цъ ъ импѝрясть.*
ка̀цъ ж. Конусовиден дървен съд от дъги, стегнати с дървени или железни обръчи; вж. 1, 2, 3.
ка̀цъ ливу̀сть съч. Изкривена каца. Бл, Кл, Ор, П.
ка̀чкъ ж.; вж. 1, 3.
кòрьб м. Голям дървен съд за прекарване на грозде.
кòфъ ж. Дървен съд с цилиндрична форма и подвижна желязна дръжка, с вместимост около петнадесет кг; вж. к р ѝ н ъ, 2.
кòфъ зъ ръ̀нъ съч. Дървен съд, който се използува за насипване на зърнени храни и други продукти.
кривѝцъ ж.; вж. 2, 14, 15.
ку̀чкъ ж. Захапваща дървена челюст на бъчварско магаре; вж. м ъ г а̀ р и, 2, 15, 21.
късъ̀ницъ ж. Дървена каца, през която минава лула на казан за охлаждане на ракиени па̀ри; вж. ф у т ѝ я; л у л ъ̀, 17. ГЖ, Св.
кълимя̀ гл. Издялвам, изтънявам в единия край дъга за каца. Кл.
кънѐль ж. Стругована чучурка за изливане на течности от буре или каца (вж. щ у р а̀ к).
кьца̀рь м. Майстор, който прави каци.
кьчѐ ср.; вж. 2.
ма̀тур м. Железен чук, равен от двете страни, с квадратно сечение (четири-пет см), тежък от половин до един кг; вж. 14. Кл, Лм, Ор, П, Тр.
мъга̀ри ср. Крачна стяга, на която се изтъняват и заглаждат бъчварски дъги; вж. д в ò й н у м ъ г а̀ р и, 2, 9, 16, 17.
мътриа̀л, цѐпян нъ ла̀мбъ съч. Дъги за бъчви и каци се цепят на слаба светлина, а не на слънце. Ор.
на̀биф м. Конусовиден дървен инструмент за набиване на железни обръчи. На изтънената част има желязна шапка, а широката е стегната с железен пръстен; вж. ъ р б ѝ я, 15.
òбръч м. Цепен дървен пояс, с който се притягат дъги на бъчва, буре или каца. По-рано са правени обикновено от лясково дърво, а в по-ново време са железни (вж. ч и м б ѐ р ь).
пиѐвици мн. Бели или жълтокафяви петна по бъчварски дъги.—*Тѐъ дъгѝ ѝмът люспи кътѝ пиѐвици и тря̀бъ дъ съ зъсмуля̀т, дъ ни путичѐ бъднѐту.* Кл.
пилгѐрь, пилугѐрь м. Пергел, метален или дър-

вен двураменен инструмент за описване на окръжност или дъга при изработване дъна на бъчварски и други дървени изделия; вж. 2, 18.
по̀стъф, по̀стъвът м. Корито от дебели чамови дъски, стегнати с клинове, с правоъгълно устие, с размери три на един и половина м, повдигнато на крака четиридесет см от земята. Използува се за мачкане на грозде за вино. Бл, Ор, П, Шп.
пря̀сулник м. Каче за туршия. Кл.
пъву̀р м. Малък плосък дървен съд за ракия; вж. 1, 18.
пъпѐсту прил. За буре — издуто.
пъпу̀р м. Блатисто растение, Typha, чиито листа се използуват за уплътняване между дъги на бъчварски изделия.
пътръйляс прил. Дъгообразен. Вм.
рука̀нь м.; вж. 2, 6.
рукънѝсоъм, рукъно̀соъм гл.; вж. 2.
рукъня̀ гл.; вж. рукънѝсоъм, рукъно̀соъм.
ръбъджѝски бъкъл съч. Дървен затворен съд за вода с цилиндрична форма и желязна правоъгълна дръжка за закачване на кола.
сирина̀рску къчѐ съч. Буково каче за сирене, с капак, който има малък правоъгълен отвор.
слънѝйницъ, слънѝнницъ ж. Каца за осолена сланина.
слънѝнячи ср. Каче за осолена сланина. Д.
срук (Д.), **струк, стругъ̀т** м. Примитивно бъчварско ренде — широка дъска, подпряна в единия си край на две крачета; по средата е закрепен неподвижно железен режещ лист, върху който се рендосват дъги на ръка; вж. 3, 5.
стя̀гъм гл. Набивам обръчи на нов или разсъхнат дървен съд.
сулк м. Ренде за изравняване на дъги (вж. су̀лкчи). Ор.
су̀лкчи ср. Малко ренде за изравняване на дъги (вж. сулк). Ор.
събѝрьм гл. Сглобявам буре или каца, подреждам дъги и ги стягам с обръчи.
тислъ̀ ж.; вж. 2, 5, 6, 14.
тъкмуту̀л прил. Равен, с еднаква дебелина. — *Тъкмуту̀л ѝбръч. Шъ глѐъш дъ нъмѐриш тъкмуту̀л дървѝ.* Кл.
умо̀соъм гл. Намазвам вътор на дървен съд с мокра хума за уплътняване. — *Умдсоъм му вътурът дъ ни тичѐ.* Кл.; вж. 1.
уплу̀ъ гл. Гние. — *А̀с пра̀а вътурът по̀-дълбдк, дъ уплу̀ъ и па̀к дъ уста̀ни.* Кл.
уста̀ ж. Горна изравнена част на каца или каче, върху която се слага дървен капак; вж. 1, 3, 21.
футѝя ж. А. вж. къзънѝцъ. Б. Коничен дървен съд за пренасяне на грозде с коне или магарета на самар или на гръб.
чарк м. Приспособление за конусно отваряне (изчукване) на обръч; вж. 1, 2, 29.
чѐлу ср. Край на дъга. — *Дъгъ̀тъ ѝмъ го̀рну и до̀лну чѐлу*; вж. 2. Лм, Ор.
чеп м. Подострена клечка от меко дърво за затваряне на пробита дупка близо до дъното на каца, каче, бадън, буре — за да изтича течността; вж. 2.
чѝбур м. Кръгъл или елипсовиден дървен съд с дръжки, с вместимост от десет до дванадесет ведра (вж. видро̀) за носене на вода или дъбилен разтвор; вж. 10.
чимбѐрь м. Тънко плоско желязо за обръчи на бъчварски изделия, обкови на каруцарски сандъци и др.; вж. 14, 15.
чимбирлѝкь м.; вж. чимбѐрь, 14, 15.
чиплиго̀р м. Ренде с тесен лист, от три и половина до четири см.
чуру̀к прил. вж. 2, 5.
чърклѝя о̀бръч съч. Конусно отворен обръч за бъчви (вж. чарк).
чърнѝкъ ж. Черница, Morus alba, дърво с твърда дървесина, подходяща за бъчварски изделия.
щура̀к м.; вж. кънѐлъ.
ъ̀лдяс прил. Пълен, дебел, издут. — *Ъ̀лдястъ бъ̀чвъ.*
ърбѝя ж.; вж. на̀биф, 19.

Фразеология, свързана с бъчварството:

Ло̀път му дъгѝти. — За глупав, несериозен човек, Б, ГЖ, Д, Нс, Тр.
Нъбѝ му о̀бръчити. — Скара му се, наруга го. Бл, Бр, Вр, Зр, Кл, Св, Тр.
Притѐгнъ му дъгѝти. — Критикува го остро за допуснати слабости.
Пръ̀снъ му дъгѝти. — Наби го. В, Гм, Лм, Ор, Т, ЧО, Чф, Шп.
Скъ̀съл му съ чумбѐрят и пръ̀снъл дъгѝти. — За полудял човек.
Стънъ̀л нъ бъ̀дън. — За дебел човек. ГЖ, Ор, П, Тр.
Стънъ̀лъ нъ вузѐлницъ. — За напълняла жена. Бл, Вм, Вр, Гм, Дд, Кл, Нс, Св, Ск, Тр, ЧО, Шп.
Уд бурѐ бъ̀чвъ пра̀й. — За добър майстор, който от малко материал прави хубава стока. ЧО.
Уд дибѐл бу̀к о̀бръч ни ста̀а. — Всяко изделие иска подходящ материал. Тр.
У̀дряш ли уфцъ̀тъ, у̀дряш видро̀ту. — Ако биеш добичето, няма да имаш полза от него. Дб, Тр.
Утпу̀шаа бъ̀чвъ, пънѝици путрушѝъ. — За зле свършила пиянска веселба. Нс.
Утра̀къи кътӯ гира̀нскъ ко̀фъ. — За опитен, препатил човек.
Ут стъ̀ро дървò о̀бръч ни ста̀а. — Всяко нещо с времето си.

Фирми, свързани с бъчварството:

Дочо Доновски, Орешак — фирма с прилепен на нея павур. По повод на това жената на майстора казва: *„То̀ ту̀й нѐ е фѝрмъ! Ту̀й е гѐрбът нъ чиля̀кът ми!“* На Балканското изложение в Лондон през 1907 г. бъчварят Дочо Доновски получава сребърен медал.

Фамилии, свързани с бъчварството:

Бъчварови — Тр; **Кацарови** — БО, Дб, Дд, Кл, Лш, Ор, Тр, Шп; **Кацарски** — БО, ГЖ, Лм, Ор, Шп; **Корабови** — Тр.

Прякори, свързани с бъчварството:

Ива̀н Бу̀риту — Зр; **Ива̀н Бъчва̀рят** — Тр; **Ива̀н Ма̀турът** — Ор; **Мѝнку Къца̀рят** — Тр; **Пѐнъ Свъдба̀рскуту бъднѐ** — Тр; **Пѐтку Ко̀ръбът** — Тр; **Рѝстю Къца̀рят** — Ор.

Топоними, свързани с бъчварството:

Бу̀рюуту — Зр, ливади, по прякор, Ю 3.

Къца̀ркууту — 1. Т, поляни, СЗ 4; 2. ТрМ, пасище, СИ 0,5.
Къца̀рски дол — Ор, ливади, З 2.
Къца̀рскити лива̀ди — Кл, ливади, СЗ 5.
Къца̀рскуту — 1. Т, поляна, СЗ 4; 2. ТрМ, пасище, СИ 0,6.
Къца̀рскътъ къщъ — ТрБ, колиба на Кацарския род, З 12.
Къца̀рят — 1. БО, ливада, по занаята на собственика, З 1; 2. Чф, хребет, С 3; 3. Шп, връх с ливади, по прякор.
Къчѐшкуту — Бл, ливада и извор с форма на каче, СИ 2,5.

5. СТРУГАРСТВО

билгѝя ж.; вж. 2, 6, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18.
билъ сто̀къ съч. Струговани изделия — бъклици, солници, чаши и др. без украса. — *Билъ сто̀къ купу̀въх уд дя̀дъ Ца̀нкъ Пѐнчуф ут Чуфлѝкят.*
блю̀ду ср. А. Стругован разлат дървен съд. Б. Част от везна.
брънѝч м. Подвижно предпазно метално Т-образно парче на струг, върху което се опират ръцете и инструментите при работа; вж. 1, 14, 29.
бурка̀н м. Дълбок стругован съд с капак за захар, сол, ориз; вж. 1.
бъклѝцъ ж. Стругован, затворен, плосък дървен съд за вино с кръгло тяло, шийка и крачета, препасан с каишки за носене; вж. п л о̀ с к ъ, 1.
бъклича̀рски бот съч. Цилиндрично дървено парче с три- или четиришипест железен накрайник, върху което се набива дърво за струговане на бъклица. През бода се прекарва каиш за задвижване с крак.
бъклича̀рски срук съч. Крачен дървен струг с еластична върлина, който работи на полуобороти, специализиран за струговане на бъклици.
бъклича̀рскъ бургѝя съч. Цилиндрично дървено парче с набита стоманена пръчка, със спирален нарез за пробиване устия на бъклици.
бъклича̀ръ м. Майстор, който прави бъклици.
ва̀денки мн. Вносна хартия с растителни цветни мотиви, които се откопирват (вадят) по струговани изделия, сандъци на каруци, порцелан — от началото на 30-те години.
ва̀зъ ж. Стругован съд за цветя; вж. 1.
витло̀ ср. Дървен стругован винт на преса.
во̀ден срук съч. Примитивен дървен струг, задвижван с воден чарк, за направа на паралии, бъклици, чутури.
вритѐну, врътѐну ср. Струговано дървено парче за парапет; вж. 1, 3, 21.
връх, въ̀рът м. Горна къса част на стругована или дялана хурка, която е над къжела (вж. к ъ ж е л).
глъвѝнъ ж. Стругована на ръчен или воден струг средна част на колело, на която се набиват спици; вж. 15.
груа̀лкъ ж. Дълбок цилиндричен стругован дървен съд за счукване на варива, сол, пипер и др.; вж. ч у̀ т у р ъ. ГЖ.
гъва̀нкъ ж. Общо название за стругован широко отворен дървен съд със скосени стени; вж. з ъ л у̀ п ц и.
гъва̀нкъджия м. Майстор, който струговa гаванки. — *Идно̀ врѐми нъ труѐнцити им вѝкаа чирипа̀ри, пък нъ урища̀чънти — гъва̀нкъджий.*
гъйдунѝцъ ж. Стругована цев на гайда с пискун и дупки за пръстите; вж. 2.
да̀лтъ ж. Длето с профилирано острие за изсичане и издълбаване на дървени изделия; вж. 6.
дво̀йнъ сулнѝцъ с къпа̀къ съч. Струговани съдинки за сол и пипер с конична форма, които се поставят една над друга.
дво̀йнъ сулнѝцъ със стълпчи съч. Струговани съдинки, които се закрепват от двете страни на вертикална част — стълбче.
дзурлъ̀ ж. Стругован духов инструмент с дупки за пръстите, пискун и разширено като фуния устие. — *Ца̀нкинти ут Тирдзѝскуту съ пра̀вяли мло̀гу дзурлѝ.*
зълу̀пци мн. Стругован съд с капак за носене на храна; вж. 17.
изнѐмъм гл. Изгребвам стругарски изделия с далта.
изнима̀лу ср.; вж. 2.
идинѝчнъ сулнѝцъ съч. Малка стругована съдинка за сол или пипер с капак, диаметър пет-шест см.
клѝнчъстъ да̀лтъ съч. Длето със скосен като клин връх.
кра̀чън срук съч. Примитивно дървено съоръжение с голямо махово колело, задвижвано с педал, за струговане.
кра̀чън чъкрък съч. Стругован чекрък за насукване на цеви, задвижван с крак; вж. р ъ̀ ч ъ н ч ъ к р ъ̀ к, ч ъ к р ъ̀ к.
крѐвът с у̀рки съч. Страници за легло със стругoвани вретена.
кривулѝцъ ж. Ковано желязо с форма на двойно Г, което играе роля на коленчата ос при крачния струг.
кривъ ку̀къ съч. Дълго длето с дървена дръжка и изкривен връх, завършващ с подвита

режеща част, за изгребване вътрешността на бъклица; вж. к у̀ к ъ, п р а̀ в ъ к у̀ к ъ.
ку̀къ ж. Длето; вж. к р и в ъ̀ к у̀ к ъ, п р а̀ в ъ к у̀ к ъ.
кулѝну ср. Място, където се сглобяват две части на кавал.
къва̀л м. Дървен струговaн духов пръстов музикален инструмент, който се сглобява от няколко части.
къжел, къжъл м.; вж. 2.
къпунъ̀ идинѝчнъ съч. Теглилка с едно дървено струговано блюдо и рамо с разграфени мерки.
микирѐ ср. Вретено за предене или пресукване на чекрък; вж. 21. Нс.
мя̀ръ ж. Дървена струговaна чаша с вместимост четвърт или половин литър за мерене на мляко. Ос.
нъ кустину̀рки съч. Букови или яворови цепеници, грубо одялани в гората, с форма на свързани костенурки. В работилницата те се нарязват на парчета, от които се струговат бъклици.
пло̀скъ ж.; вж. б ъ к л ѝ ц ъ.
пра̀въ да̀лтъ съч. Длето с равно профилирано острие.
пра̀въ ку̀къ съч. Длето с дървена дръжка и подвит връх за външно оформяне на бъклица; вж. к р и в ъ̀ к у̀ к ъ, к у̀ к ъ.
прѐсъ зъ ша̀яци съч. Приспособление за изглаждане на шаяци. Състои се от дървени плоскости, стягани с дървени витла; вж. 22.
пулъ̀ ж. Периферия на струговaна паралия; вж. 21, 25, 29.
пулу̀пци мн.; вж. з ъ л у̀ п ц и.
пъа̀ръ м. Голяма гаванка. — *Ни мдо̀й дъ нъпра̀й идѝн пъа̀ръ, пък ми съ пѝши ма̀йстур.*
пъръля̀ ж. А. Ниска кръгла маса за хранене, струговaна от бук, явор или по-рядко от орех, закрепена на поставка (столче). Б. Човек с много пари, богаташ; вж. 32.
римѝчкуф срук съч. Дървен станок, на който с помощта на лък с ремичка или връв се задвижва за струговане дървено парче. С него се правят хурки и вретена; вж. в о̀ д е н с р у к, к р а̀ ч ъ н с р у к, р ъ̀ ч ъ н с р у к, с р у к, ц ѝ г ъ н с к и с р у к.
ручѝлу ср. Дълга струговaна тръба на гайда; вж. 15.
ръ̀чън срук съч. Струг, задвижван с ръка; вж. в о̀ д е н с р у к, к р а̀ ч ъ н с р у к, р и м ѝ ч к у ф с р у к, с р у к, ц ѝ г ъ н с к и с р у к.
ръ̀чън чъкръ̀к съч. Струговaн уред за предене или навиване на прежда, задвижва се с ръка; вж. к р а̀ ч ъ н ч ъ к р ъ̀ к, ч ъ к р ъ̀ к.
сруго̀вън свѐшник съч. Изработена на струг отвесна поставка за свещ.
сруго̀вънъ у̀ркъ съч. Струговано приспособление за предене, което се състои от тояга, къжел и връх.
срук м. Уред за обработка на дървени предмети; вж. в о̀ д е н с р у к, к р а̀ ч ъ н с р у к, р и м ѝ ч к у ф с р у к, р ъ̀ ч ъ н с р у к, ц ѝ г ъ н с к и с р у к, 3, 4.
стъ̀рджъ гл. А. Струговам дървени изделия. Б. Режа с трион.
сърцѐ ср. Плътна централна част на чутура, която се изгребва при струговане; вж. 2, 6.
съ̀ръ ж. Средни по големина захлупци. Вм, Нс, Ос.
тислъ̀ ж.; вж. 2, 4, 6, 14.
тривòнь, трио̀нь м.; вж. 2, 3, 6.
туя̀гъ ж.; вж. 2, 14, 15, 16, 17, 18.
тъла̀ръ м. А. Струговaна плитка чиния за рязане на сланина, пастърма, луканка и др. Б. Солничка с една или повече прегради. Т.; вж. т ъ н у̀ р, т ъ н у̀ р к ъ.
тъну̀р м. Плитък струговaн дървен съд. Първообразът идва от Габрово; вж. т ъ л а̀ р ь, т ъ н у̀ р к ъ.
тъну̀ркъ ж.; вж. т ъ л а̀ р ь, т ъ н у̀ р.
урка̀рь м. Майстор, който прави хурки.
у̀ркъ ж. Струговано парче дърво за ограда на чардак; вж. 2, 3, 21.
цѝгънски срук съч.; вж. в о̀ д е н с р у к, к р а̀ ч ъ н с р у к, р и м ѝ ч к у ф с р у к, р ъ̀ ч ъ н с р у к, с р у к.
чап м. А. Дървен шаблон за определяне дебелината на шийките на бъклиците. Б. Инструмент с остър ръб за отбелязване на размери. В. Приспособление за проверка на стандартни размери.
чарк м. Струг, задвижван от вода; вж. 1, 2, 3, 4, 29.
читвъртѝнъ ж.; вж. 2.
чука̀лу ср. Струговано дървено парче за очукване на памук или варива в чутура.
чуру̀к прил.; вж. 2, 4.
чу̀турницъ ж. Дъсчена работилница с воден струг за направа главно на големи чутури. — *Ма̀ряшкътъ чу̀турницъ нъ рикъ̀ Гуля̀мъ Жѐрьвицъ бѐши на̀й-дубръ̀.*
чу̀туръ ж.; вж. г р у а̀ л к ъ.
чучу̀р да̀лтъ съч. Длето с дъговидно острие за струговане; вж. ч и ч у̀ р я с т ъ д а̀ л т ъ, 6.
чъкръ̀к м.; вж. к р а̀ ч ъ н ч ъ к р ъ̀ к, р ъ̀ ч ъ н ч ъ к р ъ̀ к (типичен за Троянския край), 21.
ша̀ркъ нъ дзу̀ници съч. Типична украса по бъклици в Бели Осъм и Чифлик от редуващи се концентрични кръгове по страните — червено, жълто, синьо, — изпълнена с вълнени бои.
яс, я̀зът м.; вж. 3, 27, 29.

Фразеология, свързана със стругарството:

Вѐселу сърцѐ у̀ркъ придѐ. — Доброто настроение помага на работата. Тр.
Га̀лянъ жинъ̀ у̀ркъ ни пуфа̀щъ. — Ако глезиш жената, тя не върши работа. БО, Ор, Тр.
Глѐй си у̀рктъ. — Гледай си своята работа. Бл, Ор, П, Т, Тр, Шп.
Глъвъ̀ кът у̀ чу̀туръ. — За глупав човек с голяма, но празна глава. Т, Тр, Шп.
— Дя̀о Ца̀нко, дѐ си у̀чъл зънъя̀тът? — У̀чъл зѐр! Кра̀л съм гу с учѝ! (Цанко Пенчев, майстор — бъкличар от Чифлик).
Дубръ̀ мѝсъл у̀ркъ придѐ. — Обмислената работа дава добри резултати. Бл, Ор, П, Тр, Шп.
Ка̀ни с пръзнъ̀ бъклѝцъ. — За човек, който иска да се представи добре, но няма с какво.

Квòту тỳриш нàй-нъпрѐт в зълỳщити, нъ тъкòъ шъ мирѝшът, дудѐ изгният. — Както започнеш една работа, така ще я и свършиш. Ор, П, Тр.
Нъдрѝндил гъйдунѝцът. — За разплакано дете. Б, БО, В, Д, Дд, Зр, Лм, Нс, Т, Тр.
Първъ бỳкъ зъ нъỳкъ, фтòръ бỳкъ зъ спулỳкъ. — Първо трябва да научиш добре занаята, а после да печелиш от него. Т, Тр.
Ръзбръмчàл съ кътỳ пỳкнъту ручѝлу. — За човек, който вдига много шум около работата си. Бл, Ор, П, Т, Тр, Шп.
Сèтялъ съ ỳркъ зъ къдѐля бàш срищỳ нидѐля. — Сетил се да работи, когато другите седнали да почиват. Гм, Зр, Нс, Т, Тр, ЧО.
Сѝчку му ъ пут чàп. — Всичко му е наред.
С тъз дибѐлъ чỳтуръ шъ си идѐш лỳкът нъ стърѝ гудѝни. — За твърдоглав човек, който не приема съвети. Ор, П, Т, Тр, Шп.
Трѐгнъл нъ свàдбъ биз бъклѝцъ. — За човек, който започва да работи нещо неподготвен. Бр, В, ГЖ, Кл, Нс, Ор, Ос, Св, Т, Тр, ЧО, Чф.
Трѐгнъл нъ свàдбъ бис плòскъ. — Неподготвен. Тр.
Ут крѝф кòрян чỳтуръ ни стàа. — От негоден материал добра стока не се прави. Бл, Ор, П, Т, Тр.
Ут трѝ бỳкъ двѐ врътѐнъ, и тò иднòту кривò. — За калпав майстор, който от много материал прави малко стока. БО, Вд, Т, Тр, Чф, Шп.
Ут тъзи плòскъ сми нъ ругòскъ. — За хора, които не отказват на черпене и им се бърка работата. Т, ТрБ, Чф, Шп.

Фирми, свързани със стругарството:

Столаро-стругарска работилница на Пенчо Ив. Пазвански, Троянъ, края на XIX в.
Еснафско стругарско сдружение **СВЕТИ СПАСЪ**, Троянъ — железен кръгъл печат от края на XIX в., съхранява се в музея, Троян.

Фамилии, свързани със стругарството:

Гайдарски — ГЖ, Дд, Лш, Тр; **Столарови** — Тр; **Стругарски** — Бл.

Прякори, свързани със стругарството:

Въсѝль Стулàрят — Тр; **Геòрги Стулàрят** — Тр; **Мѝнку Стулàрят** — Тр; **Мѝчу Къвàлът** — Тр.

Топоними, свързани със стругарството:

Вритинàрскът пулянъ — Т, място, където са правени вретена и корита от цигани катунари, З 9.
Въсѝлювият Пупòф срук — ЧО, струг за гаванки, на р. Краевица, ЮИ 13.
Гàйдуфци — Гм, махала, Ю 1.
Глỳхчувият срук — ЧО, поляна и гора, Ю 6.
Гъйдàрският àн — Лш, хан на род Гайдарите, ЮИ 1.
Гъйдàрскуту — 1. Бл, овощна градина на род от Троян, З 2; 2. Лш, имот на род Гайдарите, ЮИ 1.
Гъйдърджѝк — Бр, равно било с поляни, С 2.
Йòфчуски срук — Дб, ниви, И 0,5.
Кумѝтски срук — ЧО, съборен струг, ЮЗ 14.
Кънювият срук — ЧО, струг за гаванки, Ю 4.
Кънюът чỳтурниц — ЧО, воден струг за чутури, Ю 4.
Сругàрскуту — Ос, гора, Ю 3.
Сругàрюуту — БО, овощни градини, СИ 1.
Сругът — 1. В, струг за гаванки, ЮИ 1; 2. Вд, ниви до стар струг, Ю 3; 3. Ор, махала срещу Троянския манастир, Ю 2; 4. Чф, ливада до река, З 2; 5. Шп, поляна, З 3.
Тàнчуът Фѝлчуф срук — ЧО, по лично име, Ю 11.
Ъйдỳшки срук — ЧО, някогашен струг за гаванки, ЮЗ 12.

6. ДЪРВОДЕЛСТВО

бàнкайзъ ж. Желязна или дървена четвъртита клечка, която се поставя в дупка на тезгях.
билгѝя ж.; вж. 2, 5, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18.
бинѝя ж. Летва, която покрива фуга между две крила на врата или прозорец; вж. л а й с н ъ, л и з ѐ н ъ, 7.
бичкѝя ж. Опънат на дървена рамка ръчен трион; вж. п ѐ л к ъ, п р ѐ л к ъ, 3, 12.
бòрмъшинъ ж. Уред за ръчно пробиване на дупки в дърво или метал; вж. 14, 15.
бỳксъ нъ врътà съч. Профилирана дървена или метална пластина, която покрива дупка за ключ във врата; вж. ш ѝ л т.
бъглъмъ ж. Кована панта за врата от две части, които не се откачват, с дълги краища за забиване във вратата и касата, където се подвиват. — *Кътỳ ни мужлѐ дъ ръзбѝят врътàтъ, срязъли спòницът и я бỳтнъли с кàсътъ и с бъглъмътъ*; вж. 14, 29.
вѝдъ ж. Метален гвоздей със спирален нарез и профилирана глава, пригодена за завиване с отверка.
вѝнкял м. Дървен или железен уред за измерване на прави ъгли и четиридесет и пет градуса; вж. г ѐ р у н к.
вѝнт зъ дървò съч.; вж. в ѝ д ъ.
вѝнтуф рàйбяр съч. Метална ъглова дръжка, която се завива в дърво и служи за затваряне на врата или прозорец чрез завъртване; вж. р а й б я р.
вудубрàн м. Хоризонтална профилирана дървена част на врата или прозорец, монтирана от външната страна, за отблъсване на дъждовна вода; вж. в у д у т ѐ к.
вудутѐк м.; вж. в у д у б р à н.
гѐрунк м.; вж. в ѝ н к я л.
глàдик м. Ренде за фина обработка на дървени повърхности. Т.

глàткъ врътà съч. Врата от цяла дървена плоскост.
грàтуву съйдинявъни съч. Изработване на плот или дървена плоскост чрез изрязване в отделните елементи на профил лястовича опашка (вж. л я̀ с т у в и ч ъ у п à ш к ъ) и набиване в него допълнително парче.
грèбян м. Дялан уред със зъбци за ресане на коса (вж. ч и с à л у).
дàлтъ ж.; вж. 5.
двòен лѝс съч. Работен лист на ренде, върху който ляга друг лист и предпазва от увреждане на обработваната повърхност.
двòйник м.; вж. д в ò е н л ѝ с.
джълъс м. Дълго ренде за изглаждане на дъски по дължина; вж. п л а н, 29.
дѝблъ ж. Цилиндрично дървено парче за съединяване на два детайла, което влиза в готова дупка.
дивлѝя ж.; вж. 2.
длàбя гл. Правя длаб; вж. д л а п, 28, 29.
длап, длàбът м. Отвор в детайл, където влиза чеп; вж. 2, 28, 29.
дрèшник м.; вж. 2.
дрънгỳстя гл. Режа с изхабен трион. Т.
дугръмъ̀ ж. Общо название за врати и прозорци на сгради; вж. 29.
дугръмъджѝя м. Майстор на дограма; вж. 29.
дулàп м. Дървен шкаф; вж. 1, 3, 14, 21, 29.
дървенъ пилъ̀ съч. Едрозъба пила за дърво.
дюлмè ср. Метална пластинка, монтирана срещу брава, в която влизат езиците на бравата и ключалката; вж. н ъ с р è ш н и к.
жилязнъ пилъ̀ съч. Пила за обработка на железни детайли.
зглòпкъ ж. Съединяване на дървени или метални детайли.
зглòпкъ нъ зъп съч. Открито, полускрито или нацяло скрито съединяване на два детайла, изрязани на шлѝц и чèп (вж.).
зглòпкъ нъ криф зъп съч. Съединяване на два детайла, изрязани на шлиц и чеп, с форма на лястовича опашка (вж. л я̀ с т у в и ч ъ у п à ш к ъ).
зглòпкъ нъ праф зъп съч. Съединяване на два детайла, изрязани на прав шлиц и чеп.
зглубя̀ъм гл. Съединявам два или повече детайла.
злудèйкъ ж. Тясно заострено ръчно трионче за вътрешно рязане чрез бутане напред. — *Злудèйкътъ ъ тъкдъ триòнчи, чи мòйш дъ прубѝйш дỳпкъ с нèгу.*
зъмитèшъм гл. Прибирам, захващам два края на дървени парчета при сглобка.
интàрзия ж. Украса на дървен предмет с вкопани тънки пластинки от дърво, седеф или слонова кост.
кàсъ ж. Рамка на врата или прозорец; вж. 18, 29.
клищѝ мн. Подвижна част на тезгях (вж. т и з г я̀ х) за стягане по дължина или напречно на обработвания детайл; вж. 14, 15, 16, 17, 18.
кулцàрь м. Ренде с ъгловат лист за правене на шарки и фалцове (вж.).
купàч м. Ренде с дъговидно извита режеща част за груба обработка на плоски повърхности; вж. ч у п л и т ò р ь, 2, 14.
кушàк м. Напречно дървено парче, за което се коват дъски на врата; вж. к у ш ъ к л ѝ я в р ъ т à, 17, 29.
кушъклѝя врътà съч. Врата, на която дъските са свързани с напречни парчета (вж. к у ш à к).
кълъп м. Рамка на прозорец или врата. Д; вж. 1, 9, 11, 16, 19.
кънàтъ ж. А. Дъсчен капак. Б. Половина на прозорец или врата; вж. 15, 29.
кѐплъмъ̀ ж. А. Профилна летва, закована върху каса на врата или прозорец. Б. Тясна дървена летва, закована в ъгъл между под и стена; вж. п и р в à с, п у т п л à т ъ, 9.
кюстирè ср. Ренде за правене на фалцове (вж. ф а л ц).
лàйснъ ж.; вж. б и н ѝ я, л и з è н ь, 7.
лизèнь ж.; вж. б и н ѝ я, л à й с н ъ, 7.
ля̀стувичъ упàшкъ съч. А. Напречно или надлъжно сглобяване на длабвани детайли, които се свързват с допълнително парче, имащо профил на лястовича опашка. Б. Съединяване на два детайла, изрязани на шлиц и чеп (вж. з г л ò п к ъ н ъ к р и ф з ъ п).
мàйкъ ж. Странично изрязана рамка, върху която се монтира черчеве или крило на врата (вж. т и л à р у).
мèнгими ср. Дървено или желязно приспособление за стягане при изработване на дървени или метални изделия; вж. 10, 14, 15, 17, 18, 19.
миндерлъ̀к м. Сковани до стена дъски за сядане и лягане, понякога с подвижен капак. Използуват се за дрешник; вж. м и н д è р ь, 21.
миндèрь м.; вж. м и н д е р л ъ̀ к.
мос, мòстът м. Дървено парче, което разпъва страницѝ на бичкия; вж. с р и л ъ̀, 29.
муткàп м. Уред за ръчно пробиване на дупки; вж. м ъ т к à п, 14, 15, 18. Бл, Ор, П.
мъткàп м.; вж. м у т к à п.
нут м. Издълбана или изрязана част в детайл, в която влиза перо (вж. п è р у).
нутòвник м. Ренде за правене на нутове.
нъ грат съч. Изработване на плот или дървена плоскост чрез гратово съединяване (вж. г р à т у в у с ъ й д и н я̀ в ъ н и).
нъсрèшник м.; вж. д ю л м è.
òберлих, òберлихтът м. А. Прозорец над врата за горно осветление при отвори над двеста и четиридесет см. Б. Горно осветление — от тавана.
пàлиц м. Стругована прорязана дървена дръжка, в която се захваща край на трион; вж. б и ч к ѝ я, 1, 29.
пàнти ънгрупàти съч. Панти, немски и френски тип, за врати или прозорци.
пàсвъм гл. Обработвам допълнително детайл преди сглобка.
пèлкъ ж.; вж. б и ч к ѝ я, п р è л к ъ.
пèру ср. А. Елемент от дървена сглобка, който влиза в нут (вж. н у т, ф è д е р). Б.

Желязна част от плуг, която се прикрепя допълнително.
пирвàс, пирвàзът м.; вж. к ъ п л ъ м ѐ, п у т п л à т ъ, 18, 29.
план м.; вж. д ж ъ л ѐ с, 29.
плот м. А. Горна част на маса, скована от дъски. Б. Работна плоскост на тезгях.
прѐлкъ ж. Къса летвичка, която се поставя пред отвор на кошер; вж. б и ч к ѝ я, п ѐ л к ъ, 17.
пругòням гл. Нагласявам за правилно поставяне и затваряне врати и прозорци.
пунгàс м. Желязно парче с глава и пружина, което се поставя в дупката на тезгяха.
путплàтъ ж.; вж. к ъ п л ъ м ѐ, п и р в à с, 9.
пъсвàтял м. Ръчен трион със ситни прави или наклонени зъби без чапраз и дървена, извита надолу, наляво или надясно дръжка, използуван за препасване на детайли преди сглобяване.
рàйбяр м.; вж. в ѝ н т у ф р à й б я р.
рàмкъ нъ бичкѝя съч. Дървена част, от която се залавя режещият лист на ръчен трион.
рàмувъ вrътà съч. Врата, направена от отделни фризове с таблета, сглобени на чеп и длаб.
рѝглъ ж. Дървена или желязна плъзгаща се ключалка на врата или прозорец (вж. с ю р м ѐ).
римсòвник м. Тясно ренде за обработка по ширина и дълбочина готов фалц (вж. р ъ м с ò в н и к).
риндѐ ср. Инструмент за изглаждане на дървени плоскости.
риндòсоъм гл. Изглаждам дървена дъска с ренде.
рукàнь м.; вж. 2, 4.
рỳквант м. Задна част на мебел.
ръчън тѝшлер съч. Майстор по ръчна направа на дограма. Вм.
синеòбел м.; вж. к у л ц à р ь.
срилъ ж.; вж. м о с, 29.
срънѝцъ, стрънѝцъ ж. Странична дъска на легло; вж. 2, 15, 21.
стòлчи ср. А. Малък стол с три или четири крака. Б. Краче на струтована паралия; вж. 2.
стънòк м. Двете обрамчени дървени парчета на бичкия.
стъргỳкъм гл. Режа с трион. Т.
сърцѐ ср. Средно дървено парче от рамка на бичкия; вж. 2, 5.
сюрмѐ ср.; вж. р ѝ г л ъ, 29.
тàблъ ж. Рамкирана част от врата, шкаф и други сглобяеми изделия.
тàблълия, тàблянъ врътà съч. Врата с профилирани или резбирани части (вж. т ъ б л ѐ). Д.
тизгя̀ф, тизгя̀х м. Дървена работна занаятчийска маса с мѐнгими (вж.) за стягане на обработвани предмети; вж. 14, 15, 16, 17, 18.
тилàру ср.; вж. м à й к ъ.
тислъ ж.; вж. 2, 4, 5, 14.
тѝшлер, тѝшляр м. Майстор дърводелец.
тривòнь, триòнь м.; вж. 2, 3, 5.
трилупàткъ ж. Кована трирога бургия с различен диаметър на работните части; вж. т р и п ъ т н ъ б у р г ѝ я, ц ѝ г ъ н с к ъ б у р г ѝ я, 14.
трипътнъ бургѝя съч.; вж. т р и л у п à т к ъ.
тỳрски триòнь съч. Къс ръчен трион с дървена дръжка, който реже при издърпване.
туткàл м. Клей, дърводелско лепило от животински рога или копита.
туткàлник м. Меден или железен съд, в който се разтопява на водна баня туткал.
туткъля̀ гл. Лепя с туткал.
тъблѐ ср. Част от табла на врата (вж. т à б л ъ, ф ю л у н г ъ).
угрѝпкъ ж. Лист (острие) на ренде; вж. 14.
упщѐсвъм гл. Изрязвам детайл за получаване на чеп, който влиза в длаб (вж. д л а п, ч е п).
фалц м. Странично изрязване на черчеве или врата за прилепване със замятане към каса или майка; вж. 10, 11.
фàлцоъм гл. Правя фалц.
фѐдер м. Елемент от дървена сглобка, който влиза в нут (вж. н у т, п ѐ р у).
фòртучкъ ж. Малко прозорче — отдушник на голям прозорец.
фрис, фрѝзът м. Част от сглобяема дървена рамка.
фрънцỳски клин съч. Вид сглобка по дължина с клинообразно изрязване на два детайла и набиване на допълнително парче за притягане.
фỳксшвàнцик м. Тесен трион за кръгло, криво, дъгообразно и елипсовидно рязане чрез бутане напред (вж. ш в à н ц и к).
фълцòвник м. Ренде за изработване на фалцове.
фю̀лунгъ ж.; вж. т à б л ъ, т ъ б л ѐ.
цàргъ ж. А. Конструктивна носеща част на маса или стол. Б. Дъски, които свързват страници на креват.
цѝклъ ж. Стоманен лист за изглаждане на дървени плоскости.
цѝкля гл. Изглаждам дървена плоскост (вж. ц ѝ к л ъ).
цинтрàлнъ бургѝя съч. Свредел с център и резец за ръчно пробиване на широки отвори с маткап (вж. м ъ т к à п).
цѝнцик м. Трион за изрязване на дървени парчета под прав ъгъл.
цòкъл м. Основа на мебел; вж. 29.
цулàгъ ж. Късо дървено парче, около което се поставя шкурка, за ръчно изглаждане на детайл или готов предмет.
цървỳлску пирòнчи съч. Малко гвоздейче за коване на тънки летвички.
чѐкмиджи ср. Подвижно плитко сандъче на маса, долап, шкаф и др.
чеп м. Готов за сглобяване детайл; вж. 2, 4.
чѐрнъ бrъвъ съч. Открита брава, която се монтира външно върху врата.
чирчивѐ ср. Дървена рамка за стъкло на прозорец (вж. ч у р ч у в ѐ).
чисàлу ср. Гребен за едър добитък (вж. г р ѐ б я н).
чичỳрястъ дàлтъ съч. Длето с дъговидно острие за правене на канали, разширяване на кръгли отвори и струговане; вж. ч у ч ỳ р д à л т ъ, 5.

чуплитòр м.; вж. к у п à ч.
чурчувè ср.; вж. ч и р ч и в è, 29.
чъпрàс, чъпрàзът м.; вж. 3.
чъпрързùлу ср.; вж. 3.
чъпръзя̀ гл.; вж. 3.
швàнцик м.; вж. ф у̀ к с ш в à н ц и к.
шилт, шùлдът м.; вж. б у̀ к с ъ н ъ в р ъ т à.
шкинàли мн. Правоъгълни съединителни летви за крака под седало на дървен стол.
шлиц м. Правоъгълно крайно изрязване на детайл при сглобка, където влиза чеп (вж. з г л ò п к ъ н ъ з ъ п).
шлùцвъм гл. Врязвам детайл за сглобяване по размер на длаб.
шлиц и пèру съч. Елементи на дърводелска сглобка.
шпонт м. Сглобяване плоскости на нут и перо.
шпòнтяну дишумè съч. Под от дъски, сглобени на нут и перо.

Фразеология, свързана с дърводелството:

Кòйту сѝдъ нъ двà стòлъ, лèсну пàдъ. — Който търси печалба от много места, често губи. Б, Вм, Д, Дд, Кл, Нс, Ор, П, Св, Ск, Т, Тр, ЧО.
Рèжъ нъ вùнкял. — Режа под прав ъгъл. Тр.
Тỳрил гу пуд миндèрят. — Изоставил го, забравил го. ГЖ, Св, Тр.

Фирми, свързани с дърводелството:

Дърводелска работилница **ЕЛХА** на Данчо Стойков Тотевски, с. Терзийско, 30—40-те години.
Мебелна работилница **МАХАГОНЪ** на Иван Драгневски, Троян, 30-те години.
Дърводелска фабрика **ТОПОЛА**, първата в Орешак, построена през 1894 г. от братя Йордан и Сава Ганови от гр. Севлиево. Изгоряла през 1936 г.

Фамилии, свързани с дърводелството:

Гребенарови — Кл; **Дърводялски** — Б.

Прякори, свързани с дърводелството:

Мùтю Пàнтът — Тр; **Рùстю Фàлцът** — Б.

Топоними, свързани с дърводелството:

Грèбнювити — ЧО, назъбено било на Стара планина, ЮИ 14.
Грèбянът — 1. Ор, ливади, З 2; 2. ЧО, хребет, ЮИ 14.
Грибèншниць — ЧО, десен приток на р. Краевица, ЮИ 15.
Грибинèц — Св, хребет, З 5.
Дървудя̀лскуту — Б, ниви, Ю 1.
Стòлчиту — ЧО, овощна градина; формата на местността наподобява столче, И 1.
Стòлът — 1. Ор, височина с форма на стол, Ю 4; 2. ЧО, склон с гънка, напомняща седалка на стол, ЮИ 0,5.

7. РЕЗБАРСТВО

бинùя ж.; вж. 6.
бугумòлски стол съч. Висок, прикрепен към стена на църква стол, със скулптирани понякога глави на подръчниците (вж. п у д р ъ̀ ч н и к).
бълдъхùн м. Завършек на владишки трон (вж.) във форма на шатра или четиристенна пирамида, изпълнени в ажурна резба.
винчùлкъ ж. Декоративен резбен завършек на църковен иконостас. Състои се традиционно от голям кръст с дракони от двете страни и ажурни растителни мотиви. В подножието на кръста понякога са изрязвани оръдията, с които е измъчван Христос — чукове, клещи, копия или череп.
влъдùшки трон съч. Резбирано кресло с високо облегало, повдигнато на няколко стъпала, увенчано с ажурен балдахин.
вертя̀шкъ ж. Розета, чиито листа са завити свастиковидно и създават впечатление за въртене; вж. в ъ р т я̀ щ ъ р у з è т ъ, 21.
вертя̀щъ рузèтъ съч.; вж. в ъ р т я̀ ш к ъ.
гуля̀мъ рàмка съч. Резбирана рамка за голяма иконостасна икона.
гуля̀мъ тàблъ съч. Рамкирана, резбирана или рисувана част от цокъла на църковния иконостас.
гуря̀нскъ ризбъ̀ съч. Повърхностна резба с геометрични и растителни мотиви, изпълнена по горянските дялани изделия — ракли, булчински сандъци, хомоти, иконостаси и др.
двурèднъ рузèтъ съч. Резбена розета (вж. р у з è т ъ), изградена от два реда венечни листа.
дзъмбъ̀ ж. Закалено стоманено острие с профилиран връх (овъл, елипсовиден, правоъгълен, квадратен, сърповиден, триъгълен), което се използува чрез чукане за украса на горянски, дюлгерски, резбарски и метални изделия; вж. 9, 14, 15, 17, 18.
дзъмбър м. Резбар.
дрàкун м. Митично крилато животно с кучешка глава и люспесто тяло, изрязвано традиционно на иконостасната венчилка (вж. в и н ч ù л к ъ) от двете страни на разпятния кръст (вж. л à м я).
дюлгèрскъ ризбъ̀ съч. Геометрична плитка резба, изпълнена с длето, трион и тесла от майсторите дюлгери по греди, полици и долапи; вж. 29.
дя̀кунскъ вртъ̀ съч. Странична врата върху

ляво или дясно крило на иконостас.

иднурѐднъ рузѐтъ съч. Резбена розета, изградена от един ред венечни листа.

ѝзвут, ѝзвудът м. Книжен образец, който се копира при изработване на икона или резбен декоративен мотив; вж. 8.

икунустàс м. Постановка за икони и кандило; вж. г у р я̀ н с к и и к у н у с т à с, 2.

икунустàс чъркòвен съч. Отначало каменна, а към XIV в. и дървена резбена преграда с икони, която отделя олтара от мястото за богомолците (**нàоса**); вж. т ѐ м п л у.

йесѐеву дървò съч. Централен хоризонтален иконостасен фриз от лозови клонки с листа и гроздове, които излизат най-често от сърцето на легналия пророк Йесей (родоначалник на Христовия род) и образуват лозницата (вж. л у з н ѝ ц ъ).

кивòт м. Малък резбен иконостас за отделна икона, прикрепен до една от колоните на църквата.

крилò ср. Подвижна симетрична част на царските двери.

кръжѝлу ср. Полукръгло обрамчване, горна страна на икона и иконостасни двери, изпълнено най-често с ажурни резбени мотиви.

кузинòшкъ ж. Резбарско длето с острие във вид на прав или остър ъгъл.

кулòнкъ ж. Кръгло или полукръгло, плътно или ажурно резбирано стълбче (вж. с т ъ̀ л б ч ъ т ъ), което разделя иконостаса на вертикални полета и рамкира големите икони.

кунустàс м.; вж. и к у н у с т à с.

купъничàрству ср. Дълбане върху дърво, резбарство.

курòнъ ж. Резбиран завършек на балдахин на трон, който прилича на владишка корона.

лàйснъ ж.; вж. б и н ѝ я, 6.

лàмя ж.; вж. д р à к у н.

лузнѝцъ ж.; вж. й е с ѐ е в у д ъ р в ò.

лъвувити мн. Скулптирани лъвове, на които стъпва владишкият трон.

лълѐ ср. А. Резбен мотив, който напомня трилистен стилизиран цвят на лале; най-често се среща по полици, водници, лавици, долапи, домашни иконостаси. Б. Декоративен стил от началото на XVII в.

мàлкъ рàмкъ съч. Резбирана рамка за малка иконостасна икона.

мàлкъ тàблъ съч. Правоъгълна рамкирана резбена част под голяма икона.

мърънгòс, мърънгòзът м. А. Дърворезбар. Б. Дърворезба.

мърънгусчѝя м. Майстор резбар.

нòкятчи ср. Горянски и дюлгерски декоративен елемент, извит дъговидно като нокът.

òхлювицъ ж. Традиционен резбен мотив — спираловиден завитък; вж. 1.

пѐвници мн. Уширени, полукръгли места в църквата, разположени едно срещу друго на северната и южната страна. В тях се поставят богослужебните книги.

пѝли ср. Резбарски мотив — стилизирана птица.

пирà мн. Свободни табли от венчилката на иконостаса, поставени над драконите. В тях са изобразени Богородица и апостол Йоан.

пòвлек м. Лъкатушен растителен мотив с розети или палмети.

прòсфуркъ ж. Дървен негативен печат с кръст и инициалите на Христос. Използува се за украса на обредни хлябове.

прускинàрий м. Малък иконостас за празнична икона. Поставя се обичайно до църковна колона.

пудикòннъ тàблъ съч. Правоъгълна рамкирана или касетирана табла, изпълнена с резбени мотиви. Върху нея ляга поясът на големите иконостасни икони.

пудрѝчник м. Дървено парче, поставено като рамка отгоре на странѝцата на трона, често със скулптиран зооморфен завършек. Върху него се обляга ръката.

путпòрну скѐли съч. Дървена скеля, която носи резбените детайли на иконостаса.

пуучѐниятъ мн. Народно наименование на триизмерни фигури на грешници — воденичар с воденично колело и кръчмар с бъчва на шията. Изрязани са на иконостаса в с. Гумощник от новоселските марангози.

рàйски птѝци съч. Стилизирани птици, накацали по лозницата и кръжилата на иконостаса.

рѐжъ гл. Дълбая дърво с длето, резбовам. — *Икунустàсът в Гỳмушник съ гу рязъли в илядъ осямстотин и трѝйс дивѐтъ гудѝнъ.* Гм.

рузѐтъ ж. Релефен или рисуван мотив от подредени около един център стилизирани венечни листа — петлистна, шестлистна, седемлистна розета; вж. д в у р ѐ д н ъ, и д н у р ѐ д н ъ р у з ѐ т ъ, 1.

ръпѝдъ ж. Завършек на царските двери с кръст, трилистник или медальон.

стрънѝцъ ж. Резбено пано, което образува страната на владишки трон; вж. 2, 6.

стълбчътъ мн.; вж. к у л ò н к ъ.

тàблъ ж. А. Правоъгълна рамкирана или касетирана част от иконостас с ширина на голяма икона, изпълнена с резбарски мотив или рисувана. Б. Касетирана или рамкирана част от врата, шкаф и др. В. Поднос; вж. т ъ б л ò, 6.

тѐмплу ср.; вж. и к у н у с т à с ч ъ р к ò в е н.

трон м.; вж. в л ъ д ѝ ш к и т р о н.

тъблò ср.; вж. т à б л ъ.

уфчàрскъ ризбъ съч. Повърхностна плитка резба, най-често геометрична, с която овчарите украсяват своите изделия — хурки, чаши, геги, бастуни, кутии за тютюн и др.

финѐр, финѐрь м. Триизмерно пространство с куполовиден покрив, издълбано в колонките от двете страни на царските двери. Под купола е изрязана скулптурна фигура на архангел.

хòлкер м. А. Резбарско длето с дъговидно острие. Б. Каналче, направено с това длето, най-често по листа.

цàрски двѐри съч. Двукрила, богато украсена с резба централна иконостасна врата с традиционна иконографска композиция, която свързва олтара с наоса (кораба — вж. 29) на църквата.

цàрскъ врътà съч.; вж. ц à р с к и д в ѐ р и.

цòкълнъ тàблъ съч.; вж. гулѝмъ тàблъ.
чъркòвнъ дървуризбъ съч. Резба на църковните иконостаси.
ширѝт м. Резбени ленти, които опасват спираловидно иконостасните колонки; вж. 9.
ъжỳр м. Техника при резбарското, плетачеството и златарското изкуство, при която е отнет фонът на декоративните мотиви.
ъжỳренъ ризбъ съч. Резба, при която мотивите се къпят в светлина, тъй като фонът е изрязан.
ъмвòн м. Място за проповед с форма на богато резбирано многоъгълно гнездо с конусовидна основа, прикрепено към една от колоните на църквата. На парапета му има скулптиран от дърво гълъб с разперени криле.
ъньлòй м. Украсена с плитка резба или инкрустирана със седеф висока поставка за богослужебни книги, разположена в певницата на църква.

Фамилии, свързани с резбарството:

Дзъмбърски — Тр; **Марангозови** — Нс (днес гр. Априлци). Потомствена резбарска фамилия с родоначалник Колю Матеев Марангозчи, роден през 1785 г.

8. ИКОНОПИС

върàк м. Тънък, ръчно изкован или валцован лист, който се използува за украса на икони, сватбарски китки и др.; вж. ълтън върàк, 25.
върькòсънъ икòнъ съч. Икона, покрита с варак (вж. върàк).
гулѝмъ икòнъ съч. Икона от първия ред на иконостас.
гюл бъхàр съч. Розова боя. Отбелязано от Захари Зограф при изпращане на бои от Троянския манастир за Преображенския — 1849 г.
зуграф, зуграфин м. Майстор, който изписва икони и стенописи (вж. икунупѝсиц).
ѝзвут, ѝзвудът м.; вж. 7.
изугръфѝсоъм гл. А. Изписвам икони и стенописи. Б. Рисувам. — *Изугръфѝсъл си къщъть кътỳ чèркоъ.*
икòнъ ж. Канонизирано изображение на Христос, светец или сцена от Светото писание.
икунупѝс м. Рисуване на икони.
икунупѝсиц м.; вж. зуграф.
ирминѝя ж. Канонизиран иконографски и технологически наръчник. В него са определени образите и композицията на всяка икона.
кръстàт нимб съч. Нимба (вж.) с форма на кръст.
кувàн кушàк съч. Заковано с гвоздеи укрепващо парче към гръбната страна на икона.
кỳничкъ ж. Малка домашна икона (вж. кỳнъ).
кỳнъ ж. А. Изображение с религиозен сюжет, най-често върху дърво. Б. Домашна икона.
кушъклѝя икòнъ съч. Дървена икона, укрепена с кушак (вж. кувàн кушàк).
кьпьклѝя икòнъ съч. Малка примитивна домашна икона, рисувана върху дялани или бичени букови дъски. Състои се от две или три части, които се затварят.
мàлкъ икòнъ съч. Икона от втория ред на църковен иконостас (ъпòстулскъ икòнъ).
мòкър дувàр съч. Стенописна техника на мокра стена, мокро фреско. Така Захари Зограф изписва църквата на Троянския манастир.
нимб м. Кръгъл ореол — позлата около глава на светец.
пỳляс, пỳлясту прил. С опулени, облещени очи.
рѝби клей съч. Органично лепило, получено от плавателни мехури на риба. Използува се за залепване на варак.
рѝзъ ж. Сребърен, златен или позлатен обков на икона.
сàкус м. Служебна горна одежда на епископ.
упкòф, упкòвът м. А. Кована или щампована сребърна или позлатена украса на лицева част на икона. Б. Кована сребърна или позлатена подвързия на църковни книги.
устà беч съч. Бяла боя.
филòн м. Свещеническа одежда без ръкави.
чивѝ м. Ярко синя боя, ултрамарин.
чървèнъ буѝ съч. Червена охра, получавана от минерала хематит (железен окис).
ълтън върàк съч. Златен варак (вж. ълтън върàк). — *Нъ тъс икòнъ винèцът е с ълтън върàк.*
ъпòстулскъ икòнъ съч. А. вж. мàлкъ икòнъ. Б. Ред на иконостас.
ъчѝк òхръ съч. Светла охра, светложълта боя. Споменава се в бележка на Захари Зограф до Преображенския манастир.

Фразеология, свързана с иконописта:

À пишнѝ де, пишнѝ! Нѝма ъ ти пàдни вървкът! — За човек, на който не му се работи, че е с нови дрехи. Т, Тр, Шп.
Испѝсънъ кътỳ икòничкъ. — За жена хубавица. БО, ГЖ, Д, Зр, Т, Тр.
Ỳбъвъ кътỳ икòнъ. — За хубава жена. Тр, Чф, Шп.
Угѝту дуйдè зуграфинът дъ испѝсоъ чèркоъть нъ мънъстѝрят, съ свършаъ ицàтъ, чи нѝмъши зъ цѝр. — Захари Зограф е работил в техника мокро фреско, при която боите се разтварят в яйчен белтък.

Фамилии, свързани с иконописта:

Иконописови — Тр. Родът е дошъл в Троян през 1750 г. от Разлог.

9. КОЖУХАРСТВО

ба̀кял м. Инструмент със стоманено острие за ръчно почистване мазнина на кожа (вж. к у л т ỳ к, л е ш).
бо̀шери мн. Неокосмени части на кожа около крака на животно.
бънѝ ж. Малка агнешка кожа.
вла̀шки кълпа̀к съч. Висок кожен калпак, носен главно в Дунавска България и Румъния.
вла̀шки терк съч. Мярка за кроене на влашки калпак; вж. т е р к, 33.
губѐркъ ж. Голяма игла за нанизване ширит на калпака и за шиене с по-груби конци, бабешка игла; вж. 13, 21, 22, 23, 24.
гула̀к м. Кожухче без ръкави и украса. — *Убличѝ си гула̀кът, дъ нѐ е ти студѐну.*
дзъмбѝ ж.; вж. 7, 14, 15, 17, 18.
дикѝш м. Основен кожухарски шев, с който се съединяват отделни парчета кожа, за да се получи годна за кроене площ. — *Минѝ гу двòян дикѝш зъ пò-сѝгур.*
дюс кълпа̀к съч. Калпак с ниско дъно; вж. д ю с, 33.
дюс кълъп съч. Калъп за ниски калпаци с подвижен конусовиден връх.
ѐринъ ж. А. Къса вълна от яре или шиле. Б. Вълна от повторно стригане на овце през есента или от остригването на кожи от стари овце (вж. к р ъ к м ѝ).
зътупя̀вър гл. Накисвам кожи в солен разтвор (вж. ъ р г а̀ с). — *Я̀ зимѝ тѐъ кòжи дъ ги зътупѝш ф ка̀цъть с ъргъстѝ.*
избàдъм гл. Шия с игла без конец през кожа. Така са шиели чираците за добиване на двигателни навици; вж. 22.
испѝръм гл. Обработвам кожи в корита с четка (вж. т ъ р а̀ к), топла вода и сапун след опресняването (вж. у п р и с н я̀ в ъ м).
ишлѝкь м. Хастар на калпак, направен от кожа на стара овца.
китю̀к м. Дървено трупче, върху което се обработват кожи с дзъмба; вж. 2, 14, 15, 16, 17, 18.
круя̀ гл. Изрязвам по терк части за калпаци, кожуси и др.
кръкмѝ ж. Кожа от стара овца.
кужуа̀рски нъпрѐсник съч. Отворен, без шапка, напръстник.
кужуа̀рску нòхчи съч. Късо, право, несгъваемо ножче с дървени чирени, което се употребява при кроене на кожи.
кужуа̀рскъ иглѝ съч. Игла с триъгълно острие за по-леко пробиване на кожата.
кужуа̀рскъ нòжицъ съч. Кована тънка ножица за остригване на кожи от стари овце и престригване на калпаци.
култу̀к м.; вж. б а̀ к я л.
култу̀чъ гл. Почиствам с култук лешта на кожа.
кусѝ ж. Вертикален дъговиден нож, здраво закрепен на дървено магаре, за стъргане и почистване на кожи; вж. 14, 21.
ку̀шкъ ж. Най-старо название на островръх калпак.
късрѐчъс=кървърджѝк прил. Агнешка кожа с нисък къдрав косъм.
къка̀ч м. Слаба овца. — *Та̀а кòжъ ъ ут къка̀ч и ни стру̀ъ нѝщу.*
кълпа̀к, кълпа̀кь м. Шапка от нещавена кожа. — *Крѝвнъл си кълпа̀кят.*
кълъп м. Две дървени парчета, които чрез обтягане служат за даване определена форма на кожения калпак; вж. 1, 6, 11, 19.
къплъдѝсъм гл. Слагам подплата на дреха от кожа (вж. к ъ п л ъ м ѝ).
къплъмѝ ж. Скроена кожа за подплата на връхна дреха; вж. 6.
къплъмъджѝя м. Кожухар, който крои подплата за връхни дрехи.
кърлъба̀тскъ кòжъ съч. Кожа от карнобатска овца.
къу̀к м. Висок островръх калпак.
къуклѝя кълпа̀к съч. Островърха кожена шапка (вж. к ъ у̀ к).
къуклѝя кълъп съч. Дървено приспособление от две половини с винт за разтваряне и опъване на островърхи калпаци.
къфѝ ж. Част от агнешка кожа откъм главата.
къч м. Част от агнешка кожа откъм задницата.
кюрк м. Дълга връхна зимна дреха, подплатена с кожи.
кюркчѝйству ср. Кожухарство, специализирано за изработване кожени подплати на дрехи.
кюркчѝя м. Майстор кожухар.
леш ж. Вътрешна част на кожа, остатъци от мазнина; вж. 10.
лѐшъ гл. Остъргвам опреснена и изпрана с четка (вж. т ъ р а̀ к) и сапун кожа за премахване на мазнини; вж. 10.
лицѐ нъ кълпа̀к съч. Правоъгълно парче кожа, от което се шие калпак.
мишѝнъ ж. Обработена кожена ивица, широка четири-пет см, с която се обшива от вътрешната страна основата на калпак.
мука̀нкъ ж. Обработена агнешка кожа, внасяна от Румъния. — *Ут та̀а мука̀нкъ два̀ кълпа̀къ шъ извадя.*
мъга̀ри ср. Дървено приспособление за изпъване и обработка на кожи; вж. 2, 4, 16, 17.
нужѝцъ ж. Тънка ивица кожа. — *Удрижѝ иднѝ нужѝцъ ут та̀а кòжъ.*
нъбѝвъм кълпа̀к съч. Слагам ушит калпак на калъп.
нъжъбу̀рчъм съ гл. Напълвам си устата с вода и напръсквам кожа (вж. п и ш к и р ò с о ъ м).
ò̀дър кужуа̀рски съч. Издигнат от земята на петдесет-шестдесет см дъсчен одър, използуван от кожухарите за работа.
пишкирòсоъм гл. Напръсквам с вода през устата готов калпак и го очуквам с пръчка (вж. н ъ ж ъ б у̀ р ч ъ м с ъ).
плòмбъ ж. Оловна пластинка с някакъв знак, с която се запечатва връзка от кожи; вж. 15, 18.

прàвъ дзъмбъ̀ съч. Стоманен инструмент (вж. дзъмбъ̀), с който чрез чукане се правят отвесни прорези в мишинка за нанизване на ширѝт (вж.).
присрѝгоъм гл. Правя второ, фино стригане на калпак.
прунѝзоъм мишѝнкъ съч. Нанизвам цветна лента с губерка през дупките на кожена ивица в основата на калпака.
прѣчкъ кужуàрскъ съч. Дрянова пръчка за очукване на калпак.
пулушу̀бъ ж. Късо зимно палто, подплатено с кожи.
пусѝлкъ ж. Колетна пратка, голям чувал с кожухарска стока, обработени кожи или калпаци, предназначени за изпращане.
пъ̀ръм гл. Пръскам калпак с вода, с която съм си напълнил устата и шумно я издухвам.
рòмери мн. Внасяни от Италия и Румъния агнешки кожи за калпаци.
ру̀нтъф прил. Рошав, вълнест. — *Ощи ут иднò врѐми си ѝмъши дръ, дѐту нòсяъ съдѐ ру̀нтъви ку̀шки.*
Свитѝ Илѝя съч. Патронен празник на кожухарите — 2 август.
смрàдликъ ж. Нискостеблен храст, Rhus cotinus (Cotinus coggyria), дървесината на който се използува за боядисване на кожи; вж. 10.
срѝжъ гл. Грубо изравнявам с кожухарска ножица дължината на косъма на калпак.
стъ̀рджъ гл. Премахвам брашно и сол от аргасана кожа (вж. ъргàсоъм).
сърѝя ж. Средна част на агнешка кожа.
сръ̀м прил. Бозав, сив. — *Уддòлу ѝдът двà вàкли уфчѐря със сръ̀м кълпàци* — народна песен от с. Добродан; вж. 12.
сръмбòзуф прил. Сивопепеляв, небоядисан; вж. 20.
тàлпъ ж. Широка дъска за опъване на кожи; вж. 3, 11.
тистѐ ср. Връзка от десет кожи, обработени и готови за кроене.
трàгъ ж. Лоша миризма на кожа. — *Дѝгнъл трàгъть.*
труѐнски нòжици съч. Кожухарски ножици за стригане на калпаци, известни в цялата страна като троянски.
търàк м. Желязна четка за изчистване и изпиране на кожи.
търàчъ гл. Чистя кожа с търàк (вж.).
уприснѝвъм кòжъ съч. Натопявам суха агнешка кожа в корито с вода, за да набъбне и омекне.
фитѝл, фитѝль м. Връв от щавена вълна, която се слага под мишинката на калпак; вж. иринтѝя, 10.
цòби мн. Вносни синтетични кожухарски бои за оцветяване на кожи в кафяв цвят.
чътмъ̀ ж. Кожухарски шев за събиране на дъно и лицева част, околожка на нисък калпак; вж. дюс кълпàк, 29.
шàря гл. Украсявам ръб на мишинка с дзъмба.
ширѝт м. Цветна лента, която се нанизва на мишинката на калпак; вж. 7.
шпàнки мн. Къдрави агнешки кожи с гъст косъм, внасяни от Испания.
шу̀бъ ж. Дълга горна дреха, подплатена с кожа.
ъргàс м. Десетпроцентов солен разтвор, в който се накисват поръсени с царевично брашно кожи.
ъргàсницъ ж. Каца от букови или чамови дъги с форма на обърнат пресечен конус, която събира петдесет-шестдесет агнешки кожи за аргасване.
ъргàсоъм гл. А. Накисвам и обработвам кожи в аргас (вж. ъргàс). Б. Изцапвам, замърсявам.
ъртърѝсоъм гл. Използувам отпадъчни парчета кожа за правене на по-дребни предмети.
ъртъ̀рмъ ж. Отпадъци, получени при кроене на кожа. От тях при съшиване се прави поевтин калпак.
ъстръгàн м. Фина агнешка кожа с къдрав косъм.
ъстръгàнен кълпàк съч. Калпак, ушит от астраган.
япрàк м. Агнешка кожа, получена от съшиването на отпадъчни парчета при кроене на калпаци. Използува се за гръбна подплата на шуба.

Фразеология, свързана с кожухарството:

Гулѝм кужудѐр. — За лош човек, експлоататор.
Дибѐл му ишлѝкят. — Богат човек. Бл, Ор, П, Тр, Чф, Шп.
Дрън-дрън ѐрянъ, бàбинтъ ти кѐрянъ. — Подигравателно отношение към някого за празнословие.
Жинъ̀ му нòси кълпàкят. — Жена командува семейството. Гм, Кл, Лм, Нс, П, Т, ТрБ, ТрП, ЧО, Чф, Шп.
Кълпàк гулѝм, глъвъ̀ прѣзнъ̀. — Глуповат човек с големи изисквания. Лм, Т, Тр.
Кълпàкят спурѝт юнàкът. — Всеки да носи това, което му прилича.
Нъзàт, бу̀лкъ, с кужу̀х си! — Предупреждение към млада булка да се явява пред гости в приличен вид.
Нълу̀пяа кънѐлти, рѝтнаа ку̀шкити. — За хора, които обичат да се големеят.
Òди къдѐ òди, лисѝцъть при кужуàрят стѝгъ. — Никой не може да избяга от съдбата си. Бр, Вр, ГЖ, Дд, Тр.
Пу̀щъм му фитѝлят. — Подбуждам някого да извърши нещо. Тр, Шп.
Тàа рàбутъ улувѝ дикѝш. — Има резултат от нещо. Т, ТрГт, ЧО, Чф.
Тънък му ишлѝкят. — За беден човек. Зр, Лш, Тр.
Утпрàа му ишлѝкят. — Пребиха го от бой. Тр.
Уд у̀бъви кòжи, у̀бъф кю̀рк. — Хубавата стока става от хубав материал. Д, Св, Тр.
Щъ ти утпòря бъ̀нъть. — Ще те пребия от бой. Тр.

Фирми, свързани с кожухарството:

Кожухаро-калпакчийница **БУКУРЕЩЪ**, Троян, от 20-те години. В града е била известна още като **КАРТЕЛА**.
Калпакчийница на Колю Магунски и баща, Троян, 20-те години. Той нарушил почтителността към старейшината в занаята и бил кръстен от чаршията **Кòлю Фѝрмътъ.**
Кожухарско ателие **НУТРИЯ** на Васил Вълчев, Троян, 40-те години.

Фамилии, свързани с кожухарството:

Каврѐкови — Тр; **Кожухàрови** — Бр, Дб, Дд, Ор, Тр; **Кюркчѝеви** — Гм, Дд, Лш, Т, Тр, ЧО.
Прякор: **Вѐсиль Нỳтриятъ** — Тр.

Топоними, свързани с кожухарството:

Кървръ̀шкуту — Тр, ниви и ливади, З 3.
Кълпàкят — Ос, голяма скала с форма на калпак, Ю 5.
Кужỳшкъ — Т, овощна градина, И 1.
Кюркчѝйти — Гм, част от селото, ЮЗ 0,1.

10. ТАБАЧЕСТВО

àгри мн. Сурови биволски кожи, внесени от остров Мадагаскар, с по-тесни пòри (вж. м ъ д ъ г ъ с к à р и).
бѝвули кънтòни съч. Вносни биволски кожи от Китай (от гр. Кантон), получавани чрез търговски къщи във Варна, Бургас и др.
билю̀р м. Инструмент с дървена дръжка и парче дебело стъкло за оглаждане и опъване на кожа след обработването ѝ със смрадлика (вж. с т и р ѐ).
бѝя бучàк съч. Почиствам лицева част на кожа с бучàк (вж.)
бланк м. А. Обработена биволска и говежда кожа, която се употребява за сарашки цели. Б. Блажна бяла боя.
блънжѝр м. Стоманен инструмент с дървена дръжка и канал на работната страна за изравняване, изглаждане, „рендосване“ лице на кожа.
блънжѝръм гл. Изглаждам ръчно лице на кожа с инструмент.
бучàк м. Остро плоско желязо с обли дървени дръжки. Използува се за премахване мъха, кирта и мазнините по лицева част на кожа след обработката ѝ със стъргало (вж. д р ъ г н à ч).
бъхѝя ж. Сурова волска или говежда кожа, внасяна на бали от Америка.
бял мишѝнь съч. Табашки обработени, небоядисани овчи кожи, използувани от обущарите за хастар на обувки.
вàлекс м. Втвърден дъбилен екстракт, който се използува при обработка на цървулски кожи, гьон и каиши.
вàревъ кàцъ съч. Закопана в земята против замръзване чамова каца за обработка на кожи с вар (вж. в ъ р н ѝ ц ъ).
вòлеки ъбисѝни съч. Вносни кожи от Абисиния, получавани на бали по десет броя.
втòри бучàк съч. Втора обработка на кожа с бучак.
вудинѝчни кàмъни съч. Специално чукани воденични камъни, използувани за смилане на дъбови кори и паламуд (вж. п ъ л ъ м ỳ т). — *Рàлчоътъ вудинѝцъ е ѝмълъ трѝ вудинѝчни кàмъкъ зъ мѐляни нъ курѝ и пълъмỳт.*
вулѝя ж. А. Кожена торба за гайда. Б. Кожена торба за течности (вж. у л ѝ я).
въгърчѝвъ кòжъ съч. Наядена, надупчена от вагарец (подкожен червей) кожа.
върнѝцъ ж.; вж. в à р е в ъ к à ц ъ.
гувѐжду прил. Общо название за волски и кравешки кожи. — *Днѐс шъ рàбутим гувѐжду.*
гулѝцъ ж. Ощавена, гола кожа.
гулѐм бъръбàн съч. Каца с перки, въртени на вода, в която се слагат кожи за дъбене (вж. м à л ъ к б ъ р ъ б à н).
гьон м. Обработена кожа от едър рогат добитък за ходила на обувки, подметки, сарашки произведения и др.
гюбирмѐ ср. Кожи от умрял добитък; нередовна стока.
дигрà ж. Смес от рибено масло, лой и други мазнини във варели по двеста кг за омекчаване на обработени кожи.
диъмàнт м. Луксозна лицева кожа за обувки; вж. 11.
дръгнàч м. Изтъпено плоско стъргало, с което се маха окосмена част на кожа (вж. с ъ р к ѝ с н и к).
дръ̀гнъ гл. Стържа кожа откъм лицевата страна за снемане на косми и епидермален слой. — *Днѐс шъ дръ̀гним.*
дъбѝлкъ *ж.* Растителна обработка на кожа със смрадлика.
дъ̀бя гл. Обработвам кожа със смрадлика (вж. щ à в я). — *Кджити ги дàбяъми със смрàдликъ и шѝкълки.*
дъ̀бяни ср. Обработване на кожа със смрадлика.
дърмòнь м. Сито с надупчено тенекиено дъно за отсяване на дъбилните смеси; вж. 2.
зѝмни кòжи съч. Кожи, получени от добитък' клан през зимата. Смятат се за нередовни' предпочитат се сезонните кожи (вж. с и з ò н н ъ с т ò к ъ).
зъвàт м. Белег, знак: кожа, сложена в корито откъм лешта (вж. л е ш), а другите са откъм лицето. Тя служи да се знае колко пъти са обърнати кожите при тъпкане с крака (вж. ъ р з ъ в à л).
икстрàкт м. Извлек, който се получава от

жълъда на турски дъб. Продава се на кюлчета в зеблени торби по петдесет кг. — *Ѝмъши икстра̀кт нъ пра̀х и нъ кюлчѐтъ — ма̀рка „Ко̀рдна“.*

импириа̀л м. Вносни кожи от едър рогат добитък.

иринтѝя ж. Вълна, получена при щавене на кожи.

ка̀мен буча̀к съч. Бучак, чиято работна част е от тънък плосък камък, захванат от дърво с две дръжки.

киза̀п м. Азотна киселина, която се използува при приготвяне на черна табашка боя.

кир ж. А. Повърхностен епидермален слой с косми на кожа. — *Днѐс шъ смъ̀квъми киртъ̀ уд ва̀рявити ко̀жи.* Б. Мръсотия.

кисцъ̀, кихцъ̀ ж. Пръчка със завързан парцал в единия край за мазане на кожи с вар и пепел откъм вътрешната страна при щавене; вж. 14, 15.

кита̀йски ко̀жи съч. Вносни кожи от Китай. В едно писмо Н. Шевкулов от София предлага на троянски табак: 1. Биволски сухи и агри. 2. Биволски сухи кантони. 3. Сухи китайски кожи (Архив на братя Семерджиеви — вж. Библиография).

кош зъ ѐринъ съч. Голям плетен кош за събиране и пренасяне на ярина.

кра̀стъвъ ко̀жъ съч. Кожа от животно, боледувало от краста.

кръ̀вну прил. Съкратено от кръвно тегло — неосолена кожа, непосредствено след клането. Продава се на килограм.

кръ̀вну тигло̀ съч. Тегло на одрана, несолена кожа (вж. к р ъ̀ в н у).

куку̀дъ ж. Слабо, болнаво животно с проскубана кожа.

курѝту зъ дъ̀бяни съч. Издълбан плътен дъбов ствол с дължина до два м. По-късно се правят от дъги.

къбърдѝсоъм гл. Набъбвам, шупвам. Кабардисването става във варевите каци.

къбъря̀соъм гл.; вж. к ъ б ъ р д ѝ с о ъ м.

късла̀к м. Кожа от овце, клани през м. август (по Свети Илия), с по-къса вълна. — *Ку̀пих сто̀ късла̀къ уд Ма̀ркъ Тъба̀кът.*

къвълѐ ср. Дървено приспособление за махане на лой и косми от кожа (вж. м у л и л ѐ).

къмънтѝнъ ж. Вносен дребен дъбов жълъд за дъбене на кожи (вж. п ъ л ъ м у̀ т).

кънто̀ни мн. Вносни кожи от гр. Кантон (Китай) за табашка обработка.

кърдѝсоъм гл. Обработвам готова кожа с коркова гъба за омекотяване.

късъ̀пскъ ко̀жъ съч. Кожа, закупена от касапин, непосредствено след клане на добитък.

кюсилѐ ср. А. Кожи, обработени с дъбилни вещества. Б. Полуобработен гьон за цървули от говежди и конски кожи.

леш ж. А. Остатъци от мазнина и мускулни влакна по вътрешна част на кожа; вж. м ъ в ѝ я, 9. Б. Мъртво добиче.

лѐшъ гл. Свалям леш на опреснена кожа със специален уред (вж. с ъ р к ѝ с н и к).

лѝбръ ж. Мярка за тежест, равна на половин кг, а в Испания, Португалия и Латинска Америка — четиристотин и шестдесет гр. Из писмо до братя Семерджиеви, Троян, от 1925 г.: *„Купувачи сме на мешини, грижливо обработени, сортирани за износ, при тежести десет до единадесет либри дузината“* (вж. Библиография).

ма̀лък бъ̀ръба̀н съч. Каче с перки, въртени на вода, в което се слагат кожи за дъбене (вж. г у л я̀ м б ъ р ъ б а̀ н).

мѐнгими ср. Дървена преса на винт, захваната здраво за пода. Служи за пресоване и изцеждане на опреснени кожи; вж. 6, 14, 15, 17, 18, 19.

мимо̀зуви курѝ съч. Смлени церови кори, които се използуват за дъбене и оцветяване на лицеви кожи.

мѝндъл м. Шикалки от дъб — горун, които се използуват при дъбене на кожи.

мишѝнъ ж. Обработена със смрадлика овча кожа, която се използува от кожухари и обущари за хастар; вж. 9.

мишѝнь м. Кожена престилка, която се използува от майсторите при почти всички занаяти.

мо̀кру сулѐнъ ко̀жъ съч. Одрана, посолена и сгъната кожа.

мулилѐ ср.; вж. к ъ в ъ л ѐ.

мъвѝя ж.; вж. л е ш.

мъга̀ри ср. Дървено четирикрако приспособление за опъване на кожи при обработка.

мъдъгъска̀ри мн. Вносни биволски кожи от остров Мадагаскар за табашка обработка; вж. а̀ г р и.

мъла̀й м. Каша от царевично брашно, с която се подмазва кожа откъм вътрешната страна при щавене.

мърѝи мн. Кожи от бракувани овце, клани през есента, с по-дълга вълна.

мъсърски вуло̀ви съч. Вносни волски кожи от гр. Масър (Египет). Из писмо от Варна до братя Семерджиеви — 1930 г.: *„Съобщавам Ви, че ми пристигна нова партида масърски волове“* (вж. Библиография).

мъсърски ко̀жи съч. Вносни кожи от гр. Масър (Египет) за табашка обработка.

нигѐри мн. Вносни сурови волски кожи от Нигерия, получавани на бали по четиридесет-петдесет броя.

нъ вулѝя съч. Старинна примитивна обработка на всички животински кожи. Кожата се зашива като торба с лещта навътре и се пълни с растителни дъбилни вещества.

нъ мущъ̀ съч. Посолена, сгъната откъм вътрешната страна на четири кожа.

нътъръ̀ ж. Натрий на кюлчета, който се употребява при щавене.

о̀фчи гулѝщи съч. Оскубани на ръка овчи кожи. — *Ут о̀фчити гулѝщи ціѝгънти пра̀вяха дърмо̀ни.*

о̀фчи мишѝни съч. Обработени лицеви овчи кожи.

пивлѝръм гл. Почиствам косъма с дървен нож след опресняването (вж. у п р и с н я̀ в ъ м) за получаване на по-чиста табашка вълна.

питнълѝя кòжъ съч. Кожа с петна, получени при боледуване на добитък.

пихкò ср. Прах от дъбилен екстракт, главно от дъбови шикалки, продаван в торби на килограм.

пудмàзоъм гл. Намазвам откъм вътрешната страна овчи кожи с вар и пепел за щавене. Кожите се прегъват, за да се съберат откъм тази страна.

пỳли мн. Коремна част от изработена кожа, без главата.

пълъмỳт, пълъмỳдът м. Чашка от дъбов жълъд, която, смляна, служи като дъбилно средство (вж. къмънтѝнъ).

пъпукчѝйски гьон съч. Гьон за обувки, папуци, изработен от биволски и волски кожи.

първи бучàк съч. Първа обработка на кожа с бучàк (вж.).

пърнълѝи кòжи съч. Нередовна кожа от боледувал добитък (вж. въгърчѝвъ, кpàстъвъ, питнълѝя кòжъ).

сизòннъ стòкъ съч. Сурови кожи от добитък, който се коли от началото на м. август до средата на ноември.

смѝрненски пълъмỳт съч. Внесен от гр. Смирна (Турция) паламуд (вж. пълъмỳт).

смрàдликъ ж. Нискостеблен храст, листата на който се използуват при дъбене на кожи; вж. 9.

смрàждъм гл. Потапям изкиснати и изпрани, обезкосмени и обезмаслени кожи в топъл разтвор от кучешка смрад (вж. смрат) и кокоши курешки.

смрат, смрàдът м. Кучешки изпражнения, използувани при обработка на кожи.

стиръ ж. Бронзов или железен инструмент с дървена ръкохватка за оглаждане и опъване на кожа след дъбене (вж. билюр).

суѝ късàпски кòжи съч. Кожи, които са изсушени от касапин.

сỳху сулèни кòжи съч. Изсушени за транспорт на бали мокросолени кожи.

сърѝе ср. Гръбна част на кожа.

сърѝсник м. Остро дъговидно плоско желязо с дървени дръжки, с което се остъргва кожа (вж. дръгнàч).

сърѝсоъм гл. Стържа кожа откъм лешта със сърѝсник (вж.).

сърък м. Дълга върлина за носене на чѝбур (вж.) и мятане на кожи при сушене.

схтѝн м. Лицева козя кожа, обработена с дъбилни вещества.

съчѝкъ ж. Зелен камък, който се употребява за боядисване на кожи (вж. съчѝкъ брус).

трèти бучàк съч. Трета обработка на кожа с бучак.

тръпизỳндску рѝбяну мàслу съч. Вносно рибено масло от Трапезунд (Мала Азия) за омекотяване на обработени кожи.

тỳлъ ж. А. Кожа с равна дебелина. — *Тàа кòжъ ѝмъ ỳбъвъ тỳлъ*. Б. Партида овчи кожи, предназначени за обработка със смрадлика; вж. 29.

туръ ж. Тесте от десет бройки мешини (вж. мишѝнъ). Писмо от братя Семерджиеви — 1932 г.: *„За сега имаме изработени петдесет-шестдесет тури. Всяка тура съдържа десет мешини хубава балканска стока от четири-четири кг и двеста и петдесет г., а турата шкартирана от нас най-щателно"* (вж. Библиография).

тъбàк м. Майстор, който щави кожи.

тъбàшки пърѝ съч. Спечелени с упорит труд пари. Селяните от Троянския край вземали назаем пари от табаците, за да си купят с тях волове и крави — да са яки и здрави.

тъбàшкъ кòзянъ съч. Скубана на ръка козина след подмазването на кожите с натрий (вж. нътръ).

тъбъклък м. Табашки занаят.

тъбъѝнъ ж. Работилница за ръчно обработване на кожи.

тъпчъ кòжи съч. Газя с крака кожи в корито

ỳдрям бучàк съч. Премахвам останали косми и изцеждам варовия разтвор, проникнал в порите на кожата, с помощта на бучак.

узрѝлъ кòжъ съч. Минала през цялостна обработка кожа.

улѝя ж.; вж. вулѝя.

уприснèнъ кòжъ съч. Накисната във вода кожа, която ще се дъби.

уприснѝвъм гл. Накисвам от четири до осем дни в речна вода по четири-пет сурови (солени или сушени кожи), които подлежат на дъбене.

фалц м. Инструмент за изравняване по дебелина на вътрешната страна на кожа след дъбене; вж. 6, 11.

фàшъ ж. Парче обработена за цървули кожа от бивол, крава или вол, широко около двадесет и два см, като дължината се определя от номера на цървула; вж. 2.

фòдръ ж. Боядисана овча кожа, която се използува от калпакчиите за мишини; вж. 11.

чѝбур м.; вж. 4.

чъкърмѝ ж. Табашко обработване на кожа, дадена от клиент, ишлеме.

шàнхай м. Вносни биволски кожи от гр. Шанхай (Китай).

шàпъвъ дъбѝлкъ съч. Смес от морска сол и бяла стипца.

шàпъвъ кòжъ съч. Кожа, обработена с морска сол и бяла стипца, за летни цървули, тегличи, каиши, тънки ивици и др.

шèрвиц м. Стоманен остър плосък нож с обли дървени дръжки за фино почистване на кожа след сърѝсвъни (вж.).

шèрвъм гл. Обработвам фино кожа откъм лешта с шервиц.

шиврò ср. Ярешка или козя кожа за лице на обувки; вж. 11.

щàвя гл. Дъбя.

ързъвàл м.; вж. зъвàт.

юфт м. Обработена волска кожа за лица на обувки.

ямбъц ж. Дървено табашко корито за тъпчене на кожи, издълбано от дъбов ствол, с вътрешни размери: дължина — сто и петдесет см, ширина — шестдесет см и дълбочина — шестдесет см.

Фразеология, свързана с табачеството:

Игрàа си нъ шѝкълки. — А. Измамвам някого, Б. Вдетинявам се. Б, БО, ГЖ, Д, Кл, Нс, Ор, Ск, Т, Тр, ЧО, Шп.
Прутя̀гъ съ кътỳ тъбàшку кỳчи. — За мързелив човек. Тр.
Тъбàци кòжътъ му дъ изрàбутят дъно̀ мъкàр! — Клетва за неспособен, несръчен майстор. Ор, П, Т, Тр, Шп.
Щъ му спỳкъм гьòнът (мишѝнят). — Закана към някого. Б, Бл, В, Зр, Нс, П, Ск, Т, Тр, ЧО, Шп.

Фирми, свързани с табачеството:

Чаркчийница **ПАЛАМУДЪ**, Ново село, 20-те години.

Фамилии, свързани с табачеството:

Табакови — Дб, Дд, Лш, Нс, Тр; **Табашки** — ГЖ.

Прякори, свързани с табачеството:

Дàнку Тъбàкът — Тр; **Мàрку Тъбàкът** — Тр; **Мърѝн Тъбàкът** — Дб; **Пѐтър Тъбàкът** — Тр.

Топоними, свързани с табачеството:

Тъбàкууту — 1. ВМач, ливада, И 2; 2. П, ливади и гори, ЮИ 4.
Тъбàцити — ЧО, махала, И 3,2.
Тъбàшкити курѝи — Дб, гори на род Табаците, С 1,5.
Тъбàшкуту — 1. Б, овощни градини, И 0,2; 2. Вм, пасище, ЮЗ 1.
Тъбàшкуту лòзи — Тр, лозя и градини, ЮИ 4.
Тъбàшкътъ мугѝлъ — ТрГ, гориста височина, И 1.
Тъбàшкътъ мълъ̀ — 1. Дб, махала, СЗ 0,2; 2. Лш, част от селото по родово име; 3. Тр, част от квартал Долни край, където в миналото са се намирали табаханите, СИ 0,2.

11. ОБУЩАРСТВО

бàнкъ ж. Обущарски тезгях.
баш м. А. Предна част на обувка. Б. Парче плат, което се зашива от вътрешната страна ф о р т (вж.).
билгѝя ж.; вж. 2, 5, 6, 12, 14, 15, 16, 17, 18.
бумбѐ ср. Горна част от връх на обувка; вж. 25.
бълѐ ср. Калъп за островърхи ниски обувки.
вàрдълу ср. Ивица от гьон, която се кове с дървени клечки от ходилото, за да се изравни издадената част от подметката (вж. ш н и т, к р а н ц).
гàмби мн. Дървени калъпи без ходила за ботуши.
гем м. А. Малка ремичка на нос на цървул. Б. Кожена ивичка с процеп, през който минава каишка на обувка; вж. 12.
гѐти мн. Високи затворени обувки от по-груб материал, подковани с налчета и цинти.
гъмàши мн. Спортни кожени предпазители, които обхващат крака от глезена до под коляното и се закопчават отпред.
дàмски кълъп съч. Стругован дървен модел за женски обувки.
дѐтски кълъп съч. Стругован дървен модел за детски обувки.
диризмѐ ср. Железно приспособление за правене на прорез в гьон, където се скрива шев.
диьмàнт м.; вж. 10.
дългу шѝлу съч. Шило с дълго острие за правене на дупки при ръчен шев с конци.
зàдницъ ж. Задна част на лице на обувка; вж. 29.
злитò ср. Голям сплескан гвоздей, с който се пробиват дупки за навървяне (вж. н ъ в р ъ̀ ф ч ъ м) на цървули.
зъглàждъм гл. Лъскам подметки на обувки и капаклии цървули с помощта на дрянова пръчка (вж. п р à в ъ щ ѐ к ъ).
зъкòн мàстурски съч. Кондика на троянските папукчии и грънчари от 1844—1852 г. Оригиналът се пази в Народната библиотека „Кирил и Методий“, София.
изѝк, изѝкь м. Кожено парче с форма на език, зашито под мястото за завързване на обувката.
изубрѪщъм гл. Подгъвам края на лицева кожа, намазана с обущарско лепило (вж. п а п).
изỳъм гл. Събувам.
иминѝя ж. Шита женска обувка без връзки и закопчалки.
истрàшъм гл. Изтънявам с обущарски нож върху гладка каменна плоча гьон, кожа.
йорс м. Трирого желязо за очукване на обувки, коване на налчета и др.; вж. 14.
кинàрь м. Издадена навън от лице на обувка част от подметка; вж. ш н и т, 21, 29.
клѐпи мн. Чехли, изрязани от стари обувки; вж. 29.
кòнчуви мн. Горна лицева част на ботуши.
кранц м.; вж. в à р д ъ л у.
кривò шѝлу съч. Шило, което сключва с дръжката лек ъгъл — до петнадесет градуса. Използува се за прихващане на лицето от ходилото.
кривъ̀ рàшпъ съч. Пила с изкривена работна част и едри зъби. Използува се за изпиляване на клечките вътре в обувките.
кривъ̀ щѐкъ съч. Късо Г-образно извито дряново дърво с назъбени клещи на работния край (вж. ф а л ц). С него се изглажда издадената част на подметката.
криф нош съч. Нож с кръгла дръжка и изкривено острие, което завършва с тънко като нокът връхче за обрязване на подметка.
круя̀чнъ дъскъ̀ съч. Правоъгълна липова дъ-

ска за кроене и изрязване на кожа и гьон (вж. т а̀ л п ъ).
кѝкъ ж. Обло желязо с изкривени краища, приспособено за вадене на калъпи от обувки.
кѝндурджия м. Обущар, който кове обувките с клечки.
кѝндури мн. Обувки, ковани с клечки, тъй наречените **клѐчъни убу̀фки**, които се появяват в края на петдесетте години на миналия век.
куршу̀мянъ тѐжес съч. Кръгло оловно парче за притискане терка върху кожа или гьон при копиране.
кѝхи кирпидѐни съч. Клещи с полукръгли челюсти за изваждане на гвоздеите, с които е приковано лицето.
кълѐвръ ж. А. Плитка кожена обувка. Б. Пантоф, чехъл от стара обувка.
кълѐвряк м.; вж. к ъ л ѐ в р ъ.
кълъп м. Струговано дървен модел, който дава форма на обувка и върху който се извършват работни операции; вж. 2, 6, 9, 19.
къпъклѝй цървѝли съч. Шити от дебела кожа цървули с ръб откъм горната част.
късо̀ шѝлу съч. Шило с късо острие за пробиване на дупки при коване с клечки.
лак м. Обработена конска кожа за лице на луксозна обувка.
ла̀чънъ убу̀фкъ съч. Обувка, направена от лак.
лицѐ ср. Предна горна част на обувка.
лѝцевъ ко̀жъ съч. Табашки обработена кожа за лица на обувки.
ло̀нк, ло̀нгът м. Парче гьон, което се закрепва отзад на калъп за удължаването му.
лумбунѐ, лъмбунѐ ср. Кракообразно желязно пособие с дървена дръжка за изглаждане токове на обувки. Д.
лъмпа̀ри мн. Големи груби обувки.
мѐстюви мн. Кожени чехли.
мукинѐ ср. Пособие за правене на шарки по кенар. Д.
мущъ̀ ж. Бронзов или железен инструмент с крушовидна форма и изтеглен горен край като дръжка за очукване на шевове и гьон.
мънъ̀ ж. Желязно острие за правене на шарки по кенар (вж. щ у̀ п ъ л).
мъса̀т м. Обла намагнитена стоманена пръчка с дървена дръжка. Използува се за заглаждане на обущарски нож.
мъ̀шки кълъп съч. Дървен модел за мъжка обувка.
нѝски ка̀нзи съч. Тенекиени гилзи, през които минават връзки на ниски обувки (вж. п р а̀ в и к а̀ н з и).
нос м. Предна част на обувка, на цървул.
нъвръ̀фчъм, нъвъ̀рвям гл. Прекарвам връв или кожена ремичка през горната част на цървули, за да се притегнат.
нълчѐ ср. Желязна пластинка, която се закова на предна част или ток на обувка за предпазване ръба на гьона от износване.
нътѐглям гл. Опъвам с клещи са̀ята (вж.) и я приковавам върху табана (вж. т ъ б а̀ н).
пап м. Обущарско лепило, направено от бяло брашно. — *Па̀път кьту̀ иссъ̀ни, ста̀а кура̀ф кьту̀ ко̀къл.*
плут м. Кожено парче между кранца и саята. Слага се на спортни обувки да не пропускат вода.
пра̀ви ка̀нзи съч. Тенекиени гилзи с куки за захващане връзки на спортни обувки (вж. н ѝ с к и к а̀ н з и).
пра̀ву шѝлу съч. Шило, на което работната част е продължение на дървената дръжка.
пра̀въ ра̀шпъ съч. Плоска пила с едри зъби за заглаждане гьона и клечките.
пра̀въ щѐкъ съч. Дрянова пръчка, дебела като молив и дълга около четиридесет см, с фалц на долния край. Използува се за заглаждане подметки на обувки и капаклии цървули.
приз глѐзянът съч. Начин за вземане на мярка за висока обувка през глезена.
прис ка̀меръ съч. Начин за вземане на мярка през средната част на ходилото.
прис пѝтъ съч. Начин за вземане мярка на крак, като се обхваща краят на петата до найниската част на глезена.
прис пръ̀сти съч. Начин за вземане мярка на най-широката част на ходилото.
пудло̀гъ ж. Кожено или вълнено парче, което се поставя в цървул или обувка.
пудма̀зоъм форт съч. Намазвам форт (вж.) с лепило и го залепям между хастара и задната част на лицето.
пудмѐткъ ж. Широко парче от гьон или гума, прикрепено към ходилото на обувка.
пулувѝнкъ ж. Затворена обувка, висока до под глезена.
пуънкърѐ ср. А. Калъп за обувки с ниски бомбета. Б. Фасон на обувки — половинки с ниски бомбета.
пъдва̀л м. Каиш за фиксиране на обувка върху коляно на обущар.
пъпу̀к м. Мека кожена обувка, чехъл.
пъпукчѝйски тизгя̀х съч. Дървена обущарска маса.
пъпукчѝя м. Майстор на папуци.
ръмпа̀ли мн. Груби обувки.
са̀я ж. Скроено и съшито лице на обувка, преди да се натегне на калъп.
свѝнски цървѝл съч. Цървул от щавена свинска кожа.
свѝнски юфт съч. Обработена свинска кожа за лице на обувка.
симихро̀м м. Вадена с растителни вещества кожа, а след това дообработена със стипца.
сънда̀ль м. Лека обувка.
та̀лпъ ж.; вж. к р у я̀ ч н ъ д ъ с к ъ̀, 3, 9.
ток м. Издадена пета на обувка; вж. 3.
тъба̀н м. А. Гьон, към който се пришива саята. Б. Стъпало, ходило. В. Подложка на терлик от плат.
тъба̀н ъста̀ръ съч. Хастар на табан. Д.
убря̀зоъм гл. Изрязвам с обущарски нож гьон за получаване издадена част на подметка.
убува̀лкъ ж. Дървена или метална лопатка за обуване на тесни обувки.
убуща̀рски но̀ж съч. Плосък метален нож с кожен калъф вместо дръжка и косо работно острие.
убуща̀рски чук съч. Чук с кръгла разширена ударна част и завит назад изтънен връх

убущàрскъ иглъ съч. Телена игла с притъпен връх за ръчен шев.
убущàрскъ клèчкъ съч. Дървена заострена клечка, направена от червена върба, явор или друга жилава дървесина.
удѝлу ср. А. Долна част на обувка. Б. Стъпало; вж. 25.
упѝнци мн. Примитивни цървули.
фалц м. Плоски клещи с назъбени изтеглени челюсти, с които се натяга саята; вж. 6, 10.
филè ср. Вертикална кожена ивица, която ляга върху форта. — *Кътỳ зèмиш дъ тèглиш сàятъ, глèдъй филèту дъ ни дòди настрънъ, ъмѝ да а тòчну удзàт нъ питътъ.*
фòдръ ж.; вж. 10.
форт м. Уплътнена задна част на обувка, до която опира петата на крака.
фунỳр м. Крива дялана клечка за заглаждане края на гьона.
фъсòн м. Вид, форма на обувка; вж 32.
фъсунлѝя м. Човек или изделия с хубав външен вид.
халц м. Кожена или гьонена подложка върху калъп.
хром м. Мека лицева кожа.
цинт м. Къс железен гвоздей с голяма глава за подковаване на гети.
ципинàк м. Долна част на цепена на две кожа, от която се прави велур.
цървỳль м. Мека обувка от едно парче кожа, пристегната с ремъчки или върви.
цървульджѝя м. Занаятчия, който прави цървули; вж. ч ъ р ъ к ч ѝ я.
чарк зъ вàдяни нъ мудèл съч. Назъбено колелце, хванато във вилка с дръжка, за откопиране на модел върху кожа или гьон.
чàрлстон м. А. Калъп за обувки с пресечен, четвъртит връх. Б. Фасон на обувки с такъв връх; вж. 25.
чийлѝкь м. Чехъл, лека домашна обувка, открита откъм петите.
чинтỳлъ ж. Кожена обвивка на ток на дамска обувка.
чипѝкь м. Висока затворена обувка, която обхваща глезена.
чирѝш м.; Обущарско лепило.
чупрàс, чупрàзът м. Закопчалка на обувка, направена от желязна скоба и езиче; вж. 18.
чъзѝя ж. Очертана линия, по която се коват клечки на подметка; вж. 1.
чъръкчѝя м.; вж. ц ъ р в у л ь д ж ѝ я.
шиврò ср.; вж. 10.
шнит м.; вж. к и н à р ь.
шпиц убỳфкъ съч. Обувка с остър връх.
щỳиъл м.; вж. м ъ н ѝ. Д.
ъмбỳс м.; вж. л у м б у н è.
ъмирикàнски кълъп съч. Калъп за обувки с високо бомбе и тъп връх.
ъмирикàнски фъсòн съч. Обувки с тъпи върхове и високи бомбета, станали модни през 1939 г. — *Ъмирикàнският фъсòн бèши нàйзгòдян зъ кръкът.*
ъстàрь м. Вътрешна подплата на обувка; вж. 25.
юфт м.; вж. 10.

ямѝчкъ ж. Парче кожа, кръпка върху стара обувка.
ямъ ж.; вж. я м ѝ ч к ъ.

Фразеология, свързана с обущарството:

Мàани гу тòъ цървулàнку. — Презрително прозвище на селянин.
Нè ъ мъ ѝд дъ мъ рѝтни бутỳш, ъмѝ скъсън цървỳль. — За човек, който не понася обиди от всякакви хора. Бл, Ор, П, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Пувлѝкъл кълèврити. — За стар човек. Зр, Нс, Тр, ЧО.
Спỳкъл му гьòнът ут бòй. — Пребил го.
Стигнѝ бусѝят, тъ му зимѝ цървỳльти. — За човек, който се занимава с безнадеждна работа.
Стѝгъ гу чипѝкят. — Има трудности.
Стѝгъй си цървỳльти. — Не се отпускай, бъди готов.
Убущàрь нъ ъджилък ни òди. — Скромният човек не може да си позволи излишни разходи. Тр, Шп.
Упрѝлу шѝлу ду гъзѝлу. — За работа, която не търпи отлагане. ГЖ, Кл, Лм, Ор, Ск, Т, Тр, ЧО.
Упънъл гу нъ гàмбити. — Притиснал някого за нещо. Ор, П, Тр.
Упънъ чипѝците. — Умря.
Цървỳль стѝгъ, въз дòл бѝгъ. — Наричане при ладуване за хайдутин.
Цървỳли и убỳфку прàй, бòс òди. — Човек, който работи за други хора. Д, Зр, Тр.
Цървỳли нѝмъ, гàйдъ ѝскъ. — За човек, който не се съобразява с възможностите си.
Шѝй дъ пѝй, кърпи дъ съ рàни. — За човек, който не може да си прави сметката. Тр, Шп.
Шѝлу ф турбъ ни сидѝ. — За буен, непокорен човек.
Шѝти чийлѝ пуд възглàви. — Наричане при ладуване за обущар.
Щъ му утрèпя пудмèткити. — Ще го съсипя.
Щъ му фàниш цървỳльти съдрàни. — Не ще го намериш.

Фирми, свързани с обущарството:

Грофет папокчиский, Троянъ, 1845 г. — писана на коприна, на обущарския еснаф в Троян, пази се в Народната библиотека „Кирил и Методий", София.
Обущарска кооперация **ОСВОБОЖДЕНИЕ**, Троян, от края на 1922 г.
Чаракчийница **ПАЛАМУДЪ**, Ново село, 30-те години.
Обущарница **МАРАГИДИКЪ** на Тинко М. Малчевски, с. Острец, 30-те години.
Обущарница **Dernière mode** на Колю Пиронков, Троян, 20-те години.

Фамилии, свързани с обущарството:

Папукчиеви — Кл, П, Тр.

Прякори, свързани с обущарството:

Йню Бумбѐту — Тр; **Мѝнку Чипѝкят** — ТрВ; **Стòю Бутỳшът** — Тр; **Тòдур Убущàрят** — Нс.

Топонимия, свързана с обущарството:

Бутỳшът — Т, нива с форма на ботуш, ЮИ 1.

12. САРАЧЕСТВО

билгѝя ж.; вж. 2, 5, 6, 11, 14, 15, 16, 17, 18.
билимѐ ср. Кожено покривало за кон.
бинѐк гем съч. Юзда за яздене на кон. Нс.
бичкѝя ж. Стоманен инструмент с форма на полумесец и дървена дръжка. Употребява се при кроене и рязане на сарашки изделия; вж. 3, 6.
бланк м.; вж. 10.
бòйнъ дзъмбъ съч. Сарашка дзъмба за пробиване на дупки в кожа.
буюндрỳк м. Хамут (вж. г л ъ в ъ, г ъ л ò ф к ъ, к у л à ч, ъ м ỳ т ъ).
гем м. Оглавник на кон с желязна юздечка; вж. 11.
глъвъ ж. Хамут; вж. б у ю н д р ỳ к, г ъ л ò ф к ъ, к у л à ч, ъ м ỳ т ъ, 14, 21, 32.
гълòфкъ ж.; вж. б у ю н д р ỳ к, г л ъ в ъ, к у л à ч, ъ м ỳ т ъ.
гьос кѐйш съч. Каиш, който свързва хамут с халка на ок при чифт каруца (вж. к у ч à н к ъ й ш). Зр, Нс, Ос.
гюнѝя ж. Дървен или железен прав ъгъл, употребяван от сарачите при кроене.
джуздàн м. Кожена джобна чантичка за книжни пари и документи.
дзингѝя ж. Метално стреме; вж. 3.
дзъмбъ клищѝ съч. Уред за пробиване на дупки чрез стискане с ръка.
дизгѝнь м. Дълъг кожен ремък, повод, с който коларят управлява впрегнати коне.
дървò зъ учỳкоъни съч. Дървено конусовидно парче с кръгло сечение, с което се очукват кожените части на хамута, опиращи до врата на животното (вж. у ч у к в à ч).
збрỳя ж. Конска амуниция.
квъдрàт м. Месингова плочка с шип за конска сбруя.
кимѐрь м. Кожен пояс за носене на пари; вж. 1, 2, 29.
кирпидѐнь м. Клещи с дъгообразно извити челюсти за вадене на гвоздеи; вж. 14.
кубỳр=къбỳр м. А. Кожен калъф за пистолет. Б. Кожена чанта, прикрепена на конско седло.
кулàч м.; вж. б у ю н д р ỳ к, г л ъ в ъ, г ъ л ò ф к ъ, ъ м ỳ т ъ.
курубъджàк м. Елипсовидна месингова украса на конски теглич (вж. т и г л ѝ ч) или хамут.
кучàн кѐйш съч. Каиш, който свързва хамут с халка на ок при чифт каруца (вж. г ь о с к ъ й ш).
кюстѐк м. Желязна част на юздечка, която се вкарва в уста на кон; вж. 1, 18.
минàвъм лѝния съч. Правя линия по сарашки каиши и други кожени парчета с помощта на еленски рог (вж. т ѐ г л я л ѝ н и я).
мишѝнь дисàги съч. Кожени дисаги за кон.
мъстàрь м. Дървена линия за очертаване при рязане на кожа; вж. 29.
мъхàт м. Дървен или железен инструмент с жлеб в работната си част за очертаване на линии по каиши.
пòпряк м. Кожен или плетен колан за връзване на седло или самар, който минава под корема на кон или магаре; вж. 13.
пудгъзник м. Ремък, който минава под опашката на запрегнато или оседлано добиче; вж. п ъ л д ъ м.
пудгъзноъм гл. Оправям амуниция на добиче.
пунгѝя ж. Шита кожена кесия за пари, тютюн, огниво, прахан.
пълдъ̀м м.; вж. п у д г ъ з н и к.
раш пилъ съч. Плоска, заоблена от едната страна пила с едри зъби за изпиляване дървени части по хамути; вж. 16.
римѝкь м. Кожен колан.
рок, ругът м. Връхна част от еленски рог с дължина петнадесет-осемнадесет см, който се използува за правене на линии по каиши и отбелязване на теркове.
румбуйт м. Месингова плочка с шип за украса на конска сбруя.
ръ̀жъницъ ж. Дълга ръжена слама за пълнене на хамути и самари.
сикàчи мн. Клещи с плоски широки челюсти за изсичане на гвоздеи и декоративни пулове.
силя̀х м. Кожен пояс с приспособления за носене на оръжие.
стрънѝчнъ дитилѝнъ съч. Месингова плочка с шип за конска юздечка.
сърàч м. Занаятчия, който изработва кожени принадлежности за коне, чанти и др.
сърàшки нож съч. Плосък нож с клиновидно острие и дръжка, облечена в кожена калъфка. Използува се за рязане и разширяване на дупки.
сърѐм м. Тънки кожени ивици, лентички, за шиене на сарашки изделия; вж. 9.
сърѐмску шѝлу съч. Шило за шиене със сърѐм. Металната му част е с остри ръбове, с триъгълно или ромбовидно сечение.
тàръджик м. Кожена чанта с презрамка; вж. т ъ р д ж ѝ к. Нс, Ор, Ос, П.
тѐгля лѝния съч.; вж. п р à в я л ѝ н и я.
тиглѝч м. Кожен каиш, който свързва хамут с предница на каруца; вж. у п т и г à ч, ч и к ѝ я, щ р à н г ъ.
тиришѐ ср. Най-тънка кожена ивица, с която работят сарачите.
тъкъмàълян нар. Изцяло, с всички принадлежности. — *Прудàдух му збрỳятъ зъ кòнят тъкъмàълян.*
търджѝк м.; вж. т à р ъ д ж и к.

търтъ ж. Вълнен цветен пискюл за украсяване челото на коня.
углидàлу ср. Кръгла изпъкнала месингова плочка с шип за украса на конска сбруя.
углъвнѝк м. Впрегнато приспособление, което се слага на главата на добиче.
уптигàч м.; вж. т и г л ѝ ч, ч и к ѝ я, щ р à н г ъ.
учуквàч м. Дървено конусовидно парче за очукване кожени части на хамут (вж. д ъ р в ò з ъ у ч ỳ к о ъ н и).
филèткъ ж. Железен инструмент с форма на длето за сваляне ръбове на каиши. — *Зимѝ ръбът нъ тдъ пълдъм с филèткъть, дъ ни убиъ дубѝчиту.*
фъйкàш м. Парче отпадъчна кожа.
чикѝя ж. А. Малко сгъваемо ножче. Б. вж. т и г л ѝ ч, у п т и г à ч, щ р à н г ъ.
шàпъф кьйш съч. Каиш, който е обработен със сол и стипца и след това намазан с рибено масло.
шѝлу-губèркъ съч. Шило с пробит връх за вдяване на кожена лентичка при шиене.
щрàнгъ ж.; вж. т и г л ѝ ч, у п т и г à ч, ч и к ѝ я.
ъбдè ср. Дървен инструмент от две части с различно широки прорези за правене на плитки декоративни каналчета по каиши.
ъ̀гъл м. Удължена петоъгълна плочка с шип за украса на конска сбруя.
ъмỳть м.; вж. б у ю н д р ỳ к, г л ъ в ѣ̀, г ъ л ò ф к ъ, к у л à ч.
юздèчкъ ж. Желязна част от юзда, която се поставя в устата на кòня.
юздѣ̀ ж. Ремъчно приспособление, което се поставя на главата на кон.
юлàрь м. Оглавник за едър рогат добитък.

Фразеология, свързана със сарачеството:

Зъвѝ му юлàрят. — Остави го да прави каквото си иска. Б, Бр, Дб, Лш, Ос, Ск, Т, Тр, Чф, Шп.
Идè си гèмът. — За лош човек, който не може да си надделее на злото. Зр, Лм, Тр, ЧО, Чф.
Изримъкнъ гу пу гърбът, тъ му ъ̀рèсъ. — Удари го с кожен колан (вж. р и м ѝ к ъ).
Ни ми трябоъ ут мèчкъ римѝкъ. — Не се захващам с работа, която не ми е по силите. Б, БО, В, Гм, Дд, Нс, П, Св, Тр, ЧО.
Нъ жинѫ̀ ѝ дръж здрàву дизгѝньти. — Жената трябва да се контролира, да се държи изкъсо.
Утпỳснъл съ кътỳ римѝчкъ нъ угънь. — За скъперник.
Утървàл дизгѝньти. — За мъж, изпуснал жена си.
Юздъ̀ть му тỳрянъ. — Обуздан човек. Тр, Чф, Шп.

Фирми, свързани със сарачеството:

Сарачница **ЧЕРВЕНЪ КОНЬ** на Иван Герганов, Троян, 20-те години. Името на сарачницата е дадено от известния троянски партиен деятел Власи Власковски.

Прякори, свързани със сарачеството:

Пèтку Сърàчът — Нс.

Топоними, свързани със сарачеството:

Сърàшкътъ мъълѣ̀ — Тр, махала в северната част на града, където в миналото е имало сарашки работилници.

13. САМАРДЖИЙСТВО

губèркъ ж. Голяма игла за шиене на самари; вж. 9, 21, 22, 23, 24.
жилèзян ъ̀ршѝн съч. Железен прът със засечени напречни резки. С него се взема мяра на животно при изработване на самар.
иринтѝеф плат съч. Плат, тъкан от иринтия; вж. 10. Използува се при шиене на меки парчета, които обвиват самар (вж. с т è л я).
кòсер м. Сърповиден нож с брадвичка от външната страна за изрязване на ръженица; вж. р ѣ̀ ж ъ н и ц ъ, 12.
кривàци мн. Две дървени пречки, които съединяват предната и задната част на самара.
кръстòвищи ср. Задна част на самар. Състои се от две дялани закривени плоски парчета, съединени в горния си край.
кръстòшки мн. Дървени парчета, които се кръстосват отпред и отзад на самар.
кỳки мн. Две приковани за кръстовището дървени парчета за залавяне на въже при товарене.
нъпрѣ̀сляк м. Малка глинена, дървена или метална шапка, която се слага на пръст и служи за прекарване на губерка през твърд материал за шиене; вж. н ъ п р ѣ̀ с н и к, 21, 22.
нъпрѣ̀сник м.; вж. н ъ п р ѣ̀ с л я к.
ò̀блък м. Дървена част на самар; вж. у б л ỳ к, 2.
пòпряк м.; вж. 12.
прòсек м. Тясна тесла с две остриета, разположени перпендикулярно едно към друго.
рибрà мн. Четири дървени плоски парчета, които съединяват предната и задната част на самара.
сидлò ср. Седало за ездач.
стèля ж. Мека платнена част, която обхваща дървено скеле на самар и ляга върху гърба на животното.
стрèми ср. Метално стъпало за седло.
съмàрь м. Приспособление за оседлаване и товарене на еднокопитни животни — коне, магарета, катъри; вж. 29.
съмърджѝйницъ ж. Работилница за самари.
съмърджѝскъ иглѣ̀ съч.; вж. г у б è р к ъ.
съмърджѝя м. Майстор на самари.
ублỳк м.; вж. ò б л ъ к. Т.

Фразеология, свързана със самарджийството:

Ймъш ли як гръп, съмàри млòгу. — Здрав ли си, без работа няма да останеш. Б, Дд, Св, Тр, Чф, Шп.
Нъ лудѣ бỳлкъ òвреми тỳряй съмàрят. — Отрано се дръж строго с жената.
Ръзигрàлу съ мъгàриту, чи умрял съмърджѝятъ. — Неоправдана радост. Тр, ЧО.
Тò бис съмърджѝй нямъ ъ мѝни, ъмѝ дънò ни съ ъджъмѝй, чи шъ ни убèлят гърбувèти, дудè съ нъỳчът. — Така старо магаре поучавало младото: за всяка работа трябва да се придобие опит.
Ỳдряй съмàрят дъ съ усѣщъ мъгàриту. — Напомняне на някого за нещо. Бл, ГЖ, Лм, П, Ор, Ск, Тр, ЧО, Чф.

Фирми, свързани със самарджийството:

Самарджийница **ТЪПКАЧЪ** на Стефан Семерджиев, Троян, 20-те години.

Фамилии, свързани със самарджийството:

Самарджиеви — Дб, Ор, Тр; **Самарджийски** — Т; **Семерджиеви** — Тр.

Прякори, свързани със самарджийството:

Бòнчу Сèмерджият — Тр; **Мѝнку Съмàрят** — Тр; **Мѝнку Съмърджѝят** — ТрП; **Стòйчу Рибрòту** — Тр.

Топоними, свързани със самарджийството:

Сидлòту — 1. Ос, седловидна височина, Ю 4; 2. Ск, гориста височина, З 0,5; 3. ТрБ, овощни градини на връх Буковец, С 2; 4. Чф, могила, ЮЗ 5.
Съмàрскити ями — ЧО, трапове на планинско пасище, където според местно предание са заровени самари от катъри на турска хазна, нападната от хайдутите на Вълчан войвода и поп Мартин, ЮЗ 12.
Съмàрь мъълѣ — Тр, махала в долния край на града, където е имало самарджийски работилници.
Съмàрят — 1. Зр, седловина като самар, ЮЗ 2; 2. Ос, седловина, И 1; 3. ТрКл, височина с форма на самар, Ю 1; 4. ЧО, седловина като самар, ЮИ 6.
Съмърджѝй — Тр, част от долния край на града, където живее род Самарджиите.
Съмърджѝйкъ — Зр, ливади, ЮЗ 4.
Съмърджѝскуту — 1. Ор, овощна градина, С 2; 2. ТрМ, гора, З 0,1.
Съмърджѝскъ мъълѣ — Бл, махала, Ю 4.
Съмърджѝювуту — Нс, гора, И 05.

14. КОВАЧЕСТВО

бел м. Права лопата за копаене; вж. къзмѣ, лизгàрь, 2, 3, 29.
билгѝя ж.; вж. 2, 5, 6, 11, 12, 15, 16, 17, 18.
бòен чук съч. Чук за разплескване на големи железни части и набиване на шини, тежък пет-шест кг; вж. 15.
бòрмъшѝнъ ж.; вж. 6, 15.
брàдвъ кривѝцъ съч.; вж. 2, 4, 15.
брàзвъ ж.; вж. 4.
брус м. Едрозърнест камък за точене на коси, брадви и др.; вж. 28.
брусòфкъ ж. Плоска пила за желязо; вж. 15.
брѣмкъ ж. Желязна халка. ГЖ.
брънѝч м. Метален предпазител на печка с дърва; вж. 1, 5, 29.
букòвянъ ж. Букови дърва за коване на ковашки въглища.
букъй, букъгѝй — ГЖ мн. Окови, железни вериги, с които се опъват крака на коне и магарета. — *Вървѝ кътỳ спънът с букъй*; вж. 15.
бурàкс м. Бял прах, натриев тетраборат, който се използва при правене на ковашка заварка. Измества използувания по-рано просев камък (вж. прусинàк).
бургѝя ж. Кован или фабрично изработен инструмент за пробиване на дупки, свредел; вж. мутkàп, мъткàп, 15, 28.
бургъджѝя м. Майстор ковач, който изработ ва бургии. — *Иднò врèми бургѝйти ги прàвяа цѝгъни бургъджѝй.*
бучàк м. Голям нож.
бучàрдъ ж. Голям железен чук, тежък от един и половина до два кг, с назъбена работна част, който се използва за коване на воденични и гледжави камъни; вж. къмъчàрски чук, 28.
бучъкчѝя м. Майстор на ножове.
бъглъмѣ ж.; вж. 6, 29.
бълтàч м. Чук, на който острата част е успоредна на дръжката и служи за разширяване на отвори в железни изделия. — *Иднò врèми мòят дяду рàбутеши и с гулям, и с мàлък бълтàч*; вж. 15, П.
бълтѝйкъ ж. Малка брадва. — *Òдих при Тòтя Кувàчът дъ ми клèпи бълтѝйкътъ.*
бълтѝя ж. Малка брадва.
бърс къйнàк съч. Бърза заварка.
бъскѝя ж. Чук, с който се оформят шиите на брадви и мотики; вж. 2, 18.
вòдну тучѝлу съч. Ковашко точило, което се задвижва с вода (вж. крàчну тучѝлу). — *Дядоътъ Мѝнкоъ кувàчницъ бèши ду рѝкътъ и тучѝлту му бèши вòдну.*
врѣшник м. Тенекиен похлупак за печене на хляб в огнище; вж. сач, 1.
възвѝрънѝ ср. Силно нагряване на желязо в огнище. Ос.
възглàвницъ ж. Дебело дърво, което се поставя в основата на огнище при горене на въглища; вж. 21, 29.
гàрги мн. Клещи с дълги остри върхове.
гàсленик м. Газениче. Ос.
геч къйнàк съч. Припой с повече цинк.
гирдàнъ м. Част, която съединява острие и чук на брадва или мотика; вж. 18. Ор, П.
гирỳк, гирю̀к м. Мях за раздухване на огъня

в огнище. Направен от горна и долна дъска, свързани с кожа; вж. дуа̀лу, дува̀лу, мях, 15, 16, 17, 18.
глъвъ̀ ж. А. Ключалка на окови (вж. букъ̀й). Б. Част на инструмент, където е пробита дупка за дръжка; вж. 12, 21, 32. Бл, Ор, П, Шп.
го̀рнъ щѐкъ съч. Чук с дървена дръжка и улей за заобляне нагорещено желязо върху матрица (вж. до̀лнъ щѐкъ).
гра̀пъ ж. Уред с железни шипове за разрохкване пръстта на изорана нива.
гра̀шкъ ж. Шупла в метално изделие. Ос.
гръфтỳнь м. Стоманена пръчка със сечение един на един см, която се заварява към острие на сърп или нож и след това се изчуква. В миналото внасяна от Англия през Турция. Ор, П.
гỳщяр м. А. Каминен прибор със зооморфни елементи, върху който се нареждат дърва за улесняване на горенето (вж. за̀клът, змей, ко̀нчи, мѐчкъ). Б. Дюлгерски отвес с пирамидална форма и осем ръба; вж. 29.
гъсѐ ср. Газеничe. ГЖ.
дво̀ен мях съч. Два мяха един над друг с обща духаща тръба.
джила̀стря, джила̀стя гл. Духам с циганско духало; вж. чила̀стря, 17.
дзѝу межд. Звукоподражание при закаляване на железен предмет.
дзъмба̀ч м. Клещи с приспособление за закрепване на различни профили замби (вж. дзъмбъ̀).
дзъмбо̀соъм гл. Обработвам със замба.
дзъмбъ̀ ж.; вж. 7, 9, 15, 17, 18.
дзъмбълъ̀к м. Комплект от замби.
дила̀ф, дила̀вът м. Метални щипци за огън. — *Що̀м ѝмъ дила̀ф, цѝгънинът ни сѝ гурѝ ръцѐти.*
до̀лнъ щѐкъ съч. Стоманено парче с улей за заобляне на нагорещено желязо (вж. го̀рнъ щѐкъ). Д.
дуа̀лу, дува̀лу ср.; вж. гирỳк, мях, 15, 16, 17, 18.
дула̀п м. А. Надупчен тенекиен цилиндър с вратичка за пукане на пуканки и печене на кафе. Б. Месингова машинка за ръчно мелене на кафе; вж. 1, 3, 6, 21, 29.
душнѝкь м. Отвор в готварска печка; вж. 1.
зайц м. Клапа от заешка кожа между долната и средната част на ковашки мях; вж. 15, 17, 18.
за̀клът м.; вж. гỳщяр, змей, ко̀нчи, мѐчкъ. ГЖ.
за̀лиф, за̀ливът м. Запояване с калай.
зѝмну угнѝву съч. Огниво с отвори за мушкане на пръстите, които позволяват здраво захващане при студено време (вж. лятну угнѝву, угнѝву, чъкма̀к).
змей м.; вж. гỳщяр, за̀клът, ко̀нчи, мѐчкъ.
зъба̀к м. Зъбно колело.
зъба̀лу, зъбѝлу ср. Пила за точене на сърпове. Вм, Нс, Ос.
зъва̀ркъ ж. Свързване чрез запояване на метални парчета; вж. 15, 17, 18.

зълѝвъм гл. Запоявам, заварявам; вж. 15, 17, 18.
зънѝтям гл. Съединявам две метални парчета с нит; вж. 15, 17, 18.
зъо̀чънь прил. Коса, затъпена при неправилно точене. — *Зъо̀чънъ ти кусъ̀тъ, ка̀к щъ кусѝш тъ̀й?*
ив м. Ръб на наковалня.
искѝя ж. Отпадъчни маломерни парчета метал. — *Ъкỳ ни нъмѐрим мътириа̀л, шъ събирѐм искѝя, ъмъ̀ ра̀бутътъ шъ съ свъ̀рши.* Т, Шп.
истѐглям гл. Разплесквам с чук метално парче.
ишлѝкь м. Ковашка работилница; вж. 9.
йорс м. А. Двурога ковашка наковалня (вж. нъко̀вънъ, нъко̀ънъ). Б. Наковалня за клепане на коса; вж. 11.
йорч м. Двурога ковашка наковалня (вж. йорс). Д.
кимю̀р м. Дървени въглища за ковашко огнище. — *На̀й-ỳбъф кимю̀р съ пра̀й ут кура̀ви дървà: слѝвъ, гло̀к, лискъ̀*; вж. 15, 16, 17, 18.
кинджа̀л м. Нож с две остриета, кама.
кинѝш м.; вж. 2, 29.
кирлѝкь м. Кована желязна кука (или издялана от твърдо дърво), която се набива в единия край на овчарска тояга; вж. 2 — гѐгъ.
кирпидѐнь м.; вж. 12, 15, 16, 17, 18.
кискѝя ж. Секач, чук за правене на железни клинци; вж. купизѐ, 16.
китю̀к м. Дървен пън, на който се поставя наковалня; вж. 2, 9, 15, 16, 17, 18.
кѝяк м. Топка на кантар; вж. 23.
клѐпя гл. Изчуквам, разплесквам метално парче, нагрято или студено. — *Уста̀ам ти мутѝкити ъ ги клѐпиш, чи съ иссъ̀били.*
клин м. Острие на кована сабя. Бл, Ор, П; вж. 2, 22, 23, 25, 27.
клищѝ мн. Приспособление за хващане на дребни железни предмети. Според предназначението си биват: прави, криви, кухи, зъбати; вж. 15, 16, 17, 18.
клуп м. Глава (чук) на мотика. Нс.
ключ м. Ковано или лято приспособление за затваряне и отваряне на врата.
кля̀фкъ ж. Примитивна желязна или дървена ключалка на порта; вж. 2.
ко̀вън ж. Коване, изчукване.
ко̀нчи ср.; вж. гỳщяр, за̀клът, змей, мѐчкъ.
ко̀сяр м. Сърповиден нож с брадвичка от външната страна, който се използва от лозари (вж. ризѝлу).
ко̀ткъ ж. А. Приспособление с железни шипове, което се завързва за обувка при ходене по хлъзгав път. Б. Кована желязна кука с остър връх за катерене по дървени стълбове.
кра̀чну тучѝлу съч. Ковашко точило, което се задвижва с крак (вж. во̀дну тучѝлу).
кривѝцъ ж.; вж. бра̀двъ кривѝцъ, 2, 4, 15.
кува̀ч ливича̀р съч. Ковач, който кове с лявата си ръка. — *Ба̀й Ка̀лю Ка̀лчуф бѐши кува̀ч ливича̀р и зътỳй умрѐ ут сърцѐ — ливъ̀тъ му сръ̀нъ съ бѐ присѝлилъ.* Тр.
кува̀шки пиро̀нь съч. Ръчно кован гвоздей;

вж. мъртàшки пирòнь, цѝгънски пирòнь, 29.
кувàшки тувàл съч. Отпадъци, получени при топла обработка на желязо; вж. сỳмпъръ, 1.
кувàшку курѝту съч. Дървено или каменно корито с вода до огнището за изстудяване или закаляване на обработвания предмет; вж. 15.
кувàшкъ зъвàркъ съч. Заварка, направена с помощта на натриев тетраборат (вж. бурàкс).
кувѣ гл. А. Удрям с чук горещо или студено парче метал, за да му придам определена форма. Б. Забивам гвоздей. В. Подковавам добиче — говедо, кон, магаре или катър; вж. 1, 16.
кузнѝчкъ ж. Комин на ковашка работилница. Бл, Ор, П.
куйя ж. Струпана купчина от хоризонтално наредени върху възглàвницъ (вж.) дърва, дълги до два м, покрити с шума или пръст. След изгарянето дървата се превръщат във въглища.
кулѣз м. Инструмент за правене резба на гайки. Ос.
кундỳркъ ж. Късо сгъваемо ножче с дъговидна костена дръжка, която прилича на обувка; вж. кỳндури, 11.
кунѐц м. Тънка нишка, която остава на острието при заточване на железни инструменти. Премахва се, като инструментът се заглажда на въртящата се дървена ос на точило или на билгия.
купàч м. Търнокоп, кирка; вж. 2, 6.
купизѐ ср.; вж. кискѝя, 16. Кл, Ор, П.
курàк м. Малка наковалня. Нс.
курàч м. Малък чук с надупчена чукаща и разцепена остра част за коване и вадене на гвоздеи или клинци; вж. 16.
курбàбъджàк м. Огниво с форма на жабешки крак (вж. угнѝву с идѝн угѣнь).
кустỳрь ж. Джобно сгъваемо ножче с кокалена дръжка.
кусѣ ж. Кован инструмент за косене на трева; вж. 9, 21.
кỳхи клищѝ съч. Инструмент с елипсовидна челюст, който се използува при нагряване, изчукване и закаляване на метални предмети; вж. 17.
кървъмѣ ж. Косер, сърп с гладко, неназъбено острие.
късмѣ ж.; вж. бел, лизгàрь.
кълнàк м. Сплав на прах от мед, цинк и калай — твърд припой, получен при топене и бъркане на мед, цинк и калай; вж. 17.
кълнàк зъвàркъ съч. Ковашка или медникарска заварка, направена с кълнàк (вж.), боракс и борна киселина; вж. 17.
кълѐм кимюр съч. Дървени въглища, горени от тънки дъбови клони; вж. 17.
кълистѐркъ ж. Малко мотиче с тясно дълго острие за окопаване между стъбла на зеленчуци (вж. кълистѝрь).
кълистѝрь м.; вж. кълистѐркъ.
кълѐнъ стòмунъ, кълѐнъ стòмънъ съч. Закалена стомана, след като от нея е изработен определен предмет (вж. утвърнътъ стòмънъ).
кълѝлкъ ж. Закаляване. — *Тòъ нòш са а счỳпял, зъщòту си му нъпрàал лютъ кълѝлкъ.*
кълѣчкъ ж. Кована сабя. — *Гулям мàйстур нъ кълѣчки бѝл Кòлю Мътèюв ут Нòву сèлу.*
кълѝам гл. Закалявам ковашко изделие.
кълѣ ж. Двуостър нож; вж. 28, 29.
кълъчàрски чук, кълъчèрски чук съч. Голям железен чук с дебела дървена дръжка, който се използува за коване на воденични камъни; вж. бучàрдъ, 28.
кънтàрь м. А. Ковано приспособление с метална топка, наречена кияк (вж.), за измерване на тежести. Б. Мярка за стока с тегло четиридесет и четири оки.
кънтърджѝя м. Майстор, който прави кантари.
кълѝйничи ср. Къс стоманен нож в дървена ножница, стегната с черешовина.
кълѝя ж. Дървена, кожена или метална ножница на различни видове хладно оръжие; вж. 29.
кърнàшки нош съч. Голям стоманен нож с дебело и широко острие, дълго до четиридесет см, който се употребява за кастрене, кърнене на шума от дървета. Бл, БО, Ор, П, Т, Тр, Чф, Шп.
къситкàр м. Куфар със секретен ковашки катинар. Дд.
кълфèс, кълфèзът м. Приспособление от железни или дървени пръчки, което се прикрепва към коса, за косене на жито или овес.
кюмб м., **кюмбѐ** ср. Цилиндрична тенекиена печка за дърва; вж. цѝгънскъ любòф.
кюнк м. А. Тенекиена тръба за печка, кюнец. Б. Точена глинена тръба.
кюфтѝя ж. Глава на брадва и мотика (вж. ушò). Бл, Ор, П.
лизгàрь м.; вж. бел, късмѣ.
лòйник, лòяник м. Светилник, който се състои от кована паничка за лой и дръжка за окачване.
лом м. Железен лост за вадене на камъни; вж. 2, 28.
лòпкъ ж. Хлопка, звънец за добитък. — *Вързжѝ му лòпкъ дъ гу чуйш дѐ òди.*
лòчник м. Корито с вода за закалка на железни инструменти. Вм.
лятну угнѝву съч. Огниво с един огън (вж.), което се хваща с два пръста и се ползува в топло време (вж. зѝмну угнѝву, угнѝву, чъкмàк).
мàтур м. Чук, равен от двете страни; вж. мàтуръ, 28. Бл, Ор, П.
мѐнгими ср.; вж. 6, 10, 15, 17, 18, 19.
мѐчкъ ж.; вж. гỳщяр, зàклът, змей, кòнчи, 2.
муджѣ ж. Ситна пепел от кюмюр. — *Нъцàпъх сѣ с муджѣ*; вж. 15.
мýткàп м.; вж. мъткàп, 6, 15, 18.
мъджàркъ ж. Тясна мотика с трапецовидно острие. Бл, Ор, П, Т, Тр.
мъкàс, мъкàзът м. Ножици; вж. 21, 29.

мъкъсчѝя м. Майстор, който прави ножици.
мънàрчи ср. Малка брадва. Т, Чф, Шп.
мънджълък м. Дълг железен лост или здрава дървена греда за повдигане на тежки предмети; вж. с р и л ѣ, 29.
мъртàшки пирòнь съч.; вж. к у в à ш к и п и р ò н ь, ц ѝ г ъ н с к и п и р ò н ь, 29.
мъткàп м.; вж. м у т к à п, 6, 15, 18.
мъхмỳс, мъхмỳзът м. Шпора. — *Смъхмỳзи кòнят дъ върви пò-бърджи.*
мъшъллък м. А. Железен прът със сечение два на половин см за правене на маши, дилафи. Б. Връзка от двадесет-тридесет железни пръчки по един м, която тежи около петдесет кг (един кантар); вж. 15. Ор, П.
мях, миът м.; вж. г и р ю к, д у а̀ л у, 15, 16, 17, 18.
нит м. Къс гвоздей с плоска или изпъкнала глава, който се вкарва в пробита дупка и чрез зачукване съединява две метални парчета; вж. 15, 17, 18.
нѝтник м. Инструмент за направа на нитове; вж. 15, 17, 18. Нс.
нòйщъ ж. Ножица.
нòшчи кръвнѝчи съч. Нож за клане.
нужòфкъ ж. А. Плосък назъбен стоманен лист за рязане на метални парчета. 2. Изострена пила за правене зъби на сърпове и за заточването им; вж. 15.
нъджàк м. Голяма брадва. Т.
нъкòвънъ, нъкòънъ (само в ГЖ — **нъкòвинъ**) ж. А. Наковалня, плоска желязна подложка с поставка, върху която се кове метално изделие. Състои се от две главни части: **мъшки рок** — обл с квадратна дупка; **жèнски рòк** — четвъртит с обла дупка. В дупките се поставят секачи. Б. Малка ковашка наковалня за клепане на коса; вж. й о р с, 15, 16, 17, 18.
нъллък м. Стоманен прът със сечение три на един см, който се използува за направа на ножове и други сечива; вж. 15. Бл, Ор, П, Тр, ЧО.
нърѝя ж. Железен чук с правоъгълна форма за изтегляне на ковашки изделия; вж. 15, 17. Бл, Ор, П.
òблъ угрѝпкъ съч. Железен инструмент, върху който се изчукват обли профили от тенекия; вж. у г р ѝ п к ъ. Ос.
пàляжник м. Част от рало, плоско желязно парче с триъгълна или лопатовидна форма, което подкопава и повдига изораната пръст, лемеж.
пèру ср. Прикрепена с болтове сменяща се режеща част на плуг; вж. 6.
пирдè ср. Режещ ръб на бургия.
пирѝнч м. Месинг, смес от мед и цинк. — *Чѝсту злàту — дрът пирѝнч.*
пирустѝя ж. Желязна трикрака или четирикрака поставка за съдове на огнище (вж. с ъ д ж à к).
пирчимя̀ам гл. Подгъвам с чук гвоздей, показал се от другата страна на дървото, което се заковава. — *Я̀ тѝъ пирдни ги пирчимѝ ỳбуу, дъ нѝ си удирѐ ня̀куй ръцèти*; вж. 15, 29.
плинàф прил.; вж. 2, 15, 16.
плинъ̀ ж.; вж. 2, 15, 16.
плуàф, плуàву прил.; вж. 2, 15, 16.
прàнгъ ж. Верига, окова.
привѝвъм гл. Усуквам нагорещено желязо; вж. 15.
привѝтъ вирѝгъ съч. Верига за огнище, на която халките и куките са превити, усукани.
примòкрян кимю̀р съч. Овлажнени дървени въглища. Ор, П, Т.
прòбиф м. Конусовидно стоманено острие за пробиване и разширяване на дупки в метал; вж. п р у б ò й, 15, 16, 17, 18.
прубòй м.; вж. п р ò б и ф.
прусинàк м. Мек трошлив камък, счукан пясъчник, който се използува при заваряване на железни и стоманени изделия; вж. б у р à к с, 15, 28.
пукàлкъ ж. Цилиндричен, надупчен, затворен от всички страни, тенекиен съд с вратичка за печене на кафе или пуканки; вж. п у к à л у. Бл, Ор, П, Т, Тр.
пукàлу ср.; вж. п у к à л к ъ, 19.
пълàндзъ ж. Теглилка с две блюда.
пъндèрь м. Тенекиен фенер, който се носи пред мъртвец. Ос.
ризè ср. Кована желязна заключалка; вж. р ѝ з ъ.
ризѝлу ср.; вж. к ò с я р.
рѝзъ ж.; вж. р и з è.
рок, ругъ̀т м. Конусовиден издатък на наковалня. — *Тỳй сън гу исчỳкъл нъ ругъ̀т нъ нъкувàлнятъ.*
руфèт кувàшки съч. Еснафска организация на ковачите от 1812 г. в Троян, а от 1817 г. в Ново село (Троянски поменик, с. 13, 27).
ръжèн м. Ковано желязно приспособление за изгребване на пепел от камина или печка.
ръзвèждъм кусъ̀ съч. Разтварям чрез нагряване и очукване свита коса. — *Дàй си кусъ̀тъ нъ кувàч да ъ ръзвидè, чи ъ свѝтъ.*
ръсклèпоъм гл. Разплесквам с чук метално парче; вж. 15.
ръспѝтям гл. Силно разплесквам метал чрез чукане; вж. 15.
сач м.; вж. в р ѣ ш н и к, 1.
свѝнскъ упàшкъ съч. Задна част на инструмент, насечена косо на горещо, върху която се набива дръжка.
свредял м.; вж. 2, 15, 29.
сèкнъ угънь съч. Получавам огън с кремък и огниво.
сикàч м. А. Чук с изострен долен край за сечене на плоски или обли железни пръчки. Б. Стоманено парче със закалена режеща част за сечене на метал чрез удряне с чук. В. Профилирано закалено стоманено острие, което се поставя в дупка на наковалня, за сечене на метал; вж. 15, 16, 17, 18.
синджѝрь м. Верига от ковани железни халки; вж. к у л à т я н с и н д ж ѝ р ь, 15.
сòйкъ ж. Късо сгъваемо джобно ножче с дъговидна костена дръжка; вж. с у я̀.
срилѣ ж.; вж. м ъ н д ж ъ л ѣ к, 29. Бл, Ор, П.
стòмунъ, стòмънъ ж. Стомана.
стумънѝт прил. Направен от стомана.

стуѝлу ср. А. Рамка, върху която е поставено духало. Б. Тояга, с която се повдига горната част на духало, когато не работи, за да не се смачка кожата; вж. 15, 16, 17, 18.
стъргàлу ср. Желязна стъргалка за обувки; вж. 2.
стя̀гъ ж.; вж. 6, 15, 17.
сух кимю̀р съч. Сухи дървени въглища, за които майсторите казват: — *Кътỳ гу ръзрòвиш, сỳх кимю̀р дзвънтѝ.*
суя̀ ж.; вж. с ò й к ъ.
съджàк м.; вж. п и р у с т ѝ я, 1.
сюнгѝя ж. Кована коса. Нс.
сърък м. Дълго плоско желязо за затваряне на кепенци.
тизгя̀ф, тизгя̀х м.; вж. 6, 15, 16, 17, 18.
тиникиджѝя м. Майстор, който изработва тенекиени изделия.
тислъ̀ ж.; вж. 2, 4, 5, 6.
трỳпицъ ж. Железен плуг. Д.
тукмàк м. Малко чукче; вж. 15, 17.
туч м. Излят метал, чугун или бронз.
тучѝлу ср. Задвижвано с вода, крак или ръка приспособление с коларско колело за маховик и каменно колело за точене на брадви, ножове и др.; вж. в ò д н у т у ч ѝ л у, к р à ч н у т у ч ѝ л у, 15. — *Нàй-ỳбъвити тучѝлъ иднò врèми ги прàвяа ф Лèсидрян.*
тỳчън прил. Направен от туч. — *Тижѝ кътỳ тỳчънъ пèчкъ.*
туя̀гъ ж. Дръжка на духало, която се дърпа с ръка; вж. 2, 5, 15, 16, 17, 18.
угнѝву, угнѝлу ср. Ковано закалено стоманено парче, с което се удря кремък, за да пусне искра, която подпалва прахан; вж. з ѝ м н у у г н ѝ в у, л я̀ т н у у г н ѝ в у, ч ъ к м à к, 19.
угнѝву с два угъ̀ня съч. Огниво с две ударни плоскости.
угнѝву с идѝн угъ̀нь съч. Огниво с една ударна плоскост; вж. к у р б à б ъ д ж à к.
угрѝпкъ ж. Приспособление с дръжка и триъгълна работна част, която се използува за изстъргване на тесто от нощви; вж. 6.
угъ̀нь м. Огнище до ковашки мях. — *Нъдỳй мѝът, дъ съ ръспàли угъ̀нят*; вж. 15, 16, 17, 18, 19.
уджàк м.; вж. у г ъ̀ н ь, 3, 15, 16, 17, 18.
усринè ср. Острие на нож.
утвърнъ̀тъ стòмънъ съч. Стомана, нагрята и оставена сама да изстине за по-лесно обработване (вж. к ъ л è н ъ с т ò м ъ н ъ).
ỳшник м. Клин, който се набива в ушите (вж. у ш ò) на брадви.
ушò, уò ср.; вж. к ю ф т ѝ я, 1, 2, 17.
ушъклѝя м. Нож с разширени чирени на дръжката.
цвъ̀ркъм гл. Правя лека заварка; вж. 15, 16, 17, 18.
цѝгънски вѝглищъ съч. Въглища от сливови дърва, използувани от циганите ковачи — бързо гаснат и не стават на пепел; вж. 17.
цѝгънски пирòнь съч.; вж. к у в à ш к и п и р ò н ь, м ъ р т à ш к и п и р ò н ь, 29.
цѝгънскъ бургѝя съч. Тройка ковани малки свредли, захванати от единия край в общо тяло, с различен диаметър — голям, среден, малък; вж. 15.
цѝгънскъ зъвàркъ съч. Заваряване на силно нагорещени железни парчета с чукане без помощта на боракс; вж. 15.
цѝгънскъ любòф съч. Цилиндрична тенекиена печка за дърва, наричана така на шега поради бързото ѝ запалване и изстиване; вж. к ю м б, к ю м б è.
чàплъ, чàпля ж. Част от ковашко точило, педал, който се натиска и задвижва с крак; вж. 3, 15. Бл, Ор, П.
чилàстря гл.; вж. д ж и л à с т р я, 17.
чилѝк м. Стоманена пръчка с квадратно сечение два на два см за правене на брадви. — *Здрàф кътỳ чилѝк.*
чилѝчън прил. Стоманен.
чимбèрь м.; вж. ч и м б и р л ѝ к ь, 4, 15.
чимбирлѝкь м.; вж. ч и м б è р ь, 4, 15.
чингилàци мн. Клещи с форма на кирпидèнь (вж.) за хващане уши на брадви и мотики при тяхното изработване. Шп.
чирислò, чуруслò ср. Плоско желязо, разплескано като острие от едната страна. Използува се при оране за разрязване на пръстта, за чукане на боб и други варива в дървена или желязна чутура.
чѝрян м. Дървено, кокалено или рогово парче, което е заковано към дръжката на ножа.
чук м. А. Т-образен железен уред с дървена дръжка за чукане или коване. Б. Глава на брадва, мотика, тесла (вж. г л ъ в ъ̀).
чукàч м. Момче, което помага на ковач; вж. 15.
чучỳр м. Метален отвор на мях, който влиза в огнището; вж. ч у ш м ъ̀, 15.
чушмъ̀ ж.; вж. ч у ч ỳ р.
чъзѝя ж. Стоманена пръчка с назъбен край за правене длабове на ножове; вж. 2, 11.
чъкмàк м.; вж. у г н ѝ в у, 19.
шурнàр м. Чучурка на чешма. — *Прит къ̀щътъ му ѝмъ чушмъ̀ с двà шурнàръ.* Ос.
шъỳль ж. Дюлгерски отвес с конусовидна форма. — *Àй дъ пỳсним шъỳлъть, чи шъ искри вѝм стѝнъть*; вж. 29. Бл, Ор, П.
ъ̀йвъ ж. Поялник, медно чукче с дълга желязна дръжка за запояване с калай или композиция (смес от калай и олово); вж. 17, 18.
ълкълъ̀к м. Метален прът със сечение три на половин см за правене на халки; вж. 15. Бл, Ор, П.
я̀нгизлийкъ ж. Меден звънец за овца (вж. л ò п к ъ). Дд.

Фразеология, свързана с ковачеството:

Бя̀лнъл съ кътỳ нъ кимюрджѝя зàдникът. — За мръсен, неизмит човек. Бл, Ор, П, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Дудè ѝмъ клищѝ, цѝгънинът ни сѝ гурѝ ръцèти. — Умение да се използуват спомагателни средства при работа.
Дудè нѝ съ мàани кунèцът, брàзвът ни мòй дъ уткъ̀сни. — След източване брадвата трябва да се заглади. Тр.
Жилѝзуту съ кувè, дудè ъ гурèщу. — Всяка

работа трябва да се върши навреме.
Зъбѝ гу кътỳ кувàн пирòнь в гнѝлъ крỳшъ (ф приснò сѝряни, сивлѝюфскъ тѝквъ, угнѝлъ мỳшмулъ). — Свърши работата без усилие.
Зъ къф ми й кѝяк? — Не ми трябва за нищо.
Ѝскри искàчът ис кузнѝчкъ. — Наричане при ладуване за ковач. Бл, Ор, П.
И ут крѝф уджàк пpàф пỳшък излѝзъ. — И с неугледно на пръв поглед приспособление може да се направи нещо хубаво. Тр.
Кугà кувàч стънъ, кугà си зàдникът учѐрни. — За майстор, който се хвали, че бързо е научил занаята.
Кътỳ свърши кусѝдбътъ, трябоъ дъ съ нъкувѐ кусътъ, чи дъ ни òди пу нѐя дявулът дỳ дрỳгътъ гудѝнъ. — Като се свърши някаква работа, инструментът трябва да се почисти и приготви, че пак ще потрябва. Бл, Ор, П.
Нъкѝчъл съ кътỳ бургъджѝя. — Човек, който допълва облеклото си с излишни дрънкулки. Тр.
Нъ кю̀ниц дъ плю̀й, дỳпкъ шъ стàни. — За зла жена.
Пирòнь ни мòйш му зъбѝ удзàт. — Стиснат, свидлив, скъперник. Тр.
Плỳвъ кътỳ чирислò пу дъ̀нуту. — Неспособен, некадърен човек. Бл, Ор, П, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Сврѐдялът му пу мнòгу зъфàщъ. — Човек, който започва работа не според възможностите си. Тр.
С иднò ỳдряни пирòнь нѝ съ зъбѝвъ. — С малко усилия работа не се свършва. БО.
Синджѝр мàркъ. — Завързана, заплетена работа.
Сичѐ му пѝпкътъ кътỳ ълвъджѝйскъ тислъ̀. — Умен, съобразителен, схватлив човек. Бл, В, ГЖ, Д, Ор, П, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Спỳкън дзвънѐц ни дзъркъ. — Лошо направена стока. Тр.
Срищỳ ръжѐн нѝ съ рѝтъ. — Безполезна съпротива.
С чỳжди пръ̀сти гурѐщу жилязу пѝпъ. — Човек, който използува другите за по-тежка, неприятна работа. Тр.
Тỳряа му букъ̀йти. — Оженен вече буен ерген. Тр.
Убѝръй си пилѝти (чукълàтъ). — Отивай си, измитай се. Т.
Удàри му бълтѝятъ. — Порази го, съсипа го.
Уд дрът цѝгънин кувàч ни стàа. — Всяка работа трябва да се започва навреме. Бл, В, Д, П, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Уд иглъ̀ чуруслò прàй. — Човек, който преувеличава нещата.
Ут путкòвъ сàбя ни стàвъ. — От лош материал не може да се направи хубаво изделие. Ск.
Утскòчъл и гъзът кътỳ нъ тислъ̀ чукът. — Наперена, гиздава жена. Бл, Ор, П, Тр, ЧО.
Ут тучѝлту мѐт искàроъ. — За добър, трудолюбив майстор.

Фирми на ковашки работилници:

Ковашка работилница **ПРЯСНА КАЛИЛКА** на Минко Белевски, Шипково, работи и сега.
Ковачница **РЯЗЪ** на Стою Панков, Троян, 20-те години.
Железария и варене на домашен сапун по споразумение на Цочо Топалов, Троян, 20-те години.
Тенекеджийница **СТАБИЛНОСТЪ** на Иван Малчевски, Острец, 30-те години.
Тенекеджийница **ТИШИНА** на братя Самичкови, Троян.

Фамилии, свързани с ковачеството:

Бургаджиеви — Дб; **Демирови** — Дб, Тр; **Кантарджиеви** — Тр; **Кантарови** — Нс, Ор, Ос; **Ковачеви** — Бл, БО, Бр, В, Вр, Дб, Дд, Лш, Нс, Ор, П, Тр, ЧО, Шп; **Ковашки** — Бл, БО, Ос, Тр; **Пиронкови** — Кл, Тр; **Прангови** — Нс.

Прякори, свързани с ковачеството:

Димѝтър Брỳсътъ — Тр; **Дòчу Жилязуту** — Тр; **Иван Мàтурът** — Ор; **Иван Тиникѝятъ** — Тр; **Иван Чирислòту** — Ор; **Кàлчу Фунѝйкътъ** — **Кля̀фкътъ** — Дб; **Кòлю Пирòнят** — Тр; **Мѝлю Кю̀нкът** — Тр; **Мѝнку Мъджàркътъ** — Тр; **Нàйден Жиля̀зуту** — ТрДт; **Пѐнъ Кля̀фкътъ** — Тр; **Пѐтку Угъ̀нят** — Тр; **Сътъ̀рити** — Лш; **Тòтю Кувàчът** — Т.

Топоними, свързани с ковачеството:

Брусът — ЧО, стръмен склон, ЮИ 14.
Гулямъ Жиля̀знъ — село, разположено в склоновете на Васильовска планина, СЗ, 30 км от Троян. По-стари имена: **Жилизỳн, Жиля̀звяни, Жиля̀зувини.**
Жилѐзният мос — Дд, мост на р. Суха с железни релси в основите, З 2.
Жилизàтъ — ТрДт, овощна градина, СИ 1.
Жиля̀зувинскуту — Т, пасище, СЗ 7.
Жиля̀зкувицъ — ТрГт, ниви, ЮИ 0,6.
Кимюрлỳкът — Бр, падина с гора, място, където са горени въглища, ЮЗ 3.
Кимю̀рът — 1. Б, ливади и гори, ЮИ 2,5; 2. В, пасище, СЗ 2,6; 3. Нс, гора и ниви, СЗ 4.
Кувàчити — 1. Гм, малка махала, ЮИ 0,2; 2. Ос, колиби, ЮЗ 2.
Кувàчоъ пуля̀нъ — Д, ливади, ЮИ 0,7.
Кувàчоъ ỳрвъ — П, гора, Ю 4.
Кувàчувиц — 1. Дд, падина с чешма, С 1,5; 2. Т, хълм, З 0,3; 3. Шп, махала, Ю 0,2.
Кувàчууту — 1. Б, овощна градина, ЮЗ 1; 2. Нс, пасище и гори на Черни връх; 3. ТрКл, пасище, ЮИ 2; 4. Шп, ливади, Ю 2,6.
Кувàчууту вирчѐ — Ск, вир на р. Видима, З 0,5.
Кувàчуф вир — Тр, вир на р. Осъм, С 4.
Кувàчуф трап — ЧО, ливади, И 5.
Кувàчуфци — Зр, градина, ЮЗ 4,4.
Кувàшки трап — Бл, овощни градини и ливади, Ю 1.
Кувàшкити дъ̀ймѝ — Вр, овчарски колиби, СЗ 4,5.
Кувàшкити ливàди — Дб, ливади, СИ 3.

Кувàшкуту — 1. Бл, останки от постройки на стар ковашки род; 2. Вр, гора, СЗ 4,5; 3. Нс, ливади, ЮИ 3; 4. Ос, ливади, ЮИ 4; 5. Т, ливади, З 4; 6. ТрЛ, гора, И 1.
Кувàшкът вудинѝцъ — Бл, воденица на р. Осъм, З 3.
Кувàшкът мъл̀ъ — 1. Бл, махала, ЮИ 1; 2. ТрБ, махала, ЮЗ 0,1.
Куѝйти — 1. В, ливада, З 1; 2. Зр, гора, ЮЗ 5; 3. Ос, място, където са горени въглища, Ю 5.
Куѝятъ — 1. Ор, ливада, СИ 4; 2. ЧО, нива, Ю 5,5.
Кънѝятъ — Бр, ниви, СЗ 2. От тур. **канѝя** — ножница.
Лиѝркътъ — Вд, ливада, Ю 2.
Лиѝрницътъ — ГЖ, изкуствено изсечена в скалите на местността „Петър" бъчевидна яма. Наблизо има следи от старо селище, намират се монети, хромели. Предполага се, че е пещ за леене на желязо от руда.
Лиѝрнътъ — В, гори, СИ 2.
Рỳдюйцъ — ГЖ, ливади, С 2. Вероятно от **рỳда**.
Рỳпиц — 1. ГЖ, извор на връх Васильов, Ю 12; 2. Шп, каменлив склон с дупки, З 5. Вероятно от **рỳпи** — ями за открито копаене на желязна руда.
Сътърскуту — Лш, изсечена гора, ЮЗ 1,5.
Турлỳкът — 1. В, гори, където са горени въглища, Ю 0,5; 2. Ос, овощна градина, Ю 4.
Тучѝлту — Нс, кариера за точила, брусове, СИ 3.
Уджàкът — ТрВ, пасище, С 0,2.
Чилѝкят — ТрДт, ниви, И 0,3.
Ълимàнкъ — Дд, поляна, И 0,7. Вероятно от **ълимàнин** — саксонски рудар; и други данни от Средновековието подсказват за пребиваването на алемани в Троянския край.
Ълимàнскуту — 1. Бр, гори, ЮЗ 5; 2. Т, височина с ниви, СЗ 7.
Ълъмàнкъ — Тр, дол, десен приток на р. Осъм, 3.

15. КОЛАРО-ЖЕЛЕЗАРСТВО

билгѝя ж.; вж. 2, 5, 6, 11, 12, 14, 16, 17, 18.
бил̀ъ клèчкъ съч. Болт, който притяга шина към наплат и скрива главата си в дупка с коничен наклон (вж. ч ъ р н ъ к л è ч к ъ). Т.
блях, блиѝйът м. Желязно парче, прикрепено от долната страна на коларска ос, за да я предпазва от триене. — *Ут тỳй нѝщу и блях ни стàа. — Блиѝйът съ истъркъл.*
бòен чук съч.; вж. 14.
бòрмъшѝнъ ж.; вж. 6, 14.
брàдвъ кривѝцъ съч.; вж. 2, 4, 14.
брѝчкъ ж. Двуколка, теглена от един кон; вж. 31.
брусòфкъ ж.; вж. 14.
букъѝ мн.; вж. 14.
бурàкс м.; вж. 14.
бургѝя ж.; вж. 14, 28.
бурувàн м. П-образна скоба от шина, която обхваща оста и подложката върху нея (вж. г ъ р д ѝ). Бл, Ор, П, Тр.
буръмѝ ж. Гайка.
бусѝ кулà съч. Кола, чиито колелета са без шини (характерно за предосвобожденския период).
бусò кулилò съч. Колело без желязна шина.
бỳтчътъ мн. Две плоски дървени парчета, които излизат от предницата на колата, за да направят връзка със стърчишката.
бълтàч м.; вж. 14.
вàденки мн.; вж. 5.
вàзътъ с букèтът съч. Характерен декоративен мотив, изписван по дъна на каруци. БО, Тр.
видрѝцъ ж. Желязна халка, която стяга дървена коларска ос.
винтувàлнъ дъскѝ съч. Приспособление за направа на външна резба (вж. у б д è).
вòлски шѝни съч. Шини за колелета на волска кола.
гилбирѝя ж. Жеязна кука с дървена дръжка за опъване на шина при набиване на колело. Тр.
гирỳк м.; А. вж. 14, 16, 17, 18. Б. Кожено или брезентово покривало на файтон.
глъвѝнъ ж.; вж. 5.
грàби гл. За колело: изтърква, изяжда шината поради това, че е отворено (повито) навън.
грѝвнъ ж. Железен обръч на главина на колело; вж. 18.
гъдѝлкъ ж. Метална част на преден стол (вж.) на кола, която се трие при завой от стърчишката; вж. 2. Т.
гърдѝ мн. Дървена или желязна подложка върху ос под стола на кола или каруца; вж. 2.
дзил м. Стоманен диск, който се нанизва на каруцарска ос, за да звъни. — *Иднò врèми пу дзѝлът съ пузнàаши кòй мàйстур е пръвѝл кърỳцътъ.* БО.
дзъмбѝ ж.; вж. 7, 9, 14, 17, 18.
дингѝлъ м. Квадратно желязо, дълго около метър и половина, от което се прави каруцарска ос (вж. ч ỳ к ъ н ъ о с).
дуàлу ср.; вж. 14, 16, 17, 18.
жàбицъ ж. Желязно парче, което съединява предна част на кола със стърчишка (вж. ж à б н и ц ъ, ж à б ъ, ж à п к ъ).
жàбницъ ж.; вж. ж à б и ц ъ, 2. Бл, Ор, П, Тр.
жàбъ, жàпкъ ж.; вж. ж à б и ц ъ, 2.
живòриц, жъвòриц м. Кръгла желязна клечка, която свързва процепа на колата с хомота (вж. п р ò ц я п, у м ò т ъ).
жилèзни лисѝци съч. Укрепващи обли железа, които вървят успоредно на дървени части, свързващи задната част на каруцата със стърчишката (вж. л и с ѝ ц и).
жъгъл, жигъл м. Дървена или желязна пръч-

ка, която съединява долната и горната част на хомота. — *Нàй-ỳбъви жъглѝ стàат ут сỳх дрян.*
зàдни култỳци съч. Опори за задно дъно на кола (вж. к у л т ỳ к).
зàдницъ ж. Задна част на кола; вж. д з à д н и ц ъ, з à д н и к, з à д н и ц ъ, 29.
зàдну дъну съч. Подвижен капак, който затваря отзад сандъка на кола или каруца.
зàдну дървò съч. Плоско дървено парче, което ляга върху двете бỳтчътъ (вж.). Върху него при повиване се трие стърчишката на колата.
зàднъ трòмбъ съч. Комплект от части, които образуват задницата на каруца (вж. т р ò м ъ).
зайц м.; вж. 14, 17, 18.
зингѝя ж. Желязна стъпенка от двете страни на сандъка на каруца. — *Дъ идѝм дъ му удàрим пу иднò ут зингѝя.* — Покана за почерпване от крак; вж. 3, 12.
змѝйкъ ж. Декоративен зооморфен елемент, изчукан от обло желязо. Прикрепя се обикновено към задница на каруца.
зъвàркъ ж.; вж. 14, 17, 18.
зълѝвъм гл.; вж. 14, 17, 18.
зънѝтям гл.; вж. 14, 17, 18.
извѝт съндък съч. Каруцарски сандък с извити, дъговидно изрязани странѝци.
кàмък зъ нъбѝвъни нъ шѝни съч. Дебел, кръгъл камък с диаметър около два метра, в средата с винт за притягане на колело, върху което се набива шина.
кимю̀р м.; вж. 14, 16, 17, 18.
кирпидèнь м.; вж. 14, 16, 17, 18.
кисцъ, кихцъ ж.; вж. 12, 14, 16, 17, 18.
китю̀к м.; вж. 2, 14, 16, 17, 18.
клèчкъ ж. Обло желязо със сплескана глава, което свързва чрез стърчишката предница и задница на каруца.
климѝя ж. Дялана дървена част на кола за опора на ритли (вж. с л ъ п è ц). — *Дръш сь, Рàдо, ут рѝтлити, чи фрѐкнаа климѝйти!*
клищѝ мн.; вж. 14, 16, 17, 18.
кривѝцъ ж.; вж. 2, 4, 14.
кръшнѝк м. Свредел за пробиване на дупки в наплати за спици на колело.
кубѝлицъ ж. Дървено приспособление, закачено подвижно на предница на каруца, за което се захващат тегличи на впрегнати коне; вж. п à л к ъ, 2.
кувàшку курѝту съч.; вж. 14.
кулàрски крик съч. Примитивен дървен уред за повдигане ос на кола.
кулàрски струк съч. Примитивно едноосово съоръжение с махово колело, задвижвано с ръка, за струговане на главини.
кулàрскъ лъжѝцъ съч. Бургия за разширяване на отвор в главина на колело, на върха с кука за изваждане на трескитe (вж. л ѝ н г у р). Ор, П, Тр.
кулилò ср. Дървен кръг, получен от сглобяването на шест дъговидни части — наплати.
кулàтян синджѝрь съч. Метална верига за спъване на кола по стръмен път надолу; вж. с и н д ж ѝ р ь, 14.

култỳци мн. Плоски летви, приковани върху задната вътрешна част на странѝците, които образуват улей, по който се спуска дъното на колата.
кунзòлъ ж. Желязна подпорка на климия, която опира в стòла (вж.).
куртълѝя блях съч. У-образно желязно предпазно парче, което обхваща двустранно отгоре и отдолу края на оста. Използува се и при скъсяване на оста (вж. к у р ỳ т а а з ъ, ч и т à л я с б л я х).
курỳ таазъ съч.; вж. к у р т ъ л ѝ я б л я х, ч и т à л я с б л я х.
кỳчкъ ж. А. Желязно парче, което се слага под спънато колело. Б. Дървена върлина с желязно Г-образно парче в края, което се използува при набиване на шина върху колело на камък; вж. л ь ò к ъ, 2, 3, 21.
кълèм м. Уред за направа на резба (вж. м è ч и к). Нс.
кънàтъ ж. Ритла на кола; вж. 6, 29.
кългънгълѐчкъ ж. Стоманено парче за затягане на халки върху главина на колело. Д.
кърцàрскъ буѝ съч. Безирена боя, която каруцарите използуват за боядисване на каруци.
кътълàк м. Шайба, която се набива в края на каруцарска ос, за да задържа пурията (вж. п у р ѝ я).
лѝнгур м.; вж. к у л à р с к ъ л ъ ж ѝ ц ъ.
лисѝци мн. Дъговидни плоски дървени парчета, които свързват задната част на колата със стърчишката (вж. п ò т и к).
льòкъ ж.; вж. к ỳ ч к ъ.
мèнгими ср.; вж. 6, 10, 14, 17, 18, 19.
мèчик м.; вж. к ъ л е м.
муджъ ж.; вж. 14.
мутк̀ап, мътк̀ап м.; вж. 6, 14, 18.
мъшъллѐк м.; вж. 14.
мях м.; вж. г и р ỳ к, д у à л у, 14, 16, 17, 18.
нàбиф м.; вж. 4.
нàплът м.; вж. 2.
нит м.; вж. 14, 17, 18.
нѝтник м.; вж. 14, 17, 18.
нужòфкъ ж.; вж. 14.
някòвънъ, някòънъ ж.; вж. 14.
нъллѐк м.; вж. 14.
нъпльдѝсоъм гл. Поставям наплати на колело.
нърѝя ж.; вж. 14, 17.
òби мн. Две извити дървени парчета, които образуват наплати на едно колело.
ок м. Дълга върлина, която влиза в предница на каруца, теглена от два коня (вж. ч и ф т è к ъ р ỳ ц ъ).
пàлкъ ж.; вж. к у б ѝ л и ц ъ.
пирчимя̀ам гл.; вж. 14, 29.
пишлигàрь м. Кован свредел за пробиване дупки в наплати на колелета за пишлеци (вж. п ѝ ш л я к).
пѝшляк м. Дървена, обикновено дрянова клечка, която съединява наплати на дървено колело. Освен това по народно поверие се използува при баене за прогонване на болестта. ЧО.

плинàф прил.; вж. 2, 14, 16.
плинъ ж.; вж. 2, 14, 16.
плòмбъ ж. Клещи за пломбиране; вж. 9, 18.
плуàф прил.; вж. 2, 14, 16.
пòтик м.; вж. л и с ѝ ц и. Гм, Нс.
праф съндък сьч. Сандък за каруца, равен отгоре.
прèден култỳк съч. Опора за предно дъно на кола (вж. к у л т ỳ ц и).
прèдницъ ж. Предна коларска или каруцарска ос с колелета и всички прилежащи части (вж. у с н ѝ ц ъ).
прèдну дъну съч. Неподвижна дървена преграда, която затваря сандък на каруца отпред.
прèднъ тròмъ съч. Части, които образуват предница на кола (вж. т р ò м ъ).
привѝвъм гл.; вж. 14.
прòбиф, прòбивът м.; вж. 14, 16, 17, 18.
прòцеп м. Раздвоено откъм единия край дърво, което съединява кола с хомот, за впрягане на добитък.
прубòй м.; вж. 14, 16, 17, 18.
прусинàк м.; вж. 14, 28.
пудбрàдник м.; вж. 2.
пуиръ ж. Желязна гривна от вътрешна страна на главина на колело (вж. п у р ѝ я).
пурѝя ж.; вж. п у и р ъ. — *Пурѝйти ни съ иднàакви — ѝмъ дълъг пурѝя и късъ пурѝя.*
путòн м. А. Дъно на сандък на каруца. Б. Дървен под на обор за едър рогат добитък. — *Путòнът нъ крàвити съ издъни*; вж. 2, 29.
путпòръ ж. Обло желязно парче, което свързва и укрепва климията със стола.
първàнтъ ж. П-образна желязна скоба, която придържа оста от стола.
пърмàк м. Спица на колело; вж. с п ѝ ц ъ, 29.
рѝтлъ ж. Подвижна плътна дървена странѝца на кола.
ròбъ ж. Дървена количка с колело, облечено с шина.
ручѝлу ср. Дръжка на свредел; вж. 5.
ръбъджѝскъ кулà съч. Традиционно четириколо дървено транспортно средство, теглено от едър рогат добитък — волове, биволи, крави.
ръзнѝщи ср. Дървена клечка, която съединява двете части на ритла на кола.
ръкàф м.; вж. 2, 21.
ръсклèпоъм гл.; вж. 14.
ръспѝтям гл.; вж. 14.
ръчàлкъ ж. Дървена дръжка на вид рукан (вж. ч à п л ъ т).
сàбицъ ж. Напречно дървено парче, което свързва дъски на плътна ритла; вж. 21.
сврèдял м.; вж. 2, 14, 29.
сикàч м.; вж. 14, 16, 17, 18.
синяни рѝтли съч. Ритли, направени от две хоризонтални дялани върлини, с набити сàбици (вж.) и пръчки. Използуват се за товарене на сено, снопи, слама и др.
слъпец м. Дялана дървена част за опора на ритли (вж. к л и м ѝ я). Гм.
сляф, слявът м. Стоманена далта със заоблено острие за издълбаване главини на колелета (вж. ш ѐ п ъ).
спѝцъ ж. Дялано дървено парче, което свързва главината на колело с наплатите. — *Тѐъ спѝци съ изгнѝли, шъ ги сминѝм. — Спѝцити ги прàвяами ут сълкъм или гръницъ, а дбити — ут ясен илѝ бỳк.*
сръницъ, стръницъ ж. Странична дъска на волска или биволска кола; вж. 2, 6, 21.
стол м.; вж. 2.
стуялу ср.; вж. 14, 16, 17, 18.
стъркъ ж. Леко извита навътре върлина, заловена за предницата на каруца. Между две стърки се впряга кон; вж. т е к к ъ р ỳ ц ъ, 21.
стърчѝшкъ ж. Дървена върлина, която съединява предница и задница на кола и има пробити дупки за удължаване или скъсяване. — *Кòйту сядъ нъ стърчѝшкътъ, щъ умрè мàйкъ му* (поверие).
стягъ ж.; вж. 6, 14, 17.
тас м. Крайна външна гривна на главина; вж. 17.
тек кърỳцъ съч. Каруца, в която се впряга един кон. — *Пò-сирумàсити дръ кàраа тèк кърỳци.*
тизгяф, тизгях м.; вж. 6, 14, 16, 17, 18.
трòмъ ж. Каруцарска ос с всичките ѝ принадлежащи части: колелета, стол, лисици, климии.
трон м.; вж. т р ò м ъ. Т.
тукмàк м.; вж. 14, 17.
туч м.; вж. 14.
тучѝлу ср.; вж. 14.
туягъ ж.; вж. 2, 5, 14, 16, 17, 18.
тъбàн м. Дървена обиколна част на колело. Това е най-старото наименование на наплата в Троянския край; вж. 11.
убдè ср.; вж. в и н т у в à л н ъ д ъ с к ъ.
угъ̀н м.; вж. 14, 16, 17, 18, 19.
уджàк м.; вж. 3, 14, 16, 17, 18.
умòть м.; вж. 2.
уснѝцъ ж. Дървена част, която ляга върху каруцарска ос, предна или задна. Бл, Ор, П, Тр.
цвъ̀ркъм гл.; вж. 14, 16, 17, 18.
цѝгънскъ бургѝя съч.; вж. 14.
цѝгънскъ зъвàркъ съч.; вж. 14.
чàплъ ж.; вж. 14.
чàплът, чàплъдът м. Инструмент за ръчно обработване на външни краища на спици, които влизат в наплати (вж. р ъ ч à л к ъ).
чèткъ ж. Приспособление за изписване на орнаменти и теглене на линии по сандък на каруца. Направена от животински косми и дръжка от перо на птица.
чимбèрь м.; вж. 4, 14.
чимбирлѝк м.; вж. 4, 14.
чиргѝлу, чъргѝлу ср. Подвижна покривка на кола, направена от дървен скелет и черга.
читàляс блях съч.; вж. к у р т ъ л ѝ я б л я х, к у р ỳ т а а з ъ.
чифтè кърỳцъ съч. Каруца, в която се впрягат два коня.
чичỳр, чучỳр м.; вж. 14, 16, 17, 18.
чукàч м.; вж. 14.
чỳкънъ ос съч.; вж. д и н г ѝ л ь.
чучỳр дàлтъ съч. Коларско длето с острие

като чучур за доразширяване, разбиване на дупки в главините, след което те се окръглят с лингур.
чъплъдѝсоъм гл. Обработвам спица с чаплът.
чърнѝ клѐчкъ съч. Болт, на който при стягане главата остава отвън на детайла (вж. б и л ъ к л ѐ ч к ъ).
шинòсоъм гл. Слагам шина на колело.
шѝнъ ж. Плоско желязо, широко от тридесет и пет до петдесет мм и дебело от осем до петнадесет мм, което се употребява за стягане наплати на колелета. — *Стѐгнъл гу кътỳ със шѝнъ.*
шъпъ ж.; вж. с л я ф.
ълкълъ̀к м.; вж. 14.
ъръ̀ш м.; вж. п р ò ц я п. ГЖ.

Фразеология, свързана с коларо-железарството:

Бѝй нъ жъгъ̀лът. — Дърпа се, опитва се да се освободи от някаква работа. Бл, БО, Бр, Ор, П, Св, Т, Тр, Шп.
Кътрънòсънъ кулà ни скърц. — А. Добро поддържане на имущество. Б. Даване на рушвет. Т, Тр, Чф, Шп.
Нъ̀глъсѝл съ кътỳ кỳчи ф кърỳць, с упàшкътъ нъвъ̀н. — Изпаднал в неудобно положение. Бл, Вр, Д, ГЖ, Ор, П, Тр, Чф, Шп.
Приложи еснаф коларски 1888 г. — Дарение за църквата в Дд.
Сѝннъл съ кътỳ бильòсъмскъ кърỳць. — За облечен в сини дрехи човек. БО, Тр.
Стъ̀пи нъ дзингѝятъ. — Човек, който държи здраво на работата. Ор, П, Тр.
Увѝснъл кътỳ кътрънѝк. — Досаден, излишен човек. Бл, Ор, П, Тр.
Уплѐскъл прòцяпът. — Човек, който е сгрешил, объркал работата. ГЖ, Ор, П, Т, Тр, Чф, Шп.
Фпрѐгнаа гу ф умòтят. — Оженен стар ерген. Бр, Д, Св, Т, Тр, Шп.
Фпря̀гъм кулàтъ прид вулòвити. — Върша нещо наопаки.

Фирми, свързани с коларо-железарството:

Коларо-железарска работилница **БАЛКАНЪ** на Минко Коларов, Бели Осъм, 30-те години.
Коларо-железарска работилница **ВУЛКАНЪ** на Калю Калчев, Троян, 30-те години.
Коларо-железарска работилница **ПЛУГЪ** на Дочо Василев Вълевски, Орешак, 30-те години.

Фамилии, свързани с коларо-железарството:

Арабаджиеви — Гм; **Бляховски** — Гм, Д; **Катранджиеви** — Бл, Дд, П; **Коларови** — БО, Д, Дб, Дд, Кл, Тр; **Коларски** — Кл; **Лингорски** — Лм, Ос, Тр.

Прякори, свързани с коларо-железарството:

Дòчу Климѝятъ — Тр; **Ивàн Крѝкът** — Тр; **Мѝнку Крѝкът** — Тр; **Мѝнку Ръбъджѝят** — Т; **Нàчу Кърỳцътъ** — Тр; **Пàвли Трòнът** — Тр; **Пѐтку Прòцяпът** — Тр; **Цàнку Бля̀ът** — Д.

Топоними, свързани с коларо-железарството:

Бля̀уфци — 1. Гм, махала, Ю 0,2; 2. Д, градини, СИ 0,4.
Дингѝлскуту — Вр, гора, ЮЗ 3.
Кулàркити — 1. БО, ниви, СИ 0,8; 2. Кл, ливади на род Коларите, ЮЗ 1,5.
Кулàркътъ — 1. БО, ниви, И 0,3; 2. Ор, гора, ЮЗ 3; 3. ТрЛ, гора, ЮЗ 2.
Кулàрнътъ — 1. Дд, гора, Ю 3; 2. Кл, ниви, С 0,6.
Кулàрскътъ присòйкъ — Дд, горист склон, Ю 2,8.
Кулàруф вир — БО, вир на р. Ръждавец, ЮИ 3.
Кулàтъ — Ос, връх над местността Изсипаната стена, ЮИ 10.
Лѝнгурскуту — Ос, ливади, СИ 4.
Ъръбъджѝскуту — Гм, падина с поток, З 0,8.

16. НАЛБАНТСТВО

билгѝя ж.; вж. 2, 5, 6, 11, 12, 14, 15, 17, 18.
бузмъ̀ клѝниц съч. Железен клин с леко изострена глава за подковаване есенно време. Зр.
вòлску пѐтълу съч. Луновидна желязна плочка с дупки по края за подковаване на волове и крави. Бива: зимна — с шип за задържане по лед, и лятна — гладка (дюс), без шип.
върлѝнъ ж. Гладко дърво, дълго около три м, което се използува при подковаване на добитък (волове или буйни коне) посредством въжена примка, с която те се свалят на земята; вж. 2, 29.
гирỳк м.; вж. 14, 15, 17, 18.
дирỳгъ ж. Следа върху подкова, оставена от заострен чук (вж. д ъ р ò г ъ).
дуàлу, дувàлу ср.; вж. 14, 15, 17, 18.
дъ̀рòгъ, дъ̀рòжкъ ж. Улей в подкова, където лягат глави на клинове. Наименованието е останало от времето на Руско-турската война (1877/1878), когато руските войски преминали през Троянския проход и местното население заимствувало от тях руските подкови (вж. д и р ỳ г ъ, р ỳ с к ъ п у т к ò в ъ).
дъ̀рòжник м. Чук с остър ръб за правене на дъ̀рòгъ (вж.).
дюс путкòвъ съч. Елипсовидно плоско желязно парче с кръгъл отвор в средата и малки дупки по краищата за клинците (вж. п л ò ч ъ, т ỳ р с к у п ѐ т ъ л у).
зъкрỳткъ ж. Дървено приспособление, което се стяга на носа на коня при подковаване.
кирпидѐнь м.; вж. 14, 15, 17, 18.

кискѝя ж.; вж. к у п и з è, 14.
китѝк м.; вж. 2, 14, 15, 17, 18.
клѝниц м. Четиристенен гвоздей с коничен връх за приковаване подкова към копито. Има глава и опашка.
клищѝ мн.; вж. 14, 15, 17, 18.
кол м. Забито в земята остро дърво с халка в горния край за връзване на добитък при подковаване.
кòнскъ путкòвъ съч. Дъговидно извито плоско желязо с три крачета и гнезда за клинци.
кувъ нъ кràк съч. Подковавам изправено животно, като придържам крака му към коляното си. Кракът на животното може да се държи и от помагач, а майсторът налбантин само подковава.
купизè ср.; вж. к и с к ѝ я, 14.
купѝтну нòхчи съч. Ножче с прав или завит връх за почистване средата на копито и и за фино почистване на цяло копито.
курàч м.; вж. 14, 15, 17.
кърѝ гл. Подковавам добиче.
къкря гл. Обработвам старо петало за повторна употреба. Ор.
кълъп зъ клѝнци съч. Инструмент с дървена дръжка и масивна главеста част, с кухина, в която се изработват клинове чрез чукане на нагорещено парче желязо.
къѝряну пèтълу съч. Старо петало.
мъгàри ср. Дървено приспособление, на което хоризонтално се слага върлѝна (вж.) за връзване на буйни коне или волове при подковаване; вж. 2, 4, 9, 17.
мъртъф сизòн съч. Времето през пролетта и есента, когато добитъкът не се подковава. Усилената работа на налбантите е „по лед" — зимата, и „по харман" — лятото.
мюурè ср. Желязна подложка с отвор, която се използува при пробиване на дупки в подкова (вж. ъ р ш à к). Бл, Кл, Ор, П.
нъкòвънъ, нъкòънъ ж.; вж. 14, 15, 17, 18.
нълбàнт, нълбàнтин м. Майстор, който подковава добитък (вж. п у т к у в à ч).
пèтълу ср. Подкова.
плинàф прил.; вж. 2, 14, 15. Бл, БО, Кл, Ор, П, Чф, Шп.
плинъ ж.; вж. 2, 14, 15. Бл, БО, Кл, Ор, П, Чф, Шп.
плòчъ ж. Подкова като общо понятие; вж. д ю с п у т к ò в ъ, т ỳ р с к у п è т ъ л у, 18, 28, 29.
плуàф прил.; вж. 2, 14, 15. Бл, БО, Кл, Ор, П, Чф, Шп.
прòбиф м.; вж. 14, 15, 17, 18.
прубòй м.; вж. п р ò б и ф.
путкувàч м.; вж. н ъ л б à н т, н ъ л б à н т и н.
путкувàшки клищѝ съч. Клещи за изкривяване и подрязване на клинци след забиването им в копито.
путкувàшку чукчè съч. Малко леко чукче за набиване на клинци при подковаване.
раш пилъ съч. Едра пила за заглаждане на подрязано копито преди подковаване; вж. 12.
рỳскъ путкòвъ съч. Дъговидна конска подкова с три крачета и гнезда за клинци (в ж д ъ р ò г ъ, к ò н с к ъ п у т к ò в ъ).
сикàч м.; вж. 14, 15, 17, 18.
сръндàч м. Нож, на който острието е перпендикулярно на дръжката. Служи за изрязване копита на добитък преди подковаване (вж. с ъ н д р à ч, с ъ н т р à ч).
стуѝлу ср.; вж. 14, 15, 17, 18.
съндрàч, сънтрàч м.; вж. с р ъ н д à ч.
тизгѝф, тизгѝх м.; вж. 6, 14, 15, 17, 18.
тỳрску пèтълу съч.; вж. д ю с п у т к ò в ъ, п л ò ч ъ.
туѝгъ ж.; вж. 2, 5, 14, 15, 17, 18.
убусѝ съ гл. Остана без подкови. — *Шъ ѝдъ нъ путкувàч , чи вòлът ми съ убусѝ.*
угѝнь м.; вж. 14, 15, 17, 18, 19.
уджàк м.; вж. у г ѝ н ь, 3, 14, 15, 17, 18.
упàшкъ ж. Естествена волска опашка с дървена дръжка за гонене на мухи при подковаване на добитък. — *Мятъй упàшкътъ дъ гòниш муѝти, чи мъгàриту скàчъ и ни мòъ дъ гу путкувъ.*
утцèчкъ, уцèчкъ ж. П-образен инструмент с дръжка, на който едното краче е остро, а другото плоско. Употребява се за подновяване на стари подкови. Тр.
цвъркъм гл.; вж. 14, 15, 17, 18.
чàпъ ж. Заварено желязно парче на предната част на конски и магарешки подкови, за да предпазва от хлъзгане.
чучỳр м.; вж. ч у ш м ѐ, 14, 15, 17, 18.
чушмѐ ж.; вж. ч у ч ỳ р.
шип м. Издадена част на подкова.
шъйнъ с върлѝни съч. Дървена рамка, с която се повалят на земята за подковаване крави, волове, биволи.
ършàк м.; вж. м ю у р è.

Фразеология, свързана с налбантството:

Видялъ жàбъть, чи кувът вòлът и тя дѝгнълъ кràк. — За човек, подражаващ на нещо, което не му подхожда.
Збѝръ клѝнци зъ кòнь. — Човек, който желае нещо голямо, но не може да го постигне. Ор, П, Чф, Шп.
Кувъ клѝнци. — Студувам, тракат ми зъбите.
Лѝснъл пèтълътъ. — Умрял.
Нъ ърѝзън вòл пèтълътъ нѝ съ глèдът. — На лесно спечеленото не се търсят недостатъци.
Нъ ърѝзъну мъгàри пèтълътъ нѝ съ глèдът. — Също.
Тѝчъ кътỳ путкувàн зàйц. — За припрян в работата си човек.

Фамилии, свързани с налбантството:

Налбантови — П.

Прякори, свързани с налбантството:

Пèтку Нълбàнтинът — П.

Топоними, свързани с налбантството:

Лъмбàнкъ — Вр, махала (от налбàнт с метатеза), И 0,2.

17. МЕДНИКАРСТВО

бàлтъджия м. Трети помощник на майстор леяр при разчукването на медни пити на листове (биене на бакър); вж. к ъ р ш и - ч ѝ я, т ъ в д ж ѝ я, ч и к и д ж ѝ я, ч и п - р ъ с ч ѝ я, ъ р ъ л ъ к ч ѝ я. Нс.
бàнски тас съч. Меден съд за вода, който се използува в баня (вж. т а с).
бас нар. Начална команда за започване изчукването на медни пити (вж. ѐ в ъ л ъ). Тр.
билгѝя ж.; вж. 2, 5, 6, 11, 12, 14, 15, 16, 18.
бит бъкър съч. Разплескани с чук върху наковалня медни пити на листове, получени от стопяване на стари медни съдове (вж. с ъ м у к ò ф с к у ж и л я̀ з у). — *Прис Първътъ вуйнъ ф Труя̀н бъкър е бѝл Николъ Бъкърджѝят.*
бѝя гл. Разплесквам, разчуквам медни пити на листове.
бой м. Височина на съд; вж. 33.
бръс къйнàк съч. Припой с точка на топене към седемстотин и петдесет градуса за разлика от бавния — към деветстотин и петдесет градуса (вж. к ъ й н à к).
бръснàрски лигѐнь съч. Плитък съд с широка периферия. В единия край е изрязан полукръг, който се поставя под брадата за миене след бръснене.
бъкрàч м. Котел, медник; вж. 1.
бъкър м. А. Метал мед, Cu. Б. Сборно понятие за медни съдове и вещи.
бъкърджѝски тувàл съч. Отпадъци — люспи, които се получават при топла обработка на мед и се използуват от грънчарите; вж. 1.
бъкърджѝя м. Майстор на медни съдове.
бъсàн м. Полусферичен меден съд с една или две дръжки за разбиване на яйца.
бъстърѝсоъм гл. Изтънявам с чукане два края, свързани с търнàк (вж.) или ненарязани, които ще се запояват.
бял мѐдник съч. Меден съд с вместимост от осем до десет л, калайдисан отвътре и отвън (вж. ч е р м ѐ д н и к).
вдигàлу ср. Къс железен инструмент с прорез в единия край за вдигане, извиване зъби на търнàк (вж. т ъ р н à к).
витрòнь м. Сярна киселина, H_2SO_4.
вържзу̀ль ж. Стечен на капка кайнак при заварка, който се изчиства чрез пилене; вж. 2.
галь м. Пещ за претопяване на стари медни съдове (вж. л ò ч к ъ).
гивгѝрь м. Медна кухненска цедка с полусферична форма; вж. 2, 29.
гирàнску кипчѐ съч. Меден полусферичен калайдисан съд с леко вдигната хоризонтална куха цилиндрична дръжка за гребане на вода.
гиру̀к, гирю̀к м.; вж. д у à л у, д у в à л у, 14, 15, 16, 18.
гòрну дъ̀ну съч. Дъно на голям меден съд, заварѐно отстрани на ръба при основата (вж. д ò л н у д ъ̀ н у, к а с, к à з ъ т).
гуля̀м дървен чук съч. Чук, който е изострен в единия си край и се използува за опъване (изглаждане) на дебели дъна на съдове — казани,ператници, синии.
гуля̀м ръ̀чен чук, гуля̀м чук съч. Железен чук с тегло до пет кг, който се използува при биене на бакър.
гуля̀мъ нъря̀я съч. Голям железен чук за събиране (вж. с б ѝ р ъ м) дъна на медни съдове (вж. н ъ р ѝ я).
джизвѐ ср. Меден съд за варене на кафе или ракия, кафениче. — *Турѝ джизвѐту дъ нъпрàйм пу иднò къйвѐ.*
джилàстя гл.; вж. ч и л à с т р я, 14.
джòмбъ, джòмпъ ж. Дълбок цилиндричен меден съд с две дръжки и капак, горе конусовиден.
дзъмбѐни ср. Чукана украса, която се прави с дзъмбъ (вж.).
дзъмбъ ж.; вж. 7, 9, 14, 15, 18.
дириндòсоъм гл. Извивам чрез чукане върху дървено трупче (вж. к и т ю̀ к) дъна на сахани, тави, тасове.
дòйнъ ж. Меден съд за боза.
дòлну дъ̀ну съч. Съд, при който ръбът е оформен на околната стена, а заварката е под него — върху дъното (вж. г ò р н у д ъ̀ н у).
дуàлу, дувàлу ср.; вж. 14, 15, 16, 18.
дълбòк сань съч. Сахан с капак или без капак, тясна периферия — равна или изрязана вълнообразно (вж. ф и с т у н ѝ р ъ м), със или без столче (вж. п л ѝ т ъ к с а н ь).
дъ̀ну ср. А. Меден диск за правене дъно на съд. Б. Дъно изобщо.
дървян чук съч. Инструмент за работа върху по-дълбоки съдове, изработен от сух габър или дрян, с два конусовидни края, дръжка в средата или в единия край.
дъскъ ж. Меден лист.
ѐвъль нар. Команда за завършване изчукването на медните листове (вж. б а с). Тр.
жѐжви ср. Джезве, кафениче. Кл.
жѐнски бъкър съч. Чукани медни листове (вж. б и т б ъ к ъ р), които лесно хващат калай (вж. м ъ ш к и б ъ к ъ р). Тр.
зайц м.; вж. 14, 15, 18.
зач м. Сярна киселина (вж. з à ч и я).
зàчия ж.; вж. з а ч.
зѝгзàг м. Чукана украса по медни съдове, начупена линия, която е направена с остър железен чук или дзъмбъ.
зик мъшѝнъ съч. Приспособление за механично правене на корнизи (вж. к у р н ѝ с) посредством въртене с ръка (вж. к у р д ò н м ъ ш ѝ н ъ, к у р н ѝ с м ъ ш ѝ н ъ).
зъвàркъ ж.; вж. 14, 15, 18.
зъкупчàам гл. Прегъвам единично, двойно, тройно или обратно два края на меден лист и ги вкарвам един в друг, след което ги причуквам. Така се изработват цилѝндри (вж.) за казани, дъна на джезвета или кани.
зълѝвъм гл.; вж. 14, 15, 18.
зълу̀пщи мн. Кръгла медна кутия с капак

за носене на суха храна; вж. 5.
зънѝтям гл.; вж. 14, 15, 18.
ибрѝкь м. Висок меден съд с тънка шия, капак, чучурка и дръжка, който се използува за миене; вж. 1.
искурỳбям гл. Леко извивам с чукане върху наковалня дъно на медник, менче, котел за увеличаване на нагревателната плоскост. На такава обработка се подлагат съдове, които са предназначени за огнище.
кàнъ ж. Калайдисан дълбок съд с дръжка за наливане на течности. — *Испѝхми трѝ кàни с вѝну.*
кас, кàзът м. Ръб при основа на казан, котел, медник, менче, ператник, синия.
кизàп м. Азотна киселина.
кимю̀р м.; вж. 14, 15, 16, 18.
кипчѐ (само в Д. **кипчà**) ср. Меден калайдисан съд с дълга вертикална дръжка за гребане на вода. — *Дàй ми иднò кипчѐ вудъ̀.*
кипчѐшки бъкър съч. Медни дискове за изработване на кепчета.
кипчѐшку жиля̀зу съч. Медникарска наковалня, забита в дървено трупче, с изпъкнала конусовидна разширена работна повърхност, която се използува при изчукване на извити плитки съдове (вж. т и с ѝ я, ц и ц ѝ я).
кирпидѐнь м.; вж. 14, 15, 16, 18.
китю̀к м. Дървено трупче, обикновено от долната част на твърдо дърво — ябълка, круша, дъб — с различни по големина вдлъбнатини, които се използуват за избиване на тасове, сахани, тави; вж. 2, 14, 15, 16, 18.
клищѝ мн.; вж. 14, 15, 16, 18.
клỳпуви мн. Уши на медници, продавани на килограм, на връзки по големина.
кòтлян кàмък съч. Зеленикав меден окис, наслоен върху некалайдисани изделия (вж. к ò т я л).
кòтял м.; вж. к ò т л я н к à м ъ к.
крак м. Двойно прегъване с чукане периферията при основа на съд, който няма допир до огън — сахан, тас (вж. с т ỏ л ч и).
кувъ̀ къзàн съч. Захващам с нитове дъно и околна стена на казан. След коването мястото се калайдисва.
кумàк м. Леярски инструмент с форма на ръжен и с дълга дръжка. Служи за очистване на разтопена мед от шлака и за прибиране на въглищата в огнището (вж. т р и à н г е л).
кумпузѝция ж. Смес от калай и олово за запояване.
курдòн мъшѝнъ съч.; вж. з и к м ъ ш ѝ н ъ, к у р н ѝ с м ъ ш ѝ н ъ.
курѝту ср. Правоъгълен меден съд за миене и пране; вж. 2, 28.
курнѝс, курнѝзът м. Укрепващ и декоративен ръб по устия на отворени съдове; вж. к у ш à к, 29.
курнѝс мъшѝнъ съч.; вж. з и к м ъ ш ѝ н ъ, к у р д ò н м ъ ш ѝ н ъ.
куршумлѝя м. Смес от олово, калай и цинк, която се използува за калайдисване.
кутѐл м. Меден съд за вода и други течности с вместимост до около десет л.
кутлàк м. Среден по големина меден котел. — *Тàа крàвъ дàа пу идѝн кутлàк мля̀ку нъ дѐн.*
кутлàркъ ж. Коничен меден съд с дръжка за варене на качамак (вж. к ъ ч ъ м à ч ъ н у м ѐ н ч и).
кутлàчи ср. Малък котел, котле. — *Тỳй кутлàчи бирѐ трѝ килà.*
кутлѐ ср. Малък котел (вж. м ѐ н ч и).
кутливàркъ, кутлувàркъ ж. Малък меден калайдисан съд с капак, чучурка или улей (по-старите) и къса заоблена дръжка, захваната от устието и дъното, за греене на ракия (вж. к у т л и н ѝ ц ъ). Дд.
кутлинѝцъ ж.; вж. к у т л и в à р к ъ.
кутля̀съл прил. Окислен, позеленял, некалайдисан. — *Тỳй мѐнчи ъ кутля̀сълу цилòту.*
кỳхи клищѝ съч.; вж. к л и щ ѝ.
кушàк м. Укрепващ и декоративен изчукан ръб при устието на голям отворен меден съд: котел, медник, ператник, казан; вж. 6, 29.
къзàн м. Голям меден съд с вместимост до петстотин кг, който се използува за варене на ракия и в народното бояджийство. — *Кòлку къзàнъ ти излѐзи кàшъть зъ ръкѝятъ?*; вж. 20.
къзàнкъ ж. Казан с всички принадлежности за варене на ракия.
къзàнску кипчѐ съч. Меден сферичен съд с вертикална тръбовидна дръжка и дървен удължител за изгребване на каша от казан при варене на ракия.
къйнàк м.; вж. б р ъ с к ъ й н à к, 14.
къйнàк зъвàркъ съч.; вж. 14.
кълàй м. Бял метал, Sn, за горещо покриване на медни съдове и за правене на заварки.
кълѐм м. Профилирано закалено стоманено парче за ръчно гравиране на орнаменти и надписи по предмети от мед, желязо, калай; вж. 18, 21, 32.
кълѐм кимю̀р съч.; вж. 14.
кълѝсоъм, кълъѝсоъм гл. Калайдисвам, покривам на горещо меден съд с тънък пласт калай.
кълъджѝя, кълъйджѝя м. Майстор, който калайдисва медни съдове.
къпàшки бъкър съч. Медни дискове за изработване капаци на съдове.
къпàшку жиля̀зу съч. Малка наковалня за външно изглаждане и заобляне на криви повърхности — казани, капаци, басани.
къпунъ̀ ж. Теглилка с две блюда — медни тасове; вж. 1, 5.
къпъклѝя сань съч. Дълбока медна чиния с капак, с тясна, равна или фестонирана (вълнообразно изрязана) периферия, със или без столче.
кървàнъ, кърървàнъ ж. Разлат калайдисан меден съд с две хоризонтални дръжки за варива.
кършичѝя м. Калфа, който пръв започва изчукването на медни пити на листове (вж. б à л т ъ д ж и я, т ъ в д ж ѝ я, ч и к и д ж ѝ я, ч и п р ъ с ч ѝ я, з р ъ л ъ к ч ѝ я). Нс.

къфинѝчи ср. Малък меден съд за варене на кафе (вж. д ж и з в ѐ).
къчъма̀чъну мѐнчи съч.; вж. к у т л а̀ р к ъ.
лигѐнъ м. Плитък съд с периферия за миене и пране.
лигѐнъ с къпа̀к съч. Плитък съд с периферия и ажурно изрязан капак за миене.
лѐчкъ ж. Малка ямичка на дъното на пещ за претопяване на стари медни съдове (вж. г а л ь).
лулъ ж. Медна тръба, която свързва казан за ракия с каца за охлаждане; вж. 2.
луп, лу̀бът м. Околна вертикална стена на меден съд; вж. п и л и в р ѐ, п и л и в р ò, 2. Д.
лютъ вудъ съч. Луга за измиване на съдове преди калайдисване; вж. 26.
ма̀лкъ нъря̀ съч. Малък железен чук (вж. н ъ р ѝ й к ъ) за причукване на зъбчета при съединяване дъното на съда с околната стена и оформяне на ръб.
мѐдник м. Калайдисан или некалайдисан отворен меден съд за вода с вместимост десет-петнадесет л; котел.
мѐдянъ пѝтъ съч. А. Кована функционална украса, която наподобява восъчна пита. Прави се с вид чук пирда̀х (вж.). Б. Лят меден слитък (вж. ф ъ с ѐ т н ъ у к р а̀ с ъ).
мѐнгими ср.; вж. 6, 10, 14, 15, 18, 19.
мѐнци мн. Медници.
мѐнчи ср. Малък меден отворен калайдисан или некалайдисан съд с дръжка и капак — плосък или подигнат (вж. к у т л ѐ).
мирмѐр м. Парче мрамор за полиране работната повърхност на медникарски чук. — — *Зъглъдѝ чукът нъ мирмѐрят.*
мулѝя, мухлѝя ж. Медникарска наковалня от стоманено парче с квадратно сечение и дължина до сто и осемдесет см, което завършва с остър ръб. Използува се за изчукване на дълбоки съдове — медници, тенджери, и за стесняване отвора на кани, менчета, джезвета.
мъга̀ри ср. Приспособление за закрепване на медникарски наковални с различни профили (вж. м у л ѝ я, м ъ к ѐ р т ъ, м ъ к с ъ д а̀ н); вж. 2, 4, 9, 16.
мъкѐртъ ж. Четириъгълно стоманено парче, на което единият край е като мулѝя (вж.), а другият е извит нагоре и оформен като четириъгълна пирамида с височина до два см. Пресечената ѝ част е леко заоблена, закалена и полирана. Използува се за чукова фасетна украса, оформяне на казове, дъна на синии, сахани, тасове.
мъксъда̀н, мъксънда̀н м. Къса еднорога медникарска наковалня с форма на мулѝя (вж.) в предната си част. Използува се при изработване дъна на големи и дълбоки медни съдове — казани, котли, перативици.
мъксулда̀нъ м.; вж. м ъ к с ъ д а̀ н. ЧО.
мънга̀л м. Висок меден съд с дръжки, в който се разгарят дървени въглища за отопление; вж. 1.
мънѝя ж. Ситни дървени въглища, подлагани под калъп за разтопена мед.
мъшки бъкър съч. Вносни фабрични медни листове, които при обработка трудно ловят калай (вж. ж ѐ н с к и б ъ к ъ̀ р).
мя̀ръ ж. Половинлитров, еднолитров или десетлитров меден съд за мерене на течности. — *Прудàдух пѐт мѐри ръкѝя*; вж. 33.
нит м.; вж, 14, 15, 18.
нишъдър м. Амониев хлорид, употребяван при калайдисване.
нòжици зъ кривò ря̀зъни съч. Медникарски ножици за рязане на криви профили.
нòжици зъ пра̀ву ря̀зъни съч. Обикновени медникарски ножици за рязане на ламарина.
нъкòвнъ, нъкòънъ ж.; вж. 14, 15, 16, 18.
нърѝйкъ ж.; вж. м а̀ л к ъ н ъ р ѝ я.
нърѝя ж. Чук с правоъгълен профил и леко дъговидна форма, който се използува за чукане на ръбове, казове, събиране на дъна и правене на крака. С него се работи върху медникарска наковалня; вж. 14, 15.
нъ синджѝрь съч. Начин за коване на функционална украса в един, два или повече поясни реда.
нъльмѝчкъ ж.; вж. м а̀ л к ъ н ъ л ъ м ъ.
нъльмъ ж. Железен чук с тегло около двеста и петдесет г и дръжка в средата, който от едната страна е остър, а от другата — леко заоблен. Използува се при изчукване (отваряне) на съдове отвътре навън.
пика̀й вол съч. Чукан или гравиран лентов орнамент, който прилича на следа от вол, пикал в движение.
пиливрѐ, пиливрò ср.; вж. л у п, л у̀ б ъ т, п л ѐ в р ъ.
пира̀тник м. Котел с вместимост до петдесет л, който се използува при топлене на вода за пране на дрехи или при боядисване на плат или прежда; вж. р ъ н ѝ я, ъ р ъ н ѝ я, 20.
пирда̀х м. Железен чук с квадратен профил, леко разширен в работната си повърхност, която е права и полирана. Използува се за фасетна украса на съдове.
пирда̀шки чук съч.; вж. п и р д а̀ х.
плѐвръ ж.; вж. л у п, п и л и в р ѐ. Д.
плитък санъ съч. Широкопола медна чиния със или без столче, без капак, с богата украса по полата — чукана или гравирана (вж. д ъ л б ò к с а н ъ).
пòдницъ ж. Четвъртита ниска форма от огнеупорна глина за отливане на разтопена мед; вж. 1.
прѐлкъ ж. Лята или чукана метална дръжка на медник; вж. п р и в и з л ò, 6.
привизлò ср.; вж. п р ѐ л к ъ.
прика̀роъм търна̀к съч. Причуквам зъбчета за захващане на две медни плоскости (вж. т ъ р н а̀ к).
причу̀коъм гл. Изчуквам медни части, заварявам, подгъвам ръб, изправям повърхности за плътно прилепване.
прòбиф м.; вж. п р у б ò й, 14, 15, 16, 18.
прубòй м.; вж. п р ò б и ф.
пудлѝзоъ гл. Течността се излива лошо от чучурката. — *Та̀а кутлиницъ пудлѝзоъ.*

пулувàк м. Медник с вместимост пет л. Д.
пулъ ж. Периферия на сахан; вж. 21.
пчѐлни гниздà съч. Кована с чук пирдàх функционална украса, която наподобява восъчна пита.
пълàс м. Изсушени говежди черва, събрани на топка, с които се прави фино почистване с речен или кварцов пясък на медни съдове преди калайдисване.
пъмỳк зъ пучѝствъни съч. Обикновен памук, който се използува при калайдисване. — *Сминѝ пъмỳкът, чи тдъ е пригурял и кълдат нямъ ъ фàни ỳбъви.*
пъсря, пъстря гл. Правя бакърджийска шарка с чук кълцъ (вж.).
пъсряни, пъстряни нъ съдувѐти съч. Шарене, декориране на готови медни съдове.
пясък м. Ситен речен или кварцов пясък за измиване на съдове преди калайдисване.
рѝбя кос, рѝбявъ кос, рѝбянъ кос съч. Украса по медни съдове, изпълнена с чук кълцъ или дзъмбъ, която наподобява рибена кост.
ръмбулѝцъ ж. Цилиндър, в който се сипва ракия при мерене на градуса. Ос.
ръня, ърънѝя ж.; вж. п и р à т н и к.
ръзлàт прил.; вж. 1.
рѐчен чук съч. Железен чук с тегло четиристотин-петстотин г, който се използува при изработване дръжки на съдове.
сань м. Сахан, разлат меден съд (вж. д ъ л б ò к с а н ь, к ъ п ъ к л ѝ я с а н ь, п л ѝ т ъ к с а н ь). — *Сипѝ му гдзбъ ф сàнят, дъ ги зътъпчи тѐъ чървѝви устà, чи . . .*
сбѝръм, събѝръм гл. Чукам съд от външната страна за стесняване на отвор с дървен чук, който има остър ръб.
сикàч м.; вж. 14, 15, 16, 18.
синѝя ж. Голяма медна тава върху поставка, която се използува за хранене.
сѝстру ср. Заострена от единия край медна лента за очертаване на кръгове по съдове.
стòлчи ср.; вж. к р а к.
стуỳлу ср.; вж. 14, 15, 16, 18.
стъмѐт м. Малка ръчна наковалня, която се подлага при сваляне и чукане на търнàк (вж.), при плитки и обемни съдове — каравана, леген, котел, и когато дъното е заварѐно по-високо от ръба при основата.
стàгъ ж.; вж. 6, 14, 15.
су бъкър съч. Медник за вода. Лш, до 1878 г.
суфрълък м. Кована поставка за медна софра.
съвърѝсоъм гл. Свалям и причуквам търнàк (вж.).
съмукòфски гюм съч. Висок коничен калайдисан меден съд за течности с леко заоблени ръбове.
съмукòфску жилязу съч. Груба наковалня от правоъгълно парче желязо, която се използува за биене на бакър.
тас м. Меден съд за хранене и гребане на вода; вж. 1.
тѐгля бъкър съч. Изработвам на струг медни съдове.
тѐнджуръ ж. Цилиндричен или коничен калайдисан меден съд с висок капак за готвене. *— Вървх пълнъ тѐнджуръ з бдп.*
тигàнь м. Плитък коничен калайдисан съд с дълга дръжка за готвене.
тизгàф, тизгях м.; вж. 6, 14, 15, 16, 18.
типсѝя, типцѝя ж. Плитка тава с гладка или профилирана стена, която се използува в домакинството. — *Умѐтоъ иднъ типсѝя с млѝн.*
тисѝя ж.; вж. к и п ч ѐ ш к у ж и л я з у, ц и ц ѝ я.
триàнгел м.; вж. к у м à к.
тукмàк м. Дървен чук; вж. 14, 15.
туягъ ж.; вж. 2, 5, 14, 15, 16, 18.
тъвджѝя м. Помощник на майстор леяр, който поставя медните пити за изчукване върху наковалня (вж. б à л т ъ д ж и я, к ъ р ш и ч ѝ я, ч и к и д ж ѝ я, ч и п р ъ с ч ѝ я, ъ р ъ л ъ к ч ѝ я). Нс.
тъвъ ж. Разлат съд, употребяван най-често за варене на мармалад, печене на баници и др.
търнàк м. Правоъгълни или трапецовидни (за по-големи съдове) зъбчета за захващане на две медни плоскости (вж. б ъ с т ъ р ѝ с о ъ м).
убрàтен кòнус съч. Съд, който е най-широк в горната си част.
угънь м.; вж. 14, 15, 16, 18, 19.
уджàк м.; вж. у г ъ н ь, 3, 14, 15, 16, 18.
умѝвъм сът съч. Изтърквам след потапяне в киселина меден съд с пълàс (вж.) и пясък, приготвям го за калайдисване.
ỳмъ ж. Сива плевенска глина, с която се обмазват медните съдове по местата, където не трябва да хване калай. Вместо нея може да се използува сапун или разтопен туткал; вж. 1.
уò, ушò ср. Лята или кована халка със странично разперени краища, за които се закачва дръжката на съда; вж. 1, 2, 14.
упъъм гл. Изглаждам върху метална плоча, дебела дъска или върху тисѝя (вж.) дъно на сахан без крак, синия, тава, дъно на перат- ник, менче или котел след изкорубването им с дървен чук.
утвàрям гл. Избивам, изчуквам отвътре съд с нъълъмъ (вж.).
учигъртвъм гл. Остъргвам, почиствам съд с твърд предмет.
фистунѝръм гл. Изрязвам вълнообразно периферия на сахан.
фъсѐтнъ укрàсъ съч.; вж. м ѐ д я н ъ п ѝ т ъ.
цвъркъм гл.; вж. 14, 15, 16, 18.
цѝгънски въглищъ съч.; вж. 14.
цѝгънски мях съч. Ръчно кожено духало, употребявано от цигани калайджии. — *Нъдỳъ съ къту цѝгънски мях.*
цилѝндър м. Медно приспособление за охлаждане на ракиените пàри, което се поставя във футия; вж. 4.
цицѝя ж.; вж. т и с ѝ я.
чаф м. Метална скоба с форма на лира, направена от двойно огъната ламарина с ръб в средата, която укрепва дръжката на тиган.
чер мѐдник съч. Меден съд с вместимост от десет до петнадесет л, калайдисан отвътре. Поставя се на печка или огнище за затопляне

на вода и се опушва (вж. б я л м ѐ д н и к).
чикиджѝя м. Помощник на майстор леяр, който изчуква медни пити върху наковалня. Нс.
чипръсчѝя м. Четвъртият помощник на майстор леяр при изчукване на медни пити върху наковалня (вж. б а̀ л т ъ д ж и я, к ъ р ш и ч ѝ я, т ъ в д ж ѝ я, ч и к и д ж ѝ я, ъ р ъ л ъ к ч ѝ я). Нс.
чипра̀к м. Голяма медна лъжица за изгребване на течности или разсипване на храна.
чичу̀р, чучу̀р м.; вж. ч у ш м ъ, 14, 15, 16, 18.
чуба̀нкъ ж. Дълбано менче с прави стени и форма на обърнат конус, използувано от овчарите за правене на качамак.
чук кълцъ съч. Правоъгълен железен чук с остър ръб за шарене на плитки съдове — сахани, тави, тасове, тигани.
чучува̀ркъ ж. Извита конусовидна тръбичка на ибрик или котленица за изливане на течност (вж. ч у ч у̀ р к ъ, ш у ш у̀ л к ъ).
чучу̀ркъ ж.; вж. ч у ч у в а̀ р к ъ, ш у ш у̀ л к ъ.
чушмѐ ж.; вж. ч и ч у̀ р, ч у ч у̀ р, 14, 15, 16, 18.
ша̀пкъ ж. Полузагаснало огнище, върху което най-добре се калайдисва. — *А̀йди пѝчвъй дъ кълѝсъш, чи угнѝщиту нъпрѝй ша̀пкъть.*
ша̀рени нъ съдуйти съч. Украсяване на медни съдове чрез чукане с помощта на кълѐм (вж.), дзъмбъ (вж.) и чук кълцъ (вж.).
шла̀къ ж. Остатъчен продукт при леене на мед.
шо̀пкъ ж. Избит улей, широк в основата и стеснен към върха, на устието на джезве, котленица, гюмче за изливане на течности; вж. 1.
шушу̀лкъ ж.; вж. ч у ч у в а̀ р к ъ, ч у ч у̀ р к ъ.
ъжу̀рянъ укра̀съ съч. Изрязани със златарско трионче или изсечени със секач фигури (геометрични и по-рядко растителни мотиви) по столчета на сахани, мангали, кандилници, капаци на легени.
ъйвъ ж.; вж. 14, 18.
ърълъкчѝя м. Вторият помощник на майстор леяр при изчукване на медни пити върху наковалня (вж. б а̀ л т ъ д ж и я, к ъ р ш и ч ѝ я, т ъ в д ж ѝ я, ч и к и д ж ѝ я, ч и п р ъ с ч ѝ я). Нс.
яма̀к м. Малко медно овчарско канче с дръжка, която е захваната от устието и дъното. Събира около сто и петдесет г и се носи на кръста.

Фразеология, свързана с медникарството:

— Ба̀тьооо! Гълтъй по̀-бързи, чи къза̀нкъть ни нъддилѐ! — За мераклия пияч. П.
Блъскъ гу кътỳ чуждо̀ мѐнчи. — Грубо отношение на някого към нещо. Нс.
Бя̀лнъл съ кътỳ нъ кутла̀к дѐнуту. — Опушен, почернял човек. Чф.
Вѣртѝ съ кътỳ кълъйджѝя. — Несръчен човек, който не си подрежда добре работата. Бл, Дб, Ор, П, Тр.
Дъ ни сѝ но̀сил мѐнчиту, куга̀ту съ мъ кръща̀вали? — Да не си по-голям от мене? Да не би винаги да си бил в течение на моите работи? Тр.
Куга̀ кълъйджѝя стънъ, куга̀ ду̀шиту му пучърнѐ. — Човек, който се представя за голям майстор, възгордява се. Бл, Ор, П, Тр.
Лъ̀снъл съ кътỳ тига̀нъ нъ мѐхчънъ. — Мръсен, изцапан човек. Бл, Д, Ор, П, Т, Тр.
Нѝ си зна̀й мя̀ръть. — Не може да прецени възможностите си.
Нъ сто̀л сидѝ, кипчѐ държѝ. — При ладуване: за кръчмар.
Тѐглих му идѝн кълъ̀й. — Скарах му се, навиках го. Т, Тр.
Три казана големи ракаджийски, три меднници велики. — Инвентарен опис в Троянския манастир, 1833 г.
Ублѝзъ гу кътỳ кỳчи са̀нъ. — Лаком човек, който изяжда всичко. Т, Тр, Шп.
Убра̀ кълъ̀ят. — Получи си заслуженото. Бл, Дб, Дд, Ор, П, Тр, Шп.
Умѝслял съ кътỳ лисѝцъ ф къза̀н. — Човек, изпаднал в затруднено положение. Тр, ТрГт.
Цвърчѝ кътỳ синѝгяр ф кѣчъма̀чъну мѐнчи. — За човек, изпаднал в неудобно положение.
Чѐр кътỳ цѝгънин кълъджѝя. — Мръсен, опушен, черен човек. Т.
Чърно̀ мичѐ гъзът си пичѐ. — Менче, поставено на огън в камината.

Фирми, свързани с медникарството:

Бакърджийска работилница **БРАТСКИ ТРУДЪ** на братя Добреви, Голяма Желязна, 30-те години.

Фамилии, свързани с медникарството:

Бакърджиеви — ГЖ, Дд, Кл, Лш, Нс, Ос, Тр; **Казанджиеви** — Вр, Дд, Лш, П, Ск, Т, Тр, ТрБ, Шп; **Калайджиеви** — Шп; **Котларски** — Бр, ГЖ, Т.

Прякори, свързани с медникарството:

А̀нгел Къзънджѝятъ — Тр; **Васѝл Бъкърджѝ** — Тр; **Га̀нку Бъкърджѝ** — Кл, Тр; **Гьо̀рги Бъкърджѝятъ** — Тр; **Димѝтър Бъкърджѝятъ** — Тр; **Ива̀н Бъкърджѝятъ** — Тр; **Ива̀н Кутла̀рят** — Т; **Ива̀н Са̀нчиту** — Тр; **Илѝя Бъкърджѝятъ** — Дд; **Ла̀лю Бъкърджѝятъ** — Дд, Тр; **Мѝтку Къзънджѝятъ** — П; **На̀йден Тига̀нят** — Тр; **Нико̀лъ Бъкърджѝятъ** — Тр; **Па̀вли Къзънджѝятъ** — Тр; **Па̀чу Бъкърджѝят** — Тр; **Пѐнчу Бъкърджѝятъ** — Тр; **Пѐнчуйцъ Бъкърджѝйкътъ** — Тр; **Пѐтку Бъкърджѝятъ** — **Пѐтър Бъкърджѝят** — Ос; **Пѐтър Къзънджѝят** — Тр; **Стѐфън Къзънджѝятъ** — Тр; **Сто̀йку Къзънджѝят** — Ск, Тр.

Топоними, свързани с медникарството:

Ба̀круфци — Гм, овощна градина, С 0,8.

Го̀рнъ Мя̀днъ — Ос, долина с река и гори, Ю 2.

Гулѐмият къза̀н — ЧО, вир с форма на казан, ЮЗ 10.

До̀лнъ Мя̀днъ — Ос, долното течение на р. Мядна, Ю 1.

Къза̀н гьол — Бр, трап с мръсна вода, С 1,5.

Къза̀нкътъ — Гм, гора във валог с форма на казан, З 1,5.

Къза̀нът — ЧО, яма под Големия водопад на р. Черни Осъм в местността **Стѐниту**, ЮЗ 13.

Къзънджѝйскуту — 1. Вр, гори и ливади, СИ 3,5; 2. Т, гори, ливади и овощни градини, С 4.

Ма̀лкият къза̀н — ЧО, водопад на р. Черни Осъм с дълбок вир, Ю 10.

Мѐднишки сридо̀к — Ос, тесен склон, Ю 3.

Мѐнчуйцъ — Вр, ливади на склон, И 6. По прякор **Мѐнчу.**

Мѐнчууту — П, ливади, СИ 2,5.

Мя̀дни дол — Ос, дол край р. Мя̀днъ, Ю 2,8.

Мя̀днъ — Ос, махала, река, Ю 2,8.

Та̀суйти — ЧО, поляна с трапове, скали с иманярски знаци, ЮЗ 12.

18. ЗЛАТАРСТВО

ба̀пкъ ж. Дребна сребърна или медна монета за наниз или украса на дрехи.

билгѝя ж.; вж. 2, 5, 6, 11, 12, 14, 15, 16, 17.

бура̀ ж. Съставка на сребърен припой за една доза: осем кг натриев хлорид, четири кг сода бикарбонат, четири кг калиев карбонат, тридесет г цианкалий. Нс.

бъскѝя ж. Метална плоча с релеф за изчукване на пафти; вж. п а̀ ф т и, 2, 14.

витро̀нь м. Сярна киселина; вж. 17.

вѝтъ грѝвнъ съч. Гривна, осукана от няколко обли, с еднакъв или различен диаметър медни или месингови телове, понякога посребрени. — *Тъз вѝтътъ грѝвнъ я но̀силь мо̀йтъ ма̀йкъ, кугѝту била̀ мумъ̀.*

влъдѝшки чупра̀зи съч. Големи пафти със седефени плочки, носени от висши духовни лица. Тр.

гирда̀нь м. А. Наниз, огърлица. Б. Шия на говедо; вж. 14, 31.

гирда̀нь ълтънлѝя съч. Златен гердан, наниз от пендари. БО.

гиру̀к м.; вж. д у а̀ л у, м я х, 14, 15, 16, 17.

грѝвнъ ж. Украшение за ръка, понякога наричано и **грѝмнъ**; вж. 15.

гювѐч м. Приравняване на злато към една стандартна проба четиринадесет или осемнадесет карата; вж. г и в ѐ ч, 1.

джъмлъ̀к зъ па̀фти съч. Малка преносима витрина, използувана по панаири за показване на накити — най-често пафти, пръстени, гривни.

дзиф м. Смес от пръст, катран и черна смола (дзифт), от която се прави подложка за изковаване на накити.

дзъмбъ̀ ж.; вж. 7, 9, 14, 15, 17.

дивѝт, дъвѝт м. Лята метална мастилница с прикрепено птиче перо за писане, която се е носела на пояса.

диво̀ питлѐ съч. Фалшива 20-франкова монета, използувана за накит, най-често наниз. Наречена така по петлето от едната ѝ страна (вж. п и т л ѐ). Кл.

динитѝя ж. Сребърен припой, който се използува при изработване на филигра̀н (вж.), в състав: сребро, мед, натриев хлорид, сода бикарбонат, калиев карбонат, арсеник и цианкалий (вж. л и ѐ м). Нс.

дуа̀лкъ, дува̀лкъ ж. Стеснена в единия край тръбичка за устно духане в пламъка на спиртна лампа и насочването му в тънка струя към определено място (вж. л у л ѐ). Нс.

дуа̀лу, дува̀лу ср.; вж. г и р у̀ к, м я х, 14, 15, 16, 17.

дюкмеджѝя м. Златар, който отлива накити.

дюс чупра̀зи съч. Пафти с равна повърхност, без украса.

жа̀пки, жѐпчъть мн. Малки елипсовидни лети месингови пафти със стилизиран растителен мотив.

зайц м.; вж. 14, 15, 17.

зач м. А. Сярна киселина. Б. Разтвор от сярна киселина и вода в съотношение едно към десет. Нс.

зльта̀рску трио̀нчи съч. Метално лъкче, върху което с винтове се захващат тънки триончета за ажурно изрязване (вж. 17 — ъ ж у̀ р я н ъ у к р а̀ с ъ) или фино рязане на метал. Нс, Тр.

зъва̀ркъ ж.; вж. 14, 15, 17.

зълѝвъм гл.; вж. 14, 15, 17.

зънѝтям гл.; вж. 14, 15, 17.

иглъ̀ ж. А. Игла за коса, от върха на която висят няколко, обикновено три, синджирчета с трѐпки (вж.). Б. Метална дръжка с припоено накрая златно парче, с известен състав за определяне пробата на златни предмети. В. Игла за шиене.

избѝвъм гл. Изработвам върху ищѐк (вж.) полусферични елементи за накити. Нс, Тр.

интия̀ч м. Дървено парче със скосена отдолу челна част, захванато за тезгяха, върху което се пилят накити при фина обработка. Вм, Нс, Тр.

ирѝжи ср. Железен калъп, улей с дълга дръжка, в която се излива олово, калай или сребро на пръчки. Нс.

ищѐк м. Стоманен куб с полусферични гнезда с различен диаметър за изработване елементи на накити. Тр.

ка̀съ ж. Лицева част на пръстен, върху която се гравира орнамент или се монтира камък; вж. 6, 29.

киза̀п м. Азотна киселина; вж. 17.

кимю̀р м.; вж. 14, 15, 16, 17.

кирпидѐнь м.; вж. 14, 15, 16, 17.

китюк м.; вж. 2, 14, 15, 16, 17.
кишѝр м. Триъгълно стоманено острие със заточени ръбове за оглаждане на готови накити. Нс.
кубръ̀ чупрàзи съч. Ковани пафти.
куро̀нкъ ж. Метални части на сватбен сукман. — *Зъ курдонкъть ѝмъши грѝжъ кръстникът.* ЧО.
куртàнкъ ж. Гривна от подвижно свързани с халкички изкорубени метални пластинки.
кусàтник м. Наниз от дребни монети, които се вплитат в косите на жените (вж. к у с ѝ ч н и к).
кусѝчник м.; вж. к у с à т н и к.
кустину̀рки мн. Вид пафти с изпъкнала форма, която наподобява черупка на костенурка. Нс, Тр.
куфàр чупрàзи съч. Големи лети месингови пафти с правоъгълна форма, носени обикновено от бременни жени (вж. п л о̀ ч и). Гм.
куюмджѝйству ср. Златарство.
куюмджѝя м. Майстор златар.
кълѐм м.; вж. 17, 21, 32.
къндѝлницъ ж. Лят метален съд, окачен на троен синджир, в който се гори тамян при извършване на църковни обреди.
къндѝлу ср. Лят метален съд, окачен на три синджирчета, в който се поставя чашка с мазнина и фитил. Запалва се пред икона или иконостас.
кънтàш м. Обработен камък с червен цвят за украса на накити, най-често пафти. Нс, Тр.
кърнио̀л м. Обработен полускъпоценен камък с червен или кафяв цвят за украса на накити. Нс, Тр.
късàч м. Клещи с профилирани челюсти за сечене, отрязване на метални топчета. Нс.
кюстѐкь м. А. Верижка за джобен часовник. Б. Огърлица с нанизани ситни мъниста; вж. 1, 12.
лиѐм м.=**тъхтъ̀ лиѐм**; вж. д и н и т ѝ я. Нс.
лулъ̀ ж.; вж. д у à л к ъ, д у в à л к ъ, 2, 17.
лълѝя ж. Затворена гривна, която се поставя на ръката за украшение.
лъску̀нкъ ж. Месингово кръгче с диаметър от пет до десет мм и дупчица в средата, използувано за обшиване на женски дрехи. Тр.
лят филигрàн съч. А. Златарска техника за изработване лети накити, имитиращи припоен филигран, на които калъпът е направен по оригинални филигранни украшения. Б. Накити, които са изработени с тази техника. Нс.
мàлфъ ж. Конична желязна или дървена пръчка за разширяване и придаване кръгла форма на пръстени и халки. Нс, Тр.
мàткълѐм м. Стоманено острие с назъбена долна част за гравиране на накити (вж. ч и з г и л ѝ я). Нс, Тр.
мѐнгими ср.; вж. 6, 10, 14, 15, 17, 19.
муткàп, мъткàп м.; вж, 6, 14, 15.
мънѝсту ср. Пробито зърно от обработено цветно стъкло, кехлибар и др. за наниз или броеница.
мъхмудѝя ж. Турска жълтица от времето на султан Махмуд. — *Нъ свàдбъть свикъ̀рвъть ѝ кàчълъ нàнис уд мъхмудѝй.*
мя̀ркъ ж. Кръгли месингови халки, нанизани на гривна или мàлфъ (вж.), с означения за определяне номера на пръстени; от едно до тридесет и три по френски и от четиридесет и едно до седемдесет и три по швейцарски стандарт. Нс, Тр.
мях м.; вж. г и р у̀ к, д у à л у, д у в à л у, 14, 15, 16, 17.
нàнис, нàнизът м. Украшение от пробити и нанизани монети, което се поставя на шията.
нит м.; вж. 14, 15, 17.
нѝтник м.; вж. 14, 15, 17.
нъко̀вънъ, нъко̀ънъ ж.; вж. 14, 15, 17.
нъло̀жън филигрàн съч. Филигранова техника, характерна за златарите от Ново село. —*Наймно̀гу съ търсяа чупрàзити с нъло̀жън филигрàн.* Нс.
нъпъльо̀н м. Френска монета от двадесет франка (вж. п и т л ѐ).
пàфти мн. Украсени плочки от месинг или сребро с кръгла, елипсовидна, листовидна или правоъгълна форма за закопчаване на колан (вж. ч и п р à с, ч у п р à з и).
пилгѐрь, пилугѐрь м.; вж. 4.
пилѐшки мн. Накит за глава. — *Нъ гльвъ̀ и чътàл пилѐшки.* ГЖ.
пиндàръ ж. Златна монета с тегло около четиринадесет г, използувана за правене на нанизи. — *Видя̀х ѝ пиндàрътъ Прудàл нъ жинъ̀тъ си пиндàрътъ дъ плàщъ бдрч.*
пиндàрь м.; вж. п и н д à р ъ.
пирвàс, пирвàзът м. Странична пластинка, която обрамчва и заздравява пафтите; вж. 6, 21, 29.
пирѝнч м. Сплав от мед и цинк, от която се леят накити.
питлѐ ср.; вж. д и в о̀ п и т л ѐ, н ъ п ъ л ь о̀ н, 1, 19.
плѐтяни чупрàзи мн. Старо местно название на филигранови пафти. Нс.
плитинѝкь м. Наниз от жълтици. — *Нъ Ивàнкъ плитинѝкят тижѝ ут пиндàри.*
пло̀мбъ ж. Клещи с гравирани инициали на челюстите за пломбиране накити от благородни метали; вж. 9, 15.
пло̀чи мн.; вж. к у ф à р ч у п р à з и.
по̀тъ ж. А. Чаша с конична форма от огнеупорна глина или графит за разтопяване на благородни метали или сплави. Б. Голям съд за разливане на разтопен метал.
припо̀й плъстѝнъ съч. Сребърна смес, проба 650, за запояване, която се състои от шестдесет и пет г чисто сребро, тридесет г месинг и пет г цинк — за една доза. Нс, Тр.
припуѐн филигрàн съч. А. Златарска техника за изработване накити от тънка златна или сребърна жичка. Б. Накити, които са изработени с тази техника. Нс, Тр.
причу̀към гл. Сплесквам краища на тел преди запояване или изтегляне. Нс, Тр.
про̀биф м.; вж. п р у б о̀ й, 14, 15, 16, 17.
прубо̀й м.; вж. п р о̀ б и ф, 14, 15, 16, 17.

пръстен кубилѝя съч. Лят кръгъл мъжки пръстен със силно повдигната горна част (вж. пръстен кушничàр, стулувàт пръстен).
пръстен кушничàр съч. Мъжки пръстен с кръгла, понякога ажурна горна част, лят от месинг, често посребряван или позлатяван (вж. пръстен кубилѝя, стулувàт пръстен).
пуйлнъ лàмбъ съч. Тенекиена лампа с един или два фитила, която се употребява за запояване. Пламъкът се насочва с устна духалка (вж. дуàлкъ, дувàлкъ). Нс, Тр.
путѝр м. Лята или кована чаша за църковно причастие.
певỳр м. Лят калаен затворен съд за ракия; вж. 1, 4.
рòзички мн. Пафти с припоен или лят филигрàн (вж.) и геометризиран растителен орнамент.
сидèф м. Светъл лъскав материал, получен от мидени черупки, който се употребява за изработване на копчета, украшения, пафти (вж. сидифлѝя чупрàзи).
сидифлѝя чупрàзи съч. Пафти, украсени с резбовани седефени плочки.
сикàч м.; вж. 14, 15, 16, 17.
синджирлѝйкъ ж. Гривна от синджирчета, захванати от двата края с плочки — закопчалки, които се свързват с игла.
стулувàт пръстен съч. Лят кръгъл мъжки пръстен с горна част, повдигната на столче (вж. пръстен кубилѝя, пръстен кушничàр).
стуѝлу ср.; вж. 14, 15, 16, 17.
суфръ ж. Кожена престилка с полукръгла форма, върху която се събира отпадъкът от обработвани златни или сребърни накити. Нс.
сърмъ ж. Кръгла или профилна тел от чисто сребро; вж. 21. Тр.
съчàнувъ смес съч. Смес от триста части сребро и седемстотин части мед, от която се изработват накити. Нс.
тèрджъ, тèржъ ж. Метална форма от две половини, в която с помощта на формовъчна пръст и модел се отливат златарски изделия. Нс, Тр.
тèркуви зъ чупрàзи съч. Модели, с които се изработват пафти чрез леене. Нс, Тр.
тизгя̀ф, тизгя̀х м.; вж. 6, 14, 15, 16, 17.
тизгя̀фчи зъ грѝвни съч. Малка желязна наковалня с правоъгълна работна част, три на три см, върху която се обработват гривни. Нс, Тр.
трèпки мн. А. Малки обици от дребна златна или сребърна монета, окачена на халкичка с филигранов елемент откъм лицевата страна. Б. Малки украшения, които трепкат при раздвижване (вж. иглъ).
тръпèзник, търпèзник м. Средна част на пафти, която закрива халката, кукичката или иглата за закопчаване; вж. тръпèзъ, 21.
тръпèзъ ж.; вж. тръпèзник. Вд.
туя̀гъ ж.; вж. 2, 5, 14, 15, 16, 17.
търпънъ ж. А. Работилница за метални пари. Б. Място, където се събират много хора.
търтъ ж. Телено цветче, използувано при изграждане орнамент на филигранов накит. Нс.
угъ̀нь м.; вж. 14, 15, 16, 17, 19.
укòфкъ ж. Филигранов, обикновено позлатен обков на златна монета.
упкòф, упкòвът м.; вж. 8.
филигрàн м. Златарска техника, при която орнаментът се изгражда от тънка златна или сребърна тел (вж. динитѝя). Нс, Тр.
хътèт м. Стоманена плочка с конични отвори, различни по диаметър, за изтегляне на тел (вж. ширт). Нс, Тр.
цвъркъм гл.; вж. 14, 15, 16, 17.
чизгилѝя м. (вж. мàткълем). Нс, Тр.
чипрàс, чупрàс, чъпрàс м.; вж. пàфти. В миналото в Троянско се е употребявал само терминът **чупрàзи;** пàфти се явява по-късно; вж. 11.
читѝя ж. Плоска метална лента, с която се рамкира филигранов орнамент. Нс, Тр.
чифтè, чѝфтити ср. А. Двойно усукана сребърна тел, от която се изработват филигранови украшения. Б. Стоманена щипка с остри краища, пинцет; вж. 19.
чичỳр м.; вж. чушмъ, 14, 15, 16, 17.
чукънèлъ ж. Плоско кръгло чукче с къса дървена дръжка, което се използува при очукване на накити. Нс, Тр.
чушмъ ж.; вж. чичỳр, 14, 15, 16, 17.
шей м. Наниз от жълтици, който свекървата окачва върху шията на снахата. Тр.
шилимò ср. Бензинова горелка, задвижвана с крак. Състои се от мях, резервоар за бензин и горелка.
ширт м. Стоманена плочка с конични отвори за изтегляне на тел (вж. хътèт). Нс, Тр.
ъйвъ ж.; вж. 14, 17.
ъркълѝя пилъ съч. Пила с полукръгла форма.
юс, ю̀зът м. Лят калаен павур; вж. 21. Вд.

Фразеология, свързана със златарството:

Грѝвни дзвèкът пуд възглàви. — Наричане при ладуване за златар, богат човек.
Злàтуту си е злàту, плàвеят си е плàвей. — Добрият човек винаги се познава. Т.
Нъ зльтàрствуту рàбутътъ му бèши пѝпкъвъ, ъмъ пàдъши гулѝм кълèм. — Златарският занаят беше труден, но даваше голяма печалба.
Нъ крàстъви ръцè — вѝти грѝвни. — За безвкусица в облеклото и държанието. Тр, Чф, Шп.
Сидѝ му дивàн чупрàс. — За жена в пълно подчинение на мъжа си, с прибрани ръце пред чапразите.
Съдè кънди̇̀лу съ дулѝвъ. — Напомняне да се доизпие чашата и тогава да се налее отново.
Тò стънъ цилъ търпънъ. — Събраха се много хора.

Чѝсту злàту — дрът пирѝнч. — 1. За месингови предмети, които имитират златни. 2. За човек с големи претенции.
Ъкъл — мънѝсту. — Много умен. П.

Фирми, свързани със златарството:

Кирил Тотев, **ЗЛАТАРЪ,** Троян, 20-те години.

Фамилии, свързани със златарството:

Злàтешки — Бл, Ор, П, Тр; **Куюмджиеви** — Тр.

Прякори, свързани със златарството:

Илѝя Злътàрят — Тр; **Кѝрил Злътàрят** — Тр; **Кòлю Злътàрят** — Нс; **Мѝнку Злàтякът** — П; **Тòдур Злàтякът** — П; **Тòнчу Злàтякът** — П.

Топоними, свързани със златарството:

Злàтин трап — Ск, гориста падина, И 0,5.
Злàтюй дỳпки — Ос, ливади и гори, ЮИ 6.
Злàтюуту — 1. Ос, ливади, ЮИ 4,6; 2. Св, гори, С 2.
Злàтюф дол — 1. Вд, рекичка сред ливади, ЮЗ 3; 2. Ос, ляв приток на р. Острешка, ЮИ 4.
Злàтюфци — Ос, махала, ЮИ 3.
Злàтюъ мугѝлъ — Зр, хълм с ниви, ЮИ 3.
Злàтюъ пулѐнъ — Кл, пасище, ЮИ 1.
Злàтяшкуту — П, махала, И 4.
Пѐящити пиндàри—ЧО, пещера, в която според легендата са укривани пендари от хайдути, ЮЗ 10.
Срѐбърян дол — Бл, поток, овощни градини, З 1,5.

19. ТЮФЕКЧИЙСТВО

баарỳть, бъйрỳть м. Барут, смес от сяра, селитра и въглища, която при запалване избухва; вж. б и р б и л ѐ т ь, 28.
бирбилѐть м.; вж. б а а р ỳ т ь. Т, Чф, Шп.
биздѝмян бъйрỳть съч. Барут, който изгаря без дим.
бирдàнкъ ж. Вид еднозарядна пушка (по името на изобретателя ѝ Бердан).
бой м. Точен изстрел.
бъйрỳтник м. Животински рог, обикновено волски, обкован с метал при отвора и върха, употребяван за носене на барут (вж. б ъ й р ỳ т н и ц ъ).
бъйрỳтнищъ ж.; вж. б ъ й р ỳ т н и к.
гивирджилѐ ср. Селитра, воден извлек от птичи тор, който се използува при правене на барут.
грѝвнъ ж. Метален пръстен за прикрепване на цев към полуложа; вж. 15, 18.
джипънѐ ср. Барут, куршуми, сачми или патрони за огнестрелно оръжие.
дѝмян бъйрỳть съч. Барут, който при изгаряне изпуща дим.
дѝнкъ ж. Малка водна мелница с чукало за правене на барут. — *Ф тỳрску нàй-мнòгу дѝнки ѝмълу пу Кòмън. И сигà им личът дувàрти;* вж. к ò м ъ н с к и б а а р ỳ т ь. Бл, Бр, Лм, Т, Тр, Шп.
дървинѝкъ м. Примитивен пистолет, който се зарежда откъм цевта и се възпламенява със запалена клечка, въглен или прахан. — *Кътỳ грѐмнъл, дървинѝкят съ прѐснъл и му извàдял укòту.*
ѐвдзъ ж. Капсула, която се поставя върху цѝфкъ (вж.) при произвеждане на изстрел (вж. к à б д з ъ).
ѐвдзълийкъ ж. Пушка с капсулен ударно-спускателен механизъм (вж. к à б д з ъ л и й - к ъ).
ѐвдзълия м. Пистолет с капсулен ударно-спускателен механизъм (вж. к à б д з ъ л и я).
инкрустàция ж. Техника при изпълнение на декоративен мотив от метал (злато, сребро, бронз) и седеф, вкопани по дървени, метални и костени части по оръжие и принадлежностите му.
кàбдзъ ж.; вж. ѐ в д з ъ.
кàбдзълийкъ ж.; вж. ѐ в д з ъ л и й к ъ.
кàбдзълия м.; вж. ѐ в д з ъ л и я, п и щ ò ф.
кòмънски баарỳть съч. Барут, правен в турското село Коман преди Освобождението и използуван през Априлското въстание в Ново село и други селища на Северна България. Сега там (на 7,5 км СИ от Терзийско) има само следи от стари сгради и новопостроена хижа „Коман“.
крѐмънлийкъ ж. Пушка с кремъчен ударно-спускателен механизъм (вж. к р и м ъ к - л ѝ й к ъ). Ос.
крѐмънлия м. Пистолет с кремъчен ударно-спускателен механизъм (вж. к р и м ъ к л ѝ я). Ос.
кримѝкъ м. Кремък, твърд минерал, от който при удряне с огниво или друго стоманено парче изскачат искри. Използува се при пушки и пищови с кремъчен механизъм.
крѝмкъ ж. Стара бойна пушка, използувана още през Кримската война.
кримъклѝйкъ ж.; вж. к р ѐ м ъ к л и й к ъ.
кримъклѝя м.; вж. к р ѐ м ъ н л и я.
кундàкъ м. Спусък на ударен механизъм на пушка или пистолет.
курòк м. Ударник на огнестрелно оръжие. — *Кътỳ излѐзи мѐчкътъ, дрѐпнъх курòцити и тѐглих двà угѐня.*
кълъп м. А. Метална или дървена форма от две половинки с дръжки за отливане на сачми или продълговати куршуми. Б. Изобщо форма, по която се прави или отлива нещо; вж. 1, 6, 9, 11, 16, 29.
лък м. Стоманена лъкообразна пружина в ударно-спускателния механизъм на пушка или пистолет.
лѐскуй въглищъ съч. Въглища от лескови дърва, които се използуват при правене на барут.

мѐнгими ср.; вж. 6, 10, 14, 15, 17, 18.
мичкàрску шишинѐ съч. Голяма пушка кремъклийка с далечен бой, използувана и при лов на мечки (вж. ш и ш и н ѐ).
мъртѝнкъ, мъртѝнъ ж. Еднозарядна патронна пушка, американско производство.
мъсỳрь м. Цев на пушка или пистолет; вж. 21.
мя̀ръ ж. Разграфена цилиндрична месингова форма за дозиране на барут при правене на фишеци; вж. 33.
нифърлян пищòф съч. Зареден пистолет.
нишàн м. А. Цел за стрелба. Б. Белег, знак.
нишънджѝя м. Добър стрелец. — *Пỳстити нувусѐлци нишънджѝй: пъръть улỳчкът ф сридъть, ъ пък бъйлъть ф укдту. . .* (Из народна песен за Априлското въстание). Бл, П, Ор.
питлѐ ср. А. Ударник на пушка или пистолет. — *Нòсих пỳшкъть нъ Пѐнкъ Брàтът дъ ми ъ пупрàй, чи ми съ бѐши счỳпилу питлѐту.* Б. Куршум; вж. 18.
пищòф, пищòвът м. Старовремски пистолет (вж. к à б д з ъ л и я, к р и м ъ к л ѝ я).
пòтсип м. Барут, който се запалва от искра при кремъчни оръжия. — *Нъ хъйдỳт Рàлчъ ут Кълѐйцъ му плюли нъ пòтсипът и кугàту душлѐ тỳрцити, тòй ни мужàл дъ гръмни и гу фънъли.* Т.
пукàлу ср. Малък пистолет евзалия; вж. 14.
пушкàлу ср. Детска играчка, направена от цев на свирчовина — едър храст с бели цветове, Sambucus nigra. „Стреля" с топчета, свити от конопени влакна.
пỳшкъ буйлѝя съч. Пушка, дълга един човешки бой; вж. 33.
пътлàк м. Пистолет.
сидифлѝя пищòф съч. Пистолет, украсен чрез инкрустиране на орнаменти със седеф.
сидифлѝя пỳшкъ съч. Пушка, украсена чрез инкрустиране на орнаменти със седеф.
съчмѝ ж. Малко оловно топче, използувано при зареждане на патрони за ловно оръжие.
съчмълѝйкъ ж. Пушка, която се зарежда със сачмени патрони.
тек пỳшкъ съч. Пушка с една цев (вж. т ѐ к ъ л и й к ъ).
тѐкълийкъ ж.; вж. т е к п ỳ ш к ъ.
тикю̀рк м. Сяра, която се използува при правене на барут. Т.
тикю̀рт м. Сяра.
тòлпъ ж. Саморасъл дрянов топуз с естествена дълга дръжка, използуван през Априлското въстание в Новоселския край като боздуган. В топуза са пробивани радиални гнезда, в които е наливано олово. Нс.
тупузлѝя пищòф съч. Старовремски пистолет, на който дръжката завършва с метална топка (вж. т у п ỳ с).
тупỳс, тупỳзът м. А. Край от дръжка на пистолет, направен от месинг, желязо или сребро (вж. т у п у з л ѝ я п и щ ò ф). Б. Желязна топка на кантар; през Априлското въстание в Ново село е използувана за зареждане на черешовите топчета. — *Тòпчаать пълнили с кънтàрь тупỳзи.* Нс.
тупчѝя м. Артилерист. — *Приз Иврупѐйскъть вуйнъ бях тупчѝя.*
тъпънджъ ж. Приклад на пушка; вж. 1.
тюфикчѝя м. Майстор, който прави или поправя огнестрелно оръжие.
угнѝву ср. Част от ударен механизъм на кремъклия пушка или пистолет, върху която се удря кремъкът и пуска искра; вж. ч ъ к м à к, 14.
угъ̀нь м. А. Механизъм при пушка или пистолет, който произвежда изстрел. Б. Изстрел. — *Фърлих му двà угъ̀ня;* вж. 14, 15, 16, 17, 18.
фишѐкь м. Ръчно направен заряд от барут и куршум за улесняване пълненето на пушка или пистолет; вж. 1.
фишиклък м. Кожена чанта за носене на фишеци.
фърлян пищòф съч. Изгърмян пищов.
цѝфкъ ж. Желязна тръбичка, върху която се поставя капсула (вж. к à б д з ъ); вж. 1.
чифтѐ ср. Пушка с две цеви; вж. 18.
чифтѐ пищòви съч. Пистолет с две цеви, с кремъчно или капсулно възпламеняване.
чъкмàкь м.; вж. у г н ѝ в у, 14.
шишинѐ, шишънѐ ср. Старовремска пушка с широка цев (вж. м и ч к à р с к у ш и ш и н ѐ).
шѝкълкъ ж. Кръгъл куршум с къса опашка, получена при леенето в калъп. — *Пỳснъх му шѝкълкъть* — застрелях го.
шòмпъл м. Дървена или метална пръчка за пълнене и почистване цевта на пушка или пистолет; вж. ъ р б ѝ я, 4.
ъзлък м. Място, където се слага подсипът (вж. п ò т с и п) на кремъчните оръжия.
ърбѝя ж.; вж. ш ò м п ъ л.

Фразеология, свързана с тюфекчийството:

— **Ас тàа пỳшкъ ъ знàа ут мàлку пищòфчи!** — Отговор на жител на някогашното село Коман пред съда по дело за укриване на пушка от негов съсед. Оттогава е останало прозвището **кòмънски свидѐтел** — за човек, който лъже.
Гол кътỳ пищòф. — Беден човек, който не притежава нищо.
Гутòф кътỳ счỳпен пищòф. — Човек, който не е годен да извърши някаква работа.
Иднò врѐми бях кундàкь нъ пищòф, пък сигà съм ризѐ нъ врàтник. — Старостта не може да се сравнява с младостта.
Конь и пỳшкъ сàми съ кръдът. — Хубавата стока сама се хвали.
Кьор фишѐкь. — Халосен патрон, празна работа.
Нъ гол курѐм чифтѐ пищòви. Нъ гòл тумбàк срѐбърни пищòви. — Човек, който не се съобразява с възможностите си, а иска нещо, което не му прилича.
Прудàй си нѝвъть, купѝ си пỳшкъ. — Призив на новоселските въстаници през 1876 г.
Як кътỳ кримъклѝя пищòф. — Зрав човек, готов да свърши всякаква работа.

Фамилии, свързани с тюфекчийството:

Тюфекчѝеви — Ор, ЧО.

Прякори, свързани с тюфекчийството:

Ѝнгел Съчмъ̀тъ — Тр; **Кòлю Тифѝкят** — Ор; **Мърѝя Тификчѝйкъ̀тъ** — Ор; **Нàнку Бъйрỳтят** — БО; **Пèнку Тификчѝят** — Тр; **Пèнъ Тупỳскътъ** — Тр; **Тòдур Пỳшкин** — Ор.

Топоними, свързани с тюфекчийството:

Бъйрỳтницътъ — ГЖ, ниви и ливади; през турското робство тук имало постройка, в която добивали барут, И 2,5.
Бъйрỳтуу — БО, ниви, ЮИ 0,5.
Дѝнкътъ — Т, вади и дувари от динки за барут, ЮЗ 5.
Кòмън — Т, гори; следи от някогашно селище, където е добиван барут, СЗ 5.
Кримѝцити — Св, ниви с кремък, С 1,5.
Тификчѝйскътъ ливàдъ — ЧО, ливада, Ю 5.
Тупỳскуту — Вр, ниви, ЮЗ 2.
Тупỳзууту — 1. ВБ, гора, ЮЗ 0,2; 2. Гм, пасище, И 2; 3. Дб, ливади, Ю 1.
Тупỳзуф купàк — В, градина, И 0,5.
Тупỳскътъ вудинѝцъ — Вр, стара воденица, ЮЗ 3.

20. НАРОДНО БОЯДЖИЙСТВО

бàбуф, бàбух м. Растение с дебели месести листа, Salvia vertcillata. — *С бàбух и зилèн кàмък съ пулучàа чърнò. Бàбуът вàпцоъ сдъ̀ въ̀лняну.*
бèжъф прил. Сивожълт цвят, който се получава от белки на кромид лук, Allium cepa (вж. б е ш, б è ж ъ т).
беш, бèжът м. ; вж. б è ж ъ ф.
бий гл. За цвят — отива, прелива се. — *Бий нъ зилèну.*
блют прил. Минзухареножълт. — *Прàехми гàщи, путỳри и сукмàни с àлян, зилèн и блют гъйтàнь.* Тр.
бòзяф прил. Сивокафяв.
брик прил. Вишневокафяв; вж. б р ѝ к ъ ф.
брѝкъф прил.; вж. б р и к.
брòждяф, бруждя̀ф прил. Ръждивожълт; вж. б р ò ш.
брош прил.; вж. б р ò ж д я ф.
буйджѝя м. Майстор, който боядисва. — *Ỳтри шъ òдя пу Трувя̀н нъ буйджѝя* (вж. в ъ п ц à р ь).
буйдѝсоъм с бъ̀зи съч. Боядисвам горещо със зрял плод на бъз, Sambucus ebulus, и зелен камък за получаване на черен цвят.
буйдѝсоъм с кукуря̀к съч. Боядисвам горещо и кисна плат или прежда с листа и цветове от кукуряк, Helleborus odorus, за получаване на бледожълт цвят.
буйдѝсоъм с лѝпуф цвят съч. Боядисвам горещо и кисна плат или прежда в цвят от липа, Tilia, за получаване на бледожълт цвят, който днес се нарича екрю.
буйдѝсоъм с лук съч. Боядисвам горещо и кисна плат или прежда в люспи и сухи стръкове от лук, Allium cepa, за получаване на кремавожълт цвят (вж. л ỳ ч ъ в у ж ъ л т ò).
буйдѝсоъм с мличòк съч. Боядисвам горещо и кисна плат или прежда в листа и стъбла на млечок, Euphorbia cyparisias, за получаване на жълт цвят. — *Уд мличòкът прèждъ̀тъ съ буйдѝсоъ мèку жъ̀лту.*
буйдѝсоъм с прàскувъ шỳмъ съч. Боядисвам горещо и кисна плат или прежда в листа от праскови, Prunus persica, за получаване на масленозелен цвят.
буйдѝсоъм със сàжди съч. Боядисвам горещо вълнен или кълчищен плат или прежда със сажди и зелева чорба (вж. ъ р м ѝ я) или оцет при вълненото, а вода и сол при кълчищеното за получаване на цвят от чернокафяв до черен.
буйдѝсоъм със слѝвуви курѝ съч. Боядисвам горещо и кисна плат или прежда с кори от слива, Prunus domestica, за получаване на вишневокафяв цвят (вж. б р и к).
буйдѝсоъм със съчѝкъбрỳс и вàр съч. Боядисвам горещо неколкократно памучен плат или прежда в железен сулфат (вж. с ъ ч ѝ к ъ б р ỳ с), потапям във вар и изпирам в течаща вода, след което изсушавам (изпичам) на слънце, за получаване на бежов цвят (вж. б è ж ъ ф).
буйдѝсоъм със съчѝкъбрỳс и синь кàмък съч. Боядисвам горещо неколкократно вълнен плат или прежда в съчикъбрус и син камък, изпирам и изсушавам на слънце за получаване на кафяв цвят.
буйдѝсоъм с тор съч. Боядисвам горещо в отлежал говежди или овчи тор и синило (вж. с è р и я в ъ в у д ѣ) вълнен или кълчищен плат или прежда за получаване на ясносин цвят.
буйдѝсоъм с увèсянъ кàшъ съч. Боядисвам горещо и кисна плат или прежда в каша от овес, Avena sativa, за получаване на кремав цвят.
буйдѝсоъм със стъблà ут чỳшки и думàти съч. Боядисвам горещо плат или прежда със стъбла от чушки и домати, Capisicum Lycopersicum esculentum, за получаване на масленозелен цвят.
буйдѝсоъм с я̀вуруви курѝ съч. Боядисвам горещо и кисна плат или прежда в кори от явор, Acer pseudoplatanus, за получаване на розов цвят.
буйдòсоъм гл. Боядисвам плат или прежда (вж. б у й д ѝ с о ъ м, в à п ц о ъ м). — *Мèникъ мàйкъ ми ма а ỳчъль: ѣкỳ ѝскъм дъ ми стàни ỳбъви прèждъ̀тъ, съмъ̀ дъ си ъ буйдòсоъм.*
буяджълъ̀к м. Бояджийство.

бъркàчкъ ж. Тояга или лопатовидно разширена дъсчица за бъркане на плат или прежда при боядисване.
вàпцоъм гл. А. Боядисвам. Б. Изцапвам.
витрòнь м. Сярна киселина (H_2SO_4), която се използува за свързвател (вж. с ф ъ р з в à т я л) на багрилата при домашното и промишленото бояджийство; вж. 17, 18.
вѝшняф прил. Тъмночервен.
вълнянъ буѝ съч. Боя за вълнена прежда.
въщàрь м. Майстор бояджия (вж. б у й д ж ѝ я).
всъчѝтъ гл. За течност — възвира, шуми (вж. к л ò п н ъ).
гивизя̀н прил. Яркочервен.
глок, глòгът м. Бодлив храст с бели гроздовидни цветчета и дребен червен плод, Mespilus oxyantha. Корите му се използуват за горещо боядисване в червено.
гурѐщу буйдѝсоъни съч. Боядисване на плат или прежда чрез потапяне във вряща в казан на огън боя (вж. с т у д ѐ н у б у й д ѝ с о ъ н и).
гълàзян прил. Тъмносин.
гълибàрдяф прил. Лилав, отиващ към вишнев цвят (вж. к ъ л и б à р д я ф, к ъ л и б à р я ф). От ЛИ Гарибалди, който носел лилаво наметало.
гълъбуф прил. Светлосив цвят. Получава се чрез горещо боядисване в шикалки с прибавяне на зелен камък (вж. з и л ѐ н к à м ъ к).
дживизя̀н прил. Кафяв.
дживизя̀нъ буя̀ съч. Кафява боя, която се получава от орехови белки (вж. л ъ ш п ỳ н ъ) или орехови корени.
дзвънѝкъ ж. Звъника, Hypericum perforatum, листата и цветовете на която се употребяват за горещо боядисване на плат или прежда с вишнев цвят. — *Нàй-ỳбьву вѝшняву стàа уд дзвънѝкътъ.*
дукурджỳняф прил. Тъмнокафяв.
дърк, дъргът м. Сух стрък от кромид лук за боядисване в кремавожълт цвят (вж. л ỳ ч ъ в у ж ъ л т у).
дю̀ляви пѐръ съч. Листа от дюля, Cydonia vulgaris, за получаване на бежов или кремав цвят.
жѐнски буйджилък съч. Примитивно боядисване със зелева чорба (вж. ъ р м ѝ я).
зилѐн кàмък съч. Химическо съединение, Cuprum sulfuricum, което се поставя в разтвора при боядисване за по-трайно свързване на преждата или плата с боята.
зъ чърнò съч. Начин за горещо боядисване на плат или прежда в железен сулфат (вж. с ъ ч ѝ к ъ б р ỳ с) и смрàдлика (вж.) за получаване на черен цвят.
зъю̀здън прил. За цвят — убит, приглушен.
зъю̀здяну зилѐну съч. Убито зелено.
кизàп м. Азотна киселина, HNO_3, която се използува като свързвател на багрилата.
клòпнъ гл.; вж. в ъ с ч ѝ т ъ, 33.
кок де рош съч. Съвременно название на огненочервен цвят.
крѐмъф прил. Бледожълт с оттенък на кафяв.
крỳпъ ж. Бучка, парче. — *Буя̀тъ, кътỳ съ увлъжнѝ, стàа нъ крỳпи.*
крỳшуъ чурбъ̀ съч. Сок от круши, приготвен в каче за зимнина. Използува се в домашното бояджийство за свързвател на багрилата.
крỳшънъ чурбъ̀ съч.; вж. к р ỳ ш у ъ ч у р б ъ̀.
купрѝвъ ж. Парливо растение, Urtica dioica. Листата и стъблата се употребяват за горещо боядисване на плат или прежда в зелен цвят.
купрѝвян прил. Зелен като коприва.
курѝ ут илъ съч. Пресни кори от ела, Alnus glutinosa, за горещо боядисване на плат или прежда в черен цвят с прибавяне на точиларска кал (вж. т у ч и л à р с к ъ к а л). В поново време вместо кал се слага зелен камък.
курѝ уд òсян съч. Пресни или сушени кори от осен, Fraxinus, за горещо боядисване с прибавяне на ковашка сгурия в синкаво-черен цвят. — *Кугѝту буйдѝсоъш с курѝ уд òсян, дъ ни избилѐй буя̀тъ, тря̀боъ прѐждътъ дъ приспѝ иднъ нòщ ф чурбъ̀тъ.*
къзàн м. Голям меден съд с вместимост до петстотин кг за боядисване на шаяк, плат, прежда и др.; вж. 17.
къйсѝяф прил. За плат или прежда — с цвят на кайсия.
кълибàрдяф прил.; вж. г ъ л и б à р д я ф, к ъ л и б à р я ф.
кълибàряф прил.; вж. к ъ л и б à р д я ф.
кърмизя̀н прил. Червен цвят.
кълтѝчъф прил. Черен цвят, който напомня къртица. — *Кълтѝчьвъ интирѝя.*
къфишѝкъф прил. Цвят с оттенък на кафяв, който се получава при горещо боядисване на плат или прежда с листа, черупки и белки от орех, Juglans regia, и корени от цер, Quercus ceris.
кюп м. Голям отворен гдинен съд за боядисване на плат или прежда; вж. 1.
лѝлъф прил. Виолетов цвят.
лимòняф прил. Жълтозелен (вж. ъ л и м ò н я ф).
лѝпуви курѝ съч. Кори от липа, Cortex tiliae, за боядисване в жълт цвят (вж. ò х р ъ ф).
лѝшеевъ вудъ̀ съч. Луга, която се използува при боядисване и за изпиране на тъкани с непрана вълна; вж. ж ѝ в ъ в ъ̀ л н ъ, 21.
лỳчъви лъшпỳни съч. Обвивки на кромид лук, използувани за боядисване в бледожълт цвят (вж. б у й д ѝ с о ъ м с л у к).
лỳчъву жълтò съч. А. Бледожълт цвят. Б. Недобре боядисан. — *Жълтò, жълтò, тъ лỳчъву.*
лъзърѝнуу прил. Небесносин цвят, по-блед от туркàф (вж.).
мàсляву зилѐну съч. Тъмнозелен в различни оттенъци.
миндзуàрян прил. Който е с цвят на минзухар, Crocus.
мòръф прил. Синьочервен, виолетов.
мъждря̀н м. Вид храстовиден дрян, Fraxinus ornus, от чиито кори, смесени с ковашка сгурия, при горещо боядисване се получава черен цвят с оттенък на синьо; вж. 2.

мъстѝляву сѝню съч. Тъмносин.
нибѐсну прил. Небесносин.
нърàнян прил. Добре боядисан (за плат или прежда).
òгняну чървѐну съч. Ярък, светлочервен; по-късно го наричат кок де рош (вж.).
òхръф прил. Жълт — получава се при горещо боядисване на плат или прежда с листа от дюля, семе от захарна метла (Sorguna saccharatum), риган (Origanum vulgare) и син камък ($CuSO_4$).
пàтяшку жълтò съч. Наситен яркожълт.
пимбя̀н прил. Светлочервен до розов (вж. п и м п я̀ ф).
пимпя̀ф прил. ; вж. п и м б я̀ н.
пирàтник м. Голям котел, до петдесет л, за боядисване на плат или прежда; вж. 17.
пуртукàлуу прил. Портокалов.
ризидàу прил. Светлозелен (вж. р и з и д ъ̀).
ризидъ̀ прил.; вж. р и з и д à у.
римизя̀н прил. Тъмночервен.
ròзъф прил. Розов — получава се при горещо боядисване на плат или прежда с цвят от див мак (Papaver), клончета от слива (Prunus domestica) и зелен камък ($FeSO_4$).
ръкòсън прил. Жълт, който отива към оранжев.
сѐрей ср. Мазнина, нечистотии по непрана вълна.
сѐриявъ вудъ̀ съч. Вода, получена при накисване на непрана вълна с дървесна пепел. Използува се заедно със синилото (вж. с и н ѝ л у) при боядисване на шаяк; вж. с ѐ р и я в ъ в ъ̀ л н ъ, 21.
синàрь м. Майстор, който боядисва вълнени платове или прежди предимно със синило. Нс.
синѝлу ср. А. Вносна синя боя за вълнени или памучни платове и прежди. Известни са: **синѝлу Я̀въ, синѝлу Бингàл, синѝлу Мъдрàс** — според страната производителка. — *Тръгнъли ми съ, тръгнъли, нувусѐлскити синàри нъ Филибѐ пỳсту дъ ѝдът зъ скъпъ стòкъ синѝлу* (народна песен от Ново село). Б. Синка за пране.
сѝнкъф прил. С оттенък на син.
синь прил. Син. Получава се от синчец, Scilla biforia.
синь кàмък съч. Свързвател в народното бояджийство.
сиф прил. Сив — цвят, който се получава при горещо боядисване на плат или прежда с кори от мъждрян, осен и зрял боб, Faba.
слàмяну жълтò съч. Бледожълт — получава се при горещо боядисване на плат или прежда с люспи и стъбла на кромид лук.
смрàдлика ж. Дребен храст с яйцевидни листа и жълта дървесина, Rhus cotinus, който се използува в народното бояджийство за свързвател. — *Нѝй си мѐляхми смрàдликата — пѐръ, клòни, курѝ, сѝчкуту. Тя̀ съ слàгъ дъ съ улувѝ буя̀тъ.*
стипцòсоъм гл. Прекарвам плат или прежда през горещ разтвор от стипца (вж. с т ѝ п ц ъ). — *Прѐждътъ първум я стипцòсоъми, пък сльт тỳй я върѝм в буя̀тъ.*
стѝпцъ ж. Калиево-алуминиев сулфат, който се използува за свързвател на боите.
студѐну буйдѝсоъни съч. Боядисване на плат или прежда чрез киснене в кюп (вж.) със студен разтвор (вж. г у р ѐ щ у б у й д ѝ с о ъ н и).
сурулѝнкъф прил. Сивокафяв (вж. с у р у л я̀ ф). ГЖ.
суруля̀ф прил.; вж. с у р у л ѝ н к ъ ф.
сфързвàтял м. Химическо съединение, което осъществява трайна връзка на плат или прежда с багрила — оцет, армия, стипца, витрон (вж.). — *Витрòнят нàй-я̀ку вързòоъ буйти.*
сънджàнян прил. Синьозелен.
съръмбòзуф прил. Небоядисан, естествено сивопепеляв; вж. 9.
съчѝкъбрỳс м. Железен сулфат, зелен камък, който се използува за свързвател. — *Съчѝкъбрỳсът гу пулучàахми ф къчѐтъ пу двѐстъ килà.*
тѝкваву жълтò съч. Който е с цвят на зряла тиква.
тривѝсту зилѐну съч. Който е с цвят на млада трева.
туркàф прил. Тъмносин. Съвременното название на цвета е туркуà.
турỳнджъф прил. Оранжев (вж. у р à н д ж ъ ф).
тучилàрскъ кал съч. Каша, която се получава при мокро точене на железни изделия на въртящо се каменно точило. Използува се за боядисване в черен цвят.
урàнджъф прил. Портокален (вж. т у р ỳ н д ж ъ ф, у р à н ш).
урàнш, урàнджът прил.; вж. у р à н д ж ъ ф.
фрѐзъф прил. Тъмнорозов. Тр.
циклàмян прил. Цикламен (вж. ц и к л à м я ф).
циклàмяф прил.; вж. ц и к л à м я н.
шикѐрян, шикѐряф прил. Който е между алено и розово.
шукулàдян, шукулàдяф прил. Шоколадов, тъмнокафяв.
ълимòняф прил. Лимонов (вж. л и м ò н я ф).
ъргàсоъм гл. А. Боядисвам. Б. Зацапвам дреха.
ърмѝя, ърмѝявъ чурбъ̀ ж., съч. Зелев сок, използува се за свързвател на боята. — *Кугàту буйдѝсоъхми вълняну илѝ кузиня̀ву, с ърмѝятъ вѐрдзоъхми буя̀тъ, пò-пòсли съ фънъ̀хми уд витрòнят и стѝпцътъ* (вж. ъ р м ѝ я н и ц ъ).
ърмѝяницъ ж.; вж. ъ р м ѝ я, ъ р м ѝ я в ъ ч у р б ъ̀. Д.
ъчѝк прил. Ясно, открито, светло; вж. 33.
ъчѝк чървѐну съч. Ясночервен.

Фразеология, свързана с народното бояджийство:

Сѝню сỳкну цвòлът кърпи. — При ладуване: за бояджия. Тр.
Тàа буя̀ нѐ е нърàнянь, стуй глъдно̀. — За недобре боядисан плат или прежда. Тр, Шп.
Увàщъл рàбутътъ. — Объркал се. Д, Зр, Кл, Нс, Т, Тр.
Ут прьдня̀ буя̀ ни стàвъ. — Вулгарно: за хубаво изделие се изисква добър материал.

Флѝзъл ф кю̀път, ъмъ ни гу̀ улувѝлъ буя̀тъ. — За майстор, който е учил, но недоучил занаят. Тр.

Фирми, свързани с народното бояджийство, не са запазени, но в Троянския манастирски поменик (вж. Библиография — 35) е отбелязано наличието на отделен организиран есниф на бояджиите — „руфет бояджийски", още през 1812 г. Запазен е и кръгъл железен печат на троянските бояджии с текст: **„Бояджиски еснафски защитник — Рождество Христово — 1879 — Троян."**

Фамилии, свързани с народното бояджийство:

Бояджиеви — Б, БО, ГЖ, Гм, Д, До, Дд, Лш, Нс, Т, Тр, Шп.

Прякори, свързани с народното бояджийство

Ива̀н Бояджѝ — Тр (Троянски манастирски поменик, с. 14); **Ка̀лю Буйджѝятъ** — Тр; **Кю̀ю Бояджѝ** — Тр (Тр. ман. поменик, с. 14); **Пѐтко Бояджѝ** — Тр (Тр. ман. поменик, с. 20).

Топоними, свързани с народното бояджийство:

Буйджѝйти — 1. Гм, махала, СЗ 2; 2. Нс, колиби на род Бояджиите, СИ 2.
Буйджѝскътъ вудинѝцъ — ГЖ, воденица на род Бояджиите, И 2,5.
Буйджѝскътъ мъ̀лъ — Лш, по род, преселен от с. Балканец.
Буйджѝюуту — Кл, пасище, С 7.
Буйджѝюъ мугѝлъ — Кл, височина с гора, С 2,5.

21. НАРОДНО ТЪКАЧЕСТВО

а̀лищи ср. Дебела завивка, изтъкана на вълнена основа с кит (вж.) от вълна, смесена с козина. — *Идно̀ врѐми приз зѝмътъ съ зъвѝъхми с а̀лищи по̀ зъ тупло̀* (вж. р у в ъ н ѝ к, р ъ в н ѝ к).
ба̀пкъ ж. Мотив от релефна памучна тъкан; вж. б а̀ п ч ъ н у, 18.
ба̀пчън пишкѝрь съч. Тъкана кърпа от памучна прежда в техника бапчено (вж. б а̀ п ч ъ н у, п и ш к ѝ р ь).
ба̀пчъну прил. Релефна четворна тъкан (вж. ч и т в о̀ р н у) с характерни мотиви, наречени **ба̀пки,** които се получават при смяна на нищелките и тяхното редуване 1 и 2, 2 и 1, 4 и 3, 3 и 4.
ба̀пчънъ пристѝлкъ съч. Традиционна троянска престилка, изпълнена в техника бапчено.
ба̀ръ ж. Дървено съоръжение за изпиране на черги, пелени, килими с удар на водна струя; вж. 27.
бѐля гл. А. Накисвам изтъкан конопен, ленен или памучен плат в корито с размит говежди или овчи тор. След едно денонощие го изпирам с бухалка на река и го оставям на слънце. Б. Варя конопена тъкан в пепел и изпирам на река със сапун. В. Варя памучна тъкан в пепел, изпирам на река със сапун и пека на слънце, след което отново изпирам и пека.
билѝ гръ̀сти съч. Коноп, Cannabis sativa, с по-светъл цвят на влакната (вж. м ъ̀ ш к и г р ъ̀ с т и).
бѝту тъка̀ну съч. Стегнато тъкано.
бой м. А. Дължина на плат, колкото е дреха на човек. Б. Мярка за дължина, равна на една човешка височина; вж. 33.
бо̀скъ ж. Единичен пресукан кит на халище (вж. б о̀ х ч ъ в у а̀ л и щ и). Т, Чф, Шп.
бо̀хчъву а̀лищи съч. Дебела тъкана завивка (вж. а̀ л и щ и) с единичен пресукан кит (вж. б о̀ с к ъ). Т, Чф, Шп.
букѐтят м. Китеник с централен мотив рози. Появява се през 40-те години на XX в.
бу̀лчински винѐц съч. Наводка (вж. н ъ в о̀ т к ъ) с 14, 16 и 24 нищелки на половината на горната челюст на набърдилото. Наводката се прави направо на бърдото и после се слага на нищелките. Тъче се с две совалки. Бл, Ор, П.
бурдю̀р м. Цветна рамка, обиколна ивица по края на тъкан; вж. п и р в а̀ с, 28.
бу̀ъм гл. Изпирам на камък край река тъкани с бухалка.
бъ̀рду ср.; вж. 2.
бъ̀росъм гл. Изпирам вълнени или козиняви тъкани или кожи на бара; вж. б а̀ р ъ, 27.
бърчѐя съ гл. Набръчквам се (за плат).
ва̀тъль мн. Общо название за всички тъкачески приспособления без стана. — *Дѝгъй си ва̀тальтъ и съ пръждо̀сьй.*
винѐц м. Китеник със стилизиран растителен мотив в центъра и по периферията. Бл, Ор, П, Тр.
вирѝгвъ нъво̀ткъ съч. Тъкан, при която се получават цветни фигури с ромбовидна форма, наподобяващи очи (вж. н ъ в о̀ т к ъ н ъ у ч ѝ). Бл, Ор, П.
вѝтял м.; вж. 2.
влак м. А. Вътък. Б. Развлачена вълна на дарак; вж. 2, 3.
влак зъ присло̀фкъни съч. По-груба дребава прежда, която се използува за уплътняване и затягане редовете кит (вж. п р и с л о̀ ф к ъ м). Бл, Ор, П.
вритѐну, вритѐну ср. А. Късо струговано дървено парче, върху което се навива нишка при предене. Б. Прежда, навита на едно вретено; вж. 1, 3, 5.
възгла̀вницъ ж. Тъкана торба със или без орнаменти, напълнена със слама, дреб или вълна. Подлага се под глава за спане; вж. 14, 29.
вълмо̀ ср. Кълбо, объркана прежда.
вълнян кина̀рь съч. Платно, което е тъкано на памучна основа с редуване на памучен и вълнен вътък.
вълнянъ чѐргъ съч. Черга, тъкана на памучна основа с вълнен вътък.

вънда̀к м. Стиска вълна (вж. ф ъ н д а̀ к). — *Търнити съ пубилѐли ут ѐфчи въндаци.*

вървѝ нъ рибра̀ съч. Тъкан, при която вътъкът минава диагонално на основата. Бл, Дб, Ор, П.

вѐртя̀шкъ ж. Дървен уред с две кръстосани летви върху ос на поставка. В краищата на летвите са забодени вертикално клечки, около които се изпъват гранчета за навиване на кълба; вж. 7.

вътък м. Вълнена, памучна, ленена или конопена нишка, която се преплита с основа на тъкан посредством совалка.

гивизя̀ну а̀лищи съч. Халище, тъкано с непрана вълна (вж. ж и в ѐ в ъ̀ л н ъ) и след това боядисано в яркочервен цвят. ГЖ.

глъвѐ ж. Мярка, част от основа на тъкан, в която влизат тридесет нишки, равняващи се на десет четенки (вж. ч ѐ т я н к ъ). В зависимост от ширината на тъканта главите са с различен брой — дванадесет, шестнадесет, двадесет и четири, тридесет; вж. 12, 14, 32.

гра̀нчи ср. Навита с мотовилка прежда (вж. г р а̀ н я к).

гра̀няк м.; вж. г р а̀ н ч и.

грѐбиниц м. Дъска, дълга петдесет-шестдесет см, която завършва с железни зъби и се използува за чесане на конопени повесма (вж. ч и с а̀ л у). ГЖ.

гръстѐници ср. Място, където се сеят гръсти (коноп). Бл, Дб, Ор, П, ЧО.

гръ̀сти мн. Коноп, растение, от чиито влакна се тъкат платове, усукват се въжета, върви и т. н. (вж. б и л ѝ, ж ѐ н с к и, м ъ̀ ш к и и ч ъ р н ѝ г р ъ̀ с т и).

гу̀бер м. Халище за завиване от самочерка вълна (вж. с ъ м у ч ѐ р к ъ), без украса. Бл, Д, Дб, Ор, П, ЧО.

губѐркъ ж. Голяма игла; вж. 9, 13, 22, 23, 24.

гудижа̀рскъ кѐрпъ съч. Малка пришарена в краищата кърпа, давана на годеж.

гулѐ пилинкѐ съч. Гладко вълнено парче плат за повиване на малко дете (вж. к ѐ б и). Бл, Ор, П.

гърчъну пла̀тну съч. Платно, тъкано на ивици с различна по дебелина прежда, което след изпиране се свива неравномерно — гърчи се (вж. т и р).

гю̀лчътъ мн. Фигури в китеници, престилки или чорапи, които наподобяват рози.

два кра̀къ съч. Начин за изработка на конопена тъкан: натиска се ляв и десен крак за отваряне на уста̀ (вж.) в основата.

двѐйкъ ж. Прежда от две нишки.

двѐйни скрипцѝ мн. Дървена рамка с две колелца, употребявана при четворна тъкан; вж. ч и т в ѐ р н у; с к р и п ѐ ц, 2.

дживрѐ ср. Кърпа, която се затъква на пояс. БО, Лш, Ор, П, Чф, Шп.

димѝя ж. Домашен вълнен плат; вж. 22.

дрѐбъвъ прѐждъ съч. Груба прежда от влачени вълнени парцали.

дреп, дрибъ̀т м. Отпадък при влачене на вълна, лен, коноп, парцали.

дрѝпяну удя̀лу съч. Одеало, тъкано на вълнена основа с вътък от влачени вълнени парцали.

дрѝпянъ чѐргъ съч. А. Черга, тъкана на памучна основа с вътък от влачени и предени парцали. Б. Черга, тъкана на памучна основа с вътък от рязани на ивици парцали (вж. п ъ р ц а̀ л я н ъ ч ѐ р г ъ).

дръ̀стя гл. Ръчно изпирам тъкан на речен бързей с тръскане във водата.

дубрузъ̀бу ср. Вид наводка за по-гъсти тъкани, китеници, платна, при която в един зъб на бърдото се слагат две нишки.

дубръ̀ и злъ съч. Вид наводка при тъкане на одеала с редуване по една и две нишки в зъб.

дукурджу̀няву ср. Вид тъкан с геометрични фигури (вж. р ѝ б я к о с), на първия ред наклонени надясно, а на втория наляво. Образуват се при наводка с четири нищелки.

дула̀п м. Уред за точене на коприна; вж. 1, 3, 6, 14, 29.

дъра̀къ м. А. Трапецовиден дървен уред с дълги железни зъби за ръчно влачене на вълна и кълчища. Б. Работилница за влачене на вълна и кълчища. — *Дзъра̀н шъ ста̀ам пд-ра̀ну дъ ѐдя нъ дъра̀къ, чи нъва̀лицътъ ъ пд-ма̀лкъ.*

дъфѝнуй листа̀ съч. Вид наводка за тъкане. Нс.

дю̀лявъ нъвѐткъ съч. Вид наводка (вж. н ъ в ѐ т к ъ н ъ п л ѐ ч и). Бл, Дд, Ор, П, ЧО.

дюс пла̀тну съч. А. Платно, което е тъкано с един и същи по вид и цвят материал. Б. Платно без орнаменти.

ѐделвайсът м. Многоцветен китеник с растителни мотиви, които наподобяват еделвайс. Съществува от 60-те години на XX в.

жа̀бницъ ж. Съвременен китеник с разноцветни фигури (вж. ж а̀ б ъ). Бл, Дд, Ор, П, ЧО.

жа̀бъ ж.; вж. ж а̀ б н и ц ъ.

жѐнски гръ̀сти съч. Коноп с тъмен цвят на влакната (вж. ч ъ р н ѝ г р ъ̀ с т и).

живѐ вълнъ съч. Стригана непрана дълга вълна, с която се тъкат чрез наклюпване халища (вж. г и в и з я̀ н у а̀ л и щ и). Изпирането и боядисването става след изтъкаването.

жѝчън прил. Плат с различни по цвят нишки.

за̀дну крусно̀ съч. Кросно, върху което е навита основата.

за̀йчаътъ мн. Детска китена пелена с централен мотив две зайчета. Появява се през 40-те години на XX в. Бр.

зу̀ни мн. Цветове, които се преливат като при дъга (вж. з у̀ н и ц ъ).

зу̀ницъ ж. Небесна дъга, цветовете на която тъкачките се стремят да втъкат в килими.

згрѐпкъ ж. Четка от четина за изчистване на отпадъци от кълчища (вж. ч и с а̀ л у). Бл, Дд, Ор, П, ЧО.

здя̀фкъ ж. А. Правоъгълно многоцветно вълнено парче плат с пришити връзки (вж. п р а̀ ш к ъ) за носене на товар или малко

дете. Б. Товар, който се носи на гръб с цедило; вж. ц и д ѝ л у, 33.

зъщѝ мн. Две ковани железни ленти със зъбци в краищата, свързани подвижно, с които се опъва изтъканата материя, за да върви основата успоредно. Използуват се при всички видове тъкани с изключение на китениците.

ибришѝм м. Тънък копринен конец.

идинѝчни скрипцѝ съч. Дървена рамка с едно колелце, употребявана при по-ситна тъкан; вж. с к р и п ѐ ц, 2.

иднузъпкъ ж. Вид наводка, при която се поставя една нишка в зъб на бърдо, за тъкане на платна и черги.

избѐлвъм гл. Обработвам конопена прежда с шира (вж. ш ъ р ъ̀).

истя̀гъм гл. Навивам прежда за вътък от вретено на мотовилка и я мокря с вода, за да не се свива изтъканият плат.

кѐби ср. А. Дебела вълнена дреха, аба. Б. Вълнено парче плат за постилане или завиване (вж. г у л ъ̀ п и л и н к ъ̀).

килѝм м. Разноцветна ръчно тъкана постилка за под или за украса на стени.

кина̀рь м. Надлъжна ивица по края на домашно платно; вж. к р а̀ й ц и, 11, 29.

кина̀рявъ нъвòткъ съч. Вид наводка за получаване на кенар.

кина̀ряну пла̀тну съч. Платно, тъкано на памучна основа с копринен или вълнен вътък, редуван с памучен (вж. к р а̀ й ц я в у п л а̀ т н у).

кинивѝрь м. Рядко тъкано конопено платно; вж. к и н и в ѝ р я н ч у в а̀ л, 31.

кит м. Късо нарязана прежда с еднаква дължина, която се втъкава чрез наклюпване в основата на китеник.

кѝтеник м. Традиционна вълнена тъкан, при която китът се наклюпва на основата (вж. п и л и н ъ̀).

кит зъ а̀лищи съч. Дебела усукана нишка от вълна и козина, навита на малко кълбо, което се промушва в устата на основата и през петшест нишки се издърпва за образуване на боска.

кѝтя гл. Наклюпвам кит на основа.

клю̀пчънъ пилинъ̀ съч. Пелена, на която китът е клюпен (вж. н ъ к л ю̀ п я м). Т, Шп.

кòзяк м. Дебела груба тъкан с вълнена основа и вътък от козина, кълчища и малко вълна. — *Иднò врѐми ѐм нъ кòзяк спѐхми, ѐм с кòзяк съ зъвѝвъхми.*

кòнскъ стъпкъ съч. Вид наводка (вж. ч и т в ò р н у), при която се стъпва последователно на подножките 1, 2, 3, 4, за да се получат фигури, наподобяващи конска стъпка.

кòшницътъ ж. Традиционен многоцветен китеник с централен мотив кошница с цветя (вж. с ъ к с ѝ я т ъ).

кра̀дянту прил. Вид наводка, пренесена в Ново село от Троян. Нс.

кра̀йци мн. А. вж. к и н а̀ р ь. Б. Дантела по краища на забрадка. Бл, Дб, Ор, П, ЧО.

кра̀чън чъкрък съч. Стругован чекрък, който се задвижва с крак; вж. р ъ̀ ч ъ н ч ъ к р ъ̀ к, ч ъ к р ъ̀ к, 5.

крусно̀ ср.; вж. 2.

крѐкъмба̀рь нар. Объркано, омотано, омешано, отъпкано. — *Та̀а прѐждъ нѝ ъ ступънѝсъхми ка̀кту тря̀боъ и стънъ̀л нъ крѐкъмба̀рь.*

кỳкян пишкѝрь съч. Тъкана кърпа за дар с пресщарвания в двата края, които наподобяват куки. — *Нъ сва̀дбъ с кỳкяни пишкѝри съ дъря̀ят пò-къшнити дръ.*

кула̀нь зъ чупра̀зи съч. Вълнен многоцветен колан с геометрични мотиви (вж. к у л а̀ н ь н ъ к у р ѝ).

кула̀нь нъ курѝ съч. Част от традиционната женска носия в Троянския край с линеарни геометрични мотиви, тъкана върху станче на кори (вж. с т а̀ н ч и н ъ к у р ѝ).

куприна̀ркъ ж. Специална макара за навиване на коприна.

купрѝняни кра̀йци съч. А. Копринено кенарено платно. Б. Коприна, която се употребява за цветен вътък на сватбарски дарове.

куръ̀ ж. Тънка дървена квадратна плочка с размери от пет на пет до дванадесет на дванадесет см, с дупка на всеки ъгъл за насноваване основата на станче за колани (вж. с т а̀ н ч и з ъ к у л а̀ н и).

кусъ̀ ж. Основа на тъкан; вж. 9, 14.

кутълѐц м. Среден клюп на нищелка, през който минава нишка от основа на тъкан.

кỳчкъ ж. А. Къса дялана профилна летва с дупки за закрепване на предното кросно след опъване на косата. Б. Подножка на тъкачен стан; вж. к ỳ ч ъ т ъ, 2, 3, 4, 15.

кỳчътъ мн. Четири дървени стъпала (вж. к ỳ ч к ъ), които се връзват с върви от нищелките и посредством краката ги привеждат в движение; подножки.

къдѐля ж. Влачена вълна, лен, коноп или памук, поставени на хурка за предене.

кълѐм м. Цев за навиване на прежда; вж. 17, 18, 32.

кълмука̀нь м. Голяма дървена стругована цев за навиване на прежда.

кълчѝшнъ чѐргъ съч. Черга, тъкана на памучна основа с конопен вътък. — *Кълчѝшнити чѐрги ги тъчѐхми нъ пъмỳчнъ уснòвъ, чи кълчѝшнътъ ни мòй дъ вървѝ приз нѝщялкити и бъ̀рдуту.*

кълчѝщъ мн. Влакна от коноп.

кълчѝщя съ съч. Разпръсквам се, развлачам се.

кърлъба̀тскъ вълнъ съч. Вълна с естествен сив цвят, получена от карнобатска порода овце (вж. к ъ р н у б а̀ т с к ъ в ъ̀ л н ъ).

кърнуба̀тскъ вълнъ съч.; вж. к ъ р л ъ б а̀ т с к ъ в ъ̀ л н ъ.

кърпъ зъ ръцѐ съч. Къса тъкана памучна кърпа с пресщарвания в двата края.

кѐсън пишкѝрь съч. Бял пешкир, изтъкан без совалка, с промушени на ръка конци. Краищата му са шарени — червени, зелени, сини, черни. Бл, Дд, Ор, П, ЧО.

ла̀врувият винѐц съч. Многоцветен китеник с растителни мотиви, които образуват голям венец. Съществува от 60-те години на XX в.

лàкят м. Мярка за дължина на плат, равна на разстоянието от върха на пръстите на ръката до лакътната става, един аршин (о к о л о с е д е м д е с е т см); вж. 22.
лèняни крàйци съч. Прешарено с ленен вътък платно за сватбарски даровни ризи.
лèткъ ж. Уред за ръчно пресукване на дебела вълнена прежда (вж. с у к à л к ъ).
лѝту ср. Тъкан с две нищелки на памучна основа и цветен вътък.
лѝтяну прил.; вж. л ѝ т у.
лузнѝцътъ ж. Най-старият троянски традиционен цветен китеник със стилизирана лозница по бордюра и тъмносиньо или червено централно поле (вж. н ъ л ò з у й т и п и р à).
мèлицъ ж. Дървен уред за ръчно очукване на конопени стъбла, за да се извади влакното (вж. м ъ н à л к ъ).
микирè ср. Голямо вретено; вж. 5.
миндирлъ̀к м. Тъкан за покриване на миндер; вж. 6.
мисàль м. А. Тънка покривка за завиване на тесто за хляб да втасва. Б. Постелка за трапеза. В. Кърпа за носене на храна.
мличуфскъ̀ турбъ̀ съч. Торба, шита от тъкан плат на големи кръстосани квадратни фигури в тъмни цветове. Д.
мост кълѝнки съч. Декоративен мотив, който наподобява калинки. Бл, Дд, Ор, П, ЧО.
мутàа прèждъ съч. Навивам прежда от кълбо или вретено на мотовилка.
муждълнѝк м. А. Горна и долна пръчка на нищелка. Б. Нишка, която свързва кутълците (вж. к у т ъ л è ц) с горната и долната пръчка на нищелката.
мутувѝлкъ ж. Дрянова тояга, на която единият край е с два върха, а другият — с къса, напречно закрепена летва. Използува се за навиване на прежда; вж. 2.
мъàлкъ ж. Конусовидно вретено, дълго около четиридесет см, за ръчно предене на парцали, които се използуват при пресловкване (вж. п р и с л ò ф к ъ м) на халища (вж. м ъ à л у).
мъàлу ср.; вж. м ъ à л к ъ.
мъкàс м. Декоративен геометричен мотив в килим; вж. 14, 29.
мънàлкъ ж.; вж. м è л и ц ъ. Вд, Зр, Нс, Ос.
мѝнъ грѐсти съч. Очуквам конопени стъбла на мелица за освобождаване на влакната от твърдата част.
мъръмъ̀ ж. Тънка забрадка, ципа.
мъсỳрь м. А. Дървена цев за навиване прежда за тъкане (вж. ц и в ъ̀). Б. Струговано дървено парче с длаб за рязане на кит; вж. 19. Нс.
мѝшки грѐсти съч.; вж. б и л ѝ г р ѐ с т и.
нàтръ ж. Основа на тъкан от бърдото до задното кросно. Бл, Дд, Ор, П, ЧО.
нѝщялкъ ж. Две дебели пръчки с опънати между тях тънки памучни конци, през които минава основата.
нъбòхчъм гл. Китя халище. Т, Чф, Шп.
нъ букèтити съч. Начин за оформяне на традиционен троянски китеник с фигури, които наподобяват цветни букети.
нъбърдялу ср. Две успоредни дървени парчета с длабове, между които се закрепва бърдо на тъкачен стан. Горната част с изрязана извивка по средата се дърпа с ръка при пресловкване. Набърдилото виси на сàбици (вж.).
нъвèждъм гл. Прекарвам нишки на основа през кутълци и бърдо. Навеждат двама души (вж. н ъ в ò ж д ъ м).
нъвòждъм гл.; вж. н ъ в è ж д ъ м.
нъвòй м. Дълга ивица плат за навиване под коляното.
нъвòткъ ж. Начин за прекарване нишки на основа през бримки на нищелки и бърдо.
нъвòткъ нъ звиздѝ съч. Тъкан, при която се получават звездообразни фигури.
нъвòткъ нъ курѝ съч. Тъкан, при която фигурите се получават с помощта на тънка дъсчица, широка десетина см, вмъкната в основата между нищелките и задното кросно.
нъвòткъ нъ плòчи съч. Тъкан, при която се получават различно оцветени правоъгълни фигури.
нъвòткъ нъ рòзи съч. Тъкан, при която се получават различно оцветени и диагонално разположени фигури.
нъвòткъ нъ учѝ съч.; вж. в и р ѝ г я в ъ н ъ в ò т к ъ.
нъвỳщи ср. Шаячно парче плат за увиване на крак.
нъ врѐскъ съч. Начин за завързване на фигури от прекаран конец през поръбени краища на кърпа.
нъ гỳщяр съч. Начин за оформяне на криволичещи цветни фигури по края на китеник, които наподобяват гущер.
нъ гю̀лувити съч. Халище от самочерка с три-четири свободно разположени цветни фигури (к ѝ т к и). Бл, Ор, П, ЧО.
нъ жъ̀льди съч. Начин за оформяне на цветни фигури по китеник, които наподобяват жълъд.
нъ зỳници съч. Начин за оформяне на цветни фигури по китеник, които се преливат като цветовете на небесна дъга (вж. з ỳ н и).
нъ кàтярици съч. Начин за оформяне на едноцветни килимчета с мотив катеричка, дълги метър и половина на осемдесет см, на черна основа.
нъклю̀пям гл. Завързвам кит за нишки на основа.
нъ лèнти съч. Наводка с лентовидни фигури. Нс.
нъ лѝлий съч. Цветни фигури по китеник, които наподобяват лилии.
нъ лòзуйти пирà съч.; вж. л у з н ѝ ц ъ т ъ.
нъ ля̀стуйци съч. Цветни фигури по китеник, които наподобяват лястовици.
нъ мàкуви съч. Цветни макоподобни фигури по китеник.
нъ òблъци съч. Килимена черга с напречни цветни ивици, групирани в меко нюансирани цветове от една гама — от тъмно към светло.
нъ пàлмити сън. Многоцветен китеник с геометрични и растителни мотиви, който се появява през 60-те години на XX в.

нъ пàчи крак съч. Наводка с разклонени фигури. Бл, Ор, П.

нъ пàяци съч. Вързан орнамент (вж. н ъ в р ъ̀ с к ъ), който прилича на паяк.

нъ пъкѐтити съч. Вълнена черга в два цвята — алено и зелено, които образуват квадрати, тъкана с четири нищелки (вж. ч и т в ò р н у).

нъ пърѝци съч. Тъкан ален вълнен плат за юргани с кръгли релефни мотиви, които напомнят парички или ягодки (вж. н ъ я̀ г у т к и).

нъ сувàлки съч. Вид наводка за тъкане. Нс.

нъ я̀гутки съч. Вълнен плат за юргани (вж. н ъ̀ п ъ р ѝ ц и).

пàря прѐждъ съч. Попарвам прежда, за да не се бърчѐе.

пѐтяк м. Малко парче плат, негодно за кроене.

пилинъ̀ ж.; вж. к ѝ т е н и к.

пилинъ̀ вàдянъ съч. Дебела завивка, изтъкана на вълнена основа с кит от вълна, смесена с козина (вж. à л и щ и). Т.

пирвàс м.; вж. б у р д ю̀ р, 6, 18, 29.

пирѝлу ср. Място в река за пране на вълна или тъкани.

пирѝляк м. Място в двора, където се пере и изхвърля мръсната вода. Т.

пиругръфѝрънтъ кутѝя съч. Китеник в три основни цвята — жълто, червено, черно, и мотиви от пирографирани дървени изделия.

пишкѝрь м. Тъкана кърпа за лице с прешарвания в двата края, които завършват на връзка или с дантела.

пишкѝрникь м. Закачалка за пешкири.

плат м. Надлъжна част от домашно тъкана черга, халище или козяк. — *Тàа чѐргъ ут двà плàтъ шъ стàни* (вж. п у л ъ̀).

плàтну ср. Тънък памучен, конопен, ленен или копринен плат.

плъзъ̀ ж.; вж. 2.

плътня̀ну крусно̀ съч. Кросно за памучна тъкан. Нс.

пòвлък м. Ситни конопени влакна. ГЖ.

пòврът м. Количество на изтъкан плат, равно на около петнадесет см. Получава се чрез освобождаване на кросната и навиване готова тъкан върху предното. — *Днѐс ми бѐши булно̀ и нътъкàх съдѐ идѝн пòвръ̀т.*

пòдсрик м. По-долнокачествена вълна, която е остригана около опашката и корема на овца.

пòяс м. Тъкан плат за опасване около кръста. — *Пòясът съ нòсяши и зѝми, и лѐти — ѐм дъ тòпли, ѐм дъ крипѝ кръ̀стът;* вж. 1, 29.

прàшкъ ж. А. Връзка за торба, цедилник или цедило, плетена от пресукана разноцветна вълнена прежда. Дължината на нишките, от които се плете прашка за цедило, е пет ръце (разстоянието между разперените ръце; вж. р ъ к ъ̀). Б. Приспособление от конопена връв за хвърляне на камъни.

прѐдну крусно̀ съч. Кросно с прорез по дължината и четири дупки в единия край за поставяне на обтегалката (вж. у п т и г à л к ъ). Върху него се навива изтъканото.

прибѝвъм гл. Тепя плат на тепавица; вж. 27.

привързàлкъ ж. Дървена или желязна пръчка, с която се захваща краят на затъкан плат или китеник.

привързàлу ср. А. Преден край на тъкан с навързани краища на основата, в които се поставя привързалка (вж. п р и в ъ р з à л к ъ, у д р и з à л у). Б. Кросно. ГЖ.

придиво̀ ср. Материал за предене.

прилѐвяк м. Отскубната нишка от запредена вълна, която се прикрепя отново към къделята. — *Мумъ̀, дѐту прàй прилѐвяци, нѐ ъ щъ̀т зъ бу̀лкъ.* Бл, Ор, П.

прилѐвяну прил. Рядко тъкано, ненабито. Бл, Ор, П.

припѐчънъ нѝшкъ съч. Силно, остро усукана нишка.

прислòфкъм гл. Втъкавам прежда от по-ниско качество за уплътняване на основната тъкан.

прислòфкъни ср. Прежда за уплътняване на тъканта.

присрѝгоъм гл. Подстригвам, подрязвам с ножица кит след изтъкаване на китеник, за да се подравни.

пристѝлкъ ж. А. Вълнено или памучно тъкано парче плат, което се запасва отпред за предпазване на дрехите при работа или за премяна. Б. Кожено парче, което се запасва от майстор при работа; вж. 2, 25.

прису̀коъм гл. Усуквам с вретено или вител две или повече нишки.

пришàрям гл. Втъкавам цветен вътък в кърпи, пешкири, месали, черги.

прòлятнъ гръдѝнъ съч. Традиционен троянски китеник с централен мотив стилизирани цветя на едноцветно поле.

прыщѝлу ср. Връзки на женско цедило, което се задява на гръб.

пря̀сук м.; вж. в ѝ т я л.

пувòй м. Плетена връв или усукано парче тънък плат за завързване пелени на малко дете.

пувя̀скъ ж. А. Платнено или кожено парче с дълъг край от усукан дебел конец за привързване на къделя към хурка. Б. Вид плетка. — *Пувя̀скътъ съ плитѐ сѐ нъпрет. Сигà ѝ вѝкът жъртѐрянъ плѐткъ.*

пувя̀сму ср. Навита на руло влачена вълна, коноп, лен или памук, която се завързва на хурка за предене; вж. к ъ д е л я, 1.

пужъ̀нътъ нѝвъ съч. Традиционен едноцветен троянски китеник със сламеножълт цвят.

пуклòн м. Дълго тясно конопено платно, което се постила само на сватбена трапеза (вж. т р ъ п ѐ з н и к). ГЖ.

пулъ̀ ж.; вж. п л а т, 2, 5, 25, 29.

пустѝляк м. Детска пелена, обикновено памучна.

пъздѐркъ ж. Кухо конопено стъбло, което се използува за осветление и подпалки.

пъздѐрь м. Топени във вода и изсушени конопени стъбла, които се натрошават с мелица за отделяне на влакното.

пъзърѝй мн. Тъкани в Троян и Ловеч черги за турската войска от вълна, получена при щавене на кожи; вж. и р и н т ѝ я, 10.

пъртяни нѝщялки съч. Две нищелки с четири тояги за тъкане на права наводка (вж. п ъ р т я н у).

пъртяну ср. Права наводка, просто преплитане на основа и вътък с помощта на две нищелки.

пъртяну тъкàни съч. Тъкане в по-ситно бърдо с две нищелки и две кỳчки (вж.).

пърцàлянъ чèргъ съч.; вж. д р ѝ п я н ъ ч è р г ъ.

рèжъ кит съч. Нарязвам прежда за кит.

рèхъву прил. За платно или плетка — рядко, нестегнато.

рибàрску тирè съч. Пресукана памучна прежда за правене на нищелки (вж. ф и л д и к ò).

рибъртъ ж. Основа на тъкан. — *Плàт съ тèпи, дудèту му съ скрѝй рибъртъ и стàни глàдък;* вж. т è п я, 27.

ризèц м. Кръгла пръчка с прорез за рязане на кит (вж. р и з ѝ л у, ц и в ъ). Дължината на кита е различна — от шест до четиринадесет см.

ризѝлу ср.; вж. р и з è ц.

рòмпчъть мн. Геометричен орнамент при пешкири, който прилича на ромб.

рувънѝк м. Халище (вж. à л и щ и, р ъ в н ѝ к). Бл, Дд, Ор, П.

ругàчът м. Цветен китеник с централен мотив, който напомня рога на елен. Появява се през 50-те години на XX в.

руд, рудѝят прил. Мек, къдрав.

рудàри мн. Каракачани, овчари по Балкана. — *Вълнъ шъ съ кỳпим, кътỳ слязът рудàри нъ пънъйрят, чи ъ пò-микъ.*

рудъ вълнъ съч. Мека къдрава вълна.

рỳну ср. Остриганата вълна от една овца.

рунявъ вълнъ съч. Вълна, стригана през пролетта, от която се преде за основа на тъкан.

русòп, русòпиц м. Тънка посребрена или позлатена жичка от мед, която се употребява при тъкане, шев, бродерия — за украса на сватбена премяна или новогодишна елха; вж. с ъ р м ъ, 18, 25.

ръвнѝк м.; вж. à л и щ и, р у в ъ н ѝ к.

ръзбрѝдъм гл. Разплитам, разнищвам, измъквам нишки от тъкан.

ръзминтèшъм, ръзмитèшъм гл. Разбърквам, разменям.

ръзнѝщям гл. Разплитам, изваждам нишки.

ръкèть ж. Китеник с цветно поле и орнаментален бордюр с фигурки, които наподобяват ракети. Появява се през 60-те години.

ръкъ ж. Мярка за дължина: разстоянието между две разперени ръце.

ръляф прил. Нестегнат, изпреден разсукано.

ръскълчѝщям гл. Правя нещо на влакна, раздърпвам.

ръстàвну бърду съч. Бърдо с по-редки зъби, което позволява да се вкарва повече вътък: при обикновеното бърдо една глава (вж. г л ъ в ъ) влиза в тридесет зъба на седем см ширина, а при раставното — на осем см.

ръстàвну плàтну съч. Платно, което е тъкано в раставно бърдо.

рѐчън чъкрък съч.; вж. к р à ч ъ н ч ъ к р ъ к, 5.

сàбици мн. Две дървени летви, закрепени към подвижна тояга, легнала върху плазите на стана, на които е поставено набърдилото; вж. 2, 15.

сèриявъ вълнъ съч. Непрана, нечиста вълна; вж. с è р и я в ъ в у д ъ, 20.

скрипèц м.; вж. 2.

скрум м. Миризма на изгоряла вълна.

скрумясъл прил. Който е с миризма на изгоряло.

снувàтялкъ ж. Дървена рамка с два реда масури за насноваване на основа; вж. 3.

снувъ гл. Опъвам основа на тъкан със снователка.

с пет учѝ съч. Наводка, при която се получават фигури, наподобяващи очи (вж. в и р ѝ г я в ъ н ъ в ò т к ъ, н ъ в ò т к ъ н ъ у ч ѝ). Нс.

сòфкъ ж.; Вътък. ГЖ.

срънѝцъ, стрънѝцъ ж. Дялана странична дъска на тъкачен стан; вж. 2, 6, 15.

стан, станът м. А. Традиционен дървен уред за тъкане. Б. Изтъкан, но неотрязан плат. — *Днèс истъкàх идѝн стàн.*

стàнчи зъ кулàни съч. Примитивно дървено съоръжение за хоризонтално опъване на цветна основа, която минава през дупки на квадратни дъсчици (**кори**). Със завъртане на дъсчиците се получава отвор в основата (вж. у с т à), а оттам и орнаментът. Вътъкът се набива с дървен нож (вж. с т à н ч и н ъ к у р ѝ).

стàнчи нъ курѝ съч.; вж. с т à н ч и з ъ к у л à н и.

стъркъ ж. Дължина на мотовилка. — *Кугàту съ снувè кусъ, дължинъть съ мèри нъ стъркѝ — шèс, дсям, дèсят, мджи и пдвичи;* вж. 15. Д.

стъърф прил. Груб, грапав плат.

сувàлкъ ж. Дървено елипсовидно приспособление със заострени върхове, свързани от вътрешната си страна с тънка желязна ос, на която се поставя цев с вътък. Промушва се през устата на ръка.

сукàлкъ ж.; вж. л è т к ъ. Д.

сукàлу ср.; вж. в ѝ т я л, п р я̀ с у к, 2.

сулàн м. Памучна купешка прежда на гранчета за вътък.

съксѝять ж. Традиционен китеник с централен мотив саксия със стилизирани цветя на черен или тъмносин фон, обрамчен с цветен бордюр (вж. к ò ш н и ц ъ т ъ).

съмучèркъ ж. А. Вълна с естествен сив или черен цвят. Б. Плат, който е изтъкан от такава вълна. — *Съмучèркъть вѝкъ: нѝ мъ пѝпъй!* — не иска боя.

сърмъ ж.; вж. р у с ò п, 18, 25.

тир м. Дебела и здрава памучна прежда, с която се тъче платно на ивици (вж. г ъ р ч ъ н у п л à т н у).

тистимèль м. Тънка бяла кърпа. БО, Т, Чф, Шп.

трикрàку ср. Наводка с три нищелки за памучни тъкани — пешкири, чаршафи. Бл, Ор, П, ЧО.

тро̀йкъ ж. Прежда с три нишки.
труя̀нскъ турбѝцъ съч. Наименование на цедилника в с. Дебнево (вж. ц и д ѝ л н и к).
тръпѐзник м. Дълга, тясна конопена тъкан, която се постила на сватбени трапези; вж. п у к л о̀ н, 18.
тупѝлу ср. Място в река със застояла вода за киснене на коноп (вж. т у п л ѝ к ь).
туплѝкь м. вж. т у п ѝ л у.
тупя̀ гръсти съч. Накисвам коноп в плитка и топла крайбрежна вода, за да омекне и да се отдели влакното от стъблата.
тъба̀шкъ вълнъ съч. Къса и остра вълна за предене на вътък, получена при шавене на кожи.
тънкупрѐткъ ж. Работна, пъргава мома. Тр.
угу̀гряну прил. За плат — измачкано.
удриза̀лу ср. Заден край на тъкан с навързани нишки на основата.
удя̀лу ср. Одеяло.
ука̀тям гл. Поставям нишки двойно или тройно (вж. ф о̀ д в я м).
уму̀ждяну прил. Изцапано. Т.
упрѝдъм гл. А. Изпридам вълна, памук, лен, коноп. Б. Преносно: изчезвам, избягвам.
уптига̀лкъ ж. Лостче с дупки за навиване и затягане на кросно.
уптига̀чкъ ж.; вж. у п т и г а̀ л к ъ.
уриза̀лу ср. Конци, получени от отрязване край на основа. — *Уд уриза̀лу нѝщу ни ста̀а, усвѐн дъ зъкъ̀рпиш.*
у̀ркъ ж.; вж. 2, 3, 5.
усмо̀ркъ ж. Наводка, при която се получават кръстосани квадратни фигури.
усно̀въ ж. Дълги вълнени или памучни нишки, навити на задното кросно, в които се втъкава вътък или кит.
усно̀вну крусно̀ съч. Задно кросно на хоризонтален стан. Нс.
усръ вълнъ съч. Къса вълна с прав и остър косъм.
уста̀ ж. Отвор в основа на тъкачен стан за преминаване на совалката чрез последователно натискане на подножките; вж. 2, 3, 4.
уста̀ нъ крусно̀ съч. Две кръстосани дупки в кросно за поставяне на тояга за закрепване.
ушѝ мн. Издаден настрани от тъканта вътък.
филдико̀ ср.; вж. р и б а̀ р с к у т и р ѐ.
флѝзъм ф стан съч. Започвам да тъка. — *Ни съм флиза̀ль ф ста̀н ут прулѐтяс.*
флю̀ди съ гл. Нещо, което е останало от една работа и може да се използува за друга. — *Тъ̀ь кѝт шъ съ флю̀ди зъ дру̀гъ пилинъ̀.*
фо̀двям гл.; вж. у к а̀ т я м.
фъ̀към гл. Стрижа неравномерно с ножица. — *Шъ гу уфъ̀кьм зъфча̀скъ.*
фънда̀к м.; вж. в ъ н д а̀ к. ГЖ.
хризънтѐмити мн. Вид наводка за тъкане.
ца̀рскътъ куро̀нъ съч. Традиционен китеник с централен мотив фигура, която наподобява корона. Съществува от 20-те години на XX в. — *Йскъм дъ ми истъчѐш ца̀рскътъ куро̀нъ.*
цивъ̀ ж. Къса тръбичка от свирчина, Cambucus nigra, или цвол, бучиниш, Conium maculatum, за навиване на прежда; къса пръчка с прорез за рязане на кит; вж. р и з ѐ ц, 19.
цида̀чкъ ж. А. Правоъгълно парче памучен плат за прецеждане на прясно сирене. Б. Рамкирана метална мрежа за цедене.
цидѝлник м. Вълнена торба, шита от тъка̀н на малки цветни квадратчета плат и прашки, плетени от същата прежда.
цидѝлу ср.; вж. з ъ д я̀ ф к ъ.
цип м. Дървена пръчка, поставена между нищелките и задното кросно, с чиято помощ се образуват устата (вж. ц я п).
цяп м.; вж. ц и п.
ча̀нтътъ ж. Многоцветен китеник с геометрични растителни мотиви, който се появява през 50-те години на XX в.
чѐлюс нъ нъбърдялу съч. Горна и долна част на набърдило.
чѐлюсти мн. Долна и горна тояга на нищелка.
чѐргъ ж. Груба тъкан за постилане и завиване, отначало едноцветна, а по-късно и шарена.
чѐргъ килѝмявъ съч. Черга с напречни цветни ивици с най-свободно плаващи мотиви.
чѐтянкъ ж. Мярка за прежда: три нишки, които се броят за една (вж. г л ъ в ъ̀).
чир м. А. Рядка водна каша от пшенично брашно за обработване на памучна или ленена прежда. Б. Каша от царевично брашно за обработване на вълнена прежда (вж. ч и р о̀ с о ъ м).
чиро̀соъм гл. Обработвам прежда с брашняна каша, за да не се разсуква и къса при тъкане (вж. ч у р о̀ с о ъ м).
чиса̀лу ср.; вж. г р ѐ б и н и ц.
читво̀рни нѝщялки съч. Нищелки за тъкан със сложно преплитане на вътъка с основата.
читво̀рну ср. Наводка с четири нищелки.
чифу̀тскъ вълнъ съч. Различно оцветена камилска вълна, продавана в миналото от евреи, за тъкане на momински кърпи и престилки.
чупра̀зити мн. Китеник с геометрични мотиви, изтъкан в три цвята самочерка. Появява се през 60-те години на XX в.
чуро̀соъм гл.; вж. ч и р о̀ с о ъ м.
чурусѝлкъ ж.; вж. ч и р, ч у р у с ѝ л у.
чъкръ̀к м.; вж. к р а̀ ч ъ н ч ъ к р ъ̀ к, р ъ̀ ч ъ н ч ъ к р ъ̀ к, 5.
чърнѝ гръсти съч.; вж. ж ѐ н с к и г р ъ̀ с т и.
ша̀рянъ чѐргъ съч. Черга, изтъкана от вътък, редуващ се в цветни ивици — светли и тъмни (т о п л и и с т у д е н и).
ша̀ък, ша̀як м. Груб вълнен домашен плат, обикновено от небоядисана вълна (вж. с ъ м у ч ѐ р к ъ); вж. 22.
шиба̀лкъ ж. Крайна широка ивица на бърдо, която ограничава зъбите.
шъру̀лки мн. Тъкани орнаменти по краища на църковен месал. Нс.
шъ̀ръ ж. Течност, която се получава при преминаване на вода през пластове от негасена вар, слама и дървесна пепел; луга. Използува се за избелване на конопена прежда; вж. 26.
щѝмки мн. Дребни вълнени отпадъци, които се получават при влачене вълна на ръчен дарак. Бл, Ор, П, ЧО.
ъжу̀ряну пла̀тну съч. Платно, което се тъче

на памучна основа с копринен вътък. Основата се събира (разминава) на ръка на групички от по няколко нишки и се промушва вътъкът.
юс, ю̀зът м. Мярка за тегло, равна на една четвърт ока. — *Трѝ юзъ пъму̀к упрѐлъ, упрѐлъ, чи гу упрàалъ* (из народна песен от Голяма Желязна); вж. 18.
я̀гудувът ж. Наводка за тъкане, при която се получават фигури, подобни на ягода. Нс.

Фразеология, свързана с народното тъкачество:

Бърдзъ прѐждъ лѐсну съ късъ. — Набързо направената стока не е качествена. Нс, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Вѐсялу сърцѐ у̀ркъ придѐ. — На весел човек работата му спори повече. Б, БО, Вм, Зр, Кл, Нс, Ор, П, Ск, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Вьртѝ съ нъ чъкрък. — За бърз, сръчен човек. Дд, Нс, Т, Тр, ЧО.
Гàлянъ жинъ у̀ркъ ни пуфàщъ. — Глезена жена не работи. Т, Тр.
Глѐй си у̀ркътъ. — Гледай си своята работа и не се меси на другите. Бл, Ор, П, Т, Тр, Чф.
Дѐту сувàлкътъ, тàм и кунѐцът. — За хора, които са неразделни. Тр, ЧО.
Дѝгъй си вàтълътъ. — Махай се оттук. Бл, Зр, Кл Нс, Ск, Тр.
Дългу ѝ пувисмòту. — За жена с дълга коса. Т, Тр.
Държѝ съ нъ скрипѐц. — За работа, която е пред проваляне.
Иднъ нàтръ дѐн зàтръ. — Краят на работата е най-уморителен. Бл, Ор, П.
Истькàл си плътнòту, рѝтнъл крусно̀ту. — За човек, който забравя направената му услуга. Бл, Бр, В, ГЖ, Д, Дд, Нс, Ор, Ос, П, Т, Тр, Чф.
Квòту придѐ мàйкътъ, тувà тъчѐ дъщиря̀тъ. — Младите се учат от опита на възрастните. Зр, Нс, Тр.
Квòту придѐш, ту̀й шъ снувѐш. — Както си подготвиш работата, така ще я свършиш. БО, Т, Чф, Шп.
Квòту ръчѝцъ пупрѐлъ, тъквòз гъзѝцъ нòсилъ. — Каквото си изработиш, такова ще носиш. Бл, Ор, П.
Ни видя̀л вълмòту, ъмѝ влъкнòту. — Не вижда важното, а се взира в дребното. Тр.
Нъ квòту си пустѐлиш, нъ тъкòъ шъ спѝш. — Както се подготвиш, така ще ти върви работата. Т, Шп.
Нъ слънчици пуспàлъ, нъ мисичѝнкъ пупрѐлъ. — За не навреме вършена работа. Бл, Ор, П, ЧО.
Плитъ гàщи зъ питѐлът. — Върша празна работа.
Прутя̀гъй си кръкàтъ спурѝт чѐргътъ. — Съобразявай се с възможностите си.
Ръспàсъл си пòясът. — За човек, който се е разпуснал. Нс, П, Тр.
Сѐтялъ съ у̀ркъ зъ къдѐля бàш срищу̀ нидѐля. — За мързелива жена, която се захваща да работи срещу празник. Бл, Ор, П, Т, ЧО.
Сивò тъ бòзяву ми ѝ àлищиту. — Халище, изтъкано от вълна самочерка. Тр.
Тънкò придѐ прид нѐгу. — За послушен, изпълнителен човек. ГЖ, Д, Зр, Нс, Ор, П, Т, Тр.
Убъркънъ прѐждъ нъ стàн съ ни слàгъ. — От лош материал не става хубава стока. Тр.
Увѝснъл кътъ̀ турбъ̀. — За отпуснат, надебелял човек. Т, Чф, Шп.
Удрънкъх му вълнътъ. — Разправих се строго с него, набих го. Дб, Нс, Св, Т, Тр.
Умутàл съ кътъ̀ питѐл ф кълчѝщъ. — За човек, който не може да намери изход от затруднено положение.
Умънъ му гръ̀стити. — Наби го. ЧО, Чф, Шп.
Усрѝгъл му ру̀нуту ду кòкъл. — За лаком човек, който взема на някого всичко. Дд, Лм, Ск, Тр.
Уд влъкнò ру̀ну прàй. — За човек, който преувеличава нещата. Кл, Лм, Нс, Ск, Т, Тр, Шп.
Чѐпкъм дреп. — Обърквам работата, изплашвам се. Бл, Дд, Ор, П, Тр.
Чървàтъ дъ ти съ влàчът, щъ вѝкъш, чи ѝ пòясът. — Не се оплаквай, превъзмогвай трудностите по мъжки. Бл, Ор, П, Тр.
Щъ упирѐ пишкѝрят. — За човек, който ще поеме вината. Бл, Ор, Тр.

Фамилии, свързани с народното тъкачество:

Бàровски — БО, Нс; **Бърдàрови** — Тр; **Даpàкови** — Тр, ТрГт; **Копрѝнски** — Ор, Тр; **Памукчѝеви** — Кл, Тр; **Свилàнски** — Нс; **Сѐрешки** — Ор; **Тъкàнски** — Лш.

Прякори, свързани с народното тъкачество:

А̀рмъ Бърдянкътъ — ГЖ; **Въсѝль Бърдàрят** — Тр; **Ивàн Дъpàкят** — Тр; **Ивàн Кълчѝщътъ** — Тр; **Мѝнку Бàпкътъ** — Тр; **Мѝнку Ибришѝмът** — Тр; **Нàйдян Бърдàрят** — Тр; **Пѐнчу Дъpàкят** — Тр; **Пѐтку Дъpàкят** — Зр; **Стòю Нѝщялкътъ** — Т; **Цòчу Сѐрякът** — Ор.

Топоними, свързани с народното тъкачество:

Бàрити — Зр, тепавици на р. Видима, СЗ 1.
Бàрътъ — 1. Дб, бара, И 1; 2. Лш, вир на р. Осъм, С 0,5.
Бърдяни — ГЖ, махала — най-старата част от селото, С 3.
Бърдянскити ливàди — Св, ливади, З 3.
Гòрни Пъздѐри — Ос, махала, СИ 2.
Грьстѐнищиту — БО, градини, З 1.
Грьстѐнищътъ — Гм, ливади, И 2.
Грьстѐнякът — 1. Нс, ниви, С 4; 2. ВМач, овошни градини, З 3; 3. Ос, ниви, място, където са садени гръсти, Ю 1.
Грьстити — Дд, ниви, И 1.
Грьстюфци — Зр, колиби, Ю 2.
Грьстя̀тъ — 1. ГЖ, ниви, СЗ 4; 2. Св, ниви, където са садени гръсти, Ю 2.
Дòлни Пъздѐри — Ос, махала, СИ 3.
Дòлнуту билѝйлу — Дд, лъка до р. Осъм, З 1.

Дъра̀шкуту — ТрГт, пасище, З 3.
Ибришѝм мъ̀лъ, Ибришѝмът — Тр, старата търговска част на града, С 0,1.
Кунỏпът — Нс, градини, ЮИ 3.
Купрѝнити — Ор, новозаселена махала край пътя за Троянския манастир, С 1.
Купрѝнски нѝви — Кл, ниви, Ю 1.
Купрѝнскуту — 1. ТрВ, градина на изселен род от Орешак, СЗ 0,3; 2. Ор, нива в махала Калчовска, СЗ 1.
Нѝщялкууту — Зр, пасище, по прякор **Пѐтку Нѝщялкъть**, З 2.
Пирѝлкити — Вд, място в р. Видима за пране на дрехи, СЗ 2.
Пирѝлуту — 1. Гм, ниви, З 2; 2. Нс, ниви, СИ 3; 3. Зр, гора, ЮЗ 4; 4. Ор, градини до р. Осъм, С 1; 5. Ск, вир на р. Видима, където перат дрехи, З 0,5.
Пъздѐрити — Ос, махала, С 2.
Пъздѐрски рът — Ос, ливади на род Паздерите, СИ 3.
Пъмукчѝйскиꙗт трап — Т, ниви, З 5.
Свила̀нити — Нс, колиби на род Свиланите, С 2.
Свила̀нчууту — Нс, гора, С 5.
Снува̀тялкъть — ЧО, връх с ливади, Ю 12.
Тупѝлкити — 1. Вд, пасище, Ю 1; 2. Гм, вирчета по Лъкаревски дол; СИ 2; 3. Ск, ями в реката, където са топени гръсти, З 1.
Тупѝлъть — 1. Ор, трапове за топене на гръсти, С 1; 2. Чф, вирове за топене на гръсти, С 1.

22. АБАДЖИЙСТВО

а̀лян сукма̀нь съч. Сукман, обточен по полите с ален и жълт гайтан в дванадесет реда (вж. д в ъ н ъ й с т а̀ к). Носят го момите, с такъв се и венчават; вж. 25. ГЖ.
биниврѐк м. Тесен панталон от бял шаяк, нехарактерен за Троянския край.
бъшлъ̀к м. Шаячна качулка с два дълги края за завързване; вж. 25, 29.
ва̀зъть с цвитчѐъть съч. Орнамент с гайтан под мишница на минтан. Д.
вѐдицъ ж. Лентовидно шаячно парче със запита желязна кука за изпъване на плат при шиене; вж. 25.
въркузỳнь м. Козинява връв за стягане на потури (вж. у ч к ỳ р ь).
грех м. Мярка за дължина, равна на една шестнадесета част от аршин. Тр.
губѐркъ ж.; вж. 9, 13, 21, 23, 24.
гỳглъ ж. Качулка на ямурлук.
гỳня ж. Дълга връхна дреха от шаяк, носена предимно от свещеници.
гъйта̀нь м. Плетен на ръка или чарк разноцветен ширит за обточване и украсяване на шаячни дрехи; вж. 1.
гъйтънлѝя сукма̀нь съч. Шаячна женска дреха, обточена с гайтан (осем-десет реда).
гъйтънỏсън сукма̀нь съч.; вж. г ъ й т ъ н л ѝ я с у к м а̀ н ь. ЧО.
двистѝлник м. Сукман с много кръпки.
двънъйста̀к м. Черен сукман, обточен по полите с дванадесет реда жълт и тъмночервен гайтан. ГЖ.
джъмъда̀н м. Мъжки шаячен елек, обточен с гайтан; вж. 25.
дивита̀к м. Черен сукман, обточен по полите с девет реда жълт и тъмночервен гайтан (вж. с м ѐ с я н с у к м а̀ н ь). ГЖ.
димѝя ж.; вж. 21.
дѝпляник м. Сукман с дипли; вж. 25.
дисита̀к м. Черен сукман, обточен с десет реда гайтан; вж. 25.
дъ̀нки мн. Широки мъжки шаячни гащи с провесено дъно; вж. д ъ̀ н я с т и г а̀ щ и, п ъ т ỳ р и, 25.
дъ̀нясти га̀щи съч.; вж. д ъ̀ н к и, п ъ т ỳ р и, 25.
изба̀дъм гл. Прекарвам игла без конец през шаяк за добиване на двигателни навици; вж. 9.
извъртя̀н сукма̀нь съч. Сукман с дъговидно изрязана пазва; вж. у п т ỏ ч ъ н с у к м а̀ н ь, 25.
илѐкь м. Къса шаячна дреха без ръкави; вж. 24, 25.
илѝкь м. Поръбен прорез на дреха, в който влиза копче (вж. п и т ѐ л к ъ).
интирѝя ж. Къса дреха от шаяк с пришита подплата от памук.
ка̀лиц м. Домашно тъкано вълнено парче, което обхваща крака от коляното до над глезена. Закопчава се с телени копчета.
ка̀мгърян сукма̀нь съч. Сукман със странични дипли и обшити с кадифени ивици поли и пазва. Дд, Лм.
клин м. Триъгълно парче плат, което се използува при шиене пола на сукман; вж. 2, 14, 23, 25, 27.
клъшнѝк м. Отворена мъжка шаячна дреха с качулка, със или без ръкави, която се облича при лошо време; вж. к ъ б а̀ н и ц ъ, я м у р л ỳ к, 25, ГЖ.
кỳкян сукма̀нь съч. Традиционен сукман с гайтанена украса по полите, която завършва с ажурно обточване; вж. н ъ к ỳ к и, 25. ГЖ.
къба̀ницъ ж.; вж. к л ъ ш н ѝ к, я м у р л ỳ к, 25. Т, Чф, Шп.
къдря̀ф сукма̀нь съч. Вталел сукман с пришити копчета на гърдите. Полата отпред е права, а отзад и отстрани — силно набрана, накъдрена; вж. 25.
къдря̀ф сукма̀нь с плисъ съч. Сукман с пришита ивица от кадифе.
кълцỳнь м. Висок до глезена мъжки чорап от шаячен плат. — *Кълцỳньти държа̀а мло̀гу туплѐ нъ кръка̀ть.*
къса̀кь м. Шаячен елек, подплатен с кожи, които лятно време се свалят; вж. к ъ с а̀ т, 25.
къса̀т м.; вж. к ъ с а̀ к ь. ГЖ.

лѝрътъ ж. Орнамент с гайтан под мишница наминтан.
лàкят м.; вж. ъ л ѝ б и я, 21.
лълѐтъ и крѐшчътъ съч. Декоративни гайтанени орнаменти под мишница на минтан.
лъпчѝнъ ж. Плитък калцун.
минтàнъ м. Отворена връхна женска шаячна дреха без ръкави, дълга до коленете, обточена с няколко реда син гайтан по полите и червен под мишниците, най-често подплатена с агнешки кожи; вж. 25.
мургѝ пътỳри съч. Мъжки шаячни гащи от плат с тъмнобозав цвят. Гм, Лш, Нс, Ос.
нъ кỳки съч.; вж. к ỳ к я н с у к м à н ь.
нъпрѐсник м.; вж. 13.
писмò нъ минтàнъ съч. Орнаментална украса под мишница на минтан — нашити върху червено сукно с бели конци звездички. — *Нàй-ỳбави прàаши писмòту бàй Иван Щъ̀ркът ут Чѐрни Òсям.*
питѐлкъ ж. А. Поръбен прорез на дреха, в който влиза копче (вж. и л ѝ к ъ). Б. Обшит клюп от конец, плат или кожа с отвор в средата за закопчаване или за връзване на чорапи.
плисъ ж. Лента от черно кадифе, с която се обшиват поли на сукман. Бр, Нс, Ос.
прѐсъ зъ шàяци съч.; вж. 5.
пътỳри мн. Дънести гащи от шаячен плат с прилепнали тесни крачоли (вж. д ъ̀ н к и). — *Иднò врѐми мъжѐти òдяа сѐ с пътỳри;* вж. 25.
смѐсян сукмàнъ съч. Черен сукман, обточен с тъмночервен и жълт гайтан в девет или дванадесет реда. Носи се от моми и булки (вж. д и в и т à к, д в ъ н ъ й с т à к). ГЖ.
стутѝлник м. Сукман с кръпки.
сукмàнъ м. Женска шаячна дреха без ръкави.
сỳкненик м. Сукман без гайтан, чиито поли са обшити около три пръста с черна или морава ивица от памучен плат, а от кръста му виси опашка (вж. у п à ш к ъ). Д.
сълтъмàркъ ж. Къса мъжка шаячна дреха с ръкави.
типиня̀к м. Традиционен тепан сукман. Ос.
тирлѝкъ м. Ушита от вълнен плат или плетена ниска обувка.
убъзя̀ам гл. Обшивам с гайтан дреха от шаяк (вж. у п т ò ч ъ м).
упàшкъ ж. Две дълги тесни ивици плат, които висят отзад на сукман. ГЖ, Д.
уптòк м. Обшивка с гайтан.
уптòчъм гл.; вж. у б ъ з я̀ а м.
уптòчън сукмàнъ съч. Сукман, обшит с няколко реда син гайтан около пазвата, мишниците и полите, плътно прилепнал в горната част и нерязан в талията; вж. и з в ъ р т я̀ н с у к м à н ь, 25.
усмàк м. Черен сукман, обточен по полите с осем реда гайтан.
учкỳрь м.; вж. в ъ р к у з ỳ н ь.
чипàк м. Горна част на сукман, поръбена с конци, която се закопчава с телени копчета (вж. к ъ д р я̀ ф с у к м à н ь). Д.
чърнуòк сукмàнъ съч. Черен сукман, обточен по полите с черен, зелен и жълт гайтан в девет или дванадесет реда (вж. д и в и т à к, д в ъ н ъ й с т à к), носен от по-възрастни жени. ГЖ.
шàяк м.; вж. 21.
шѝлу ср. Ковано метално острие с дръжка за пробиване на дупки в шаяк за илици. Поставя се в джобчето на вѐдицата (вж. в ѐ д и ц ъ).
ъбъ ж. А. Вълнен плат, по-широк и по-дебел от шаяк. Б. Мъжка дреха от такъв плат.
ъбъджѝски òдър съч. Грубо скован дървен одър, повдигнат от пода на шестдесет-седемдесет см, върху който кроят и шият абаджиите.
ъбъджѝскъ нòжицъ съч. Кована масивна ножица за рязане на шаяк. Рамото, което при рязане опира в тезгяха, е право.
ъбъджѝя м. Майстор, който шие дрехи от шаяк.
ълибѝя ж.; вж. л à к я т.
ълъджà ж. Шарен гайтан; вж. 25, ГЖ.
ършѝн м. Дървена или метална пръчка за измерване на плат, дълга около седемдесет см; вж. 23.
юрнѐкь м. Терк, модел, образец. — *Пу къкъ̀ф юрнѐкь гу ѝскъш?*
ямурлỳк м. вж. к л ъ ш н ѝ к, к ъ б à н и ц ъ, 25.

Фразеология, свързана с абаджийството:

Вѐрдзъл му пръ̀стът. — За абаджия: дал му занаят. Д.
Вьртѝ съ сѐ укулỳ върку зỳнят. — За човек, чиито думи са свързани със сластолюбието. Тр, ЧО.
Гъйтàнь вѐжди. — Хубави, тънки вежди.
Иля̀дъ бòдъ зъ пъ̀ръ. — Не стой без работа, макар и да не е платена добре. Бл, БО, Вм, Гм, Кл, Лм, Нс, Ор, П, Св, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Кугàту ня̀мъ рàбутъ, пòпът си ръспàря гỳнятъ. — За човек, който си губи времето с безполезни занимания. Бл, Ор, П, Т, Тр, Шп.
Кỳчи влàчи минтàнъ. — За работа, на която не се вижда краят. Бр, Вм, ГЖ, Д, Дд, Зр, Лш, Нс, Ск, Т, Тр, Шп.
Къмѝлъ гъйтàнь ни плитѐ. — Всяка работа си иска майстора. Дб.
Лàй къту̀ кỳчи нъ ъбъ. — Ругае, кара се напразно. Т, Тр.
Мъ̀шки гàщи и нъ плѐт дъ ги вѝдиш, дъ им съ пуклунѝш. — Израз на преклонение пред мъжа печелник. Дд, Кл, Ор, П, Т, Тр, ЧО.
Ни съ нъỳчъл дъ вдя̀а, пък си ỳчи мàйстурът. — За самонадеян човек, който се бърка в непозната работа. Нс, Тр.
Ни съ òди зѝмну врѐми бис турбѝчкъ и ля̀тну врѐми биз ъбѝчкъ. — Предвидливият човек е готов за всичко.
Прикàзоъ нъ ъбъ. — Приказва, без да мисли.
Рàбути нъ ъбъ. — Работи необмислено, без план. В, Ор, П, Т, Тр.
С иглъ̀ гирàнь купàй. — За упорит човек, който влага много труд за нищо. Кл, Нс, Ск, Тр, Шп.
Тѝй съ къту̀ пришѝт кàлиц ут кълцỳнь. — За-

хора, тясно свързани помежду си. БО, Вм, ГЖ, Д, Дб, Зр, Лм, Нс, Ор, П, Ск, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Улàбял му съ връкузỳнят. — За болен човек: отпуснал се. Тр.
Умът му шък-шъфрък сè в жèнскиятсук- мàнь. — За мъж, който се заплесва по чужди жени. Тр.
Уплèскъл кàлцити. — Объркал работата, изложил се. Кл, Нс, П, Тр.
Ут иглъть кòлкуту сянкъ, тòлкус и кяр. = Ут шивъчлъкът кярът, кòлкуту нъ иглъть сянкъть. — От този занаят печалбата не е голяма. Тр.
Щùпьни сукмàнь ни късъ. — Никоя мома не е пострадала от ергенско щипане. Тр.
Ъбъ зъпрàал, турбъ нъпрàал. — За калпав майстор, който само хаби материала. Д, Зр, Нс, Ск, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.

Фирми, свързани с абаджийството:

Шивашка и абаджийска работилница на Петко Начевски, Троян, тридесетте години на XX в.
Петко Андреев, абаджия, Троян, от двадесетте до петдесетте години на XX в.

Фамилии, свързани с абаджийството:

Абаджùеви — Гм; **Гайтàнови** — П; **Гỳнешки**— БО, Тр.

Прякори, свързани с абаджийството:

Йòвъ Ъбянъть Сувàлкъ — Тр; **Пèтку Ъбъ- джùять** — Тр; **Стуян Гỳнятъ** — П; **Цòчу Гъйтàньть** — П.

Топоними, свързани с абаджийството:

Биниврèшкуту — Тр, овощни градини, гора, ЮЗ 1.
Гъйтàнууту — 1. Бл, ливади, И 2; 2. Вр, градини, И 1; 3. П, гора, И 1.

23. МУТАФЧИЙСТВО

ам м. Козиняво въже с няколко примки накрая, с дървени закопчалки за впрягане на коне един до друг при вършитба на харман.
бùвулски чул съч. Тъкано козиняво наметало за бивол, с размери два на два м. — *Зъ бùвулскити чỳлуви ùмъхми двè шàрки нъ приклòпкъ и нъ мùшъ дùркъ* (вж.). Тр.
бùвулскъ кòзинь съч. Косми, с които е покрито тялото на бивол. — *Бъщъ ми зùмъши ут тъбàцити бùвулскъ и кòзя кòзинь.* Тр.
билимè ср. Козиняво покривало за гърба на кон или магаре (вж. з ъ с à п н и к).
вèрушкъ ж. Козинява връв, дълга около четиридесет см, с която се заприда тъкан.
връйф ж. Козинява връв.
вулùя ж. А. Кожена торба, завързана за кръста на мутафчията, в която се слага козина за предене. Б. Торба от козя или овча кожа.
въжи ср. Въже, дебела конопена или козинява връв.
вървù зъ ръзбùъни нъ кòзянъ съч. Четири конопени върви, дълги по два м и завързани от едната страна за обща дървена дръжка, а от другата с четири забити в земята колчета, с които се разбива козина за предене.
гùздъч м. Обло дърво, дълго около два м, на което се навързва нищелка с помощта на попче (вж. п ò п ч и).
гòрну круснò съч. Кросно, върху което се навива основата на тъканта.
губèркъ ж.; вж. 9, 13, 21, 22, 24.
двупòл кòзяк съч. Козяк, съшит от две поли; вж. п у л ѝ, 21.
дисàги мн. Двойна козинява торба, която се носи на рамо или преметната на самар.
дòлну крусно̀ съч. Кросно, върху което се навива тъканта.
дръндàрниць ж. Лък за разбиване на вълна, козина, памук.
дръндàрству ср. Занаят: разбиване на козина, вълна, памук.
дръндàрь м. Майстор, който разбива козина, вълна, памук.
дрънкъм гл. Разбивам козина, вълна, памук с дръндарница (вж.).
жèрбулиць ж. Дъсчица, широка седем-осем см и дълга метър и половина, за отваряне на уста в основа при тъкане.
зеф, зèвът м. Уста на основата; вж. у с н ò- в ъ, 21.
змùйски гръп съч. Мутафчийска шарка на тъкан, която се получава от редуване на бели и черни нишки. — *Змùйскиятгръп съ пулучàа ут идùн чèр ършùн и пулувùн бял илù ут ършùн и пулувùнъ чърнò и пулувùн билò.*
зъбло̀ ср. Груб конопен плат за чували, сламеници и др.
зърбàлу ср. Малко дървено кросно на мутафчийски стан.
зъсàпник м.; вж. б и л и м è, з ъ с à п н и ц ъ. — *И шъ ми нъпрàйш идùн зъсàпник — нъ мъгàриту дъ й зъ чỳл, пък нъ кòнят зъ зъсàпниць.*
зъсàпниць ж.; вж. б и л и м è, з ъ с à п- н и к.
зъчỳлям гл. Покривам, намятам с чул. — *Зъчỳли дубùтъкът, чù ъ студèну.*
избùть кòзянь съч. Обработена козина за предене.
кùяк м. Дялано или струговано дървено парче с форма на бутилка, с което се удрят струните на дръндарския лък (направен от животински черва или жили) при разбиване на козина, вълна, памук; вж. 14.
клин м. Заострена в единия край дъсчица

за отпускане и изпъване на изтъкан плат; вж. 2, 14, 22, 25, 27.
ко̀зяк м.; вж. 21.
ко̀зянъ ж. Косми, които покриват коза; основен материал за мутафчийския занаят.
ко̀нски чул съч. Козиняво наметало за кон.
ко̀нскъ турбъ съч. Тъкана козинява торба за зобене на коне или носене вещи на рамо; вж. 31.
кузиня̀въ връйф съч. Усукана от козина връв.
кузиня̀ф чува̀л съч. Чувал от козина. Шарките му са на сив естествен фон, наредени на ивици по дължина — черно, бяло, черно, бяло; вж. 31.
куро̀ни мн. Горно подвижно и долно неподвижно хоризонтално дърво на мутафчийски стан, които свързват вертикалните страници (вж. я р м ъ̀).
кусъ ж.; вж. 14, 21.
къту̀нску чъргѝлу съч. Направен от козиняви черги покрив на каруца или кола (вж. ч ъ р г ѝ л у).
кюстѐкь м. Плетено козиняво въже с примки и закопчалки от дървени клечки за спъване на коне, магарета или катъри при пускане на паша; вж. 1, 18.
мѝшъ дѝркъ съч. Мутафчийска шарка на точки, които наподобяват миши стъпки. — *Мѝшътъ дѝркъ, ту̀й е нъснува̀ну нъ пулвѝн ършѝн и кут бу̀тним идѝнеет пътъ, съ пука̀звъ нъ то̀чки нъ диснѝ, ъ дру̀геет пътъ — нъ ливѐ. При мѝшътъ дѝркъ съ риду̀вът идѝн ършѝн бя̀л, пулвѝн чѐр, идѝн бя̀л, пулвѝн чѐр.*
мута̀ф, мута̀фин м. Занаятчия, който изработва тъкани от козина (вж. м у т ъ ф ч ѝ я).
мутъфчѝски чъкрък съч. Чекрък за предене на козина.
мъкъръ зъ въжа̀ съч. Дървена макара за усукване на въжета с четири прореза и дупка в средата, в която е поставена кука за закачване.
нъбѝъм гл. Уплътнявам с тарга (вж. т а̀ р г ъ) вътък при тъкане на козиняви изделия (вж. н ъ т у̀ п о ъ м).
нъво̀й м. Плетени върви от козина, които се навиват върху навуща от коляното надолу.
нъмънѝстям гл. Усуквам козинява основа, докато се начлени като нанизани мъниста.
нъ приклѐпкъ съч. Начин за оформяне на шарка, която при тъкане излиза на стъпки.
нъту̀поъмъ гл.; вж. н ъ б ѝ ъ м.
о̀ртумъ ж. Дебело конопено въже.
пѐчънъ усно̀въ съч. Добре усукана основа.
пла̀въ ко̀зянъ съч. Козина с цвят кафяв към червен.
по̀пръч м. Козиняв или конопен колан за препасване и завързване чул на кон. Д.
по̀пчи ср. Дебел конец в края на нищелка.
прѐшуф чува̀л съч. Голям козиняв чувал. Гм, Лш.
придиса̀чъ гл. Преметна през рамо, натоваря като дисаги.
пътикъ ж. Тясна, около шестдесет см, козинява тъкан, която се постила на под.
риба̀рску въжи съч. Козиняво въже за рибарска мрежа.
руфѐт мутъфчѝски съч. Еснафска организация на мутафчиите в Троян от 1812 г. (Троянски поменик, с. 13).
ръзридва̀чкъ ж. Дървена клечка за разреждане нишките на основата, за да не се слепват. Използува се след всяко удряне с таргата (вж. т а̀ р г ъ).
ръчинѝцъ ж. П-образна дървена рамка на чекрък, през която минава шиш с неподвижно нанизана макара (вж. с у̀ к ч и) и кука, на която е закачена козинява връв (вж. в ѐ р у ш к ъ).
сак м. Конопена мрежа за ловене на риба.
сиджѝм м. Тънко въже.
срикмѐ ср. Плетена от коноп мрежа за ловене на риба.
сру̀нян чува̀л съч. Тъка̀н от козина чувал (вж. к у з и н я̀ ф ч у в а̀ л).
сува̀лкъ ж.; вж. 21.
су̀кчи ср. Дървена макара с три нареза, неподвижно нанизана на шиша на ръченицата. По нея минава каиш (вж. ш ъ л т ѝ я).
су̀кчънци ср. Малко су̀кчи.
скъу̀ля ж. Голям чувал.
сърдъ̀мъ ж. Дебело рибарско въже.
та̀ргъ ж. А. Железен гребен за набиване на вътък. Б. Дървена носилка (вж. т ъ р а̀ к).
та̀ръджик м. Торба от груб плат (вж. т ъ р д ж ѝ к). Вм, Зр, Нс, Ос.
трѐбя ко̀зинъ съч. Разделям козина по цветове.
трипо̀л ко̀зяк съч. Козяк, съшит от три поли.
търа̀к м.; вж. т а̀ р г ъ, 9.
уста̀ ж.; вж. 21.
чибу̀кчи ср. Дървена пръчка, с която се прави зеф (вж.) на мутафчийски стан.
чимшѐръ ж. Тънка дървена летва, с която се помага за затваряне устата в основата.
чиркѐс, чиркѐзът м. Половина от дървена макаричка, завързана за пояса на мутафчията и захваната неподвижно за въжето на чекрька.
чува̀л чѐтяри ко̀фи съч. Козиняв чувал, който побира четири крини зърно. — *Нъ ридо̀внити чува̀ли им вѝкаа чѐтяри ко̀фи.*
чул м. Тъкано козиняво наметало за едър добитък — биволи, говеда, коне. — *Чу̀луйти нъ нѐгуйти вулдви ги бя̀а пръвѝли пупишча̀нскити ма̀йстури.*
чуло̀съм гл. Завивам добиче с чул.
чъбу̀к м. Желязно парче, дълго около метър и половина, с което се навива основата на мутафчийския стан; вж. 2.
чълбу̀р м. Късо въже, с което се връзва добиче за продан.
чъргѝлу ср.; вж. к ъ т у̀ н с к у ч ъ р г ѝ л у.
шѝлу ср. Изострено дръвце, дълго десетина сантиметра, завързано за пръста на майстора мутафчия, с което се правят нишките на основата. — *Със шѝлуту съ упра̀а уснѐвътъ дъ мо̀ът дъ съ ръзмина̀ат жѝцити.*

шѝпкъ ж. Плоска клечка с разцепен на няколко места връх за закачване на готови нишки. Шипката е прикрепена към мутафчийския чекрък; вж. 29.
шиш м. Желязна ос на сукче (вж. с ỳ к ч и), която преминава през рамката на ръченицата (вж. р ъ ч и н ѝ ц ъ) и завършва с кука, за която е завързана верушката (вж. в è р у ш к ъ).
шълтѝя ж. Каиш, усукана от памучна прежда връв, която задвижва сукчето.
ъла̀ч м. Дръндар, майстор, който разбива козина, вълна, памук.
ърмѝя ж. Зелева чорба. — *Кòзянтъ буйдѝсоъхми ф пира̀тник с ърмѝя. Възвърѝм ърмѝятъ, слджим ъчѝк чървèнъ буя̀ — вълнянъ и слът тỳй кòзянтъ.*
ършѝн м. Брой на нишките при тъкане: половин аршин — една нишка, цял аршин — две нишки, аршин и половина — три нишки; вж. 20.
ярмѝ мн. Две вертикални странѝци на мутафчийски стан, свързани с корони (вж. к у р ò н ъ).

Фразеология, свързана с мутафчийството:

Бръшня̀н чува̀л кòлкуту гу трѐскъш, сѐ пỳщъ. — За човек, от който винаги може да се вземе нещо.
Дъ съ ръзвълѝ чълбỳр. — Преносно: да се развали пазарлъкът за продажбата. Тр.
Жѐнян чиля̀к — съдра̀н чува̀л. — След брака човек се променя много.
Нътѝпкъл си вулѝятъ. — За лаком човек.
Пра̀ф кътỳ въжи ф съкỳля. — Несправедлив човек. Бл, Ор, П, Т, Тр.
Пувля̀клъ съ кътỳ ърмѝя. — Развлечена, небрежно облечена жена. Д, Дд, Кл, Т, Тр, Шп.
Ся̀нъ съ кътỳ жа̀бъ ф са̀к. — Иронично: много е нервен. БО.
Тòй вѐчи си вла̀чи въжиту. — Изнемощял, отслабнал човек.
Ỳбъф кòнь и пут съдра̀н чỳл си личѝ. — Хубавото не може да се скрие. Бл, В, Дд, Лш, Нс, Ор, П, Ск, Т, Тр, Шп, ЧО, Чф.
Утрѐскъ му кòзянтъ. — Наби го, съсипа го. Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Чува̀л съ с прѝкъски ни пълни. — Работата не иска много приказки. Бл, Дд, Зр, Нс, Ор, П, Св, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Шъ вѝди ка̀к съ пирѐ кòзянъ нъ бързяй, ка̀к съ вѝкъ нъ òджъ пизивѐнк и ка̀к флѝзъ свиня̀ ф джъмѝя. — Закана, отправена към някого.

Фамилии, свързани с мутафчийството:

Ала̀шки — Тр, Чф; **Дръндà̀рови** — Тр; **Мута̀фови** — Ск, Тр, ЧО.

Прякори, свързани с мутафчийството:

Ива̀н Дръндà̀рят — Тр; **Мѝнку Дръндà̀рят** — Тр; **Пѐнчу Мутъфчѝят** — ТрП.

Топоними, свързани с мутафчийството:

Дръндà̀рскъть вудинѝцъ — Шп, стара воденица, И 2.
Дръндà̀рьти — Зр, ливади, З 3.
Кòзяницъ — Чф, десен приток на р. Бели Осъм, ЮЗ 3.
Мута̀фскуту — В, зеленчукова градина, по прякор, И 0,5.
Мутъфчѝскуту — ТрДт, овощна градина на род Мутафчиите, ЮЗ 0,5.
Сърдѐмъ — Ос, ливади и ниви, Ю 3.
Сърдѐнскъ дулчѝнъ — Нс, дол, СЗ 3.
Ъла̀шкити присòйки — Чф, склонове с храсти и гора, С 1.
Ъла̀шкуту — Чф, махала край брега на р. Бели Осъм, С 0,5.
Ъла̀шкъть вудинѝцъ — Чф, стара воденица, И 0,3.

24. МАНТАДЖИЙСТВО

гизѐевъ интирѝя съч. Антерия от червен плат с тънки сини линии, които се пресичат на квадрати.
губѐркъ ж.; вж. 9, 13, 21, 22, 23.
джъмъда̀н м.; вж. 22.
жѐнски тѐлени кòпчъть съч. Копчета, които образуват клюпове.
жѐнску зъкупча̀ъни съч. Закопчаване на антерия или елек върху лявата страна на дрехата.
илѐкъ м.; вж. 22, 25.
илѐчи ср. Малък елек.
иринòву прил. Направен от ярина. Бл, Ор, П, ЧО.
иринòвъ интирѝя съч. Антерия с подплата от ярина. — *Иринòвити интирѝй бя̀ъ мъшки и ги пра̀ъхми ут дума̀шън пла̀т.*
кòпчъть зъ интирѝя съч. Черни, кафяви или сини конусовидни стъклени или метални копчета с кръгли халки за зашиване (вж. ъ н т ъ р д ж ѝ с к и к ò п ч ъ т ъ). — *Кòпчаъть зъ интирѝйти ги купỳвъхми ут търгòфците нъ тистѐтъ, нъ дузѝни и нъ грòси. Тѝй ги фна̀съъ уд Гирма̀ния.*
кума̀ш м. Зелен, кафяв, черен или вишневочервен тънък вълнен плат за антерии и елеци. — *Кума̀шът гу фна̀сяъ уд А̀нглия.*
кума̀шъвъ интирѝя съч. Антерия от кумаш.
кума̀шъф илѐкъ съч. Елек от кумаш.
кутнѝявъ интирѝя съч. Антерия от кутнияф плат (вж.). Д.
кутнѝяф илѐкъ съч. Елек от кутнияф плат. Д.
кутнѝяф плат съч. Тъка̀н на памучна основа копринен плат с пресичащи се на квадрати хоризонтални и вертикални линии. — *Ут кутнѝявият пла̀т на̀й-млòгу упутрибя̀ъхми*

а̀ляну със жълтѝ или сѝню и мàсляну със свѐтлу зилѐну.

кърти̇̀чъвъ интири̇̀я съч. Антерия от черен кадифян плат.

кърти̇̀чъф прил. Черен цвят, който напомня косъма на къртица.

мàнтъ ж. Общо название на традиционни мъжки и женски дрехи.

мàнтъджия м. Майстор, който изработва манти.

мѐри мн. Размери, които се вземат при шиене на антерия или елек. — *Кугѝ съ шѝй интирѝя съ прàът мѐри: ширинъ̀ ф ръминѐти, дължинъ̀ пу гърбъ̀т и дължинъ̀ нъ ръкàйти.*

мъ̀шки тѐлени кòпчътъ съч. Телени куки, които влизат в женските копчета.

мъншѐткъ ж. Край на ръкав с подложка от дебел плат и две копчета за закопчаване.

мъ̀шку зъкупчàъни съч. Закопчаване на антерия или елек върху дясната страна на дрехата.

нъ бъклъвѝ съч. Начин за оформяне на геометрични фигури — ромбове или квадрати, които се получават при зашиване лице, хастар и пълнеж на антерия или елек за гърба на дреха.

нъ квадрàти съч.; вж. н ъ б ъ к л ъ в ѝ.

нъ òхлюви съч. Начин за оформяне на фигури, подобни на охлюв, при зашиване лице, хастар и пълнеж на антерия или елек за гърба на дреха.

òксфорт м. По-рядко използуван памучен плат за хастар на антерии, най-вече мъжки.

пимпя̀ни кòпчътъ съч. Стъклени антериени копчета в пембян цвят. Кл.

плюш м. Плат, подобен на кадифе, но с по-ниско качество за шиене на антерии и елеци.

прѐдник м. Предна, дясна или лява част на антерия или елек.

прѐдницъ ж.; вж. п р ѐ д н и к.

пъмуклѝйкъ ж. Мъжка дреха от по-груб домашен плат с подплата от памук.

пъмуклѝя илѐкъ съч. Традиционна къса мъжка дреха от груб плат и памучна подплата, без ръкави.

скунтòсоъм гл. Ръчно съшивам лице, хастар и памучна подплата на антерия или елек. — *Мòът бъщà скунтòсоъши нъ ръкъ̀, ну пу иднò врѐми пòчнъхми и нъ мъшѝни — пò-бърджи стàъши, ъмъ̀ ни сѝ бѐши бъ̀ят джѝнс.*

сълàй м. Ръчен шев, с който се оформя елек или антерия (вж. т и г ѐ л ь).

сълъ̀йсоъм гл. Правя шев по лицева страна на елек или антерия за закрепване памучния пълнеж, при което се получават декоративни фигури (вж. н ъ б ъ к л ъ в ѝ, н ъ к в ъ д р à т и, н ъ ò х л ю в и).

тигѐль м. Шев за поръбване на дреха. — *Тѐглих му двòян тигѐль.*

хам м. Тънък памучен плат с бял цвят, от който се правят хастари на антерия и елеци.

цѐпкъ ж. Странично разцепване на женска антерия или елек, обазено с гайтан.

чер сътѐн съч. Черен памучен плат, от който се шият антерии и елеци за стари жени.

шàмян прил. Копринен.

шàмянъ интирѝя съч. Копринена антерия. — *Иднъ̀ мумъ̀ ни мòй дъ съ ужѐни, дудѐ си ни нъпрàй шàмянъ, кутнѝявъ и кумàшъвъ интирѝя.*

ъмирикàн м. Груб памучен плат за подплата на мъжки антерии.

ънтърджѝйски кòпчътъ съч.; вж. к ò п ч ъ т ъ з ъ и н т и р ѝ я.

ъстàрь м. Хастар на антерия или елек.

ъстърлъ̀к м. Плат за хастар.

ътлàзян прил. Копринен.

ътлàзянъ интирѝя съч. Антерия от копринен плат.

ътлàзяф илѐкъ съч. Елек от копринен плат.

ътлàс, ътлàзът м. Копринен плат на памучна основа с ален, кафяв, бакърен или масленозелен цвят, от който се шият антерии.

25. НАРОДНО ОБЛЕКЛО

àлян сукмàнъ съч.; вж. 22.

бѐбяк м. Малко столче — станок със закована платнена торба с дървени стърготини за гладене на готови дрехи. Д.

бѐчкъ ж. Голяма кърпа с венец от щамповани цветчета върху основен зелен или жълтозелен цвят за забраждане на млади булки.

билỳшкъ рѝзъ съч. Бяла риза.

билъ̀ пристѝлкъ съч. Бродирана престилка с орнамент цветен венец с листа.

брàдви мн. Везбен орнамент върху пазва на женска риза. ГЖ.

бỳлу ср. Сватбено покривало за главата на млада булка. Сваля се на третия ден от сватбата и булката се забражда с две кърпи; вж. в à л у.

бумбѐ ср. Твърда мъжка шапка с обло дъно, носена в миналото предимно от млади гражданки.

бърѝш (в ЧО — **бъйрѝш**) м. Едноцветна ленена забрадка с по-плътна ивица по краищата.

бърѝш с мишѐчки съч. Едноцветна копринена забрадка, украсена по ръба с изрезки от пашкул (вж. м и ш ѐ ч к и).

бъшлъ̀к м.; вж. 22, 29.

бялтърен прил. Вид плетка на чорап.

вàлу ср. Тънко копринено покривало за глава на млада булка (вж. б ỳ л у).

вѐдици мн. Везбен орнамент върху пазва на женска риза; вж. 22. ГЖ.

вѝрàк м. Украшение на сватбена премяна; вж. 8.

глъдѝлу ср. Кована ютия с дълга желязна дръжка.

гу̀глъ ж.; вж. 22.
гу̀ня ж.; вж. 22.
гъло̀н м. Лъскав ширит за обточване.
гъ̀ръчъл м. Сукман с нагърчен долен ръб; в зависимост от дебелината на гайтана отпред е равен (н ъ н у̀ л ъ т ъ), а отзад е неравен. ГЖ.
гя̀уле ср. Везбен орнамент върху пазва на женска риза. ГЖ.
дар м. Сватбен подарък — чорапи, кърпи, ризи, китеници и др., които булката дава на близки и роднини (вж. м о̀ м и н у д а̀ р и).
двой га̀щи съч. Два чифта гащи, обути едни върху други.
джулѐткъ ж. Плетена или шита от плат къса мъжка дреха без ръкави.
джъмъда̀н м.; вж. 22.
дивита̀к м.; вж. 22.
дѝплъ ж. Гънка на дреха; вж. 2.
дѝпляник м.; вж. 22.
дирвѝш м. Костено или метално острие за почистване на шевове (вж. ш в а̀ й к ъ). Д.
дисита̀к м.; вж. 22.
дом м. Булчински дар за къщата на младоженеца. — *Мумичѝту о̀дяши дъ жъ̀ни нъ пулѐту, чи збѝръши пърѝ зъ до̀м.* ГЖ.
дрипула̀к м. Дрипи, скъсани дрехи.
дуглиза̀нки мн. Къси вълнени чорапи, пресшарени в горния край.
дъ̀нки мн.; вж. 22.
дъня̀сти га̀щи мн.; вж. 22.
дъро̀вян прил. Който се дарява на сватба.
дъру̀въм, дъря̀ъм гл. Давам дар на сватба.
зъбра̀ждъм нъ бу̀лкъ съч. Забраждам млада невеста с червен бариш, като го връзвам на върха на главата. Над него забраждам бѐчкъ (вж.).
зъбра̀ждъм нъ кривѣ ру̀жъ съч. Забраждам кърпа с възел от едната страна на главата, който наподобява цвете ружа.
зъбра̀ждъм нъ къс край съч. Моминско забраждане с бариш на лѝмба (вж.) с набиране третия край на кърпата.
зъбра̀ждъм нъ лѝмбъ съч. Моминско забраждане за работа с кърпа, сгъната по диагонал, на която краищата се връзват отстрани на главата, като са преминали под тила.
зъбра̀ждъм нъ ру̀жъ съч. Забраждам, като връзвам кърпата на върха на главата.
зъбра̀ждъм пуд брѣдѣ съч. Връзвам краищата на кърпата под брадата.
зъбра̀ждъм ф тил съч. Забраждам с бариш, сгънат по диагонал — двата края завързвам под тила, а третият остава над тях.
зъбу̀н м. Къса горна дреха без ръкави. ГЖ, Д.
зъбу̀нчи ср. Малък зъбу̀н.
илѐкь м.; вж. 22, 24. Може да бъде и плетен.
илѐчи ср. Малък елек.
кат м. А. Костюм. — *Уши̇й си два̀ ка̀тъ дрѐй.* — *Ублякух нувѝят ка̀т.* Б. Ред, ивица. — *Сложих му трѝ ка̀тъ гъйта̀нъ;* вж. 29.
килимя̀фкъ ж. А. Попска капа. Б. Смачкана шапка.
кинѐ ср. Копринена дантела за украса на яка, ръкав или пола.
кѝнтяш м. Памучна фуста под сукман. Бл, Ор, П.
клин м. Силно стеснен долу мъжки панталон с памучно парче, което минава под ходилото; вж. 2, 14, 22, 23, 27.
клош прил. Дреха, разширена в долния край.
клъшнѝк м. Вълнена или козинява престилка, която се запасва откъм гърба; вж. 22. Бл, Ор, П.
ко̀лтъ ж. Гладка дъска със заоблени ръбове за изглаждане с ютия шевове по крачоли на панталони.
ко̀тяшки стъ̀пки съч. Фигури като следа от котка по чорапи, плетени за дар.
кру̀шки мн. Везбен орнамент върху женска риза. ГЖ.
кува̀нту жиля̀зу съч. Вид плетка на дантелена покривка.
ку̀кян сукма̀нъ съч.; вж. 22.
кунто̀ш м. Горна зимна женска дреха със широки поли и стегната в кръста от сукнен плат (вж. ч о̀ х ъ), обточен най-често с лисича кожа.
куюн джубо̀ви съч. Джобове, обшити със злато.
къба̀ницъ ж.; вж. 22.
къдря̀ф сукма̀нъ с плисѣ съч.; вж. 22.
къдъ̀нску зъбра̀ждъни съч. Вид забраждане с възел от едната страна на главата (вж. з ъ б р а̀ ж д ъ м н ъ к р и в ѣ р у̀ ж ъ).
къйш м. Кожен колан.
кълѐйчънкъ ж. Везбен орнамент в Ловешко, пренесен от село Калейца, Троянско.
кълчѝшнъ ри̇̀зъ съч. Риза, изтъкана от конопено платно.
къмбу̀р м. Къса дебела дъска, изрязана на полукръг, за изглаждане с ютия на хастари и подложки за палта. Д.
къмизо̀лъ ж. Долна женска памучна дреха, къса до кръста.
кърпѐш м. Кърпене на скъсано облекло.
кърпижлѝк м.; вж. к ъ р п ѐ ш.
къса̀къ м.; вж. 22.
къса̀т м.; вж. 22.
либъдѐ ср. Къса горна дреха с подплата от памук.
минта̀нъ м.; вж. 22.
минѣ ж. Първа размяна на дарове при годеж.
мишък м. Пашкул от копринена буба.
мишъ̀чки мн. Луновидни изрезки от пашкул на копринена буба, с които се украсяват забрадки (вж. б ъ р ѝ ш с м и ш ѣ ч к и).
мо̀мину да̀ри съч.; вж. д а р.
мря̀жъ ж. Тънка едноцветна копринена забрадка (вж. ц ѝ п ъ). Лш, Нс, Ос.
му̀рги пътӯри съч.; вж. 22.
нъ вирѐф съч. Начин на зашиване дреха с клиновидни парчета.
нъ па̀пръту̇й листа̀ съч. Шарка на чорапи, която наподобява листа на папрат.
нъто̀лъм съ гл. Облека се с много дрехи. — *Що̀ си съ нъто̀лъл тъ̀й?*
пеш м. Долен преден край на дълга дреха.
пи̇̀ргул м. Парцал. ГЖ.

питѐлкъ ж.; вж. 22.
пищима̀л ж. Плисирана еластична женска дреха. Пренесена тук от полските села.
плѐмкъ ж. Везбен бод, звездичка. ГЖ.
по̀пу ср. Детска дреха. — *А̀ дъ убличѐм нувдту по̀пу.* Бл, Ор, П.
пош ж. А. Памучна забрадка. Б. Мъжка кърпа, която се носи на пояс.
по̀шиф, по̀шивът м. Декоративно-орнаментални нашивания с вълнени и по-рядко с копринени конци.
прикѝя ж. Булчински дарове, които се носят в къщата на младоженеца (вж. д о м, п р и к я̀, ч и й з).
прикя̀ ж.; вж. п р и к ѝ я. Т, Чф, Шп.
приминя̀ам съ гл. Обличам се с нови дрехи.
примя̀нъ ж. Нови или празнични дрехи.
пудлуга̀рь м. Вълнена подложка за цървул, подлога. ГЖ.
пулушу̀бъ ж. Мъжка горна дреха до над коленете с подплата от кожа.
пулъ̀ ж. А. Женска дреха. Б. Долна част от дреха; вж. 2, 5, 21, 29.
пуриза̀нку м. Малко дете, което облича дълга памучна или конопена риза. Д.
пърцъла̀к м. Парцали, скъсани дрехи.
пъту̀ри мн.; вж. 22.
ра̀ки мн. Везбен мотив върху пола на риза. ГЖ.
рѐжъ дар съч. Уговарям при годеж какви дрехи ще се дават.
рѝбя кос = рѝбянь кос съч. Кръстосана бродерия или шев на подплата.
рѝпсяну прил. Изпъкнали нишки по дължината на плетиво.
ру̀бъ ж. Дреха, празнично облекло. — *Изва̀ди ру̀бъ ся̀къкв.* Гм.
русо̀пиц м.; вж. 21.
ръкъ̀ ж. Определена още при тъкането памучна или ленена ивица плат за шиене на ръкав; вж. 2, 15.
смѐсян сукма̀нь съч.; вж. 22.
смуля̀сън прил. А. Изяден от молци. Б. Унищожен.
спъна̀лки мн. Общо название на европейското облекло. Д.
стя̀гъм съ гл. Обличам се с нови дрехи, пременявам се.
сънджа̀нянь зъбра̀ткъ съч. Копринена синьо-зелена забрадка.
ся̀нкъ ж. Дрехи, завивки и други запазени предмети, ползувани от умрял човек, които на четиридесетия ден след смъртта се дават на най-близкия му приживе човек (не роднина), по-млад от него — за помен.
типиня̀к м.; вж. 22.
тирдзилъ̀к м. Терзийство, шивачество.
тирдзѝя м. Шивач.
тирлѝкь м.; вж. 22.
титирѐйки мн. Дребни монети, с които се обшиват пазви и поли на женски дрехи (вж. т ю т ю р м ѐ т ъ). Д.
тримпѐтъ мн. Малки кръгчета от бяла или жълта ламарина с дупка в средата, които се зашиват по чембери или сукмани за украса. Често се редуват с мъниста.
трѝти у̀рки с плѐмки съч. Везбен орнамент, спуснат по ръкав на женска риза (вж. п л ѐ м к ъ). ГЖ.
труѐниць ж. Везбен орнамент в Ловешко, пренесен от Троянския край.
тръпо̀скъ ж. Конци за прикрепване на разкроени парчета плат, които се махат след ушиването на дрехата.
тънкѝ дървѐ съч. Копринен дар за сватба.
търтъ ж. Пискюл на шапка.
тютюрмѐтъ мн.; вж. т и т и р ѐ й к и. Д.
убла̀чъм съ гл. Обличам се.
угърли ср. Вратна цепка на риза или блуза, яка. — *Рѝзъть му укулу̀ угъ̀рлиту пушѝть с чървѐни кунци̇.*
удѝлу ср. Долна част на чорап, ходило; вж. 11.
уптѝчън сукма̀нь съч.; вж. 22.
уръ̀фляк м. Парцал, дрипа, изпокъсана дреха.
уръ̀фъм гл. Изпокъсвам дрехи.
фа̀йкъ ж. Къса горна работна дреха. Вм.
фѐрджъ ж. Горна абяна дреха.
фигъро̀ ср. Шарено елече, плетено на една кука, без копчета, с извита предница. Бл, Дб, Ор, П, ЧО.
финтифлю̀шкъ ж. Дребно украшение към женска дреха.
фльо̀нгъ ж. Широка бяла или цветна панделка, завързана във форма на пеперуда върху коса или дреха на малко момиче.
фо̀двям гл. Удвоявам, сгъвам на две плат, конец, прежда, гайтан.
френк тирзѝя съч. Шивач на модерно европейско облекло.
фуста̀н м. Горна вълнена женска дреха.
фу̀стъ ж. Долна памучна женска дреха. — *Фу̀стъть ѝ увѝснъль ду зимя̀ть.*
цѝпъ ж. Копринена едноцветна забрадка за моми и млади булки (вж. м р я̀ ж ъ).
ча̀рлстон м. Мъжки панталон с разширени в долния край крачоли; вж. 11.
чѝйз м.; вж. д о м, п р и к ѝ я.
чипа̀к м.; вж. 22.
чо̀хъ ж. Вид вълнен плат, сукно.
чо̀хяну кунто̀шчи съч. Горна женска дреха от чоха.
чуѐни прил. Чохени.
чу̀кнъ съ съч. Пременя се, облека се с нови дрехи. Бл, Ор, П.
чумбѐрь м. Женска забрадка, обикновено черна, която се носи от възрастни жени или при жалеене. — *Зъбръдѝль чърнѝят чумбѐрь.*
чура̀пи нъ гю̀лчьтъ съч. Традиционни празнични женски чорапи с цветни мотиви, подобни на рози.
чу̀рапи нъ лимо̀ни съч. Празнични женски чорапи с цветни мотиви в жълто.
чура̀пи нъ пльо̀ви съч. Плетени вълнени чорапи на хоризонтални цветни ивици като небесна дъга. Бл, Дб, Ор, П, ЧО.
чура̀пи нъ фа̀туй съч. Плетени вълнени чорапи от неравномерно боядисана прежда. Бл, Дб, Ор, П, ЧО.
чърнъ̀ бѐчкъ съч. Черна забрадка с щамповани цветчета по края, която жените забраждат над бариша.

шàмян прил.; вж. 24.
швàйкъ ж.; вж. дирвѝш. Д.
шъмѝя ж. Копринена женска забрадка.
ълъджà ж. Шарена тъкан или забрадка; вж. 22.
ълъджàн илèкъ съч. Традиционен елек от кадифе.
ямурлỳк м.; вж. 22.

Фразеология, свързана с народното облекло:

Висѝ му нъ джòбът. — Човек, който живее на чужда сметка. Б, Бл, В, Гм, Д, Дд, Кл, Нс, Ос, Св, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Върдзъ гу на фльòнгъ. — Скара му се, наби го. Тр.
Вьртѝ съ кътỳ свàа биз дàр. — Недоволен, че не е зачетен както трябва.
Глèъ кътỳ цàпнът с мòкър чурàп. — Човек, който гледа нещо непознато за него и недоумява. Бл, Дд, Ор, П, Тр, Шп.
Дèту иглъ̀тъ, тàм и кунèцът. — Хора, свързани с определена работа. Вр, Зр, Ор, Тр, Чф, Шп.
Дрèй шѝй, скъсън òди. — Човек, който гледа чуждата работа, а не обръща внимание на себе си.
Зъстъ̀пил си питèлкътъ. — Остарял, немощен човек. Т, Тр, Чф, Шп.
Игрàат му и дрèйти пу гърбът ут рàбутъ.— Работен човек. Бл, БО, В, ГЖ, Д, Дд, Зр, Лш, Нс, П, Ск, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Изѝкь ни плитè тирлѝкь. — С приказки работа не се върши. Чф.
Кугàту шивàчът бъ̀рдзъ, дя̀вулът му кунèцът зъвъ̀рдзвъ. — Бързата работа е некачествена. Т, Тр, Чф, Шп.
Купрѝнянъ жинъ, кълчѝшън мъш. — Семейство, в което жената мисли само за своята премяна, а мъжът ѝ ходи дрипав. Т, Тр.
Кърпèш къщъ крипѝ. — Пестеливостта е в основата на благополучието. Бл, Ор, П, Т, Тр.
Кърпèш свитът крипѝ. — С пестеливост може да се постигне много. Гм, Кл, Лш, Нс, Ор, П, Св, Ск, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Нѝкуму ни цèпи бъсмъ. — Откровен човек, който не се страхува да посочи нередностите.
Нъ иглѝцъ — вичèрницъ. — При ладуване за терзия.
Приминѝл съ с кърлъбàтски чурàпи. — За човек, който носи чорапи от карнобатска вълна. Т, Тр.
Пувличѝ нъвỳцъ, заприщѝ бàръ. — За пияница.
Рѝзъ бърчàнкъ. — Риза от набръчкан плат.
Стъпи му нъ пèшът. — Притисна го, прекара го на тясно.
Тръгнал пу либьдè. — Леко облечен човек в студено време. Тр.
Тỳй му ъ сѝчкуту — и зъ òп, и зъ грòп. — За беден човек, който носи всичките си дрехи на гърба. ГЖ, Зр, Нс, Ор, П, Тр, Чф, Шп.
Тънкъ рѝзъ, дибèл гъс. — За жена, която не съобразява облеклото си с фигурата. Т, Тр.
Убущàрят бòс òди, шивàчът нòси скъсъни гàщи. — Майсторът свършва собствената си работа последна. — Бр, Д, Кл, Нс, Ск, Тр.
Угѝту иднъ мумъ нѝ ъ дàът, вѝкат, чи нè е ѝ гутòф дърът. — Непряк отказ. Т, Тр.
Уд гнилъ прèждъ чурàп ни стàъ. — От лош материал не се получава хубава стока. БО.
Чи щъ му минъ̀тъ вързнъ. — Ще разваля годежа. Бл, Ор, П.
Чуждѝ гàщи нъсрèтъ урòту съ зѝмът. — На чуждото не може да се разчита. Бл, Ор, П, Тр.
Чỳкнъл съ кътỳ ъгèнтин. — Облякъл се с нови дрехи, пременил се. П.
Шѝй дъ пѝй, кърпи ъ съ рàни. — Човек, който не си прави добре сметката. Тр.
Шѝй, пурѝ — прàзен ни стуѝ. — Върши каквато и да е работа, но недей да безделничиш. Нс, Тр.
Шѝту-пукрѝту дъ нямъ. — Да не остава нищо прикрито.
Шѝтъ рѝзъ, нидушѝтъ — нъ врàтничкъ убèсянъ. — При ладуване: скоро ще дойдат годежари.

Фирми, свързани с народното облекло:

Шивачница **БЕРЛИНЪ** на Борисъ Поповъ, Троян, 30-те години.
Шивачница **МОСКВА** на Стойко Радевъ Камачаровъ, Троян, 40-те години.
Шивачница **ЧАРЛСТОНЪ** на Борисъ Василковски, Троян, 20-те години.

Фамилии, свързани с народното облекло:

Камбỳрови — Ор; **Терзѝеви** — Б, Бл, Лм, Ор, Т, Тр, Чф, Шп; **Чорàпови** — Лш; **Шàмови** — Б, Тр.

Прякори, свързани с народното облекло.

Ивàн Пèшът — Тр; **Лàлю Кълбỳрът** — Ор; **Мѝнку Тирдзѝят** — Вд; **Мѝнку Чурàпът** — Тр; **Мърѝн Шивàчкоолу** — Бл; **Стòйку Пѝргътъ** — Тр; **Стòйку Фỳстътъ** — Т.

Топоними, свързани с народното облекло:

Къмбỳрскуту=Къмбỳръ — Ор, ниви, З, 1.
Тèсян крàчул — Бо, пасище, разположено между парчета земя с форма на крачол, Ю 5.
Тирзѝски върбàк — Ор, лъка, градини, С 1.
Тирзѝски дол — Бл, десен приток на р. Осъм, СЗ 4.
Тирзѝски кулѝби — ТрБ, стари колиби на род Терзиите, З 5.
Тирзѝскуту — село, по родово име, западно от Троян на 10 км.
Тирзѝскътъ мълъ — 1. Б, махала, Ю 1; 2. Кл, махала зад Команска река, СИ 0,2; 3. Св, махала, Ю 1; 4. Т, махала, З 2; 5. Чф, махала в центъра на селото.

Тирзѝскъть чушмѐ — Бр, лъка и чешма, по родово име, Ю 6.
Тирзьо̀вищь — Св, ниви и ливади, И 3.
Чура̀пскуту — Лш, гола стръмнина, Ю 2.
Чура̀пууту — Ор, градини, по родово име.
Ша̀муски гира̀нь — Лш, овощна градина с кладенец, З 1.
Ша̀мускуту — 1. Лш, склон с храсти, З 2,5; 2. ТрДт, овощна градина, ЮЗ 0,3.
Ша̀мускъ мъѐлъ — Б, махала, Ю 1.
Ша̀муфци — Бл, махала, Ю 1.

26. САПУНДЖИЙСТВО

бльго̀ ср. Отпадъчна мазнина, от която се вари сапун.
бърка̀чкъ ж. Дървена тояга за бъркане при варене на сапун.
върл**ъ лугъ** съч. Първа и втора течност, която се изкапва от набит кош (вж. н ъ б ѝ в ъ м к о ш). С нея се „калява" свареният сапун. Лугата се опитва с яйце — потопено в първата, то се показва малко, а във втората потъва към средата на съда (вж. м и к ъ л у г ъ).
грънѝф прил. Развален (за сланина или мас, от които се вари сапун).
грънясь гл. Разваля се, добива горчив вкус. — *Нъ сѐлу ѝмъм към пидисѐт кила̀ сльнѝнь и ъку̀ ни вър̀я съпу̀нят, шъ грънясь.*
джумѐркъ ж. Пръжка от сланина, от която се вари сапун.
кълъп м. Парче сапун с големина, удобна за хващане с ръка. — *Да̀дух ѝ идѝн кълъп съпу̀нь. — Кълъп съпу̀нь съм ку̀пиль, бялу съм лицѐ умѝль* (нар. песен).
кълъпя гл. Разрязвам сварен сапун на парчета с големина, удобна за хващане с ръка.
лѝшеевъ вудъ съч. Течност, която се получава при преминаване на вода през набит кош (вж. н ъ б ѝ в ъ м к о ш, л у г ъ, ш ъ р ъ). Тр.
лугъ ж.; вж. л ѝ ш е е в ъ в у д ъ, ш ъ р ъ.
лют съпу̀нь съч. След изстиване на сварен сапун повърхността се изкорубва, а при рязане се рони. — *Та̀а гудѝнъ съпу̀нят ми излѐзи лю̀т и ни муждх дъ гу нърѐжъ, тъ гу привърѝх.*
лютъ вудъ съч. Луга; вж. в ъ р л ъ л у г ъ, 17.
лютъ шѝрь съч. Луга. Бл, Дб, Ор, П.
микъ лугъ съч. Последната течност, която капе от набит кош. С нея започва варене на сапун. При меката луга яйцето потъва на дъното на съда (вж. в ъ р л ъ л у г ъ).
нъбѝвъм кош съч. Нареждам на пластове негасена вар, слама и дървесна пепел, през които наливам вода за получаване на луга.
нъ гра̀лки, нъ гръа̀лки съч. Грапава повърхност на добре сварен сапун. — *Ста̀ни ли съпу̀нят нъ гра̀лки, зна̀чи е гутдф и мджи дъ гу сва̀ляш ут угъ̀нят.*
нъ чумбѐри съч. При варене, когато се вдигне бъркачката, сапунът се точи от нея като платно, а не капе; вж. ч у м б ѐ р ь, 25.
рязъни нъ съпу̀нь съч. Рязрязване готов сапун с тел на калъпи.
слива̀лу ср. Пихтиеста течност, която се утаява по дъно на съд над сварения сапун. Бл, Дб, Ор, П, ЧО.
со̀дъ зъ съпу̀нь съч. Сода каустик, която се използува при варене на сапун (вж. с у д ѐ).
судѐ ср.; вж. с о̀ д ъ з ъ с ъ п у̀ н ь. Т.
удвъртял сь гл. За добре сварен сапун: отделил се от стените на съда. — *Бу̀лкъть Сту̀енць ъ гулям ма̀йстур, съпу̀нят ѝ па̀к сь ъ удвъртял.*
шъръ ж.; вж. л у г ъ.

Фразеология, свързана със сапунджийството:

Глѐдь сяйчи му сь а збъркъл съпу̀нят. — За човек, загрижен от несполуки в работата. Бл, Ор, П.
Пика̀л му дя̀вулът ф съпу̀нят. — За недоволен, сърдит човек. Т.
Турѝ му пѐпял. — Зарязвай, оставяй тази работа, забравѝ я.
Умѝслял сь кътъ̀ съпунджѝя, куга̀ту ъ убъркъл съпу̀нят. — За човек, който е претърпял неуспех.

Фамилии, свързани със сапунджийството:

Сапунджѝеви — Вр, Тр, ТрБ, ЧО, Шп.

Прякори, свързани със сапунджийството:

Мѝлю Съпу̀нят — Тр; **Мѝнку Съпунджѝят** — ТрБ.

Топоними, свързани със сапунджийството:

Съпунджѝйскуту — 1. ТрДт, ниви, И 0,6; 2. ЧО, ливади, ЮИ 1,5.
Съпунджѝйууту — Ск, пасище, ЮЗ 1.

27. ТЕПАВИЧАРСТВО

ба̀ръ ж.; вж. 21.
бот, бо̀дът м.; вж. 1, 3.
бъро̀съм гл.; вж. 21.
ва̀дъ ж. Вода, отбита от реката, за да кара тепавица или воденица.
вритѐну, вրътѐну ср. Дялана дъбова ос на тепавичарски долап; вж. 1, 21.
гѐрми, гирмѐ ср. Четири дървени парчета — две отдолу и две отгоре, които свързват частите на копана (вж. к о̀ п ъ н). Когато

копанът е от цяло дърво, се слагат две гермита отпред, за да го предпазват от цепене; вж. 29.

дѝнкъ ж. Дървено или каменно чукало за грухане на жито, чукане на пипер и др., разположено в задната част на тепавица; вж. 19.

дȍлнъ гридъ съч. Основа на долап (вж. ч ъ т м ъ).

дȍлян зъп съч. Най-долният зъб на копан (вж. з ъ б ѝ н ъ к ȍ п ъ н), по-дебел от другите, който удря по шаяка.

дула̀п нъ тѐпъйцъ съч. Водно колело на тепавица с диаметър два м и ширина шестдесет см, върху което са наредени около тридесет перки (вж. п ѐ р у).

дрѐстя гл. Изпирам дрехи на река.

дъндѝсоъм гл. Издържам, истрайвам. — *Иднȍ пѐру дъндѝсоъ пу ня̀кулку гудѝни.*

дървȍ ср. Обло парче от топола или върба, върху което се навива шаяк.

жѝлаф ша̀як съч. Шаяк, който трудно се степва. — *На̀й-жѝльф ша̀як бѐши къра̀къчанскеет ут припѐчънъ въ̀лнъ. Млȍгу зȍр съ ра̀бутяши.*

за̀як м. Габрово или орехово парче дърво, поставено в изрязано легло в подлогата (вж. п у д л ȍ г ъ), върху което се върти бодът на вретеното. — *На̀й-у̀бъф за̀як ста̀ъ ут дра̀къ илѝ уря̀уф чѐп, чи съ кура̀ви кътȕ рȍк и зȍр съ идъ̀т.*

зъбѝ нъ кȍпън съч. Осем или десет стъпаловидни издатъка по предната част на копан (вж. к ȍ п ъ н). Най-долният бие шаяка, а горните го обръщат.

зъгла̀ждъм ша̀як съч. Извършвам последна операция по тепане на шаяк, при която копанът не бие по плата, а го заглажда.

зъгуря̀лу прил. Степано повече, отколкото трябва място на шаяк. — *Зъгуря̀лту пу шая̀кът съ упра̀а с иднȍ издсряну, ъмъ̀ не млȍгу, жиля̀зу. Мȍжи и с пȍ-гуля̀м пирдънъ.*

иринтѝя ж. Отпадък, който се получава при обработване на шаяк в тепавица; вж. 10. *Иринтѝят я прудàахми дъ пъ̀лнят възгла̀вници с нѐя жинѝти. Дру̀ги я пȍлзуваа и зъ липѐш нъ къ̀щътъ.*

ка̀мък нъ лю̀лкъ съч. Продълговат тежък камък, завързан с въже от покрива на тепавицата на височината на вретеното. С него се набива бодът. — *Зъ ка̀мък нъ лю̀лкъ съ избѝръ ситнурȍт и биз билѝ нѝшки. Ѝнък мȍй дъ съ счу̀пи и дъ тъ прибѝй.*

кирѐн м. Савак на тепавица.

киртѝкъ м. Крайна или междинна преграда на тепавичарско корито; вж. 29.

клин м. Заострено дъбово парче за вдигане и сваляне на копана при регулиране на движенията му; вж. 2, 14, 22, 23, 25.

ключа̀лкъ ж. Дърво, което захваща горната част на дръжката (вж. т у п у р ѝ ш к ъ), като се пъха в предварително пробита дупка.

кȍпън м. Чук на тепавица, който се прави от цяло дърво или от две-три парчета. Челно е с осем или десет стъпаловидни издатъка (вж. з ъ б ѝ н ъ к ȍ п ъ н). Размерите му са: дължина два и половина м, ширина осемдесет см и дебелина шестдесет см (вж. к у п а̀ н).

кȍпънът пусря̀щъ съч. При използуване на палци (вж. п а̀ л и ц) с различна дължина копанът се движи неравномерно.

кривѝ тимѐли съч. Две дялани, естествено криви дървени парчета, които лягат върху зида на тепавица. Под кривината влиза вретеното.

крѝвули мн. Естествено криви дялани дървени парчета, които се заковават за стрелите (вж. с т р и л ѝ) и образуват окръжността на долапа.

купа̀н м.; вж. к ȍ п ъ н, т у т м а̀ к.

курѝту нъ тѐпъйцъ съч. Издълбано от дъбово дърво корито, в което се поставя шаяк за тепане, с пробити дупки за влизане и излизане на вода, която помага на тепането (вж. м а̀ л к у и г у л я̀ м у к у р ѝ т у).

ла̀куницъ ж. А. Дървен предпазител на бент от придошла вода. Б. Дървен улей с дупчици по дължината, по който тече вода и е поставен над корито на тепавица. В. Голямо дървено колело със заковани по него тенекиени кутии, които загребват течаща вода и я отправят по улей за напояване на градина; вж. 3.

ма̀лку и гуля̀му курѝту съч. Две корита на тепавица. В предното голямо корито бие копанът, а в малкото се събира шаякът, за да не падне при тепане в долапа.

нъ га̀йди съч. Получено неравномерно степване на шаяк (вж. н ъ г у̀ ш и).

нъ гу̀ши съч.; вж. н ъ г а̀ й д и. — *Угѝту ша̀якът ни съ̀ испичѐ дубрѐ, ста̀ъ нъ гу̀ши.*

нъ клюп съч. Начин за сгъстяване на шаяк с премятане през ръка. Онази част от шаяка, която виси под ръката, се нарича клюп.

нъ чилѝкъ съч. Начин за зарязване под ъгъл връх на дърво, с което се пуска тепавица.

нъ шушу̀лки съч. Лошо степан шаяк, който при оправянето става на криволици.

ȍдър м. Място за разкатаване (вж. р ъ с п р а̀ ъ м) и навиване на шаяк, издигнато под наклон до стена на тепавица, за да се оттича водата и за да се връща сам навитият на топ плат.

па̀лци мн. Дървени парчета, захванати здраво за вретеното на долапа, които привеждат в движение копана.

пѐру ср. Перка на долап. — *Идѝн дула̀п ѝмъ към трѝйсет пѐръ.*

пȍпчътъ мн. Четири дървени парчета, забити във вада на тепавица над улей, в които се закрепва ставило (вж. с т ъ в ѝ л у). — *Иднȍ пȍпчи са ъ измъ̀кнълу и вудъ̀тъ шъ утнисѐ стъвѝлту.*

прибѝвъм гл. Тепя плат; вж. 21.

прът м. Дълго тънко дърво с диаметър три-четири см, на което единият край е в тепавицата, а другият минава през улея с водата.

Вторият край е с триъгълно или плоско сечение. Служи за пускане и регулиране скоростта на долапа.
пудлòгъ ж. Греда, върху която се върти бод.
ръспрàъм гл. Оправям, разкатавам шаяк на одър. — *Угѝ съ ръспрàъ шàяк, дèту е сỳръф, съ устàъ нъ клюп.*
стол м. Рамка за подвижно захващане дръжка на копан (вж. т у п у р ѝ ш к ъ).
стрилѝ мн. Осем четвъртити дялани греди на долап, сковани по двойки на кръст.
стулòви мн. Три греди с пробити краища, които образуват основа на тепавица.
стъвѝлу ср. Савак на тепавица с две дръжки; вж. к и р è н, п ò п ч ъ т ъ, 3.
сỳръф шàяк съч. Неравномерно степан шаяк (вж. н ъ г ỳ ш и).
съвàк м.; вж. 1, 3.
тàрбъ ж. А. Дървена стена на тепавица. Б. Дървена преграда на бент; вж. 29.
тèпъйцъ ж. А. Водно съоръжение за степване на шаяк. Б. Сграда, в която е разположено това съоръжение.
тèпя гл. Степвам, обработвам шаяк в тепавица. — *Нàй-бърджи съ тèпи кузинàвуту, ъмѐ трѐбоъ млòгу дъ съ фнимàъ. Пък кòзяк нàй-нъпрѐт съ пирѐ в бàръ и пòсли съ тèпи. И съ бѝй пу уснòвътъ, чи ѝнък съ стиснѐъ.*
тимèль м. Две дебели дъбови греди, които служат за основа на тепавичарски долап; вж. 29.
типъвичèрь м. Майстор, който обработва шаяк в тепавица.
тупурѝшкъ ж. Дръжка на копан, хваната подвижно за гредите (вж. к л ю ч à л к ъ) и неподвижно за копана. — *Тупурѝшкътъ я дългъ трѝ мèтръ и пулувѝнъ, пък кòпънът двà и пулувѝнъ. Нъ идѝн мèтър ут чулòту я дỳпкътъ нъ тупурѝшкътъ. Тя съ прàй ут грънѝцъ, ъмѐ не сèчънъ, ъмѝ вàдянъ с кòрянът. Пут кòпънът тупурѝшкътъ съ пудàъ към двѐ пèди — тàм ỳдрят пàлцити.*
тутмàк м.; вж. к ò п ъ н, к у п à н.
тъвàн м. Вътрешна обшивка с дъски на долап за по-пълно използуване силата на водата; вж. 29.
тъвънòсоъм гл. Правя таван на долап.
търàбъ ж. Подвижна дървена стена на тепавица.
читвурѝтъ дỳпкъ съч. Дупка с четири ъгъла.
чъкмѐ ж. Греда, върху която ляга подлогата.
чътмѐ ж. Основа на долап (вж. с т у л ò в и).
шип м. Ос на вретено. — *Вритèнту ѝмъ двà шѝпъ: вътряшън, дèту я ф стàятъ нъ тèпъйцътъ, и вънъшн — утк̀ъм дулàпът. Вътряшният я стèгнът с двѐ ълкѝ, пък вънишният — с идн̀ъ.*
ълкъ ж. Желязна гривна, която обхваща шип.
яс, ѝзът м.; вж. 3, 5, 29.

Фразеология, свързана с тепавичарството:

Излязъл му шѝпът. — За пиян човек, който се клатушка по пътя. Нс, Тр.
Кѝткъ плỳвъ из ѝс въз ѝс. — Наричане при ладуване за тепавичар. Бл, Дб, Ор, П, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Турѝ му съвàкът. — Спри го, задръж го.

Фамилии, свързани с тепавичарството:

Тепавичàрови — БО, Тр.

Прякори, свързани с тепавичарството:

Ивàн Типъвичèрят — Тр; **Мѝнку Типъвичèрят** — Тр.

Топоними, свързани с тепавичарството:

Бурджỳшки тèпъйци — Ор, тепавици на род Бурджуците, С 1.
Бързѝлскътъ тèпъйцъ — Чф, основи от стара тепавица, З 2.
Вàдити — БО, ливади, ЮИ 0,3.
Вàиту — Т, стара вада, С 0,5.
Вàътъ — 1. БО, стара вада, Ю 0,1; 2. Ор, ниви, С 1,5; 3. Т, зеленчукова градина, Ю 0,3; 4. ТрБ, ливада, Ю 0,4.
Вèлчуй тèпъйци — Тр, разрушени тепавици, СИ 2,5.
Дỳдюските тèпъйци — Дб, тепавици на р. Осъм ЮЗ 2.
Мàтювият яс — В, бент на р. Видима, С 0,4.
Тèпъйцътъ — 1. Зр, ниви, СЗ 0,3; 2. Ор, градини, С 1.
Трѝфунуътъ тèпъйцъ — Дб, стара тепавица, З 0,3.
Ъндж̀ийскътъ тèпъйцъ — ГЖ, стара тепавица, ЮИ 2,5.

28. КАМЕНОДЕЛСТВО

билѝ нѝшки съч. Отвесни линии, по които се цепи камък. — *Кàмъкът мòй дъ съ цèпи сьдѐ пу билѝти нѝшки.* Лш.
брус м.; вж. 14.
булгỳрницъ ж. Камък за ръчно мелене на булгур, хромел. Ос.
булдỳр м. Дялан камък, който ограничава път или тротоар (вж. б у л д ỳ р е н к à м ъ к, б у р д ю р).
булдỳрен кàмък съч.; вж. б у л д ỳ р, б у р д ю р.
бургѝя ж. Закалено стоманено острие за пробиване на дупки в камък за ламове; вж. л а м, ш ѝ л у, 14, 15.
бурдю̀р м.; вж. булдỳр, б у л д ỳ р е н к à м ъ к, 21.
бучàрдъ ж.; вж. 14, 29.
бърьмѝнъ ж. Железен лост за вадене на ка-

мъни (вж. к ъ м и н а̀ р с к и л о с).
димàрь м. Жила, по която се цепи камък (вж. д ъ м а̀ р ь). — *Нъ кàмъкът здрът му ъ дъ му нъпѝпъш димàрят.*
длàбя гл.; вж. 6, 29.
длап, длàбът м.; вж. 2, 6, 29.
дъмàрь м.; вж. д и м а̀ р ь.
изрипѝчоъм гл. Пробивам дупки в камък с шило, за да го цепя (вж. р и п ѝ ч).
кримѝкь м. Кремък. — *Зрàф кътỳ кримѝкь.*
кукувѝцъ ж. Открит заряд, покрит с глина, за разбиване на големи камъни.
курѝту ср. Каменно корито за чешма.
куртàнь м. Каменно корито за хранене на прасе; вж. 2.
къминàрски бъйрỳть съч. Едрозърнест черен барут за разбиване на камъни (вж. л а̀ м с к и, л ъ м д ж ѝ с к и б ъ й р ỳ т ь).
къмѝчкъ ж. Каменно клинче (вж. к ъ м ъ, ч и в ѝ я).
къмъ ж.; вж. к ъ м ѝ ч к ъ, ч и в ѝ я.
къминàрски лос съч.; вж. б ъ р ъ м ѝ н ъ.
къмъчàрски, къмъчèрски чук съч. Железен чук, тежък от един и половина до два кг, с назъбена работна част за коване на воденични и гледжави камъни; вж. б у ч а̀ р д ъ, 1.
кърнèръ ж. Място, където се вадят камъни или плочи.
лам м. Барутен заряд за разбиване на камъни.
лàмски бъйрỳть съч.; вж. к ъ м и н а̀ р с к и, л ъ м д ж ѝ с к и б ъ й р ỳ т ь.
лом м. Отчупена повърхност на камък; вж. 2, 14.
лумèн кàмък съч. Разтрошен на ситни парчета камък.
лумя̀ гл. Разтрошавам камък на ситни парчета.
лъмджѝски бъйрỳть съч.; вж. к ъ м и н а̀ р с к и, л а̀ м с к и б ъ й р ỳ т ь.
лютàк м. Твърд камък, от който при удряне хвърчат искри.
мàтуръ ж. Чук с тегло около един кг и двеста г, равен от двете страни, за изчукване и обработка на камък; вж. 14.
мàтъръ ж.; вж. м а̀ т у р ъ, м ъ ч о̀ л ъ.
мъчòлъ ж.; вж. м а̀ т у р ъ, м а̀ т ъ р ъ. Лш.
ниукруèни плòчи съч. Извадени от дамара (вж. д ъ м а̀ р ь) необработени плочи.
нъ вудъ съч. Начин за водоравно цепене на камък с помощта на рипич и пончета (вж. р и п ѝ ч, п о̀ н ч и, н ъ к о̀ н т р ъ). Лш.
нъ кòнтръ съч. ; вж. н ъ в у д ъ. Лш.
нъ нѝшкъ съч. Начин за отвесно цепене на камък (вж. б и л ѝ н ѝ ш к и). — *Тъ кàмък съ утцèпи нъ нѝшкъ.* Лш.
нъ съндък съч. Начин за отвесно или водоравно отцепване на камък с форма на сандък. Лш.
плòчъ ж. Каменен строителен материал за настилка или покриване на сгради; вж. 16, 18, 29.
плучàрь м. Майстор каменар, който вади плочи за покрив или настилка.
плучàрски чук съч. Клепан чук с ръбове за отсичане на плочи (вж. ч и с т а̀ ч).
пля̀къ ж. А. Неравна плоча. Б. В миналото: плоча за писане в училище.
пòнчи ср. Стоманен клин за отцепване с начукване на плоча от дамар (вж. п у н ч è, д ъ м а̀ р ь). Лш.
прусинàк м. Мек, ронлив камък.
пунчè ср.; вж. п о̀ н ч и. Лш.
пъзàрки мн. Общо название на плочи, които се карат за продан на пазар. Лш.
рипѝч м. Каменоделско шило за правене на дупки при сечене и цепене на камък (вж. р ъ п ѝ ч). Лш.
руфèт къмъчèрски съч. Еснафска организация на каменоделците — майстори на воденични камъни и глечници, от 1867 г. (Троянски поменик, с. 71/72).
ръпѝч м.; вж. р и п ѝ ч.
син лèшнишки кàмък съч. Камък със синкав цвят от кариерите в с. Лешница, който се използува в строителството.
стъндж̀нъ ж. Купчина наредени чукани камъни за пътно строителство.
тѝклъ ж. Плоча, плочест камък.
удвѝвъм мя̀сту съч. Махам пръст на дамар, разкривам камъни за вадене. Лш.
украйчъм гл. Изчуквам краища на плоча, обработвам я.
укруèни плòчи съч. Каменни плочи с обработени ръбове. Лш.
фугѝн м. Бомбаджия, човек, който прави ламове.
чивѝя ж. Парче от камък, с което се заклиня зид при строеж; вж. к ъ м ѝ ч к ъ, к ъ м ъ, 29.
чистàч м.; вж. п л у ч а̀ р с к и ч у к.
шѝлу ср.; вж. б у р г ѝ я.
шкарп м. Изгладен ръб на ломен камък.
шкърпèл м. Длето за правене на шкарп.
шкърпѝръм гл. Правя шкарп.

Фразеология, свързана с каменоделството:

Дя̀лън кàмък зъ сѝчку стàъ, ъмъ и кỳчътъ пикàят пу нèгу. — Хубавата стока понякога е изложена на лошо влияние. Б, Бл, Вм, Д, Дд, Кл, Нс, Ор, П, Св, Ск, Т, Тр, ЧО, Шп.
Идно̀ стръкчи нъ кàмъчи. — Наричане при ладуване за мома или ерген, които нямат братя и сестри. Бл, В, Дд, Кл, Нс, Ор, П, Св, Ск, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Кàмък, дèту съ търкàля, мъх ни ръстè пу нèгу. — Работата, движението са необходими в живота, за да няма застой. Т, Чф, Шп.
Кàмъкът ѝскъ дъ си ѝди нъ мя̀стуту, ъмъ мàйстурът нѝ гу пỳщъ. — За лош майстор, който не си владее занаята. Лм, Тр.
Кàмъкът си тижѝ нъ мя̀стуту. — За да е полезен на себе си и на другите, всеки трябва да работи това, което разбира и което може.
Нъмѝръм му вудъ̀тъ. — Откривам начин, място за разцепване на камък. Лш.
Нъцèпялу съ нъ тифтèрь. — За камък, който се е напукал на ивици. Лш.
Ỳчен чиля̀к — дя̀лън кàмък. — Ученият човек е годен за всяка работа.
Фънъ му дъмàрят. — Намери начин да свърши определена работа. Тр, ЧО.

Фърлям лам. — Взривявам скали или големи камъни с барут. БО, Вр, ГЖ, Кл, Лш, Нс, Св, П, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.

Фамилии, свързани с каменоделството:

Камача̀рови — Лш, Тр, ТрП, Чф.

Прякори, свързани с каменоделството:

Димѝтър Къмъчѐрят — Тр; **Ива̀н Къмъчѐрят** — Тр; **Ива̀н Ма̀турът** — Ор; **Пѐтку Кримѝкят** — Тр; **Цочу̀ Къмъчѐрят** — Тр.

Топоними, свързани с каменоделството:

Било̀ту ка̀мъни — Тр, склон с бели камъни, З 1.
Дирмѐнкъ — ЧО, място, откъдето са вадени скали за воденични камъни, ЮЗ 8.
Дръго̀йчуф ка̀мък — Тр, скала до р. Бели Осъм, лобно място на партизанина Тончо Стаевски, ЮИ 2,5.
Кримѝцити — Св, склон с разпръснати кремъци, С 2.
Къмъня̀кът — 1. Бл, камениста височина, С 1; 2. Зр, градини, С 1; 3. Ор, пустеещи земи, С 1.
Къмъчѐрити — ТрП, махала по родово име, СЗ 1.
Къмъчѐрски дол — Чф, приток на р. Бели Осъм, З 2.
Къмъчѐрскуту — Чф, гори и пасище, З 3.
Къмъчѐрскът пуля̀нъ — Чф, място, където са дялани воденични камъни, З 4, 5.
Къмъчѐрскът рикъ — Чф, начало на р. Бели Осъм, ЮЗ 5.
Къмъчѐрскът стинъ — Чф, кариера за воденични камъни, З 5.
Лумѐц — село, северозападно от Троян на 7 км. Името му се свързва с кариерите за ломене на плочи.
Лумишко̀ту — Лм, махала, ЮЗ 4.
Лумишкъ рикъ — Лм, ляв приток на р. Осъм, извира в селото.
Пѝсънният ка̀мък — ЧО, скала с издълбани иманярски знаци, ЮЗ 12.
Пло̀чити — 1. ВМач, ниви и ливади, СЗ 1; 2. Гм, кариера, СИ 2; 3. Ор, кариера за плочи, Ю З; 4. ЧО, скали в гора, И 3.
Пло̀читу — 1. Вд, кариера, ЮЗ 2,5; 2. Ск, кариера за плочи, С 2.
Пло̀чникът — Зр, кариера за плочи, С 1,5.
Пло̀чънти кулѝби — ЧО, овчарски колиби, покрити с плочи, И 3.
Пло̀чътъ — 1. Лм, чешма, кариера за плочи, З 4; 2. Чф, отвесна скала, ЮЗ 5.
Плуча̀кът — 1. Вр, каменист склон, ЮЗ 3; 2. ГЖ, скали, Ю 20; 3. Лм, ливади, З 4; 4. Т, гори и кариери за плочи, СЗ 4.
Тучѝлуту — Нс, кариера за брусове и точила, СИ 3.

29. СГРАДОСТРОИТЕЛСТВО

а̀връ ж. Голяма, лошо стопанисвана къща. Бл, БО, Ор, П, Т, Тр, ЧО.
ан м. Хан, страноприемница, сграда с помещение за хранене и спане на хора и добитък. — *Въсиль Лѐвски е ддял във Въсѝлчувият Спа̀суф а̀н — нъсрѐт Труя̀н.*
а̀нчи ср. Малък хан.
а̀шеву ср. Част от триделно жилище с камина, водник, долапи, сандък с брашно и др. (вж. к ъ щ и). Д.
ба̀дънь ж. Първо белосване на стена с вар.
бел м. Дебела до четиридесет см граникова греда, върху която пада тежестта на горния етаж; вж. 2, 3, 14.
бѝлу ср. Горна хоризонтална греда на покрив, върху която опират мартаците (вж. к и п р ѝ я, к у р ф ѝ я, м ъ р т а̀ к, у с т ю н).
билупрѐсницъ ж. Бяла глина за външно измазване на къщи.
бинъ ж. Постройка.
бурдѐй м. Схлупена къща, съборетина, нехигиенично едноетажно жилище (вж. б у р д ѐ л ь).
бурдѐль м.; вж. б у р д ѐ й. Т, Чф, Шп.
бурѝя ж. Ограда на чардак. ГЖ.
буча̀рдъ ж.; вж. 14, 28.
бъглъмъ ж.; вж. 6, 14.
бъдра̀ ж. Горна част на камина, комин. ГЖ.
бъдъна̀ркъ ж. Голяма четка за белосване.
бъдъно̀сосъм гл. Белосвам за първи път стена с вар посредством четка бъдъна̀ркъ.
бънкѐт м. Купчина тухли, наредени с пролуки във височина за по-бързо изсъхване.
бърбъка̀н м. Отвор на зидана каменна подпорна стена. — *Ко̀лку бърбъка̀н дъ нъпра̀а, дъ ни па̀дни стинъ̀тъ?*
бъшлъ̀к м. Дървено профилирано парче, което ляга на дирек (вж. в ъ з г л а̀ в н и ц ъ, и ч и л ѝ к ь, 22, 25).
вра̀тник м. Голяма, изплетена от вършини или скована от стоборки врата на двор.
връчка̀ ж. А. Тясна врата за преминаване на един човек. Б. Врата на долап (вж. д у л а̀ п).
вудинѝчици ср. Място на воденица и вада. Нс.
вуднѝк м. Срещуположна на камината дървена поставка за окачване на менци и нареждане на домакински съдове. Състои се от средна дъска с куки — вуднѝк, горна дъска — пулѝцъ, и долна дъска — ла̀вицъ (вж.).
възгла̀вницъ ж. Дървени или тухлени парчета, които се поставят за уплътнение между успоредни и напречни греди на стена; вж. б ъ ш л ъ̀ к, и ч и л ѝ к ь, 14, 21.
върджѝйницъ ж. Пещ за печене на вар.
върджѝя м. Производител или продавач на вар.
върлѝнъ ж.; вж. 2, 16.

върнѝцъ ж. Изкопана дупка за гасене на вар.
гивгирлѝя врътà съч. Сводеста врата.
гивгѝрь м. А. Зидан свод на врата. Б. Свод на каменен мост; вж. 1, 17.
гирàнь м. Дълбок, иззидан с камъни и покрит кладенец, от който се вади вода с макара и кофа.
гирѝс, гирѝзът м. Отвор за изтичане на нечистотии.
гирмè ср. ; вж. 27.
гнѝлъ ж. Пръст за измазване на стени и первази в старопланинско селище; вж. 1.
гòрен мос съч. Дебела греда, която се поставя върху билото на постройка.
гòрен прак съч. Дялано дърво, заковано в горния край на рамката на вратата (вж. д ò л е н п р а к).
грèздей м. Част от дървена ключалка.
гридурèт, гридурèдът м. Дялани греди, наредени успоредно на разстояние около четиридесет см една от друга.
гридъ ж. Дебело дялано дърво с правоъгълно или квадратно сечение. — *Гридѝти нъ нàщъ къщъ ги е ся̀къл дя̀ду пут Кдзя стинъ.*
грѝндъ ж. Греда. Терминът е пренесен от Румъния, където са ходили да работят бедни мъже от Троянско. Бл, Дб, П, Ор.
гръдѝщи ср. Място, оградено с високи здрави зидове; някогашна крепост.
гуръ ж. Дървен строителен материал; вж. 2, 3.
гỳщяр м. Дюлгерски отвес с пирамидална форма и осем ръба; вж. ш ъ ỳ л ъ, 14.
гърлу ср. Дървено улейче за пускане зърна на воденичен камък; вж. 1.
дам м. Обор за едър добитък. Бл, Дд, П.
джам м. Стъкло на прозорец.
джъмджѝя м. Стъклар, майстор, който поставя стъкла на прозорци.
дзàдницъ ж. Помещение в триделното старопланинско жилище, където се поставят порядко употребявани предмети на труда, килер (вж. з à д н и к).
дивàн дирèк съч. Главен стълб, който крепи постройка; върху него ляга кипрѝята (вж.).
дивънѝ ж.; вж. д и в à н д и р è к ъ. Т, Шп.
дирèкъ м. А. Отвесна греда в конструкция на дървена постройка. Б. Част от ограда, кол.
дѝрницъ ж.; вж. д з à д н и ц ъ.
дирсèкъ м. А. Дървена подпора на стряха или на издаден етаж. Б. Късо дървено парче за ъглово укрепване на хоризонтални и вертикални греди (вж. п à л и ц). Д, Т, Шп.
дишудѝсоъм гл. Поставям дървена подова настилка.
длàбя гл.; вж. 2, 6, 28.
длап, длàбът м.; вж. 2, 6, 28.
дòлен мос съч. Дебела греда, която се поставя на таван за прикрепване елементите на покрива.
дòлен прак съч. Неподвижно дърво, заковано за долния край на касата на врата (вж. г ò р е н п р а к).
дричкòсоъм гл. Изглаждам мазилка с дрѝчкъ (вж.).
дрѝчкъ ж. Дървено приспособление за изглаждане на мазилка.
дувàр м. Каменен зид на къща, ограда на двор или имот.
дувърджѝя м. Майстор, който зида дувари.
дугръмъ ж.; вж. 6.
дугръмъджѝя м.; вж. 6.
дулàп м. А. Вградени в стена дъсчени полици с вратички. Б. Дървено колело, което загребва вода за задвижване на различни съоръжения; вж. 1, 3, 6, 14, 21.
дъймъ ж. Колиба с кошара за овце, близко до пасище и с приготвен фураж за през зимата.
дървинѝя ж. Дървена част на къща.
дъхчън, дъшчън прил. Скован от дъски.
дъя̀к м. Дебело дърво, с което се подпира наклонен зид на сграда. БО.
дюгèнь м. Дюкян, магазин.
дюлгèрин м. Майстор сградостроител.
дюлгèрскъ ризбъ съч.; вж. 7.
дюлмè ср. Част от желязна ключалка на дървена врата, в която влиза и се заключва катинар.
èркер м. Издадена над първия етаж затворена четвъртита, полукръгла или трапецовидна част от къща с прозорци. Еркерът е характерен за старопланинската къща.
èсли мн. Ясли, сковани дъски като корито, където слагат храна за добитък. За едрия добитък те са прикрепени здраво край стена на обор, а за дребния са по-ниски и подвижни.
зàдник м.; вж. д з à д н и ц ъ, д з à д н и к. — *Нъ Мдюйцъ й съ зъпàлил зàдникът и щỳту вълницъ ѝмъль, изгуря̀ль.* ГЖ.
зъгливòсоъм гл. Замазвам с глина под или перваз на къща.
зъймèрник м. Порутена къща, свърталище на змии, бухали, кукумявки и прилепи.
зъключàлкъ ж. Ключалка на врата.
зъкъмя̀въм гл. Набивам двуостър дървен или каменен клин за закрепване в стена на врата или прозорец, също и греди; вж. к ъ м ъ, ч и в ѝ я, 14, 28.
зъступуря̀въм гл. Закрепвам неподвижно части чрез сглобка или приковаване.
испирдàшоъм гл. Изглаждам мазилка с мълъмàшкъ (вж.).
ичилѝкъ м.; вж. б ъ ш л ѝ к, в ъ з г л à в н и ц ъ, 2.
кàсъ ж.; вж. 6, 18.
кат м. Етаж. — *Труя̀нскъть кѝщъ ъ нъ двà кàтъ*; вж. 22, 25.
кимèръ м. Прикрепени греди на камина; вж. 2, 12.
кинàръ м. Каменен ръб на пътна настилка, бордюр; вж. 21. Т.
кинèф м. Дървен клозет (вж. м у щ у р à к, н ỳ ж н и к, ъ л è).
кинѝш м.; вж. 2, 14.
кипèниц, кипèньк, кипèняк м. Скован от дъски сгъваем капак за прозорец на дюкян. — *И тдъ мàйстур лдпнъ кипèнцити нъ дюгèнят.*
кипрѝя ж. А. Основна носеща греда, която крепи постройката и ляга върху дивàн дирèка (вж.). Б. Мост.
кирèч м. Смес от вар и пясък за зидане и мазилка. — *Служѝ пдвичи вàр ф кирèчът, да*

ъ мàзен, чи дъ ти стàни пò-як липèжът.
киримѝдъ ж. Изпечена, леко извита глинена плочка за покрив.
киристè ср. Дебело дървено парче за строителен материал.
кирѝш м. Тънка дялана букова греда с дължина около пет м, която се използува за мартаци и скеле (вж. м ъ р т à к, с к è л и). — *Иднò врèми вулдòвити ми бя̀а èки, тъ тувàря̀х пу двàйсят кирѝшъ зъ Лòвич.* БО, Т, Чф, Шп.
кирпѝч м. Непечена тухла, правена на ръка с дървен калъп.
киртѝкь м. Резе, ключалка на врата. — *Турѝ му киртѝкят;* вж. 27.
кишè ср. Ъгъл, край. — *Свѝл съ ф кишèту и ни мъ̀рдъ.*
кишилѝя прил. Поставен на ъгъл, накрая.
клайнц м. Кладенец, изкопан дълбок извор, обграден с каменни плочи.
клèпи ср. Малко дървено парче, взидано в стена, на което се заковава дограма, корнизи и др.; вж. 11.
клèчкъ ж. Дялана дрянова пръчка с глава за неподвижно свързване дървени елементи на къща.
кличàркъ ж. Дървена ключалка на врата или голяма порта (вж. м à н д ъ л у). ГЖ.
ключ м. А. Ковано или лято приспособление за затваряне и отваряне на врати. Б. Камък с трапецовидна форма, който връзва, „заключва" свод.
клю̀чуф кàмък съч.; вж. к л ю ч.
кля̀фкъ ж. Дървена заключалка.
кòръб м. Централна част на църква, между олтара и притвора.
кòтур м. Кочина, малка груба постройка.
кòфъ ж. Тенекиена кутия на олук, от която се захваща водосточна тръба. Ос.
кòчънъ ж.; вж. к ò т у р.
кош м. Дървен сандък на воденица за насипване на зърно за мелене с форма на пресечен конус; вж. 2.
кра̀йшник м. А. Крайна дъска, получена при бичене на дървен труп. Б. Край на дървено или метално парче.
кричитàлу ср.; вж. 2.
ктѝтур м. Дарител (вж. п р и л ò ж н и к). — *Ктитор руфет Терзийски от Троян* — надпис от църквата на Троянския манастир.
кувàшки пирòнь съч.; вж. 14.
кузлѝ мн. А. Тънки дялани греди, поставени успоредно между попа и билото (вж. б ѝ л у, п о п). Б. Дъбови диреци, употребявани в старото мостово строителство.
кỳкъ ж. Дялана дървена клечка за закачване, която се забива в дупка на водник, камина, греда.
кулѝбъ ж. А. Малка дървена къща. Б. Двускатен овчарски заслон, покрит с трева, шума или папрат.
кумѝнь м. Комин.
кумшулỳк м. Малка вратичка, която свързва два съседни двора.
кунàк м. А. Голяма сграда, държавно учреждение в миналото. Б. Място за почивка и нощуване.
кунъкчѝя м. Стопанин, домакин. — *Рàдке ле, кунъкчѝйке ле . . .* (из троянска народна песен).
куптòрь м. А. Бедна, прихлупена къщурка. — *Тя̀ нèгуъть къщъ ъ битèр ут цѝгънски куптòр.* Б. Наредени за изпичане ръчно правени тухли. — *На̀й-гулèмият мъ̀йстуръ̀к нъ тỳлъджийствуту ъ дъ съ нъпрàй куптòрят и дъ съ упѝчът тỳлити ỳбъви* (вж. к ỳ р т и).
курнѝс, курнѝзът м. Продълговата тясна издатина под стряха или покрай прозорец; вж. 17.
кỳрти ср. Малка, неугледна постройка (вж. к у п т ò р ъ).
курфѝя ж.; вж. б ѝ л у.
кутѝлки мн.; вж. 2.
кутòркъ ж. Преградено място в плевник или сая, където спят кокошки. Бл, Д, Дб, Ор, П, ЧО.
кушàк м. Дървено парче, което свързва напречно дъски на врата или дървена каса; вж. 6, 17.
кушàръ ж. Заградено с дървени пръти или стоборки място за овце.
кушилèц м. Цепен прът за плетене стена на къща. Д.
кушъклѝя вряъ̀тà съч. Врата, скована с напречни дървени парчета (вж. к у ш à к).
кълвàч м. Чук с изострен край, с който се издълбават улеи на греди и други дървени строителни елементи; вж. 2.
кълдъ̀рмъ ж. Каменна настилка на улица или двор.
кълкàн м. Права, сляпа стена на сграда, без врати и прозорци, на граница с друг строителен парцел (вж. н ъ к ъ л к à н).
кълъ̀п зъ тỳли съч. Дървено сандъче с две или три прегради за ръчно правене на тухли. — *Нъврèмиту тỳлити ги прàвяхми з двòйкъ кълъ̀п и трòйкъ кълъ̀п.*
къмѝнъ ж. Огнище в къшито (вж.) с плетен измазан висок навес и дървена полица, носена от кимèри (вж.). Чрез отвор се свързва със собата (вж. с ò б ъ).
къмъ̀ ж. Двуостър дървен или каменен клин за закрепване на строителни елементи; вж. з ъ к ъ м я̀ в ъ м, ч и в ѝ я, 14, 28.
кънàтъ ж.; вж. 6, 15.
къпàкь м. А. Дървено или метално приспособление за затваряне на отвор. Б. Голяма корубеста керемида с профилни извивки в двата края за покриване ъгъл между две стрехи (вж. с ъ м à р ь). В. Плоча, която ляга на маията и маказа (вж. м ъ ѝ я, м ъ к à с). Г. Краен камък на настилка; вж. 1, 3.
къпѝя ж. Врата; вж. 14.
къпъндỳръ ж. Прозорец върху покрив на сграда (вж. у к н ò).
кърà тъвàн съч. Къси дъски, наредени между греди на таван. Лягат върху летви, наковани от вътрешната страна на гредите. Отгоре за изолация се настила глина, омесена със слама (вж. к ь о р т ъ в à н).
къртòк м. Изкъртена мазилка или глинен под. — *Зъ Вилѝгдян шъ си зълипѝм сòбъть, чи ъ*

стънълъ нъ кърто̀ци.
кърджѐйкъ ж. Малка воденица с дървена конструкция, покрита с плочи. — *Мѐли къту̀ кърджѐйкъ.*
кътра̀ч м. А. Дървено дялано парче, поставено напречно върху котилките (вж. к у т ѝ л к и), на което се закачва верига. Б. Раздвоено дърво, забито край огнище, на което се закачват съдове за готвене.
кърча̀к по̀ртъ съч. Малка задна вратичка на къщите, използувана през робството за бягство.
кѐшън прил. Къщен, домашен, вътрешен. — *Ту̀й е ра̀буть нъ кѐшън чиля̀к.*
къщи ср.; вж. а̀ ш е в у.
кьор-дишумѐ съч. Груба дървена настилка от напречни дъски, върху които се насипва омесена със слама кал до изравняване с горния край на гредите. По-рано повърхността ѝ е била измазвана с глина или говежди тор, а по-късно е наковавана с дъсчен под (вж. к ь о̀ р ъ в у д и ш у м ѐ).
кьор твъ̀н съч.; вж. к ъ р а̀ т ъ в а̀ н.
кьо̀ръву дишумѐ съч.; вж. к ь о р-д и ш у м ѐ.
кьо̀ръву кюмбѐ съч. Зидана печка в соба, на която вратата е в камината, т. е. вкъщи (вж). Д.
кьошк м. Предна част на стара къща, която свързва стълбата и входа, отворена е и влиза под общия покрив. Оградена е с парапет от дъски или струговани вретена (вж. с у д у р м ъ̀, т ъ р п ъ з а̀ н).
кюпрѝя ж. Каменен мост.
ла̀вицъ ж. Дървена поставка за съдове.
липѐш, липѐжът м. Мазилка на постройка, омесена със слама, глина или кирѐч (вж.). — *Ма̀зъхми си кѐщъть пу студѐнту, чи липѐжът зъмръ̀знъ и упа̀дъ.*
лисъ̀ ж. А. Подвижна, плетена от пръти врата на двор или овчарска колиба. Б. Дървена рамка с летви за сушене на плодове; вж. с у ш ѝ л н ъ, 2.
ля̀съ ж.; вж. л и с ъ̀, 2.
ма̀гярницъ ж. Манастирска готварница.
ма̀зън твъ̀н съч. Таван с мазилка от **кирѐч** върху наковани надялани тънки дървени летви (вж. ш ѝ п к ъ). Мазаният таван сменя дървения от тъва̀нки (вж.) в началото на нашия век.
ма̀ндълу, мънда̀лу ср.; вж. к л и н ч а̀ р к ъ. — *Вървѝ дъ пу̀сниш ма̀ндълуту нъ по̀ртъть, чи шъ ля̀гъми ъ спѝм.*
ма̀стур м. Майстор. — *Мастур Иван из Млечево* 1865 — надпис от кулата на Троянския манастир. 1863 *марта 20 мастур Дочо Чакър* — надпис от къщата на поп Петко, заклинател на Новоселския революционен комитет. *Мастур Минко Валкувъ сене* 1845 — надпис от килийното училище в с. Селци (Гумощник).
мел м. Варовик.
мѐчкъ ж. Ниска тухлена печка в собата на старовремска къща; вж. 14.
мигда̀нъ м. А. Площад. Б. Място, пространство. — *Ня̀мъ викѝ мигда̀нъ зъ дру̀ги дръ.* В. Време. — *Ѝмъ мигда̀нъ, шъ стѝгним.*
миндѐръ м. Изградено от притъпкана пръст или сковано от дъски край стена място за сядане или лягане.
мину̀шкъ ж. Планинско мостче от греда, без перила. Нс.
мисирѝя, мисрѝя, мистирѝя ж. Желязна лопатка, обикновено с триъгълна форма, за зидане и измазване.
мичѐ ср. Зидана тухлена печка (вж. с о̀ б ъ). ГЖ.
мос, мо̀стът м. А. Пътно съоръжение от дърво, камък, а в по-ново време от железобетон, което съединява два бряга. Б. Покривна греда на постройка; вж. б ѝ л у, к и п р ѝ я, к у р ф ѝ я, у с т ю н, 6.
мос нъ кузлѝ съч. Дървен мост с Х-образно кръстосани дъбови подпори (вж. к у з л ѝ).
мущура̀к м.; вж. к и н ѐ ф, н у̀ ж н и к, ъ л ѐ. Т, Тр.
мъза̀н м. Вкопано в земята помещение, където се поставят непотребни за всеки ден вещи и зимнина (вж. м ъ з ѐ, м ъ з ъ̀). — *Мъза̀нът ми ъ пудгѝзнъл уд вудъ̀.*
мъзга̀л м. А. Ниша в зид (вж. п и з у̀ л ъ). Б. Отвор в зид за стрелба.
мъзѐ ср.; вж. м ъ з а̀ н, м ъ з ъ̀.
мъзъ̀ ж.; вж. м ъ з а̀ н, м ъ з ѐ.
мъйя ж. Наклонена греда по ръба на покрив, която свързва ъгъла между две стрехи.
мъка̀с, мъка̀зът м. Две кръстосани греди в покривната конструкция, които опират в поясите; вж. п о̀ я с, 14, 21.
мълъма̀шкъ ж. Дъска с дръжка за подравняване и заглаждане на мазилка (вж. м ъ л ъ̀).
мънджълък м.; вж. с р и л ъ̀, 14. — *Тàа ра̀буть ни щѐ сѝлъ — ѝскъ мънджълък.*
мърта̀к м. Тънка греда под покрив на постройка, върху която лягат плочи. При циглен покрив върху мартаците се коват летви (вж. ш ѝ п к и). — *Мърта̀цити ги дя̀лаами уд двѐ стрънѝ, пък гридѝти — ут чѐтири.*
мърта̀шки пиро̀нъ съч.; вж. 14.
мъртъко̀соъм гл. Наковавам мартаци по покрива на сграда. — *Пѐнчу мъртъко̀съ по̀кривът, уста̀а съдѐ дъ ниридѝ пло̀чити.*
мъсѝвну прил. Строителство, при което стените се изграждат от тухли.
мъста̀ръ м. Дървена линия, използувана при мазане за подравняване на стени и ъгли.
мълъ̀ ж.; вж. м ъ л ъ м а̀ ш к ъ. БО, Т, Чф, Шп.
на̀тпуск м. Издадена над първия етаж част от къща с прозорци (вж. ѐ р к е р).
ну̀жник м.; вж. к и н ѐ ф, м у щ у р а̀ к, ъ л ѐ.
нъдда̀фци мн. Издадени греди на таван, върху които опират долните краища на мартаците. Д.
нъ кълка̀н съч. Покрив с три стрехи (вж. к ъ л к а̀ н).
па̀лиц м.; вж. д и р с ѐ к, 1, 6.
пат м. Дървено легло.
па̀тярицъ ж. Носеща греда, която ляга над колона и възглавница (вж.). БО, Т, Чф, Шп.
пѐнджур м. Прозорец. — *Я̀ пуглиднѝ прис пѐнджурът, дъ вѝдиш ко̀й ѝди.*

пизу̀ль м. А. Ниша в стена или зид. — *Дя̀ду си дърджѐши ф пизу̀лят лулъ̀тъ и тютю̀нят.* Б. Взидано в стена гърне (вж. м ъ з - г а̀ л). Т.
пирва̀с, пирва̀зът м. Цветна стенна или фасадна ивица за украса; вж. 6, 18, 21.
пиро̀нь м. Гвоздей. — *Дървенти клѐчки пу къ̀щити ги сминѝхми с кува̀шки пиро̀ни. Ут А̀нглия по̀чнаа дъ фна̀сят фъбрѝчни пиро̀ни, вѝкаа им „ингилѝзки".*
пирчимя̀ам гл. Подгъвам с чук гвоздей, показал се от другата страна на дървото, което се закова. — *Я̀ тѝя пиро̀ни ги пирчимѝ у̀буу, дъ си ни удирѐ ня̀куй ръцѐти;* вж. 14, 15.
план м.; вж. д ж ъ л ѐ с, 6.
плѐвня, плѐмня ж. Двуетажна селскостопанска сграда с дъсчени или плетени от вършини стени. Първият етаж е зает от обор за добитък, а вторият служи за съхранение на сено, слама и друг фураж.
плет м. А. Стени, плетени от цели или цепени клони. Б. Плетена ограда на двор, кошара, имот.
пло̀чъ ж. Каменен строителен материал за настилка или покрив на сгради; вж. 16, 18, 28.
поп м. Къса отвесна греда в покривна конструкция, която свързва горния и долния мос (вж.) на постройка, носи покрива.
по̀ртъ ж. Двукрила дъсчена дворна врата с двускатен покрив.
по̀яс м. Покривна греда, успоредна на билото при двускатна сграда, която поддържа средата на мартаците. Подпира се от попове; вж. п о п, 1, 21.
прило̀жник м.; вж. к т ѝ т у р.
прѝтвур м. Част на църква откъм главния вход.
про̀мкъ ж. Тясна пролука, прелез през ограда. — *Прика̀ръх уфцѐти прис про̀мкъть.*
про̀ткъ ж. Малка дървена вратница.
пръстеник м. Изградено от трамбована пръст легло до камина. Дд.
пудмъка̀зник м. Греда, в която опира долният край на маказ (вж. м ъ к а̀ с).
пулѝцъ ж. Горна дъска на водник (вж. в у д - н ѝ к).
пулуга̀рь м. Открита планинска лятна овчарска кошара с пасище. — *Труя̀нскити имъня̀ри търсят пу Ста̀нчуф пулуга̀рь зла̀туту нъ Вълча̀н въйво̀дъ и по̀п Мъртѝнъ.*
пулѐ ж. Издадена от стряхата плоча, по която се стича дъждовната вода; вж. 2, 5, 21, 25.
пурѐбъркъ ж. Напречна греда под покрив на сграда.
пусрѐшляк м. Малък навес. Т.
путо̀н м. Дървен таван; вж. 2, 15.
путпрузо̀ричън ка̀мък съч. Дялан камък, поставен наклонено под прозорец, за оттичане на вода при дъжд.
пу̀шък м. Дим, преносно: къща, дом.
пънчѐ ср. Късо дървено парче, което се използува в строителството.
пъпрѝцъ ж. Дървен клин за затягане на воденичен камък към вретено на долап.

пърма̀к м. А. Дървена или желязна, кръгла или квадратна пръчка на прозорец. Б. Прозорец (в ГЖ); вж. 15, 32.
пърмъклѝя прузо̀рец съч. Прозорец с дървени или железни пръчки.
пърмъклък м. Дъсчена ограда в жилищна постройка.
пъянтувъ къщъ съч. Къща с дървена конструкция и зидария от един ред тухли.
пъянтъ ж. Наклонена подпора на отвесна греда.
рафт, рахт м. Дървена полица.
ризѐ ср. Част от заключалка на врата.
руфѐт долапчѝйски съч. Организация на майсторите на водни съоръжения — воденици, караджейки, тепавици (Троянски манастирски поменик, с. 13, 27; вж. Библиография).
свинь м. Кочина.
свр̀едел, свр̀едял м.; вж. 2, 14, 15.
скѐли ср. Дървена конструкция, която временно се издига около сграда при строеж, външно измазване, боядисване, коване на **съча̀к** (вж. с к ѐ л я).
скѐля ж.; вж. с к ѐ л и.
скрин м. Шкаф за дрехи с чекмеджета и две врати.
слонь м. Открита от едната страна двускатна овчарска кошара, покрита с папрат или сено.
со̀бъ ж. А. Спалня и гостна стая в старопланинската къща. Б. Зидана тухлена печка, свързана с камината (вж. м и ч ѐ). В. Метална печка за дърва. — *Я̀ дунисѝ дървѐ ъ нъпа̀лим со̀бъть, чи стънъ̀ студѐну.*
спо̀ниц м. Подпорна греда в паянтова сграда. — *Къщъть я крипя̀т спо̀ницити.*
спо̀ниц с па̀тяриць съч. Странична подпорка на отвесна греда.
срилъ ж.; вж. м ъ н д ж ъ л ъ к, 14.
сря̀а ж. А. Стряха, наддадена част на покрив извън стена. Б. Покрив. — *Нъпра̀ал си къщъ з гуля̀мъ сря̀а, дъ му съ крѝят кукошкити нъ суд, куга̀ вълѝ дъш.*
стѐнен дула̀п съч. Долепен до стена долап.
стъпа̀лен ка̀мък съч. Дялан камък пред вход на къща.
стъргъ ж. Прелез в ограда на кошара, през който минават овцете.
судурмъ ж.; вж. к ь о ш к, т ъ р п ъ з а̀ н. Дд.
сушѝлнъ, сушѝлня ж. Зидана от камък или тухли пещ за сушене на плодове; вж. л и с ъ, 2.
сушинъ ж. Навес, място, завардено от дъжд.
събурѐтинъ ж. Стара постройка, която е започнала да се разрушава.
съйва̀н, съйва̀нтът м. Открита сушина.
сълбъ ж. А. Наредени под наклон дървени или каменни парчета за качване на втория етаж, стълбище. Б. Подвижно дървено приспособление за качване. — *Тѝ ли шъ у̀чиш ба̀й си Мърѝнъ ка̀к съ пра̀й кривѐ стълбъ̀!*
съма̀рь м.; вж. к ъ п а̀ к ъ, 13.
съмълък м. Плевник за слама. ГЖ.
сънтра̀ч м. Укрепващ дървен пояс в зид; вж. 16.
съча̀к м. Дъска с профилиран ръб, която се

заковава под стряха на къща и предпазва от външен прах таванските помещения.
съя̀ ж. Навес, постройка за добитък и покъщнина.
сюрмѐ ср.; вж. р ѝ г л ъ, 6.
та̀йфъ ж. Група майстори строители, които работят заедно.
та̀рбъ ж. Дъсчена ограда, стобор; вж. 17.
тимѐлну прил. Яко, здраво направено. — *Тàа ра̀бутъ стънѝ тимѐлнъ.*
тимѐль м. Основа на къща или друга сграда; вж. 27.
тимѐлян ка̀мък съч. Основен камък на сграда, на зид.
тимиля̀ гл. Слагам основа. — *Тòъ па̀метник кръ̀йф гу ъ тимилѝль.* Ос.
тиникѐ ср. А. Тънка дъска за ламперия; вж. 3. Б. Тенекия за газ. В. Тенекия като общо понятие.
тлъкънѐ ср. Сая, в която се стоварва царевица за белене на тлака. Д.
тръмбòфкъ ж. Къса дебела греда за притъпкване на пръст, за да стане твърда.
тръмбòъм гл. Притъпквам силно пръст с трамбовка.
тула̀рницъ ж. Работилница за тухли.
тула̀рь, туъла̀рь м. Майстор, който прави тухли (вж. т ѹ л ъ д ж и я).
тѹлъ, тѹълъ ж. Тухла.
тѹлъджийству ср. Тухларство.
тѹлъджия, тѹълъджия м. Тухлар.
тѹлян, тѹълян прил. Тухлен.
тъва̀н (в ГЖ тува̀нь) м. Горна част на помещение; вж. 27.
тъва̀нкъ ж. Дъска за облицовка на таван; вж. ш ѝ н д р ъ, ш ò ш у ф к ъ, 2.
търпъза̀н м.; вж. к ь о ш к.
ѹвес м. А. Наклон на постройка. Б. Охота, желание за работа. — *Днѐс ня̀ам ѹвес зъ ра̀бутъ.*
угнѝщи ср. Място, където гори огън — в сграда или на открито.
удѐнцъ=удинѝцъ ж.
удъя̀ ж. А. Стая. — *Къщътъ ми ъ с трѝ удъй.* Б. Малка стая, в която се влиза направо от кьошка (вж. к ь о ш к).
укнò ср. Отвесен прозорец върху покрив на сграда (вж. к ъ п ъ н д ѹ р ъ). Т.
улѹк м. Извита като улей тенекия, която се заковава по края на стряха върху челната дъска за събиране и отвеждане на дъждовната вода настрани от сградата; вж. 2.
улумъ̀, улъмъ̀ ж. Тесен изкоп под път с каменна настилка за изтичане на дъждовната вода.
упъѐнтям гл. Укрепвам, заздравявам строеж.
устю̀н м.; вж. б ѝ л у. ГЖ.
утвòт, утвòдът м. Покрита тераса, в която завършва стълба за горния етаж. ГЖ.
цѝглъ ж. Плоска профилирана изпечена глинена плочка за покрив. — *Цѝглити зъ мòйтъ къщъ съ ги пръвѝли ф труя̀нскътъ фа̀брикъ „Атла̀нтъ".*
цѝгънски пирòнъ съч. Ръчно кован гвоздей; вж. 14.
цòкъл м. А. Основна приземна част на постройка, издадена навън. Б. Измазана с блажна боя или облицована част на стена.
чарк м. Дървено колело с перки за задвижване на воденичен камък; вж. 1, 2, 4.
чѐлнъ дъскъ̀ съч. Дъска с профилен ръб, която покрива челно сачака (вж. с ъ ч а̀ к). Върху нея ляга улукът.
чѐркоъ ж. Църква.
чивѝя ж.; вж. к ъ м ъ̀, 28.
читвъртòсоъм гл. Издялвам с брадва четиристенно дърво.
чоп м. Късо нарязани човешки косми, които се смесват с кереча за по-голяма здравина на мазилката; вж. 32.
чурчувѐ ср. Дървена рамка за крило на прозорец.
чъдъряс пòкриф съч. Четиристранен покрив, който се събира в един връх.
чърда̀к м. Покрита площадка пред стаи на къща.
чърдъклѝя прил. Постройка, която има чардак.
чъркòвищи ср. Място край църква, стари гробища или някакъв кръстен знак, където хората са се събирали на религиозни празници на обща трапеза да се черкуват.
чъркѹъм гл. Празнувам на черковище.
чътмъ̀ ж. Дървен скелет на къща с пълнеж от плет. Гм.
шѝндръ ж.; вж. т ъ в а̀ н к ъ, ш ò ш у ф к ъ, 2.
шѝпки мн. Тънки дървени летви, с които се обковава таван. Върху тях се нанася мазилка. Навлизат в сградостроенето в началото на XX в., когато мазаният таван сменя дъсчения.
шòшуфкъ ж.; вж. т ъ в а̀ н к ъ, ш ѝ н д р ъ, 2. Д, Кл.
шъпрòн м. Открит навес.
шъѹлъ ж. Дюлгерски отвес с конусовидна форма; вж. г ѹ щ я р, 14. Бл, Дб, Ор, П, ЧО.
ълѐ ср.; вж. к и н ѐ ф, м у щ у р а̀ к, н ѹ ж н и к. Т.
ъмба̀рь м. Дървен сандък от дялани дъски за зърнени храни.
ъмбърлѝя прил. Широк, голям. — *Тòъ съндъ̀к излѐзи ъмбърлѝя и збѝръ млòгу зъйрѐ.*
ърлъ̀к, ярлъ̀к м. Празно място, пролука, неплътно прилепване между дъски или греди.
ъсмъ̀ ж. Дъсчена обшивка на таван.
ътъ̀л м. Греда, която ляга върху зид. Вр, Гм, Д.
юрт м. Постройка с дворно място. Бл, Вд, Дб, Ор, П, ЧО.
юртлѹк м. Имот с постройка. — *А̀ дъ си ѝдим нъ юртлѹкът.*
язлъ̀к м. Покрито място пред входа на къща.
ян м. Дебела дялана греда, която се поставя отгоре на края на стената, а върху нея успоредно се слага маказът (вж. м ъ к а̀ с).
япѝя ж. Голяма сграда. Бл, Вм, Дб, Ор, П, Т, Тр, Чф, Шп.
яс, я̀зът м.; вж. 3, 5, 27.
яхъ̀р м. Затворен обор за коне, най-често под плевнята.

Фразеология, свързана със градостроенето:

Àс гу прàа чèркоъ, тò стàа мънъстѝрь. — Започвам незначителна работа, която дава големи резултати. Бл, Дб, Ор, П, Т, Тр, Чф, Шп.

Àс си дюлгèрчи ни ѝскъм, чи тò си висѝ кът пàяк, ут гридъ, мàмо, нъ гридъ (нар. песен). П.

Бѝвъ, бѝвъ, ъмъ бѝвул ф кушàръ ни флѝзъ. — За човек с голямо самочувствие, който не иска да се занимава с незначителна работа. Бл, Ор, П.

Врътàтъ клътѝ, биз рàбутъ ни стòй. — Не оставай никога без работа.

Всèки дъ си сидѝ нъ пу̀шъкът. — Всеки да живее в къщата си. Ос.

Вудинѝца бис чарк. — За някакво приспособление, на което липсва важна част. Ор.

Глèъ нъ пълѝ плèвня. — За сърдит, недоволен човек.

Гулям мàйстур — кълдърмъ нѝкугъ му нè ъ прупàдълъ. — Иронично: за калпав майстор. Тр.

Гъсѝ вàр. — За човек, който е препил и после изпитва голяма жажда.

Дàденъ къщъ нъзàд нѝ съ врѣщъ. — Подареното не се взема обратно. Лм.

Дрàщи кътў кòти въс кумѝнъ. — За човек, който се опитва да свърши нещо не по силите му.

Дрèми кътў кòнь нъ прѣзнѝ èсли. — Иронично: чака напразно, без резултат.

Згънъл съ кътў дюлгèрски мèтър. — Свил се, прегърбил се от студ или старост.

Избѝвъм чивѝя. — Търся сполука другаде.

Искàрвам на мигдàнъ. — Разкривам нещо, правя да се узнае от всички.

И стинѝти ѝмът ушѝ. — Предупреждение да се внимава.

Исфрѣкнълъ му чивѝятъ. — Побъркан, обезумял човек.

Кръвàй скàчъ ут пулѝцъ, врѝ ф кутлèту кървъвѝцъ. — Коледарска песен. Бл, Дб, Ор, П, Тр, ЧО.

Курèм пèнджур нямъ. — Не е важно какво ядеш, важно е да ти е сладко. Тр.

Къщъ пърѝ ни врѣщъ. — Който строи къща, прави големи разходи. БО, Т, Чф, Шп.

Къщътъ нъ дюлгèринът кàпи. — За човек, който гледа предимно чуждата работа и за своята не му остава време. Тр.

Лòпнъл кипèнкът. — А. За майстор, който е изпаднал в несъстоятелност. Б. За умрял човек.

Мятъ съ кътў рѝбъ нъ лясъ. — Човек, изпаднал в безизходно положение.

Нѝ му гурѝ угънят, нѝ му тèгли кумѝнят. — За човек, на когото не му върви работата, остарял, изнемощял.

Нъ кàлпъв дюлгèрин ръцèти му прèчът= Нъ кàлпъв дюлгèрин тислътъ му прèчи. — Търсене на оправдание за лоша работа.

Нъмàзъл ѝ врàтникът с кътрàнъ. — За мома, която нарушава традиционния морал.

Нъмèрял пòп свèш ф чèркоъ. — Не открил нищо ново.

Прилѝчъ му кътў нъ кòчънъ куфàръ. — Несъответствие.

Пръвèн нъ вудинѝцъ. — Много приказлив.

Пъянтувъ рàбутъ. — Несигурно, лошо направено нещо.

Рèжъ спòницът. — Спя, като хъркам силно.

Ръзвълѝ къщъ ъ нъпрàйш плèвня. — Необмислено разпиляване на средства и сили, за да направиш от по-хубавото нещо грозно.

Свѝл съ кътў изгурял пирòнь ф плèвня. — Изкривил се, изгърбил се от старост. Бл, В, Ор, П, ЧО.

С иглъ гирàнь купàй. — Прави нещо с големи усилия, напразно си хаби труда. Тр.

Скърцъ кътў кълèешки врàтник. — Работи лошо, с голям шум. Кл.

Сушèн нъ кутѝлкити. — За изключително слаб човек. Бл, Дб, Ор, П, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.

Тèгли му кумѝнят. — За човек, който има успех в работата си.

Тòй е пирòнь ут гурялъ плèвня. — За патил човек.

Тя вѐртѝ къщътъ. — За работна, добра стопанка.

Утвòрялъ устà кътў мънъстѝрскъ пòртъ= Утвòрялъ устà кътў плèвня. — За жена, която приказва много, без да държи сметка за думите си. Бл, Д, Дб, Нс, Ор, П, Т, Тр, ЧО, Чф.

Ут ѝмъни къщъ ни прупàдъ. — Израз на благополучие.

Утрàкън кътў мънъстѝрскъ пòртъ=Утрàкън кътў нъ стàр нўжник дўпкътъ (вулг.). — За човек с голям житейски опит. Ор, П, Тр, ЧО.

Флѝзъ кътў ф àн. — Не затваря вратата след себе си.

Шàвъ кътў пупъдѝя ф плèвня. — За жена с неморално поведение.

Якъ ти скèля, мàйстуре! — Пожелание, отправено към дюлгерин за спорна работа.

Викания — благословии от майстор при завършване на нова къща:

1) **Слўшъйти, люде и кумшѝи! Тўк съ струѝ гулямъ згрàдъ. Кàкту съ вѐртѝ тислътъ, тъй дъ съ струѝ бинѐтъ! Кòлкуту нъ къщътъ мъртàцити, тòлкус дъ съ нъ ступàнкътъ уртàцити!** П.

2) **Мàйстурти с муръфèт, кàлфити с кувèт** (сила), **нъ чърàцити трѝстъ ѝ пидисèт туèги пу гъзът! Кòлкуту нъ мурèту пясъкът, тòлкус им утзàт трясъкът!** Ор, П.

3) **Ступàнинът и ступàнкътъ дъ цъфтят кътў прòлятнъ àбълкъ! Дъ им съ вѣдят дицàтъ кътў нъ кукòшкъ ицàтъ!** Ор, П.

4) **Кòлкуту нъ къщътъ пънчèътъ, тòлкус дъ съ нъ ступàнити мумчèътъ! Кòлкуту съ в грѣдѝнтъ кукѝчаатъ, тòлкус дъ съ им ф къщътъ мумѝчаатъ!** Ор, П.

5) **Кòлкуту съ пу пулèту мрàфкити, тòлкус дъ съ нъ ступàнинът ф убòрът крàфкити!** Ор, П.

6) **Кòлкуту съ нъ пудàрѣкът жѝцити, тòлкус дъ съ нъ чурбъджѝятъ ф кисѝятъ жълтѝцити!** Ор, П.

7) **Ба̀й То̀дур Мѝнкуф, чиля̀кът, да̀ди пѐт-стотин лѐвъ и . . . иднѝ ко̀чи мъдѐее!** Кл.

Фирми, свързани със сградостроенето:

Циглена фабрика **АТЛАНТЪ**, Троян, 30-те години.

Фамилии, свързани със сградостроенето:

Воденича̀рови — ГЖ; **Дюлгѐрови** — Ор, ЧО; **Дюлгѐрски** — Ор.

Прякори, свързани със сградостроенето:

Гѐна Кля̀фкъть — Тр; **Гео̀рги Та̀рбъть** — Дб; **Ива̀н Дюлмѐту** — Тр; **Му̀тю Клѐчкъть** — Тр; **Пѐнчу Чурчувѐту** — Тр Гт; **Пѐню Спо̀ницът** — Тр; **Сто̀ю Дюлмѐту** — Тр.

Топоними, свързани със сградостроенето:

А̀нгелоътъ вудинѝцъ — БО, воденица и зеленчукова градина на Ангел Ка̀терицътъ, С 1.
Ба̀рускътъ вудинѝцъ — БО, поляна, З 0,5.
Бѐруф мост — Д, мост на р. Видима, до **Бѐруътъ вудинѝцъ**, ЮЗ 3.
Биклимѐту — 1. Б, стар път към Троянския проход, ЮЗ 3; 2. БО, било с пасище, път за Южна България, ЮИ 6; 3. Д, ниви до м. Кантонът по пътя Велчево—Дебнево; 4. Дб, височина по пътя за Врабево, през турското робство там имало стражарница, И 3.
Бъджа̀шкътъ вудинѝцъ — БО, воденица на р. Баджаците, Ю 0,5.
Бълджѝшкътъ вудинѝцъ — Нс, градини, ЮИ 0,5.
Бързѝлскътъ вудинѝцъ — Чф, воденица, З 1,5.
Ва̀рчускити вудинѝци — Кл, воденици на р. Варчовци, И 1,5.
Ва̀чкоъ вудинѝцъ — Т, по собствено име, Ю 0,8.
Вѐтирничиътъ вудянѝцъ — Бл, височина на м. **Ту̀рчъноъ мугѝлъ** с останки от основи на вятърна мелница, строена през 1925 г. Ю 3.
Вла̀дускити вудинѝци — Кл, градини, З 1.
Вла̀дуският бент — Тр, съборен бент на Владовската воденица, ЮЗ 1.
Вра̀тникът — 1. Б, път към ниви, Ю 0,2; 2. Ск, гора, З 2.
Вра̀тницити — Дд, стар път, СЗ 1.
Вра̀тнятъ — Нс, овощна градина, С 0,6.
Вудинѝцътъ — 1. БО, стара вада, ЮИ 1; 2. ВМач, ливади, З 3; 3. Нс, ливади, И 1; 4. Ор, градини, С 1; 5. ТрЛ, ниви, И 1. Общо за района има над сто и тридесет воденици, по ЛИ.
Вудинча̀рският пъть —Вр, път към Дебневските воденици на р. Видима, ЮИ 0,3.
Вудинѝчищиту — 1. Ск, ниви, З 0,5; 2. Нс, основи от стара воденица, И 0,5.
Вудинѝчкътъ — 1. Д, градини, И 0,6; 2. Ск, овощна градина, СИ 1.
Вудинѝчън ка̀мък — ЧО, връх на билото на Стара планина, място за вадене на воденични камъни, ЮЗ 15.
Вълкускътъ вудинѝцъ — Бл, стара воденица, З 3.
Вълюскътъ вудинѝцъ — 1. Нс, стара воденица, И 5; 2. Ор, стара съборена воденица, СИ 2.
Върджѝйницътъ — ЧО, бърдо с варовити камъни, Ю 8.
Вя̀търнътъ мѐлницъ — Шп, висок връх със следи от разрушена сграда, СЗ 5.
Га̀дюскътъ чушмѣ — 1. Бл, чешма с корито, ЮЗ 3; 2. Тр, стара чешма в горния край на града.
Га̀лкуф слонь — Ор, гора и пасище, СИ 2.
Га̀нчуътъ чушмѣ — Кл, стара чешма, СИ 3.
Га̀чуският бент — Тр, стар, разрушен бент, И 0,1.
Гѐргюъ чѐркоъ — Дд, могили и зидове от стари сгради, И 3.
Гира̀нти — Бл, два стари герана, ЮИ 1.
Гира̀нят — 1. ГЖ, безводна местност, Ю 5; 2. Дб, поляна с кладенец, С 4; 3. Св, гора, Ю 3; 4. ТрКл, ливади, Ю 2; 5. БО, геран в градина, Ю 1.
Гирга̀нскътъ вудинѝцъ — Ор, стара воденица, СИ 1.
Го̀рният свѝнь — Ос, гора и свинарник, ЮИ 6.
Го̀рнътъ чилингѝрскъ вудинѝцъ — ГЖ, ниви, лъка, някогашна воденица на род Чилингирите (железари), И 2,5.
Гридътъ — ГЖ, продълговата височина, С 4.
Грѣдѐц — ВБ, връх със скали, които наподобяват строеж, ЮЗ 3.
Грѣдѐцът — В, скалиста височина, СЗ 0,1.
Грѣдѐшки дол — Бл, поток, който извира под м. **Грѣдът**, ЮЗ 1,5.
Грѣдѝщи — ТрВ, пасище, И 0,6.
Грѣдѝщиту — Т, височина с останки от зидове, ЮИ 0,5.
Грѣдът — 1. Бл, височина, оградена с камъни, Ю 1,5; 2. ВМач, пасище, СЗ 1.
Гулѐмият мост — 1. ГЖ, мост на р. Калник, СЗ, 0,8; 2. Дб, мост на р. Осъм, ЮЗ 2.
Гурѐлти слуньо̀ви — Бл, стари овчарски кошари, И 1.
Да̀нчуйти Бо̀чуф вудинѝци — Тр, останки от стари воденици, С 3.
Да̀нчуът Бо̀чуф бент — Тр, бент за водениците, С 3.
Дирѐкят — Чф, скала, която наподобява стълб, ЮЗ 3.
Дря̀нскътъ вудинѝцъ — Ор, стара воденица, И 1.
Дря̀нскътъ чушмѣ — Тр, чешма с каменно корито, СЗ 0,3.
Дува̀рти — 1. Нс, пасище, Ю 0,5; 2. ТрКл, пустеещи земи, ЮИ 0,2.
Дъѝмѝти — 1. Д, чешми, СИ 2,5; 2. Ор, ливади, С 2.
Дъѝмътъ — 1. Гм, гора, З 1; 2. П, стара кошара с пасище и гора, ЮИ 3; 3. ЧО, стари кошари, ЮИ 1.

Дърмянуу — Ор, овощни градини, вероятно от тур. **дермèн** (воденица), ЮИ 1.
Зàяшкъ вудинѝцъ — ГЖ, съборена воденица, ЮИ 3.
Зилинѝкускияат мънъстѝрь — ЧО, скит към Троянски манастир, ЮИ 7.
Илòъ кушàръ — ЧО, стара кошара, заградена от ели, ЮЗ 1.
Ѝлюскъть вудинѝцъ — Бл, воденица на р. Белишка, И 1.
Кàля чèркувъ — Вр, кръст на черковище „Св. Илия“, ЮИ 2.
Кàмян мос — 1. БО, махала до мост, СИ 2; 2. Ор, махала до мост, С 1,5.
Кинàрюуту мòшчи — Д, мост на Кинарски дол, ЮЗ 0,5.
Кирингѝкяат — Т, някогашна тухларска работилница, СЗ 5.
Кòчинъть — ВБ, свинарник, ЮЗ 0,5.
Кръличмàркуъть вудинѝцъ — ЧО, според преданието тук, на височината Чучул, имало вятърна воденица на Крали Марко, ЮЗ 10. Наблизо са и **Кръличмàркускити тръпèзи** — гладки скални откъси, които наподобяват трапези за ядене.
Кулѝбиту — 1. П, овощна градина и черен път, Ю 1,5; 2. Св, ливада, Ю 2,5; 3. старото име на с. Черни Осъм до 1934 г.
Кунàцити — ТрГт, махала до р. Ръждавец, някогашни спирки за нощуване на керванджии, ЮЗ 1,5.
Курфѝять — Чф, стръмен склон на Стара планина на юг от Козя стена, където цъфти еделвайс, Ю 7.
Кълèту — общо за района — четиринадесет наименования в селата: БО, Бл, ГЖ, Д, Зр, Кл, Ос, Св, Т, ТрВ, ЧО. Следи от зидове и останки от крепости. В селата Дебнево, Добродан и Ломец се правят археологични проучвания.
Кър ъджòф клайнц — П, кладенец с каменно корито, ЮИ 1,5.
Лàлюъ кулѝбъ — Зр, стари кошари, Ю 4.
Лисничèюъть вудинѝцъ — Шп, стара воденица, ЮИ 0,1.
Лътѝнскити грòбищъ — Шп, следи от средновековна крепост и гробища, СЗ 5.
Лъфчѝйски кулѝби — Кл, овощни градини, С 1.
Лю̀тускъ вудинѝцъ — Вм, ниви, С 1,5.
Мàлкуту кълè — Д, височина с останки от стари заграждения, открита оброчна плочка, СЗ 1.
Мàлюскъ кулѝбъ — Дб, колиба до пътя за Врабево, И 1.
Мàркускияат мост — Тр, на р. Бели Осъм, строен през 1896—1899 г., И 0,3.
Мàркускъть чушмѐ — Бл, чешма с каменно корито, ЮИ 3.
Мèлът — Дд, висок бряг на Суха река, от мел (варовик), З 2.
Мèшускити вудинѝци — Кл, воденици на род Мешевци, С 0,4.
Мѝнюскити кулѝби — ТрБ, ливади и стари кошари, З 13.
Мѝнюъ къщъ — П, махала, ЮИ 2.
Млъдòту сèлищи — ГЖ, ливади и ниви. Тук някога са пребивавали жителите на изчезналото село Бърдене, а след това се преселват в ГЖ, СИ 2.
Мъмлъдѝнуф мос — Дд, ниви, мостът е разрушен, З 0,4.
Мърѝнуъть Пèткуф вудинѝцъ — ТрБ, съборена воденица, З 3.
Никỳля чèркоъ — Гм, старо оброчище в м. Лъкарево, Имало каменен кръст. Вероятно от Никулден, СИ 1,5.
Пàчуъть мос — Тр, на р. Бели Осъм, построен след 1878 г.
Пищѝ — Зр, дупка с форма на пещ, Ю 9.
Плòвдифскъ вудинѝцъ — Чф, на жители от Пловдивската махала, З 2.
Плòчънти кулѝби — ЧО, овчарски колиби, покрити с плочи, И 3.
Пòнчускити кушèри — Кл, овощни градини, Ю 0,5.
Пòртиту — БО, следи от тухли в теснина — средновековна митница. Наричано още **Мàркуй пòрти**, свързано с преданието за Крали Марко, Ю 4,5.
Пòртъть — ЧО, теснина като порта в м. Стèниту (вж.), ЮЗ 11.
Прудунѝсъ — ГЖ, следи от ями на стари сгради, колиби, СЗ 2.
Рѝмскияат път — Б, следи от стар път през Стара планина, ЮИ 1.
Рòпскъ вудинѝцъ — Зр, по родово име Робите, С 2,5.
Ръскòлскъть вудинѝцъ — ТрБ, по родово име, З 3,5.
Свитѝ Никòлъ — ЧО, скит от Троянския манастир, СИ 2.
Сèлищиту — 1. Б, ливади, ЮИ 3; 2. Бл, старото място на селото, изгорено през турското робство и после заселено от околните махали, З 1,5; 3. Бл, стари гробища в Троанска махала, ЮИ 1,5; 4. БО, овощна градина, ЮИ 1; 5. Дд, ниви, черковище 1 С 1; 6. Кл, тук са живели първите заселници, И 0,3; 7. Нс, нива, СЗ 0,1; 8. ТрКл, ливада, ЮЗ 0,3; 9. Св, тук било старото село, С 0,5; 10. Чф, зеленчукови градини в селото.
Сèлци — Гм, централна махала през турското робство, И 2.
Силàчънскуту — Вд, овощни градини на жители от Ново село, наричани силачъни (селяни), ЮЗ 2,5.
Стàнчуф пулугàрь — ЧО, планинско пасище, кошара с колиба, ЮЗ 13. Свързано с предания за Станчо Дрянът, хайдутин през турското робство, който бил заровил по тия места много злато, търсено дълги години от запалени иманяри.
Стърѝъть къщъ — 1. Б, ливади, Ю 1; 2. БО, ливади, ЮИ 1; 3. ТрБ, ниви, И 0,6; 4. ТрДт, овощна градина, З 0,6; 5. ТрХ, градина, ЮИ 1; 6. ЧО, махала на десния бряг на р. Черни Осъм, Ю 1.
Съйщиту — Дд, място, където е имало сая, З 1.
Тàбийти — 1. БО, следи от стари укрепления на Троянския проход, останали от 1877 г. при преминаването на руските войски през

Балкана, Ю 5; 2. Ос, землени укрепления от същото време, правени в Русалийския проход, Ю 6.

Труя̀нски мъньстѝрь — разположен на десет км ЮИ от Троян, на левия бряг на р. Черни Осъм. Основан в края на XVI в. Свързан с националноосвободителните борби против турското робство, в него се укривали Васил Левски и негови другари. Манастирът е ценен исторически паметник.

Угра̀дътъ — наименования на над тридесет местности в района, които са били заграждани с плет или тел за предпазване на имота от чужд добитък.

Удъйти — 1. Дд, гори, ливади, стари стопански постройки, ЮИ 4,5; 2. Ос, гори, ЮИ 4.

Улъмътъ — Бр, стръмен път с каменна настилка, С 0,2.

Уру̀м куна̀к, Уру̀н куна̀к — 1. Вр, стар път за Троян, З 3; 2. Дб, ливада до път, където са спирали да почиват стада овце, прекарвани за Добруджа, ЮИ 3.

Уря̀шкуският мос — Тр, мост на р. Бели Осъм, по родово име, Ю 0,2.

Чѐрният друм=Пруклѐтътъ кълдърмъ — Тр, стар римски път, Ю 2,3.

Чучу̀л — Б, връх със следи от основи на вятърна мелница, ЮИ 4.

Чъркòвищиту — 1. Бл, стар кръст и гробище, З 1,5; 2. Вд, овощна градина, Ю 1,5; 3. Вд, ниви, И 1; 4. ГЖ, следи от църковна сграда, С 3; 5. Зр, гора, черковище, ЮЗ 1; 6. Нс, нива, СИ 5; 7. Нс, ливада, С 3; 8. Ос, ливада, СИ 4; 9. Ск, овощна градина, С 0,3; 10. ТрП, градина, И 0,2. Освен това има още черковища под наименование **Кръстът** на тринадесет места в селищата: Бл, ВБ, Дд, Зр, Кл, Нс, Ос, Т, Тр, ТрВ.

Юртлу̀кът — 1. ВМач, овощна градина, някогашно дворно място с постройки, И 0,6; 2. Гм, ливада, имение, З 2.

Ю̀ртът — 1. Б, ливада, стопански двор, С 1; 2. Зр, старо дворно място, ЮИ 1; 3. Нс, градина, С 3; 4. Ос, ниви, някогашно дворно място, Ю 2; 5. ТрКл, ниви, някогашно дворно място.

30. НАРОДНА ЕСТЕТИКА

бухчѝя м. Калпав майстор (вж. п ъ р л ъ п а̀ н и н).

джинс прил. Добър, хубав.

искусуря̀ъм гл. Изпипвам си добре работата. — *А̀с убѝчъм дъ си искусуря̀ъм ра̀бутътъ, чи кътỳ ъ вѝдят дрътъ, дъ ричъ̀т „бра̀вус“.*

ку̀нки мн. Умалително за ръце на добър майстор. — *Ба̀й Мѝнко, от дѐ се взѐ та̀з да̀рба у тѐбе да пра̀виш такѝва ша̀рени грънцѝ? — Ку̀нки!* (разговор с майстора грънчар от м. Балабанско, Троян, Минко Левски).

мунда̀рин, мурда̀рин м. Небрежен човек, който не изпипва добре работата си.

мърдъ̀ ж. А. Залежала, непродадена стока. Б. Мръсен, небрежно облечен човек.

нъстуфѝрчъ съ гл. А. Натруфя се, наконтя се. Б. Настръхна, наежа се.

пѝпнъту прил. Хубава, добре направена работа.

пърлъпа̀нин м.; вж. б у х ч ѝ я.

тибитлѝя=тъбитлѝя прил. Който има добър вкус.

тибия̀т=тъбия̀т м. Вкус, умение. — *Шъ ти устъ̀рджъ идъ̀ гъва̀нкъ пу тибия̀т.*

тънкъ ра̀бутъ съч. Майсторска работа. — *Мно̀гу е дубъ̀р ма̀йстур и му да̀й сѐ тънкъ ра̀бутъ дъ пра̀й.*

у̀бус ж. Хубост, красота. — *Бъклѝцъ зъ у̀бус, търкуля̀стъ, извъртя̀нъ кътỳ мѐсиц.*

ува̀клям=ува̀лям гл. Изцапвам. — *Ува̀клял си пътỳркити и щъ ѝмъ мъмър.* Т.

увърга̀лям=увърда̀лям гл. Измърсявам, изцапвам.

уга̀ждъм гл. Правя нещо според вкуса на някого.

укипъзя̀въм гл. Развалям, поразявам нещо, излагам се.

улъйнѐвям гл. Поразявам хубава работа.

умя̀тен прил. Сръчен, похватлив.

упъ̀рпън прил. Окъсан, дрипав.

утъмъня̀ъм гл. Нагласявам добре.

чървѐну вѝну в зилѐнъ пънѝцъ съч. На червеното най-подхожда зеленият цвят.

Фразеология, свързана с народната естетика:

Бърдзъ ра̀бутъ, два пъ̀ти ра̀бутъ. — Който работи бързо, но некачествено, двойно се забавя.

Бърдзъ̀тъ ку̀чкъ слипѝ ги ра̀ждъ. — Работата не иска бързане, а изпипване.

Бърдзъ̀тъ ра̀бутъ нѐ е ра̀бутъ. — Когато искаш добре да си свършиш работата, не трябва да бързаш.

Бърдзъ̀тъ ра̀бутъ — сра̀м зъ ма̀йстурът. — Който майстор държи на името си, трябва да изкарва добра стока. Бл, В, Дб, Лм, Нс, Св, Т, Тр.

Грѐйнълу идно̀ чървѐну, тъ вѝкъ. — Яркият червен цвят грабва очите, оживява тъканта. Тр.

Дубрия̀т ма̀йстур шъ гу пузна̀йш пу инструмѐнтът. — За майстор, който пази инструментите си. Тр.

Дубръ̀тъ сто̀къ съмъ̀ съ фа̀ли. — Най-добрата реклама на стоката е нейното качество. БО, В, Дд, Зр, Нс, П, Св, Т, Тр, Шп.

Дубъ̀р ма̀йстур ни сѝ сѐри нъ зънъя̀тът. — За човек, който държи на доброто си име. БО, Т, Тр, Шп.

Идъ̀ гулъ̀ у̀бус у нѐгу. — За наконтен, но празен, повърхностен човек. Дб, Зр, Кл, Ор, П, Ск, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.

Кво̀ту ръчѝцъ пѝпнълъ, тъко̀з гъзѝцъ но̀силъ. — Каквото си направиш, такова ще носиш.

Кòнь прилѝкъ ни èзди — èзди, кòйту гу ѝмъ. — Не всеки заслужава това, което има. Тр.

Къску дъ й, нòфку дъ й. — Предпочитам новото.

Мирѝши, ъмъ нè е тò. — За недовършена, недоизпипана работа. Чф.

Млàд зъ ỳбус, стàр зъ пòчит. — Всеки трябва да ходи чисто и спретнато облечен.

Ни пѝтъй зъ мàйстуръ̀т, вѝйш ли му брàдвътъ. — За майсторлъка може да се съди и по инструментите. БО, Бр, Кл, Нс, Ор, П, Св, Ск, Тр.

Ни слàгъй сѝню ду зилèну, щòту е мъртву при студèну. — Цветовете в народното тъкачество трябва да се съчетават добре. Ос, Тр.

Нѝщу му нè е. — Максимална положителна оценка за добре извършена работа. Тр.

Нòшнъ рàбутъ — днèвнъ пучỳдъ. — Покачествено се работи през деня, отколкото през нощта. Тр.

Нъ глèт кътỳ тѝквъ нъ плèт. — За пременен, но празен човек. Тр.

Нъкѝприлъ съ кътỳ купèшкъ кѝткъ. — Натруфила се.

Нъ лòшъ жинъ угàдъ нямъ. — За жена, която намира недостатъци във всяка работа. ГЖ, Лш, Нс, Тр.

Нъпрàъну зъ дя̀дуф бòрч. — За лоша, небрежно свършена работа. Тр.

Нъстуфѝрчъл съ кътỳ върькòсънъ кѝткъ. — За пременен човек.

Нътрỳфялъ съ кътỳ пънъирджѝйскъ сиргѝя. — Богато, но безвкусно облечена жена. Тр.

Нямъ лòш инструмèнт, ѝмъ лòш мàйстур. — Всичко зависи от умението на човека.

Нямъ мъртвъ нъпрàвъ — мъртви ръцè ѝмъ. — Всяка работа зависи от сръчността на майстора. Тр.

Прилѝчъ му кътỳ нъ кèляф врàт кувàн гирдàнъ=Прилѝчъ му кътỳ нъ крътỳнъ òбръчи =Прилѝчъ му кътỳ нъ свинѝ гирдàнъ=Прилѝчъ му кътỳ нъ свинѝ лòпкъ=Прилѝчъ му кътỳ нъ свинѝ съмàрь=Прилѝчъ му кътỳ нъ шъйнъ кътрънѝкъ. — За излишно или неподхождащо нещо на някого, израз на безвкусица.

Притỳпъм нàдви-нàтри. — Правя набързо, без да изпипам работата.

Пулвѝнтъ ут мъйстурлъ̀кът е инструмèнтът. — Хубава работа с лош инструмент не може да се свърши. Т, Тр.

Пу нèя ỳбус кътỳ пу жàбъ пèръ. — За жена, която се облича без вкус. Т, Тр, Шп.

Пънѝцити му кътỳ углидàч грèят. — За добре глазирани и изпечени съдове. Тр.

Рàбутътъ си мязъ нъ мàйстуръ̀т. — Каквото излезе от ръката на майстора, прилича на него. Тр.

Рѝзътъ уд гърбът мòжът ми зè, ръцèти ни мòжът. — Дарбата е най-голямото богатство на майстора и никой не може да му го отнеме. ЧО.

Ръкъ ѝмъ уд злàту. — Народна оценка за даровит майстор. Тр.

Ръцèти му устънъли тàм. — За несръчен, калпав майстор. Д, Лм, Нс, Ор, П, Св, Ск, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.

Сèки ден Мàръ гѝздъвъ, ф нидèля гнѝдъвъ. — За проявена небрежност точно тогава, когато най не бива.

Сѝню зилèну, мъртву студèну. — За подреждане на цветовете при народното тъкачество. Лш, Ос, Тр.

Слъдѝ, слъдѝ, чи чак нъгàрчъ. — Украсата трябва да е с мярка.

Сяку укò иднò ни глèдъ. — Преценката за красивото не се прави еднакво от всички.

Сякъ рàбутъ си ѝскъ прилѝкътъ. — Всяко нещо трябва да се прави така, че да може да се използува и да е красиво. Тр.

Тибитлѝйскъ рàбутъ. — Нещо, направено с вкус.

Търпèние — умèние. — Хубавата работа не става бързо. Ор.

Търпѝ, бàбо, зъ ỳбус. — За поддържане на хубав външен вид трябва да се полагат и известни усилия.

Ỳбъвуту съмò си намѝръ пътят. — Хубавата стока лесно се продава. Тр.

Ỳбъву, тъ изляту, кът чи ли ръкъ гу нè е пѝпнъль. — За майсторски изработен предмет. Тр.

Ỳбъвъ пънѝцъ — нъ висòкъ пулѝцъ. — Да се пази хубостта.

Ỳбъвъ стòкъ в дюкян ни сидѝ. — Добре направеното бързо се продава. Гм, Лм, Нс, Ор, П, Св, Ск, Т, Тр, Шп.

Ỳбъвътъ стòвнъ е кътỳ ỳбъвътъ мумъ̀ — ни щè нѝ билѝлу, нѝ чървѝлу. — Хубавата форма прави съда. Тр.

Ужèнял гърнèту. — За човек, който е развалил някаква работа. Тр.

Укò с укò съ ни срящъ. — Всеки човек различно оценява нещата.

Устàъл си ръцèти. — За работа на несръчен, лош майстор.

Утидòх ми учѝти ф нèгу. — Много ми хареса нещо.

Хà, труèнски грънцѝ! Грèят кътỳ жълтѝци, дзвънтят кътỳ кюмбàни! — Викане на грънчари по търговия из полските села.

Чèркоъ прàй, грàт съсѝпоъ. — За майстор разсипник, който за малка работа разпилява много материал.

Шàряни грънцѝ зъ жѝту, прòсти грънцѝ зъ мъмỳли. — Викане на грънчари по търговия из полските села — според стоката става и заплащането.

Шъпъ брашнò дъ ѝмъш, нъ мàйстур гу дàй дъ ти мèси. — Искаш ли добре да ти се свърши работата, потърси подходящ човек. Бл, Ор, П, Св, Ск, Т, Тр, Шп.

бàль ж. А. Пакетиран обемист мек материал — кожи, памук, вълна, сено, слама и др. Б. Опаковка на кожи от зебло.
брѝчкъ ж.; вж. 15.
бỳжи ср. Гальовно наименование на крава.
бълѝрър гл. Правя бали. — *Кòжити ги бълѝрьхми и тѝй ги испрàщьхми нъ Свищòф.*
вàа междум. Вик за спиране на едър добитък.
вузѝлу ср. Превозно средство.
вузѝя ж. Превоз.
гимиджѝя м. Моряк, който плава с гемия. В миналото е имало и от Троянския край хора, които са търсили препитание като гемиджии по Дунава, Черно море, даже и по Бяло море.
гимѝя ж. Малък платноходен кораб.
гирдàнь м. Шия на говедо; вж. 14, 18.
дий междум. Вик за подканване на добитъка да върви по-бързо.
джàкъ ж. Голям чувал от конопено платно, зебло (вж. з и б л я̀ н ч у в à л, к и н и в ѝ р я н ч у в à л, п р ѐ ч н и к, с ъ к ỳ л я). Т, Шп.
дръгумàнин м. Водач на група жътвари или други работници към селата от Дунавската равнина.
дъмгòсоъм гл. Слагам печат на стока при превозване.
зиблян чувàл=зъблян чувàл съч.; вж. д ж à к ъ.
зъжѐглям гл. Слагам жегъл на хомот, в който се впряга добитък.
зъсинджѝрям гл. Връзвам добиче със синджир.
зъспрѐждян чувàл съч. Напълнен догоре и затворен със зашито парче плат чувал (вж. п р и с л à н ч у в à л).
изжѐглям гл. Махам жегъл на хомот, за да се освободи вратът на добичето.
изуглъвя̀ъм гл. Махам оглавник на добиче.
кинивѝрян чувàл съч.; вж. д ж à к ъ. В такива чували са товарели грънци на кон — по петнадесет съда, и са ги карали по полето за натурална размяна.
кирвàн м. Натоварени група животни или коли, които се движат във върволица.
кирвàнбъшѝя м. Водач на керван. — *Пручỳт кирвàнбъшѝя ут Уришàкът е бил дя̀ду Рѝстю Ъджѝят.*
Кирвънджѝйкъть ж. Звезда зорница. Керваните са тръгвали при нейното изгряване.
кирвънджѝя м. Който се движи в керван.
кириджѝя=киръджѝя м. А. Човек, който превозва стока срещу заплащане. Б. Който живее под наем.
кирѝя ж. А. Превоз на стока или пътници. Б. Наем.
кòнскъ турбъ̀ съч.; вж. 23.
кривѝ гл. За товар — увисва от едната страна на самар.
кузиня̀ф чувàл съч.; вж. 23.
кулàрски път съч. Мек път без каменна настилка (вж. ч е р п ъ т).
Кулàтъ ж. Съзвездието Голяма мечка. Служило за ориентиране на пътуващите нощем керванджии.
кулинѝк м. Стръмен коларски път, по който добитъкът е коленичил в усилията си да изтегли нагоре колата.
кулнѝк м. Път за коли.
кънк м. Лодка.
къмỳрну прил. Натрупано на голяма купчина, неудобно за превоз. — *Млòгу къмỳрну си нътувàрял кулàтъ и щъ ъ притỳриш.*
кърджѝя м. Амбулантен търговец, който прекарва стока с коне.
нъстѝфям гл. Нареждам плътно, товаря стока, без да оставям празно пространство. — *Тòй ỳбъву си нъстѝфя кулàтъ.*
прѐчник м. Голям чувал от конопено платно (вж. д ж à к ъ).
придъ̀рджъм гл. Увисвам от ритлите на кола или каруца на обратната страна на наклон, за да не се прекатури.
прѝцур м. Стръмнина, трудна за изкачване от впрегатен добитък.
прислàн чувàл съч.; вж. з ъ с п р ѐ ж д я н ч у в à л.
присрьня̀въм гл. Уравновесявам товар, който криви (вж. к р и в ѝ).
притỳрям гл. А. Прекатурвам кола на наклонен път (вж. п р я̀ т у р). Б. Прибавям.
пря̀тур м. Наклонен път, място, където се прекатурват коли и каруци.
пумъгàлкъ ж. Дървена тояга с чаталче, която се използува при товарене и разтоварване на кон или магаре. — *Дръ̀ш ỳбъви пумъгàлкъть дъ нътувàрим бъ̀рджи, дъ ни тижѝ нъ дубѝчиту.* Т, Шп.
пъйвàн м. Начин за връзване на едър добитък с дълго въже, когато пасе.
пъйвънòсоъм гл. Връзвам добитък на пъйван.
рипитàк м. Неравен път с остри камъни.
руфѐт арабаджѝски съч. Еснафска транспортна организация на коларите в Троян от 1812 г. (Троянски манастирски поменик, с. 13).
руфѐт кираджѝски съч. Еснафска организация за пренасяне на товари с коне от 1812 г. (Троянски манастирски поменик, с. 13).
ръбъджѝя м. Колар, който превозва стоки.
ръбъджѝски крик съч. Дървено приспособление с винт за повдигане ос на кола при ремонт.
ръздрỳме ср. Кръстопът.
ръстувàрям гл. Свалям товар.
ръстувàрищи ср. Място, където се сваля товар.
сбъ̀хтъну прил. Притиснато, напълнено с натиск. — *Кириджѝйти кàраъ стòкъть сѐ нъ сбъ̀хтъну, дъ съ збирѐ пò-млòгу.*
сиджѝм м. Късо въже или дебела връв за привързване на товар (вж. с и д ж ѝ м к ъ, ỳ к ъ с).
сиджѝмкъ ж.; вж. с и д ж ѝ м.
спъ̀м кулилò съч. Завързвам със синджир задно колело от климия, за да не се върти

при голям наклон на пътя.
срỳнян чувàл съч.; вж. 23.
сръ̀нъ ж. Товар от едната страна на самар.
съкỳля ж.; вж. 23.
тувàр м. Определено количество стока върху кола или добиче.
тувàря гл. Поставям товар върху кола или добиче.
укỳш м. Стръмен път, стръмнина. — *Гулѐмият зòр щъ вѝдим, угѝту òди укỳшът.*
ỳкъс м.; вж. с и д ж ѝ м.
фпригàтян дубитък съч. Едър добитък, който се впряга в кола.
чер път съч.; вж. к у л à р с к и п ъ т.
чивгàрь м. Двоен впряг добитък. — *Рỳскити тупòви прис вуйнъ̀тъ ги тѐгляхми към Биклимѐту с пу шѐс чивгàря бѝули.* (вж. ч ъ в г à р ь).
чъвгàрь м.; вж. ч и в г à р ь. Т, Шп.
ъвълѐ прил. Много обемист. — *Рàклити съ ъвълѐ рàбутъ. Нъ кòн пòвичи уд двѐ ни мòйш дъ тỳриш.* БО, Чф.

Фразеология, свързана с транспорта:

Гимѝйкъ плàвъ пу мурѐ, пу Бя̀лу морѐ, пу Чѐрну. . . — Из нар. песен.
Дългъ кирѝя, пръзнъ̀ кисѝя. — От далечно ходене няма печалба. ГЖ, Кл, Лш, Ос, Ск, Т, Тр, ЧО, Шп.
И мàлкуту кàмъчи притỳря кулàтъ. — И дребните неща могат да докарат големи неприятности.
Кулàтъ му кàръ дѐвят дѐнъ, òсям чàсъ. — За кола, която едвам върви.
Кждѐ й Кѝру нъ кирѝя? — Дàй, жѐно, пръ̀ зъ кътрàнь! — За човек, който работи, без да си прави сметката. Бл, Ор, П, Т, Тр, ЧО.
Кътỳ съ притỳри кулàтъ, пъ̀тищъ млòгу. — Мисли отрано за всичко.
Нъ двà дрỳмъ, нъ ръздрỳме. — На кръстопът (из нар. песен).
Нълѐ му кътрàнь ф ругàтъ. — Разобличи го, направи го за смях. Д, П, Ор, Св, Т, Тр, ЧО.
Òди кътỳ изжѐгляну дубѝчи. — Ходи без контрол.
Скърбỳк — пъмỳк, прис плънинъ̀. — Наричане при ладуване за кираджия.
Упъ̀нъл съ пъ̀ть кътỳ гъдѝлкъ. — Равен, гладък път.

Фамилии, свързани с транспорта:

Гимиджѝйски — Тр; **Кервàнбашиеви** — П (и преселени в София); **Катранджѝеви** — П.

Прякори, свързани с транспорта:

Кътрàнку — ВМач; **Кътрънджѝят** — П; **Пѐтку Ръбъджѝят** — Тр; **Рѝстю Кирвàнбъшият** — Ор.

Топоними, свързани с транспорта:

Гимиджѝскуту — Тр, гори, ЮИ 1.
Дирѝ мъгàри — 1. БО, стръмнина, по която върви стар път за Троянския проход, ЮИ 6; 2. Бл, стръмнина с чер път, ЮИ 2,5; 3. В, горист стръмен склон, С 2; 4. Гм, стръмна пътека, Ю 1; 5. Зр, гориста стръмнина с пътека, ЮЗ 6; 6. Ос, ливади, Ю 3,5. Дори магаре трудно издържа на такава стръмнина.
Дрỳмът — 1. Бл, стар път от Ловеч през Троян за Балкана, З 1; 2. БО, стар път за Балкана, ЮЗ 1; 3. ВБ, стар път за Пловдив, ЮЗ 2; 4. Д, ливади с път, Ю 1; 5. Лм, път Ловеч—Троян, И 2; 6. П, път Троян — Севлиево, ЮИ 4; 7. ТрДт, стар път, Ю 1; 8. ЧО, ниви с път, ЮИ 1.
Злѝят друм — Старото име на римския път през Троянския проход.
Злѝят прѝпур — Зр, стръмен път, ЮЗ 3.
Кòзи брот — ЧО, брод на р. Черни Осъм до м. Хайдушкият струг, З 3.
Кулинѝкът — П, стръмен черен път, по който биволите падали на колене, за да изтеглят колата, Ю 3.
Кулнѝк — Св, коларски път, Ю 1.
Кътрàнкууту — ВМач, гора, СЗ 1.
Кътрънджѝйскъ мъ̀лъ — Бл, разселена махала, ЮИ 1.
Кътрънджѝйти — П, малка махала, Ю 0,5.
Прѐчникът — ТрЛ, хребет с гори, стар път за Троян, ЮЗ 1.
Прѝпурът — 1. ВМач, гори, ЮЗ 1; 2. Зр, стръмен склон с път, С 6; 3. Зр, ниви към м. Стръмна, З 4; 4. Нс, стръмен склон, С 2.
Русълѝйскъть пъ̀тикъ — Ос, тесен път през Русалийския проход за Южна България, ЮИ 6.
Спънàкът — Зр, стръмен склон, по който колите трябва да се спъват със синджир, СЗ 4,5.
Труя̀н друм — старо име на римския път през Балкана.
Труя̀нскъть пъ̀тикъ — старо име на пътя през Балкана.
Укỳшът — 1. Бл, стръмен път, ЮИ 2; 2. П, стръмен път, ЮЗ 1; 3. Т, стръмен път, ЮИ 2

32. СТОПАНСКО-ПРАВНИ ОТНОШЕНИЯ

ак м. Заплата.
арч м. Парични разноски. — *Гулѐм му ъ àрчът.*
àрчи съ гл. Стоката се продава добре (вж. в ъ р в ѝ). — *Нъ пънъ̀йрят грънцѝти съ àрчаъ млòгу.*
àрчъ гл. Правя необмислени, ненужни разходи.
бам бъдя̀въ съч. Съвсем безплатно.
бач м. Пазарна такса за изнесена стока.
биглѝкь м. Данък за добитък.
бигликчѝя м. Събирач на данъци.

билязоъм гл. А. Отбелязвам в тефтер. Б. Поставям знак.
биндѝсоъ ми гл. Харесва ми, изнася ми. — *Тàъ рàбуть ѝч ни ми биндѝсоъ.*
бирикѐт м. Плодородие, изобилие.
бѝтпъзар м. Пазар на стари вещи.
борч м. Парично задължение. — *Път с вървѐни, бòрч с плащъни.*
бурчлѝя м. Длъжник.
бъдявъ нар. Евтино, без пари.
бъкѝя ж. Объркана сметка.
бъкшѝш м. Парично възнаграждение за извършена услуга. — *Биз бъкшѝш нѝйди ни вървѝ.*
бълъмòсоъм гл. Излъгвам, измамвам някого. — *Ф пъзърлъкът гу бълъмòсъ якъть.*
бътàк м. А. Занемарена, неподредена работа. Б. Неизплатен дълг.
бъткчѝя м. Човек, който не си оправя сметките, не изплаща навреме задълженията си. — *Бàй Ивàн е дубър мàйстур, ъмъ й гулям бъткчѝя.*
бъшкълѝя м. Майстор, който е издържал изпит и има право да отвори самостоятелна работилница (вж. утвàрям кипѐнк).
бъщинѝя ж. Наследство от баща.
вилѝки мàстур съч. Стар, опитен, тачен майстор (Кондика на папукчиите и грънчарите в Троян, в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ — София).
вирисиджѝя м. Човек, който взема пари или стока на кредит.
вирисѝя ж. Вземане на пари или стока, без да се заплаща веднага.
вървѝ гл. Продава се добре. — *Нъ Сивлѝюският пънъйрь нъ Ръспѐтият пѐтък грънцѝти вървят нàй-млòгу.*
гинлю̀к м. Надница. — *Двайсет гинлюци машки за копан по 2,20 гроша. Трийсет гинлюци женски за копан по 70 пари* (из Кондиката на Троянския манастир, 1867 г.).
гинлю̀к жѐнски съч. Надница, която се плаща на жена.
гинлю̀к мъшки съч. Надница, която се плаща на мъж.
гиптѝсоъм гл. Открадвам. — *Той ми гиптѝсъ пърѝцити.*
глъвъ ж. А. Основен капитал. Б. Пари, дадени в заем. — *Испльтѝх си лѝфити, устàъ дъ плътя̀ глъвъть;* вж. 12, 14, 21.
глъвя̀въм гл. Наемам някого на работа.
глъвя̀въм съ гл. Хващам се при някого на работа.
грош м. Стара монета от двадесет стотинки.
гулугàн м. Стара медна монета от десет стотинки. — *Чѐр гулугàн съ ни гу̀би.*
гулям кàлфъ съч. Първи помощник на занаятчия.
гьòтяри=гьòтярищъ нар. А. Без план, без сметка. Б. Грубо, небрежно. — *Кàрь ъ иптѐн гьòтяри. — Ку̀пих гу нъ гьòтярищъ.*
гюмру̀к м. Данък, мито.
гюнлю̀к м.; вж. гинлюк.
дàръ ж. Тара, тегло на опаковката на стока.
джирмѐ ср. Глоба, която еснафските организации са налагали на свои членове, нарушили устава.
джирò ср. Полица или други документи, прехвърлени на трето лице.
джирòсоъм гл. Прехвърлям документ на друго име.
джъгъну̀въм гл. Циганя се, пазаря се упорито. БО, Чф.
дипѐшъ ж. Телеграма. — *Въ притежание съмъ на депешата Ви от 20 того и отвореното отъ същата дата* (писмо от Варна до братя Семерджиеви — Троян, 1927 г., табаци).
драм м. Мярка за тежест, четиристотна част от ока.
дукътъря̀ гл. Похарча всичко, обеднея съвсем. — *Иптѐн я дукътърѝх.*
думбàзин м. Богаташ, чорбаджия.
дъвѝя ж. Съдебно дело, разправия.
дъвнищъ ж. Даване, раздаване.
дълъвѐръ ж. Нечиста сделка.
збор м. Събор, панаир.
зидѐ нар. Излишно, в повече.
зòль=изòль ж. Дребна стара монета от петнадесет стотинки.
зъвръхчѝя м. Човек, който не изплаща дълговете си, измамник.
зъвръхчълък м. Измама, неизплащане на дългове.
зърàрь м. Загуба, вреда.
зян нар. Без полза, на вятъра.
зянлъ̀к м. Загуба, разпиляване. — *Гулям зянлък стънъ.*
измикѐрин м. Ратай, слуга.
ѝмущян прил. Имотен, богат.
ѝмъни ср. Имущество, богатство.
интиришчѝя м. Който мисли само за личния си интерес.
ирфинѐ=рифинѐ ср. Разход. — *С тàъ рàбуть тòй нъпрàй гулям̀у ирфинѐ.*
исàп м. Сметка, изгода. — *Нямъ нѝкъкъф исàп ут нѐгу.*
исѐ ср. Дял, полагаема част.
исѝкъ нар. Липса, недостиг, в по-малко количество.
исѝкъ улсу̀н съч. Нещо съвсем излишно, нежелано. — *Исѝк улсу̀н му ут пумущъ и ут сѝчкуту.*
иснàф м. А. Майсторско сдружение. Б. Член на такова сдружение.
иснàфскъ кутѝя съч. Каса на еснафска организация.
исъпчѝя м. Човек, който търси изгода само за себе си, сметкаджия.
ифтинѝя ж. Ниска, изгодна цена на стока.
ишкирѐ нар. Открито, явно. — *Тòъ чиляк иптѐн ишкирѐ мъ лъжи.*
ишлимѐ ср. Изработка на предмет с материал на клиента.
ѝошур м. Определен дял, десятък. — *Зѐ си ѝдшурът.*
кàлфъ м. Втора степен в традиционната занаятчийска йерархия: чирак, калфа, майстор; помощник на занаятчия, кандидат за майстор.

ка̀пъру ср. Предварително платена част от уговорена сума за дадена стока или услуга (вж. пей).

кѐсим нар. А. Без план, необмислено. — *Ка̀ръ ъ иптѐн кѐсим.* Б. Общо, всичко заедно. — *Кỳпих гу ут кѐсимът.*

кѐсимджия м. Човек, който върши работа, без да я обмисля.

килипирджѝя м. Човек, който търси незаслужени облаги.

килипирдо̀соъм гл. Получавам облага по нечестен начин.

килипѝрь м. Облага, плячка. — *Удàри килипѝрят.*

кисà т нар. Недостатъчно, малко. — *Пърѝти ми кисàт.*

кисѝя ж. Малка торбичка за слагане на пари. — *Той държѝ кисѝятъ ф къщи.*

кифѝл м. Поръчител.

кифилимѐ ср. Писмено поръчителство, в което се описват външни белези на лице, необходими при издаване на паспорт (вж. тискирѐ).

ко̀ндикъ ж. Еснафска книга-законник, с която се уреждат стопанско-правните отношения между майстори, калфи и чираци, организирани в дадено еснафско сдружение.

кривинджѝя м. Несправедлив човек, който не държи на дадената дума, изопачава истината.

куджà съйбѝя съч. Заможен майстор с много калфи и чираци.

кулъ̀зин м. Посредник при търговия (вж. кулъỳзин). — *Тàъ ра̀бутъ бис кулъ̀зин нѐ е стънъ̀лъ.*

кундрàт м. Писмен договор или устно споразумение за извършване на съвместна работа.

курдѝсоъм гл. Настанявам, нагласявам.

кỳсур м. А. Недостатък, недостиг. — *Тъ̀й шъ си мрѐ с кỳсурти.* Б. Остатък от някакъв материал. — *Въ̀лнътъ излѐзи пѐт килà и кỳсур.*

кỳтурицъ нар. Неопределено като количество, премерено на око.

кълѐм м. Сметка, печалба. — *Ут кълпàцити гулѐм кълѐм пàдъши;* вж. 17, 18, 21.

кълъỳзин м.; вж. кулъ̀зин.

кълъỳс, кълъỳзът м. Известно количество пари.

кънтàрь м. А. Приспособление за измерване на тежести. Б. Стока с тегло четиридесет и четири оки.

кънтърлъ̀к м. Данък, който се плаща за теглене на стока с кантар.

кънтърѝ гл. Претеглям, уравновесявам (вж. укънтърàъм).

кът нар. Оскъдно, съвсем малко.

кюшѐ пърсъ̀ съч. Данък за отваряне на дюкян.

кяр м. Печалба, изгода.

кя̀рбъ ж.; вж. кяр.

ло̀нджъ ж. А. Годишно събрание на еснафско сдружение, което завършва обичайно с гощавка. Б. Безплатна гощавка. — *То̀й дѝри сàму ло̀нджъ.*

мàйстур м. Занаятчия, който е добил право да работи самостоятелно и да държи за помощници калфи и чираци.

мал=мàъл м. Стока, имот.

мàли мàстур съч. Млад майстор.

мал съйбѝя съч. А. Собственик на жива стока. Б. Добър стопанин.

мàлщейти мн. Поръчители при търговия с жива стока.

мàлък кàлфъ съч. Чирак след втората година.

мàртур м. Свидетел.

мàстурску ср. Свидетелство за придобито право на упражняване даден занаят (вж. тискирѐ). — *И àс си ѝмъх мàстурску, ъмъ̀ ръбутѝх с тàтя цилѝ питнàйсят гудѝни и то̀й държѐши кисѝятъ.*

мирàс м. Наследство на зет от родителите на съпругата.

миръсчѝя, миръхчѝя м. Мъж с придобит имот от родителите на съпругата си. — *Тѝй бя̀ъ млòгу брàтя и то̀й утидѐ миръсчѝя дъ рàбути нъ дя̀дъ си ф ръбутѝлницътъ.*

мищурѝя м. Купувач, клиент за покупка.

мию̀р м. Печат. — *Удàри му миюр̀ът.*

мỳфтъ ж. Нещо, получено даром, с нахалство.

мỳфтъджия м. Който дири муфта.

мъксỳл м. Собствено производство на селскостопански продукти. — *Бо̀бът и мъмỳлти съ ми ут мъксỳл.*

мъксỳс м.; вж. мъксỳл. Т.

мънгъ̀р м. Старовремска медна монета. — *Пỳкнат мънгъ̀р ня̀мъ.*

мъсрàф м. Разноски, разход на пари. — *Гуля̀м ми дудѐ мъсрàфът.*

мъсръфлѝя м. Работа или изделия, които искат много разноски.

мътръпàзин м. Препродавач.

никѐзин м. Скъперник.

нъ вирисѝя съч. Покупка или продажба на кредит, на доверие.

нъ по̀чек съч. Даване стока на доверие, с изчакване на плащането (вж. нъ вирисѝя). — *С мàйстурти ут стрънъ̀тъ рàбутяхми нъ по̀чек.*

нъ ỳкъшки съч. Изплащане на части от задължение.

нътурàлну нар. Начин за натурална размяна срещу готова стока. — *Пу силàтъ збѝръхми ко̀зянтъ нътурàлну.*

пай м. Част, дял, който се полага на някого. — *То̀й си зимà викѝ пàят.*

пей м.; вж. кàпъру. — *Пѐй дàъм дъ стàни тàъ рàбутъ.*

пилинджо̀соъм гл. Присвоявам, открадвам.

пишмàн търго̀виц съч. Калпав търговец.

плàтъ ж. Заплата, парично възнаграждение.

пристàвям съ гл. Залавям се за работа при някого; за майстор, който няма средства да отвори собствена работилница. — *Пристàвих съ нъ чурбъ̀джѝ Димѝтръ.*

причитѝ гл. Преброя. — *Чàкъй дъ си причитѝ пърѝти.*

про̀тумàйстур м. Първомайстор.

прукòпсоъм, прукòпщоъм гл. Успявам, имам полза.

прукупсѝя ж. Успех, сполука.

прупàдъм гл. Изгубвам имот или стока.

пръмътарин м. Амбулантен търговец на дребни стоки по села и панаири.
пусѝлкъ ж. Пратка, изпращане.
пу̀сулъ, пу̀сулкъ ж. Писмо, бележка. — *Прувдих му пу чиракът пу̀сулъ.*
пъза̀ръ м. Открито място, където се продават и купуват стоки.
пъзърга̀тин м. Лице, което ходи на пазар. — *Читвъртъчън дѐн ф Труя̀н слѝзът млогу пъзърга̀ти ут мъйлѝти.*
пъзърлъ̀к м. Уговорка, споразумение при извършване на покупко-продажба. — *Идно̀ врѐми мо̀й дя̀дъ съ гу вѝкъли ъ пра̀й пъзърлъ̀к, чи бѝл млогу уста̀т.*
пъзъря̀ъм гл. Правя пазарлък.
пъла̀ндзъ ж. Теглилка с две блюда; вж. 14.
пънъйръ м. Голям пазар, който се прави обикновено на някакъв празник, с разпродажба на стоки и различни увеселения. — *Ду Труѐнскиет мънъстѝрь пънъйрь съ пра̀яши ся̀къ гудѝнъ и нъ Гуля̀мъ, и нъ Ма̀лъ Бугрдо̀йцъ.*
пънъйрскъ цинъ съч. По-ниска цена от обичайната.
пърлъмъ̀ нар. Продаване на дребно, на парче.
пърма̀к м. Подпис; вж. 15, 29.
пъръ̀ ж. А. Старовремска дребна монета от половин стотинка. Б. Изобщо пари, капитал.
пърълѝя м. Богаташ, човек с много пари; вж. 5.
рифинѐ ср.; вж. и р ф и н ѐ.
руфѐт м. Занаятчийска еснафска организация за отделен занаят. — *Руфет кофчи* — 1817 г., организация на майсторите ковачи от Ново село (Троянски манастирски поменик, с. 27).
ръбо̀ш м. Примитивно счетоводство с врязване на черти и други знаци по дървени пръчици, разцепени на две — едната за купувача, а другата за продавача. Чертите и знаците са били нанасяни едновременно, за да няма измама. — *Утко̀ли съ си во̀дяли иса̀пити нъ ръбо̀ш.*
сиргѝ пъръсъ̀ съч. Облагане с данък за сергия.
сиргѝя ж. Място, където се излага стока за продажба на открито — пазари, панаири, събори; вж. 3.
сирмѝя ж. Парични средства, вложени в работа (вж. с ѝ р я щ и).
сѝрящи ср.; вж. с и р м ѝ я.
скръ̀ндзъ ж. Скъперник, стиснат човек.
скъпчѝя м. Скъперник, човек, който взема скъпо. Със същото значение се употребяват и **никѐзин, пинт, пинтѝя, скръ̀ндзъ, съкъбизю̀к, цицѝя, цъ̀ндзър.**
смѐткъджия м. А. Пресметлив човек. Б. Скъперник.
спа̀стрям гл. Спестявам, икономисвам.
суглъсѐйтялну ср. Писмо с характер на договор.
су̀хи пърѝ съч. Пари в наличност, а не в стоково покритие.
състъргоъм гл. Събирам, спестявам пари. Тр.
тимисю̀к м. Запис, полица.
тискирѐ=тизгирѐ ср. А. Паспорт. Б. Майсторско свидетелство.
тислѝм м. А. Предаване нещо на някого. Б. Прехвърляне сметка на нова страница.
тислимя̀ъм гл. Прехвърлям, предавам нещо на другиго. — *Ту̀й, дѐту гу ѝмъм, шъ му гу тислимя̀ сѝчкуту.*
тистѝр м. Позволение, разрешение.
тра̀мпъ ж. Размяна на равностойностни предмети (стоки), без да се дават пари.
тръмпѐни ср. Размяна.
тръмпо̀соъм гл. Разменям стока, без да давам пари (вж. т р ъ м п я̀)
тръмпя̀ гл.; вж. т р ъ м п о̀ с о ъ м.
уджа̀коолу нар. Плащане на половин такса за отваряне на дюкян от потомствен майстор.
у̀ем м. Натурално заплащане на воденичар с брашно.
укъ̀ ж. Стара мярка за тежина, равна на един кг и двеста двадесет и пет г.
укънѝцъ ж. Съд, който събира една ока.
укънтъря̀ъм гл. Претеглям на кантар (вж. к ъ н т ъ р я̀).
урта̀к м. Съдружник в занаят или имот.
урта̀шку прил. Съвместно притежаван имот или инвентар.
уртъклъмъ̀ ж. Обща работа, съдружие.
уста̀бъшия м. Почитан, изтъкнат майстор, който ръководи еснафска организация или група.
утва̀рям кипѐнкъ съч. За самостоятелен майстор, който е отворил своя работилница (вж. б ъ ш к ъ л ѝ я).
утво̀ряну прил. Открито писмо, пощенска картичка.
утура̀к нар. Спестено, оставено настрани. — *То̀й ѝмъ утура̀к пърѝ.*
уфѐртъ ж. Предложение за доставка на стоки или извършване на определена работа с посочване на цена и време. — *Да̀й ми уфѐртъ, ъку̀ ѝскъш дъ съ свърши ра̀бутъть.*
уфирѝръм гл. Предлагам цена на определена стока или услуга и време за изпълнение на поръчката.
фѝрмъ пъръсъ̀ съч. Данък занятие.
фъйдъ̀ ж. А. Полза, изгода. — *Ут тъкѝъ дръ фъйдъ̀ ня̀мъ.* Б. Лихва. — *Нъпра̀й бо̀рч с ма̀лкъ фъйдъ̀.*
цѝнцърин=цъ̀нцърин м. Скъперник. — *Ма̀йстур е, ъмъ̀ е гуля̀м цѝнцърин.*
чоп м. Жребие; вж. 29.
чършѝя ж. Търговска улица, където са разположени и повечето занаятчийски работилници.
ша̀йти=шѐйти мн. Поръчители при сключване на сделка.
ъбѐр м. Съобщение, вест. — *Сто̀рих му ъбѐр дъ до̀ди.*
ълъ̀ш-вирѝш съч. Вземане-даване, търговия.
ъмъллъ̀к м. А. Тежка работа. Б. Такса за пренасяне на стока.
ърга̀тин м. Слуга, ратай.
ъргъту̀ъм гл. Работя като аргатин.
ърѝзоъм гл. А. Подарявам. Б. Продавам на безценица. — *А̀йди бѐ, ърижѝ му гу, то̀й е на̀ш чиля̀к.*

ърòсоъм гл. Намирам добро, успявам. —*Дъ ни ърòсь, дънò мъкар!*
ъртърѝсоъм гл. Спестявам.
ърчлък м. Харчене, правене на разноски.
ърършлък м. Пари за дребни разноски. — *Дàй му някуй лèв зъ ърършлък.*
ъсигнѝвъм гл. Заемам пари срещу полица.
юстè ср. Горница, която се плаща допълнително за стойностна разлика при натурална размяна.

Фразеология, свързана със стопанско-правните отношения:

Àк му ъ. — Така му се пада.
Бам бъдявъ, изък зъ пърѝти. — Собствено оправдание за лошо извършена сделка. Бл, Дд, Зр, Нс, Ос, П, Ск, Т, Тр, Чф, Шп.
Бèли пърѝ зъ чèрни дни. — Съвет за икономии.
Биз измàмъ прòдън нямъ. — За продавач, който гледа да залъже купувача. Бр, ГЖ, Дд, П, Ор, Т, Тр, ЧО.
Бий гу пърътъ. — Богат човек.
Бий ф кънтàрят. — Лъже в претеглянето.
Бугàтъ фѝрмъ, бèдну пулужèние. — За човек, който се големее. Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Бъркъ му ф кисѝятъ. — Харчи му парите.
Вàди лỳдъ пъръ. — Печели много.
Вàди си лябът ут тàа рàбутъ. — С това си изкарва прехраната.
Вàрди си пърѝти ут сỳркоъни. — За пестелив човек, Т, Тр.
Вàрин гьòрин трѝстъ грòшъ. — Думи, казвани при пазарлък.
Вирисиджѝйски тифтèрь. — Тефтер, в който се вписват всички дадени на заем пари или стоки.
Вирисѝя — прѝзнъ кисѝя. — От взети пари на кредит печалба няма.
Висѝ ми нъ джòбът. — Издържам някого, давам му пари. Бр, Лм, П.
Вържѝ питàкът, дъ стàни грòш. — Съвет за пестеливост.
Вѝрнъ му глъвътъ, устънъ фъйдътъ. — Върнал взетите на заем пари, но останала лихвата. Тр.
Дàй гу с ръцè, търсѝ гу с кръкà. — За невърнат заем. Нс, Ос.
Дирè гу с кримѝкь уткъм упàшкътъ. — За човек, който е дал нещо на заем и иска бързо да му се върне. Т, Шп.
Дувèрие сèкиму, вирисѝя нѝкому! — Надпис-предупреждение в стари троянски работилници и кръчми.
Дудè му ърѝзъну. — Спечели неочаквано.
Дỳмътъ му тижѝ кътỳ стъръ укъ. — За човек с авторитет.
Дусигà àс ти бях бъщà, утсигà бъщà ти е майстуръ́т. — Думи на баща, който оставя сина си при майстор да учи занаят.
Дъдèш ли стòкъ нъ чѝс пундèлник нъ вирѝсия, цилѝтъ нидèля шъ ти вървѝ нъ зàгубъ. — Както започнеш една работа, така ще я свършиш. Тр.
Дъ ни спѝ търгувѝятъ. — Иронично: и да няма печалба, да се върши търговия. П.
Дънò тес пърѝци, дèту ми ги зè, пу дòхтури и пупòви дъ ги дàъш! — За неблагодарник, който е взел пари от някого и не ги връща (клетва).
Дъ удàрим кълèмът. — Да направим сметка.
Жѝф шъ тъ удирè тòъ скъпчѝя. — Тоя скъперник няма да те остави на мира.
Зàлуду ръбутѝ, зàлуду ни сидѝ. — Израз на трудолюбие. Тр.
Збра сирмѝя и утвòри кипèнкь. — За майстор, който започва самостоятелна работа. Тр.
Зèл-дàл. — Станал вече съвсем негоден за работа, болен, остарял.
Зèл Кòлю, дàл Кòлю. — Работа без сметка: колкото спечелено, толкова и похарчено. Бл, Ор, П, Тр, ЧО, Шп.
Зèл пърѝ нъ зàям, дъ си кỳпи кисѝя. — За човек, който не си прави сметката. Вм, Дб, Тр.
Зурѝцъ — пърѝцъ. — Който става рано да работи, ще спечели. Тр.
Зъ трѝ грòшъ търгувѝя, зъ пèт бурчлѝя. — За човек, който не умее да търгува. Зр, Кл, Т, Тр, Шп.
Иглъ дикѝс, кòнь дикѝс. — И малкият подарък се цени високо. Тр.
Игрàй си с пърѝти. — Богат човек.
Кòйту вàрди бъщинѝя, кỳшкътъ му й съдрàнъ. — Оправяй се сам.
Кòйту купỳъ квòт му ни трябоъ, прудàъ квòт му трябоъ. — Човек, който не може да прецени какво му е необходимо. Т, Тр.
Кòнь зъ кукòшкъ. — Неравностойна размяна. Бл, Ор, П, Т, Тр.
Крàдянъ стòкъ тимèль ни фàщъ. — За човек, който е забогатял по нечестен начин и след това пропаднал. Т, Тр.
Крькът му в грòбът, ъ стѝскъ джòбът. — За стар майстор, който крие тънкостите на занаята.
Кяр ду кулèни, зърàрь ду пòяс. — Малка печалба и голяма загуба. Гм, Д, Нс, Ос, Св, Т, Тр, ЧО, Шп.
Кярътъ и зърàрят съ брàтя. — Печалбата и загубата са винаги свързани. Бр, Дд, Св, Тр, Чф.
Лòпнъл кипèнкът. — А. За майстор, който е фалирал. Б. За умрял майстор. Б, Бр, Гж, Дд, Лм, Нс, Ор, П, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Лъжътъ ъ пулвѝн сирмѝя. — И лъжата помага в търговията.
Мàл гиттѝ, пъръ йòк. — Стоката отиде, пари няма.
Мърмòри кътỳ убрàн иврèйн. — За недоволен човек. Зр, Шп.
Нè е мурьфèт дъ спичèлиш, мурьфèт я дъ ги вържиш. — По-важно е умението да запазиш спечеленото. Нс, Т, Тр, ЧО.
Нъдвѝъм си нъ àрчът. — Печеля повече.
Нъ лю̀цкъ къщь мсрàф ни стàъ. — За човек, който гледа да използува за лична изгода други хора, муфтаджия.
Нъ никèзити пърѝти им ги идът ъйлèзити. — На скъперниците богатството го разпиляват мързеливите. Бл, Дб, Ор, П, Т, Тр.
Нъ трѝцити скъп, нъ бръшнòту èфтян. — За човек, който няма точна преценка на нещата.

Нъ юнашкъ вирисия. — Вземам нещо, без да платя, а и нямам такова намерение.
Пàнчуъ гърия. — Работа без всякакъв порядък (от **ангария** — безплатен робски труд).
Питу — плътèну. — Сметките ни са оправени.
Пра̀й си смѐткъ бис кръчмàрят. — Човек, който не преценява правилно възможностите си.
Пра̀ъ пъри̇. — Печеля.
Прис ку̇п зъ гро̀ш. — Прескачане на едрото и дирене на дребното, незначителното.
Прия̀тялствуту си приятялству, ъмъ̀ си̇рянту с пъри̇. — Сметка и приятелство не трябва да се смесват. Б, Бл, В, Д, Дд, Зр, Ор, П, Тр.
Прукò̀щъл кътỳ синѝгяр ф крътỳнъ. — Човек, попаднал в объркано положение. Бл, Ор, П, Тр.
Пръвèну зъ дя̀дуф До̀чуф борч. — Из бъчварския тефтер на Доню Марков от с. Орешак (вж. Библиография). Ор.
Пулиндàкът ѝмъши зò̀р зъ мътириа̀л, пък нѝй — зъ ръ̀нъ, тъ зътỳй тръмпò̀соъхми. — Обяснение за необходимостта от натуралната размяна.
Пънъйрь съ развàля, тò̀й сиргѝя утва̀ря. — Закъснял търговец или занаятчия, който късно започва работа. Тр.
Пъри̇ ни съм му дàл, дàл съм му ѝмиту си. — Честта на майстора е по-важна от парите. Тр.
Пъръ гро̀ш ра̀ждъ. — От малкото се получава голямото. Тр, Шп.
Пърът вьртѝ свитът. — Парите са голяма сила.
Ра̀бути зъ дя̀дуф бо̀рч. — Не изпипва добре работата си. Т, Шп.
Ридо̀вян чиля̀к. — Който държи на името и занаята си.
Риткѝ му пръстити. — Човек, който харчи парите си без сметка.
Ро̀п нъ джо̀б. — Сребролюбец, скъперник. Нс, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Свѝл съ кътỳ пèт пъри̇ ф кися̀я. — За свит, срамежлив, стеснителен човек. Бр, В, Вр, ГЖ, Зр, Ор, П, Т, Тр, Шп.
Сирмѝятъ му сла̀бъ. — Беден, сиромах.
С глупàк уртàк ни стàвъй. — Не ставай съдружник с глупав човек. Т, Тр, Шп.
Скъсвам пъза̀рят=скъсвам пъзърлъ̀к. — Правя сделка. Тр, Шп.
Смѐткъть ъ си пра̀йш! — Закана към някого.
Спа̀стряй си пърѝцити. — Спестявай, не разпилявай напразно парите си.
Сто̀кът ъ прудàъши фѝрмътъ. — Важно е доброто име на майстора.
Ся̀къ сто̀къ си го̀ни сизо̀нът. — Стоката се предлага, когато е най-търсена. Тр.
Та̀нту зъ кукурѝгу. — Иронично: размяна на неравностойни стоки.
Та̀нту зъ та̀нту. — Размяна на стоки или материали с взаимна изгода. Ор, Тр, ЧО.
Тѐгли гу ду дра̀м. — Пестелив човек. Дд, Нс, Т, Тр.
То̀тю пъръсъ. — Данък, събиран от майстор Тотю Михов след построяването на троянския конак през 1868 г. за изплащане надниците на работниците.
То̀ъ чиля̀к ти гу джиро̀соъм, бѝй си гу ут глъвъ̀тъ. — Отървавам се от неприятен човек и го предавам на друг да се разправя с него.
Тра̀к пърѝцъ — скръ̀ц бузѝцъ. — Най-напред си плати, пък тогава ще получиш каквото искаш (израз на някогашните бозаджии).
Тра̀мпъ зъ кукурѝгу. — Неравностойна размяна.
Уда̀ри кьо̀ръвуту. — Спечели без труд. Бл, Вм, Кл, Нс, Ор, П, Св, Тр.
Уд мѐн ма̀лку, уд бо̀гъ по̀вичи. — Давам нещо от сърце, според възможностите си. Т, Тр, ЧО, Чф.
Урта̀шкуту мъга̀ри и кỳчътъ гу ни идъ̀т. — Съвместната работа невинаги дава добри резултати. Б, Бл, Вм, Зр, Нс, Ор, П, Т, Тр, ЧО.
Урта̀шкътъ кубѝль кỳчаътъ я идъ̀т нидра̀нъ. — Също за лоши резултати от съвместна работа. Тр.
Уртъклъмъ̀ с нѐгу нидѐй дъ прайш, чи шъ тъ излъ̀жи. — Предупреждение за предпазване от нечестен съдружник.
Ут ѝмъни глъвъ̀ ни булѝ. — Благополучие.
Ут ѝмъни къ̀щъ ни прупа̀дъ. — Също за благополучие.
Ут чъра̀к, ко̀йту прай смѐткъ нъ ма̀йстурът си, чиля̀к ни ста̀ъ. — Всеки трябва да се съобразява с положението си. Тр.
Учѝти му сѐ ф чуждѝят имо̀т. — Завистлив, лаком човек. Нс, Т, Тр.
Ф сѐлу чурбъджѝя, в гра̀т — кимюрджѝя. — За човек, който пред обикновените хора важничи, а пред по-горните е незначителен. Бл, Ор, П, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Фърлям чоп. Тегля жребие. — *Дука̀рънти ут Вла̀шку кòжи ги дилѐхми пу гулиминъ̀ нъ кỳпчъни и слът тỳй си фъ̀рляхми чо̀п, дъ вѝдим нъ угд квд шъ съ па̀дни.* Тр.
Цѐпи ко̀сямът нъ двѐ. — Скъперник, стиснат човек.
Чѝстъ смѐткъ, дубрѝ прия̀тяли. — Приятелството не търпи измама. БО, Вр, Д, Зр, Св, Т, Тр, Шп.
Чỳжди пърѝ па̀звъ ни то̀плят. — Откраднати или взети на заем пари не докарват благополучие. Зр, Нс, Тр, ЧО.
Чỳждъ сто̀къ нъсрѐт урò съ зѐмъ. — Взетото на заем все си е чуждо и винаги могат да си го поискат.
Чỳждъ сто̀къ — чỳждъ прукупся̀я. — От чужда стока не се печели. Зр, Нс.
Шо̀пнъ съ кътỳ трѝйс пърѝ ф кися̀я. — Настани се удобно. Т, Тр.
Ъ̀лъш-вирѝш ня̀мъ. — Търговията върви слабо.
Ъчѝк дълъвѐръ. — Явна измама.

Пояснения:

За всеки вид занаят е бил избиран еснафски съвет (настоятелство), който представлявал върховен орган на еснафската организация (руфет). В него влизали: 1. устабашията — първомайсторът; 2. игѝдбашията — първият

помощник на устабашията, който упражнявал изпълнителната власт; 3. чаушинът, който изпълнявал ролята на разсилен. Разгласявал за заседанието на лонджата и съобщавал на членовете взетите от съвета решения. Изискванията към него били строги: „Ако прикрие провинение, да е изпъден от чаушлука и годишнината (заплатата) да не му се дава, ами който влези, дъ му вземи àкът. Да съ ни гледа на лице. . .“

Строги са били изискванията и към другите членове на съвета:

„Мастур, аку ли гу няма писан ф тифтера, ни бива да съ пиши дур (докато) си ни иссиди чирак и калфа, ако ще да дава и два бъшкълъка.“

В Правилника на папукчийския еснаф от 1844 г. е записано:

„Който от уречените майстори или калфа или чирак са улови, чи оди по седянки — майстор от тоз иснаф щъ дава сто гроша джирме и пидисет туеги иснафски щъ му съ ударят“ (вж. Библиография, № 34).

Фирми, свързани със стопанско-правните отношения:

Дюкян за платове **ЕФТИНЪ 5-КО** на Петко Манджуков, Троян, 30-те години.
Дюкян за платове **ЕФТИНЪ 100-КО** на Стойко Исикийски, Троян, 30-те години.
Дърводелска работилница **ОТЪ РАБОТА ГЪРБАТЪ, НЕ БОГАТЪ** на Георги Попов, Троян, 20-те години.

Фамилии, свързани със стопанско-правните отношения:

Биглѝшки — П; **Масрàфски** — ГЖ, Тр.

Прякори, свързани със стопанско-правните отношения:

Бужидàр Къймèту — Тр; **Въсѝль Цънцърът** — Тр; **Ивàн Ърѝзьният** — Тр; **Кòлю Дълъвèрътъ** — Тр; **Кòлю Стутѝнкътъ** — Тр; **Мѝтку Мèтруту** — Ор; **Пèтку Èфтяният** — Тр; **Стуя̀н Грòшът** — Тр.

Топоними, свързани със стопанско-правните отношения:

Бигликчѝйти — Ос, махала, З 1.
Биглѝшкити ърмàни — Гм, някогашни хармани за вършеене на снопи, вземани като данък десятък (йошур), И 2.
Биглѝшки ърмàн — П, овощна градина, през турското робство тук е вършан десятъкът от снопите, З 0,1.
Биглѝшкуту — 1. Ор, ливада, СЗ 0,3; 2. Ос, ливада, Ю 1.
Уртàшки гъстàк — Тр, гора, СЗ 1.
Уртàшки дъскàрски трап — Зр, падина с гори, ЮЗ 4.
Уртàшки трап — ЧО, ниви на съдружници, И 2,5.
Уртàшкуту — Нс, гора, З 4.
Цънцърски кулѝби — Кл, ливади, С 6.
Цънцърскътъ мъълѝ — Тр, част от центъра на града.

33. ОБЩ РАЗДЕЛ

билгѝйци мн. Шеговито название на троянчани във връзка с влечнието им към техниката.
битèр прил. По-лош, по-некачествен.
бичѝм м. Мярка, ръст, размер. — *Сулнѝчиту щъ гу прàйш тдъ бичѝм.* Бл, Дд, Зр, Ор, П, Т, Тр.
бичирѝсоъм гл. Подреждам, натъкмявам някоя работа.
бой м. Мярка за височина, равна на човешки ръст. — *Висдку двà чилèшки бдя;* вж. 17.
бол нар. Много, предостатъчно. — *Уд вълнътъ му дàдух бдл и бдл.*
бръкмъ̀ ж. Негоден, повреден инструмент, материал или готова стока.
буллỳк нар. Изобилие, голямо количество.
бъгътèли мн. Непотребни вещи, разхвърлян багаж. — *Убѝрьй си бъгътèлити.*
бъкел нар. Нищо. — *Бъкел ни ръзбѝрьм ут тдъ рàбуть.*
бълтàъ съ гл. Суетя се, не ми спори работата. Бл, Дд, Зр, Нс, Ор, П, Тр, ЧО.
бърсъмàк=бъсъмàк=бъцъмàк м. Голямо парче от нещо.
бътърѝсоъм гл. Съсипвам, унищожавам.
вàтълъ мн. Вехтории.
виринè ср. Повредена, счупена вещ. — *Тỳй виринè и бис пърѝ дъ ми гу дàъш, пàк гу ни щъ.*
виря̀н нар. Повредено, недобре направено.
въдънлъ̀к м. Различни домашни вещи, покъщнина.
гѝч-гидè нар. Повече. — *Гѝч-гидè нъ злè утѝъ рàбутъть.* П.
гичимя̀=гичиня̀ гл. Прекарвам как да е. — *Кàк я гичимѝш?*
гòрницъ ж. Нещо, дадено в повече.
гòрнищи ср. Горна част на даден предмет
джàджъ ж. Дребен предмет или малък инструмент.
джунджурѝя ж. Дребна, непотребна вещ.
дзèбяк м. Малко парче, тясно пространство. Т.
дибидю̀с нар. Съвсем, напълно.
дикѝсоъм гл. А. Подарявам нещо. Б. Удрям, бия.
дилишмè ср. Който се отлъчва от група, не се сработва с другите.
динè нар. А. Денем. Б. Дни.
дѝпля гл. Подреждам плътно, близко едно до друго.
дириджè ср. Състояние, положение. — *Нъ квд си дириджè сигà?*
длань ж. Мярка за дебелина, равна на ширината на една длан.
дòлнищи ср. Долна част на нещо.
дудивàлу ср. Човек, който пречи на другите

да си гледат работата. — *Уд дѐ сѫ зѐ сигà пък тўй дудивàлу.*

дудя̀ъм гл. Преча на някого да си гледа работата, безпокоя го.

думòвянъ ж. Покъщнина. Т, Тр, Чф, Шп.

дъвръндѝсоъм сѫ гл. Окопитвам се, идвам на себе си.

дългўряс, дългўрясту прил. Продълговат, висок.

дъмгòсоъм гл. Белязвам, поставям някакъв знак.

дъмгѫ ж. Белег, знак.

дъндѝсоъм гл. Понасям несгоди, женска работа. Бр, Дб, Дд.

дюс нар. Равно, едноцветно, еднообразно.

дюзѐн м. Всички уреди, с които работи даден майстор (вж. и н с т р у м ѐ н т, т ъ к ъ м л ъ̀ к, ъ л à т). Тр.

зор нар. Трудно.

зòрлян нар. Насила.

зъдя̀фкѫ ж. Един товар на гръб.

зънъйшчѝя м. Занаятчия.

зънъя̀т м. Производствена дейност, предимно ръчна, с която се правят изделия за продажба или се извършват различни услуги срещу заплащане.

зъпълъдня̀ъм гл. Прекъсвам работа за обед.

ѝди ми òтръки съч. Удава ми се, правя нещо добре.

изъйлѐчъ сѫ гл. Остана без работа, освободи се.

индѝфѫ ж. Подтик, подбуда към работа. — *Зѐл си индѝфѫ уд нѐйди.* Бл, Дб, Вм, Зр, Нс, Ор, П, Тр, ЧО.

инструмѐнт м. А. Ръчен уред за извършване на определена работа. Б. Общо название за всички уреди, с които се работи (вж. д ю з ѐ н, т ъ к ъ м л ъ̀ к, ъ л à т). — *Нъ мàйстурът пъ̀рву куфчѐгът излѝзъ из ръбутѝлницътъ, пък тугѝъ инструмѐнтът* (Минко Ралков — стругар от м. Убчевска, с. Орешак).

искилифѝщям гл. Изкривявам, извъртам.

испидѐпцоъм гл. Обигравам се, усвоявам работата си много добре. — *Бъ̀рджи испидѐпцъ зънъя̀тът.*

испрòшнъ гл. Счупя край на някакъв предмет.

иссилдѝсоъм гл. Изпарявам, намалявам (за течности). — *Ни зъвѝвъй бъднѐту с въ̀лнянъ чѐргъ, чи шъ ти иссилдѝсъ ръкѝятъ.*

исфърлàк м. Отпадък от материал, непотребна вещ.

ишлимѐ ср. Изработване на стока с материал на клиента.

кàрмъ кърѫшѝк съч. Съвсем объркано, смесено.

кѐфъл м. Парче, къс от нещо. — *Стънъ̀лу нъ кѐфъли.*

клифàк=клифўк м. Малко парче от нещо.

клòпнъ гл. А. Дойде си на мястото, при правене на сглобка. Б. Завря (за течност); вж. в ъ с ч ѝ т ъ, 20.

крàчкъ ж. Мярка за дължина, равна на разстоянието между разтворени стъпала.

крѝвеч м. Мярка за количество, което се събира в полусвита длан. — *Зѐх ут нѐгу трѝ крѝвечъ буя̀.*

крѫ̀стум нар. На кръст. — *Чиришдвиньтъ ъ дѝплихми крѫ̀стум нъ ръсцѐпяни тўги зъ урўглюйци.*

кулàгери нар. Поздрав към майстор, който работи: помага бог.

кулàй м. Умение, начин (вж. к у л ъ й л ъ̀ к). — *Нъмѐри му кулàят.*

кулъйлък м.; вж. к у л à й.

кулъндря̀ гл. Използувам, работя с нещо. — *Дъ си жѝв дъ гу кулъндрѝш стò гудѝни.*

кълъбълъ̀к м. Навалица, множество.

къмàрѫ ж. Купчина предмети.

кърàрь м.; вж. 1.

кърърря̀ гл.; вж. 1.

кърѫшѝк м. Смес.

кърѫщѝсоъм гл. Смесвам, разбърквам нещо.

късмѐть м. Сполука, щастие.

късупàф прил. Възкъсичък. — *Кужўът ми ъ мàлку късупàф.* П, Т.

къчà-мъчà нар. Горе-долу, средна хубост (вж. у р т à - б у д ъ л ъ̀).

лàкят м.; вж. 21, 22.

ликўвъм гл. Правя нещо внимателно, леко. — *Нѝ гу нъсѝляй, ликўвъй гу и тò шъ стàни.* БО, Т, ЧО.

мàксус=ѐнкъс (Бл, П), нар. Нарочно.

мѐтру ср. Метър.

мурдàрин=мундàрин м. А. Мръсен, изцапан човек. Б. Занаятчия, който не изпипва добре работата си.

мурдърлъ̀к м. Мръсотия, небрежност в работата.

мурѫфѐт м. Майсторлък, умение.

мъйстурѝя ж. А. Майсторство. Б. Изкусно направена вещ.

нàдви-нàтри нар. Небрежно, как да е.

нàпкунь нар. После, след това. — *Нàпкунь шъ сѫ упрàъми със смѐткити.*

нàръки нар. Подръка, близко.

нàръч м. Товар, колкото могат да обхванат двете ръце.

нàръчну прил. Удобно за работа.

нъпъньгòн нар. На всичко отгоре, свръх всичко.

нъстѝфя гл. Наредя плътно, близко едно до друго.

нъ укò съч. Преценявам, измервам зрително, без уред.

пàйдос нар. Прекъсване на работа, почивка.

пàпяр м. Остатък от нещо. — *И пàпяр ни устънъ̀ уд нѐгу.*

пѐдяй=пѐдя=пѐдий ж. Мярка за дължина, равна на разстоянието между разтворените пръсти палец и кутре.

пѐнкилѐр м. Който се занимава с всичко, без определена специалност.

пѐтяк м. Парче, ивица.

пѝпкъф прил. Несръчен, бавен (вж. п ѝ п н и ф, п у т ў т н и ч ъ ф, т ў т к ъ ф, у ѐ т).

пипнѝф прил. ; вж. п ѝ п к ъ ф.

пишкѝнь прил. Пъргав, стегнат, сръчен.

пишмàн прил. Който съжалява за дадена постъпка.

пишмàн мàйстур съч. Набеден, неспособен майстор.

пишмънѝ съ гл. Съжалявам за нещо, което съм извършил.
пòфътян прил. Сръчен, работен.
приля̀гъ ми гл. Сръчен съм, удава ми се някаква работа.
прубирѝя ж. Придирчив избор на стока.
путỳтничъф прил.; вж. п ѝ п к ъ ф.
пънгулѐвя съ гл. Върша работата си несръчно.
пърлъдѝсоъм гл. Съсипвам, разпилявам.
пърлъмъ̀ ж. Съсипана, негодна стока.
пъртушѝнъ ж. Парцал, вехтория, непотребна вещ.
пъртъкѐши мн. Вещи, багаж. — *Дѝгнъ си пъртъкѐшити.*
ръзмитѐшъм гл. Разбърквам, разменям някакъв материал.
ръзбѝчкъм гл. Разхвърлям, разтурям.
ръспирдушѝням гл. Разпръсквам, разпилявам.
скàридну нар. Редно, редовно, по малко. Бл, Ор, П, Тр.
скулàсоъм гл. Успявам да свърша нещо бързо, навреме.
спърпòтя гл. Направя нещо небрежно, как да е.
сътуря̀соъм гл. Загубвам, забравям къде съм оставил нещо.
терк м. Образец, модел.
тирсинѐ нар. Неудобно, не на място.
тиртѝп м. Начин, ред.
туктàн нар. Наведнъж, изцяло.
тъкъм м. А. Инструмент. Б. Начин за извършване на определена работа. — *Кàръй си рàбутътъ сѐ тòс тъкъм.*
тъкъмлѝя м. Човек, който има всички необходими инструменти.
тъкъмлъ̀к м. Общо название за всички уреди, с които работи майсторът (вж. д ю з ѐ н, и н с т р у м ѐ н т, ъ л à т).
търкỳкъм гл. Работя по малко, не си давам зор. Т, Чф, Шп.
уѐт прил.; вж. п ѝ п к ъ ф.
уйдѝсоъм гл. Нагласявам, натъкмявам.
укиппъзя̀ъм гл. Посрамвам, опозорявам някого.
укълпъзъння̀ъм гл. Свършвам лошо работа.
упỳъм гл. А. Направя нещо небрежно, как да е. Б. Набия някого.
ỳрбулишкътъ нар. Прибързано, необмислено.
уртà-будълъ̀ нар.; вж. к ъ ч à - м ъ ч à.
устълъ̀к м. Майсторство, умение.
утурàк пърѝ съч. Пари, отделени за непредвидени разходи. Бл, Дб, Ор, П.
утцъпàрям гл. А. Отрязвам, отчупвам парче от нещо. Б. Удрям плесница някому. — *Утцъпàрих му идѝн шъмàр, тъ му плàмнъ врътът.*
учкỳн прил. Съобразителен, òправен.
фат м. Мярка за дължина, равна на едно прихващане с длан.
фтàсоъм гл. Свършвам дадена работа, готов съм.
фурдъ̀ ж. А. Негодни за употреба отпадъци. Б. Негодна стока. В. Отпадъчно олово за печене на глазура.
фърлей м. Мярка за дължина, колкото може да измине хвърлен с ръка камък или изстрелян куршум.
фъскън Напън, засилване. — *Дàди му фъскънът.*
фъсòн м. А. Вид, изглед. Б. Предвзето държане. — *Смàчкъ му фъсòнът. Прудàъ фъсòни.*
фъсунлѝя прил. С хубав външен вид, издокаран.
чàткъм гл. А. Разбирам, схващам нещо бързо. Б. Удрям.
чирѐкь м. Четвърт, четвъртина част от нещо.
чищѝть м. А. Вид стока. Б. прен. Човек със своеобразен характер.
чупѐряк м. Мярка за дължина, колкото обхващат разперени палецът и показалецът на ръката.
чурỳк прил. Нездрав, изгнил.
чълъм нар. Похват, умение, начин за по-лесно извършване на дадена работа.
чълъмлѝя м. А. Майстор, който добре познава занаята. Б. Нещо, което е удобно за захващане, за работа.
чълъшкън прил. Работлив, схватлив, усърден.
шàшмъ ж. Бъркотия, измама. — *Ивàн Шàшмътъ* (прякор). Тр.
шкъртѝрът гл. Отделям некачествена стока или материал.
шъпъ ж. Шепа, свити длани на двете ръце, с които може да се загребе вода или някакъв насипен материал.
щѝпкъ ж. Мярка за количество, което може да се вземе с три пръста.
щърбял м. Нащърбен, похабен инструмент или съд (вж. ъ р б я л).
ъвъ̀ ж. Положение, състояние.
ъджъмѝя прил. Неопитен, несръчен.
ъирлѝя прил. Който носи добро.
ъѝрь м. Добро, сполука.
ъйля̀к прил. Свободен, без работа.
ълàл нар. Дадено от сърце. — *Ълàл дъ му й.*
ълàлъзòрсун нар. Отговор на поздрава „кулагери"; да бъде, на добро да е.
ълàт м.; вж. д ю з ѐ н, и н с т р у м ѐ н т, т ъ к ъ м л ъ̀ к.
ълдàнкъ ж. Свещ от усукано платно, натопено във восък. Тр.
ъмàлин м. Човек, който извършва тежка работа.
ъмъллъ̀к=ъмънлъ̀к м. Тежка физическа работа (вж. ъ м ъ л ò г и я).
ъмълòгия ж.; вж. ъ м ъ л л ъ̀ к.
ъмулỳвъм гл. Извършвам тежка физическа работа.
ърбял м.; вж. щ ъ р б я л.
ъсуртѝ мн. Сходни стоки.
ъфиф прил. Празен, несигурен. — *Ъфѝф рàбуть ъ тàъ.*
ъчигъòс прил. Отворен, нестеснителен.
ъчѝк нар. Ясно, открито. — *Ъчѝк дълъвѐръ.*
ъчтѝсоъм гл. Откривам, разтварям нещо.
юдѝсоъм гл. Нагласявам (вж. у й д ѝ с о ъ м).
я̀гмъ ж. Напразно, без полза.

34. ФРАЗЕОЛОГИЯ — ОБЩ РАЗДЕЛ

А̀ дънò късмèтъ дòй, нъзрàви! — Наздравица за успешна работа. Т, Тр, Чф, Шп.

Бог дал, бог зел. — Израз на примирение при някаква загуба.

Бòднъ мàйстурът си нъ пòясът. — Надмина майстора си, работи по-добре от него. Бл, Ор, П, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.

Бòс òди, ъмъ търгòфски стъпя. — За бедняк, който обича да се големее. Б, Бл, Зр, Кл, Лм, Нс, Ор, П, Ск, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.

Бугàтъ фѝрмъ — бèдну пулужèние. — Напразно перчене.

Вàрън гу ти нèгу. — Остави го, не разчитай на него. Бл, Ор, П.

Вàръ-кътъвàръ, пàк тỳк дудè. — За човек, който, каквото и да се мъчи да направи, непременно ше се съгласи на това, което го карат. Бл, Ор, П, Тр.

Видè му рàбутътъ. — Счупи го, повреди го. Зр, Кл, Лм, Нс, Ор, П, Тр.

Висòку двà чилèшки бòя. — Високо колкото два човешки ръста.

Вързън ф ръцèти, кòмкън ф ушѝти. — За калпав, глупав човек.

Глъвъ тифтèрь, ъкъл мънѝсту. — За човек със свежа памет. Ор, П.

Гнусѝ съ ут рàбутътъ. — Не ми се работи, мързелувам. Кл, Ор, Т.

Гулѝм тèрк са ъ извъдял. — За своеобразен човек.

Гулѝм чишѝт е. — Интересен, своенравен.

Гулѝмъ икиндѝя. — Късен следобед.

Дàй му фъскънът. — Засили, ускори работата. Бл, Дд, Зл, Нс, Ор, П.

Дѝгъй си пъртъкèшити. — Махай се оттук, изчезвай.

Динѝт шъ си зъгỳбя, ъмъ зънъятът нè. — Думи на майстор, който си крие занаята и спира да работи, когато някой влезе в работилницата му. Тр, ЧО, Чф.

Дудèту си утвòри устàтъ, чършѝятъ съ зътвàря. — За бавен, ленив, мързелив човек. Нс, Ор, П, Т, Тр.

Дуубѝ си кỳчиту. — Довърши си работата. Т, Тр, Шп.

Дъ ни òди ѝгмъ. — Да не отива напразно, да не се съсипва.

Дъ съ пỳкни дѝвул ф кртỳнъ. — Задоволство от успех.

Зàлуду ръбутѝ, зàлуду ни стòй. — Работи, макар и с малка печалба, но не бездействувай. Б, Бл, Вр, Д, Дд, Зр, Кл, Лм, Нс, Св, Т, Тр.

Зè си лѝбът ф ръцèти. — Изучи се на занаят. Вм, ГЖ, Д, Дб, П, Тр.

Знàйш ли квò й дъну издънѝну. — За човек с лош характер.

Зòрлян гюзелѝк олмàс. — Насила хубост не става.

Зòрлян рàбутъ нè ъ рàбутъ. — Насила направеното не струва. Ор, Т, Тр, ЧО.

Зъ дъ ти стѝгни мътириàлът, трѝбоъ дъ ти ъртѝши. — Не започвай работа, без да си подсигурил достатъчно материал.

Зънъѝт — кънъѝт. — Имаш ли занаят, гладен няма да останеш. Б, Бл, БО, В, Д, Дд, Зр, Кл, Нс, Ор, П, Св, Ск, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.

Зънъѝт нѝ съ дàъ, зънъѝт съ крàдè. — Разговор в с. Орешак: — *Дядо Василе, де си учил занаят?* — *Ỳчъл! Ни съм гу ỳчъл, с учѝ съм гу крàл.* Ор.

Зънъѝт ни тèгли глàт. — Който има занаят в ръцете, гладен няма да остане. Б, Бл, Зр, Ор, П, Т, Тр.

Идѝн шѝй, дрỳги пòри. — Израз на неразбирателство, несъгласие.

Иднò към кèсям. — Продаване на стока, без да се мери, на око.

Издзъркъ му лулѝтъ. — Умря. Тр.

Инструмèнтът мѝзъ нъ мàйстурът. — Добрият майстор поддържа инструментите си в изправност. ГЖ, Дб, Лм, Нс, Ор, Т, Тр, ЧО, Шп.

Ймъм съчмъ ф сърцèту. — Имам желание да работя. Тр.

Испàднъл ф прубирѝя. — За недоволен човек, който много избира.

Испѝчъм зънъѝтът. — Овладявам тънкостите на занаята, ставам добър майстор. Вм, Дб, Зр, Кл, Нс, Ор, П, Св, Т, Тр, Чф, Шп.

Истèр истимèс. — Шеш не щеш, макар и трудно, работата трябва да бъде свършена (вж. с и к è б и к è). Бл, Ор, П, Тр.

Кàрмъ кърѝшък. — Объркано, размесено, неподредено.

Кàчъл си ълàтът нъ тъвàнът. — Майстор, който вече не работи.

Кисѝятъ му ут кỳчъшкъ кòжъ, лàй му пърѝти. — За човек, който харчи безогледно.

Клѝн клѝн избѝвъ, ъмъ кътỳ съ зъклèщят двà, глèй квò стàъ. — Често пъти, за да свършиш малка работа, трябва да преодоляваш големи трудности, една неприятност може да се премахне с друга такава.

Клѝнът е пò-стàр уд мàйстурът. — И найдобрият майстор има какво да научи. Т, Тр.

Кòйту си смèня мàйстурти, кàлфъ ни стàъ. — За човек с непостоянен характер, който не може да постигне успех. Нс, Тр.

Кòйту съ цàпъ, тòй лàпъ. — Който работи, той има. В, Д, Кл, Ор, Т, Тр, Чф, ЧО, Шп.

Крàдянъ стòкъ тимèл ни фàщъ. — С крадено успех не се постига. Ор, П, Тр.

Крѝкнъ му пàткътъ. — Спечели неочаквано. Т, Тп, Шп.

Кỳчи, дèту ъ припикàлу виднъш чършѝски дюкѝн, ни мòйш гу нъкàръ дъ съ върни дъ пъсè уфцè. — Човек, който е отишъл в града, трудно се връща на село. Тр.

Къквà й ъвъть днèс пу пъзàрят? — Как върви търговията на пазара?

Къквòту пѝпни, съни. — Каквато и работа да захване, все несполучлива излиза. Т, Тр, Шп.

Лицàт мàйстур. — Известен, почитан майстор. Нс, Тр.

Мàлкъ икиндѝя. — Времето преди залез слънце.

Млòгу зънъя̀ти, прѣзнъ̀ кисѝя. — За човек, който се занимава с много работи, а няма печалба от нищо. Вм, Св, Т, Тр, ЧО.
Мърдзѝ гу кътỳ тъба̀шку кỳчи. — За мързелив човек.
Мърдзѝ гу, тъ идва̀й глѐдъ. — Също.
Нѐ е ма̀л. — Не е стока, не струва. Б, Бл, Ор, П, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Ни пѝтъй зъ нѐгу, вѝдиш ли му бра̀двъть. — За майстора се съди по инструментите. Зр, Лм, Св, Ск, Т, Тр, Шп.
Ни срỳъ и лулъ̀ тютю̀н. — Не струва нищо. Бл, Ор, П, Тр.
Ни срỳъ и турбъ̀ свѝнски дзъ̀нки. — Некадърен човек. Т, Тр.
Ни стòрих мукъѐт. — Не намерих време, не го сторих от мързел.
Ни стъ̀пъй нъ чурỳк дъскъ̀. — Не стъпвай на гнила основа, подсигурявай си работата.
Нѝщу съ ф гро̀п ни нòси, усвѐн мъйстурлъ̀кът. — Най-важното за човека е да остави добро име след себе си.
Нòщнъ ра̀бутъ — днѐвнъ пучỳдъ. — Денем се работи по-добре.
Нъ млъдинѝ чувѐк съ жѐни зъ утпрѐть, нъ стъринѝ — зъ утза̀ть. — Всяко нещо с времето си. Тр.
Ня̀мъ гу ма̀йстурът. — Няма да я бъде тази работа, както искаш ти.
Пѝпъ кътỳ съка̀т. — За несръчен, непохватен човек.
Пѝпъ уѐту. — За непохватен в работата си. ГЖ, Св, Тр.
Пишкѝн ма̀йстур. — Пъргав човек, който умее добре да си върши работата.
Пишма̀н ма̀йстур. — Занаятчия, който не работи добре.
Плъъ̀нъл ми ъ глъ̀вът. — Имам много работа и се чудя откъде да я започна. Б, Д, Дб, Зр, Кл, Лм, Нс, Ор, П, Св, Т, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Пòфътян ма̀йстур. — Майстор, който добре си владее занаята.
Пра̀зен мъ̀ш — òстър нòш. — Сърдит безделник.
Пра̀ъ си зъъмѐт. — Занимавам се с нещо, грижа се за някого.
Пра̀ъ си устъ̀ть. — Уговарям се за нещо с някого. Бл, Кл, Ор, П.
Пригла̀дил съм я я̀кътъ. — Закъсал съм много. Т, Тр, ЧО, Шп.
Присмя̀л съ ъ̀рбял нъ щъ̀рбял. — Каквото повикало, такова се обадило. Бл, Дб, Ор, П, ЧО.
Пруда̀ъм муръфѐти. — Перча се, обичам да се хваля.
Пруда̀ъм чълъ̀ми. — Също.
Пръвѐни ф идѝн кълъ̀п. — За хора, които си приличат.
Пъ̀път му фъ̀рлян в дюкя̀нът. — Роден за занаятчия. Т, Тр.
Пърѝ ти зѐмъм нѐ зъ ра̀бутъть, ъмѝ зъ устълъ̀кът. — Вземам ти пари заради майсторлъка.
Ра̀бути нъ прискъкỳлки. — За човек, който не работи постоянно.
Ра̀бутъ ли е, ни мѝ ъ фълѝ. — За мързелив човек. Б, Бл, Ор, П, Тр.
Ра̀бутъ и нъ стинъ̀ дъ ъ вѝдиш, дъ бя̀гъш. — За мързелив човек.
Ра̀бутъть спѝ. — Всичко е наред.
Ра̀ну пѝли съ нъя̀лу, къ̀сну съ ни нъспа̀лу. — За майстор, който късно започва да работи. Тр.
Рѝзъть уд гъ̀рбът мòжът ми зѐ, ъмъ̀ ръцѐти ни мòжът. — На човек можеш да му вземеш всичко, но не и дарбата. — Ор, П, Св, Ск, Т, Тр.
Рисѝть. — Последен път.
Рисѝтя. — Направя нещо за последен път.
Ръбутѝ, дудѐту ти съ упỳлят учѝти, пистѝ, дудѐту ти нòси курѐмът. — Девиз на стария занаятчия.
Сѐки зънъя̀т си ѝмъ зла̀тну дъ̀ну. — За майстор човек всеки занаят е добър. Тр.
Сѐки зънъя̀т си ѝмъ пѐть зла̀тни гудѝни. — Невинаги от занаята има печалба. Тр.
Сикѐ бикѐ. — Щеш не щеш (вж. и с т ѐ р, и с т и м ѐ с). Тр.
Сичѐ му пѝпкъть. — За остроумен, схватлив човек.
Слòжих си ръцѐти пут ка̀мък. — Обърках си работата.
Слỳчъл ля̀бът. — Намерил си подходяща работа. Нс, Ор, П, Т, Тр.
Събѝръй си чỳкуйти. — Махай се.
Тирсинѐ гудѝнъ с трина̀йс мѐсицъ. — Човек с опак характер.
Тòй кòли кỳчиту. — За човек, който обича да командува. Т, Тр.
Тòй удя̀ъ нъ сѝчку. — Понася всички несгоди. Ор, П, Тр.
Тра̀пищъ шъ издъ̀ня. — Правя всичко възможно да постигна целта си, упорит съм.
Тỳри му пискю̀ль. — Преукраси го.
Убỳт з два̀тъ. — Несръчен, калпав.
Уда̀рил къ̀ръвуту. — Спечелил нещо с леснина. Бл, Ор, П, Т, Тр.
Уд бòгъ тъма̀н, уд òръ ъма̀н. — За човек, който има условия за работа, но хора му пречат. Бл, ГЖ, Ор, П, Тр.
Уд зъмънда̀н си е тъ̀й. — Така е от старо време.
Удря̀зъли му ръцѐти и ги лѐпнъли удза̀ть. — За несръчен, калпав занаятчия.
Умрѐ Ма̀рку. — Късно е вече. Бл, Ор, П, Тр, ЧО.
Ут кукỳнь дя̀дъ. — От старо време, отдавна. Ор, П, Тр, ЧО, Чф, Шп.
Утѐлил му съ вòлът. — За човек, спечелил неочаквано. Т, Тр.
Ут ся̀ку дървò свѝркъ ни ста̀ъ. — Не всеки е способен на всичко.
Ут тучѝлуту мѐт иска̀ръ. — Трудолюбив майстор. Бл, Кл, Св, Тр.
У тя̀х и питлѝти сна̀сят. — За късметлия човек. Нс, Тр.
Учỳкъл съ кътỳ уфча̀рски кримѝкъ. — Беден човек. Т, Тр.
Фа̀нъх му чълъ̀мът. — Разбрах, научих се как да направя нещо.

Фта̀съхми ъ у̀бъви. — Загазихме, объркахме работата. Д, Зр, Св, Т.
Чу̀дну й дивѝдну. — Не прилича на нищо. Бл, Ор, П, ЧО, Чф.
Чу̀дя съ нъ куя̀ дъ сѝпя. — За зает човек, който не знае коя работа да свърши понапред. Тр.
Чуру̀к прия̀тял. — Неискрен, нездрав приятел.
Чършийски пѐс уфцѐ ни ва̀рди. — За пограж-данен селянин. Тр.
Чършия̀тъ ва̀ди ля̀бът. — Майсторът може да спечели само от занаята си. В, Дд, Нс, Тр.
Шѝту-пукрѝту дъ ня̀мъ. — Да не остава нищо скрито между нас.
Шу̀шкъм съ кътѝ Дра̀гня ут Чѐрни О̀съм. — За несръчен, непохватен човек. Тр, ЧО.
Шъ съ а̀пиш зъ гъзѐцът. — Ще съжаляваш.
Шъ тъ ма̀гяроъм. — Ще те набия (за непослушен чирак).
Щъ му да̀м зо̀рът. — Ще го накарам да го направи по-бързо.
Щъ му да̀м фо̀рцътъ. — Също. Бл, Ор, П, Т.
Ъи̇̀рь дъ ни вѝди, дъно̀ мъка̀р. — Клетва: добро да не види.
Ъи̇̀рь и бирикѐт. — Благословия: да има добро и плодородие.
Ъкъл — бръсни̇̀ч. — За умен и съобразителен човек.
Ълъщи̇̀съх нъ ра̀бутътъ. — Свикнах с работата.
Юна̀к вѝну пий, ъхма̀к ло̀зи купа̀й и бъднѐтъ прай. — Хитреците печелят от наивниците. Тр.
Я̀ ъ ля̀гъми ъ спи̇̀м, чи у̀три дза̀рън тря̀боъ дъ ста̀ъми дъ идѐм. — Подканяне към чираци. Т.

ЛИТЕРАТУРА

Андреев, С. Занаятчийски тескерета от Троян, 1872. — Изв. Бълг. ист. дружество, 1970, № 27, с. 360.

Бакърджиев, В. Бакърджийски тефтер (1888—1931 г.) от с. Лешница. Собственост на д-р Тотка Василева, Троян, ул. „Любен Каравелов“ 33а.

Василев, В. История на село Лешница. Ловеч, 1983.

Дочев, Г., П. Дочев. История на село Терзийско. Троян, 1974.

Дочев, Г., П. Дочев. Терзийско. Троян, 1980.

Дулев, П. За балканджиите край Осъм, Видима и Росица (опит за етнографски обзор на Троянския край). — Музей на народните художествени занаяти и приложните изкуства (МНХЗПИ), Троян, инв. № БР-12.

Думанов, М. Някои социологически аспекти на стария Троян. — В: Троян. Проучвания за развитието на града. С., 1973, 265—281.

Захариев, В. Стенописите на Захарий Христович Зограф в Троянския манастир. — В: Град Троян. Юбилеен сборник по случай 100 години от обявяването му за град. С., 1968, 56—77.

Илиев, В. Троян през 19 век. С., 1933, с. 30.

Илиев, В. Град Троян, исторически материали. Троян, 1934, с. 27; Ладуване. — В: Планина Троянска. С., 1970, 23—24.

Ковачев, Н. Топонимията на Троянско. С., 1969.

Ковачев, С. Троянският говор. — Българска диалектология, 4, 1968, 161—242.

Ковачев, С. Троянският говор. — В: Троян. Проучвания за развитието на града. С., 1973, 224—240.

Ковачев, С. Из грънчарската терминология в Троянско. — Българска диалектология, 7, 1974, 233—235.

Ковачев, С., Ив. Топалов. Народни песни от Троянския край. — Ръкопис в МНХЗПИ, Троян, инв. № 1753, 1754, 1755.

Коев, И. Българска везбена орнаментика. С., 1951, с. 190.

Кондика на Троянския манастир (1860—1869 г.). — В Библиотека на Троянския манастир, инв. № 2 и 3.

Кръчмарски тефтер (1870—1890 г.) от Ново село. — В Музейна сбирка, гр. Априлци.

Ловеч и Ловчанско. Т. 1—7, 1929—1938.

Мавродинов, Н. Изкуството на българското възраждане. С., 1957, с. 62.

Марангозов, Ив. Новоселското въстание. С., 1937, с. 14.

Маринов, Д. Ладуване в Троянско. — В: Избрани произведения. Т. 1. С., 1981.]

Маринов, Н. История на селата Скандало и Велчево, Ловешки окръг, 1966. — Ръкопис в МНХЗПИ, Троян, инв. № 626.

Маринова, П. Творчески календар на майсторите. — Троянски глас, № 11, 16 март 1977 г.

Марков, Д. Бъчварски тефтер (1869—1885 г.), с. Орешак. — МНХЗПИ, Троян, инв. № ДК-72.

Марковски, М. Очерци по българските революционни движения от 1868 до 1878 г. С., 1976, с. 366.

Митровска, З. Детски играчки. С., 1984.

Народните художествени занаяти в България. Библиографски указател. Ловеч, 1984.

Памукчиев, Ив. Различни вярвания, прокобявания и други от Троянско. — В: Планина Троянска. С., 1970, с. 22.

Пачников, Д. Ново село — родови анкети. Ръкопис, съхранен от сина му Христо Пачников, гр. Априлци.

Пенков, И. Град Троян (поселищно-стопански черти). С., 1941, с. 10.

Планина Троянска. Историко-литературен сборник. С., 1970.

Попов, В. Горянски и стружнярски тефтер (1893—1929 г.), с. Орешак. Собственост.

Правилник на папукчийския еснаф, 1844, Троян. — НБ „Кирил и Методий“, БИА, II В 9468.

Русенов, М. Икономическото развитие на Троян. — В: Град Троян. Юбилеен сборник по случай 100 години от обявяването му за град. С., 1968, 287—318.

Семерджиеви, Колю и Иван. Архив на табаци от Троян.—МНХЗПИ, Троян, инв. № ДК-70.

Сто години на храма „Света Петка“. 1835—1935. — В: Троян, 1935, с. 68.

Стойков, Р. Наименования на български селища в турски документи на ориенталския отдел на НБ „Васил Коларов“ от XV, XVI, XVII и XVIII в. — НБ „Васил Коларов“, Известия за 1959, т. 1 (7), 1961, с. 375, 384, 389, 396, 404, 413, 440, 441, 469.

Тотевски, Т. Потомствени майстори на кована мед. — В: Традиция и съвременност. С., 1987, 64—66.
Тотевски, Т. Местна и вносна суровина за медникарския занаят в Троянско. — В: Културно-историческото наследство на Троянския край. Кн. 1, 1988, 55—67.
Тотевски, Т. Производството на барут в Троянско през XIX в. — В: Културно-историческото наследство на Троянския край. Кн. 1, 1988, 85—91.
Тотевски, Т. Волни пожертвувания от ученолюбиви господа. — Дарители, 1988, № 2, 30—32.
Тотевски, Т. Майсторът на старинно оръжие. — Задруга, 1988, № 1, 25—27.
Тотевски, Т. С мъдростта на дедите. — Задруга, 1988, № 2, 24—25.
Тотевски, Т. Майсторът дървостругар. — Задруга, 1988, № 4, 18—20.
Тотевски, Т. Художествените металообработващи занаяти днес — проблеми и перспективи. — Български фолклор, 1989, № 1, 31—44.
Тотевски, Т. Песента на медникарската наковалня. — Родолюбие, № 2, 19—20.
Хаджиев, П. Грънчарството в Троянско. С., 1954, с. 12.
Хаджиев, П. Занаятите в Троян и Троянско. — В: Троян. Проучвания за развитието на града. С., 1973, 153—208.
Хаджийски, Ив. Бит и душевност на нашия народ. С., 1966, 141—211.
Хаджийски, Ив. Гражданска смърт или безсмъртие. Варна, 1986.
Хайтов, Н. Хайдути. С., 1976, с. 128.
Цанов, Г. Занаятите в с. Орешак, 1960. Ръкопис — собственост, Троян, ул. „В. Левски“ 220.
Цанов, Г. Епопеята под Марагидик. С., 1967.
Цанов, Г. Троянски поменик (1812—1879). — В: Троян. Проучвания за развитието на града. С., 1973, 209—223.
Цанов, Г. Цветята на зографа. — Троянски глас, № 11, 16 март 1977 г.
Цанов, Г. Разговор за старите фирми. — В: Вода изпод корена. С., 1980, 173—218.
Цанов, Г. Летописецът от Терзийско (Летописни бележки на учителя Петко Гечев — XIX век). — Заря на комунизма (Ловеч), № 82, 12 юли 1984.
Шейтанов, М. Страници от миналото. Ръкопис в МНХЗПИ, инв. № 40-Д.
Шотеков, М. Грънчарски сметководен тефтер. — МНХЗПИ, инв. № ДК-43.

ТЕРМИНОЛОГИЧЕН ПОКАЗАЛЕЦ

СЪДЪРЖАНИЕ